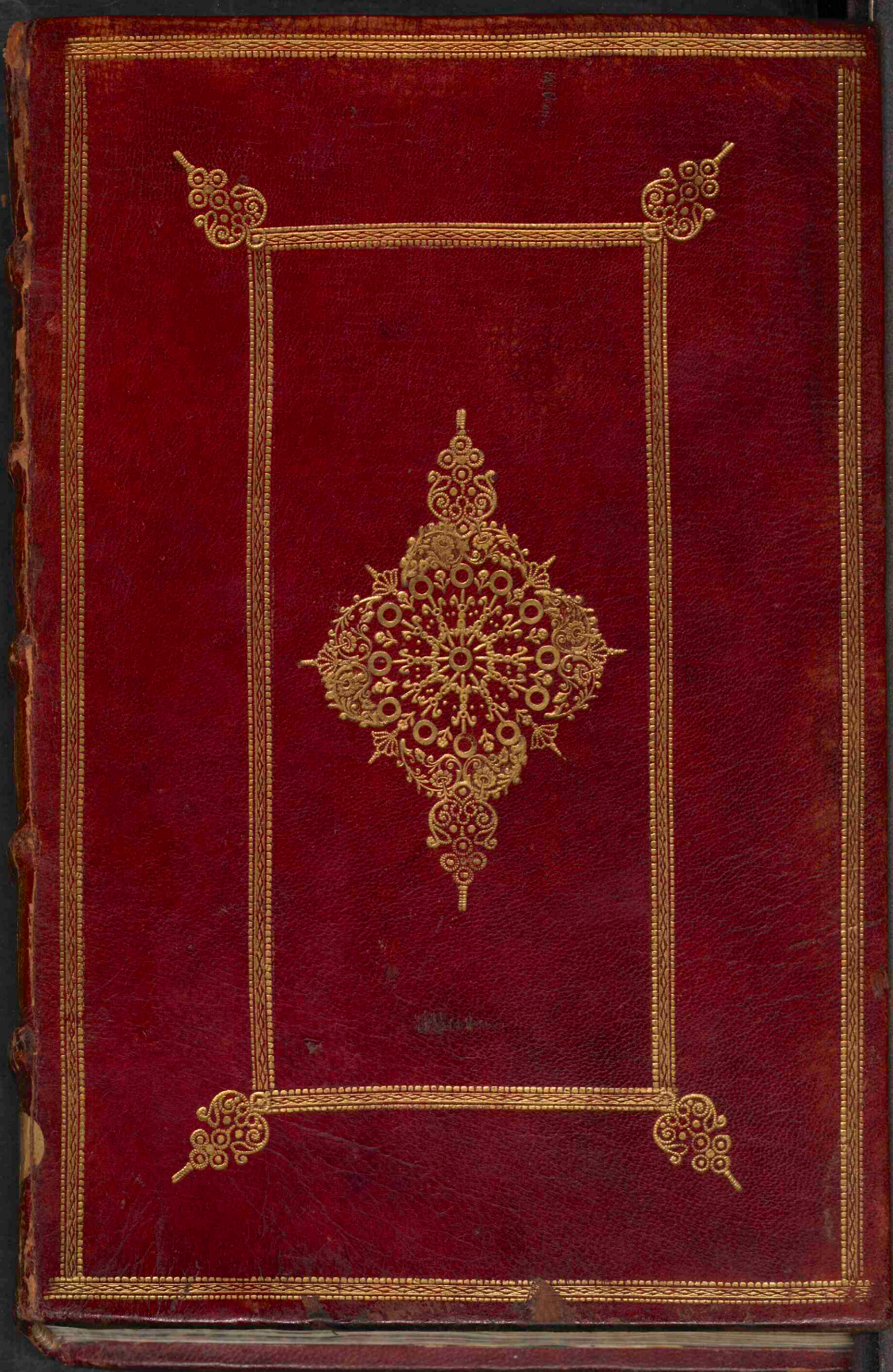

De officiis

<https://hdl.handle.net/1874/317014>

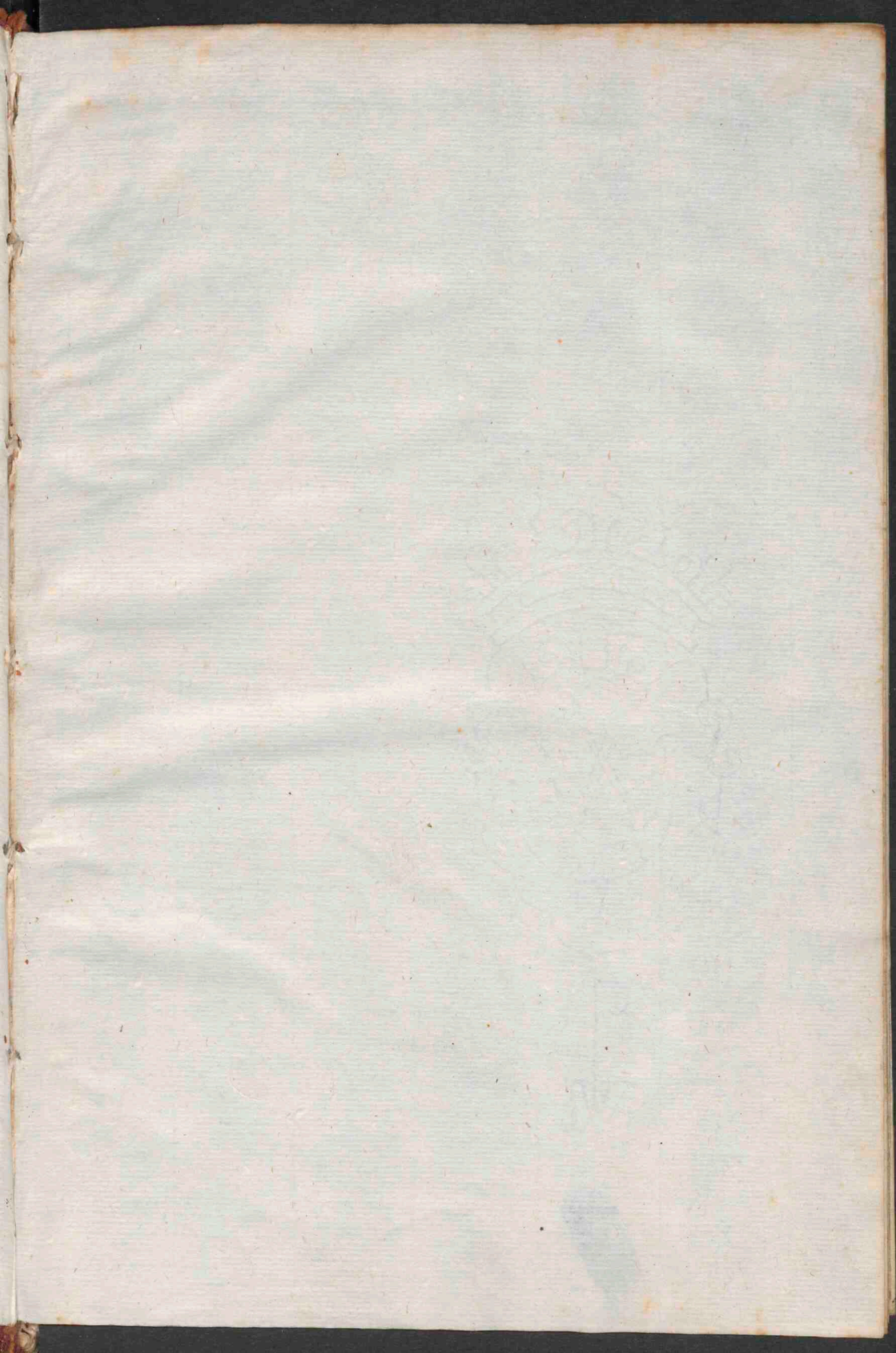

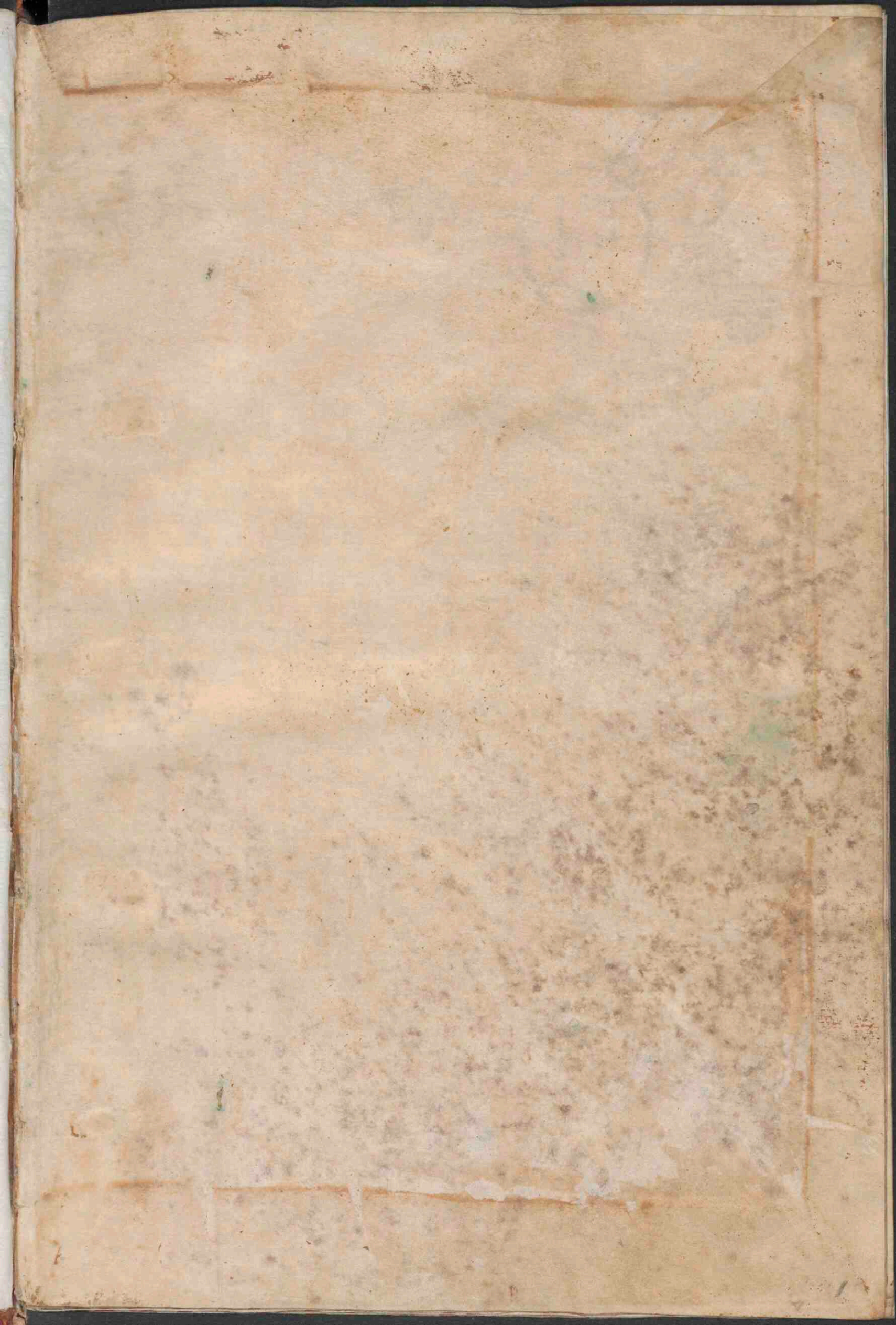

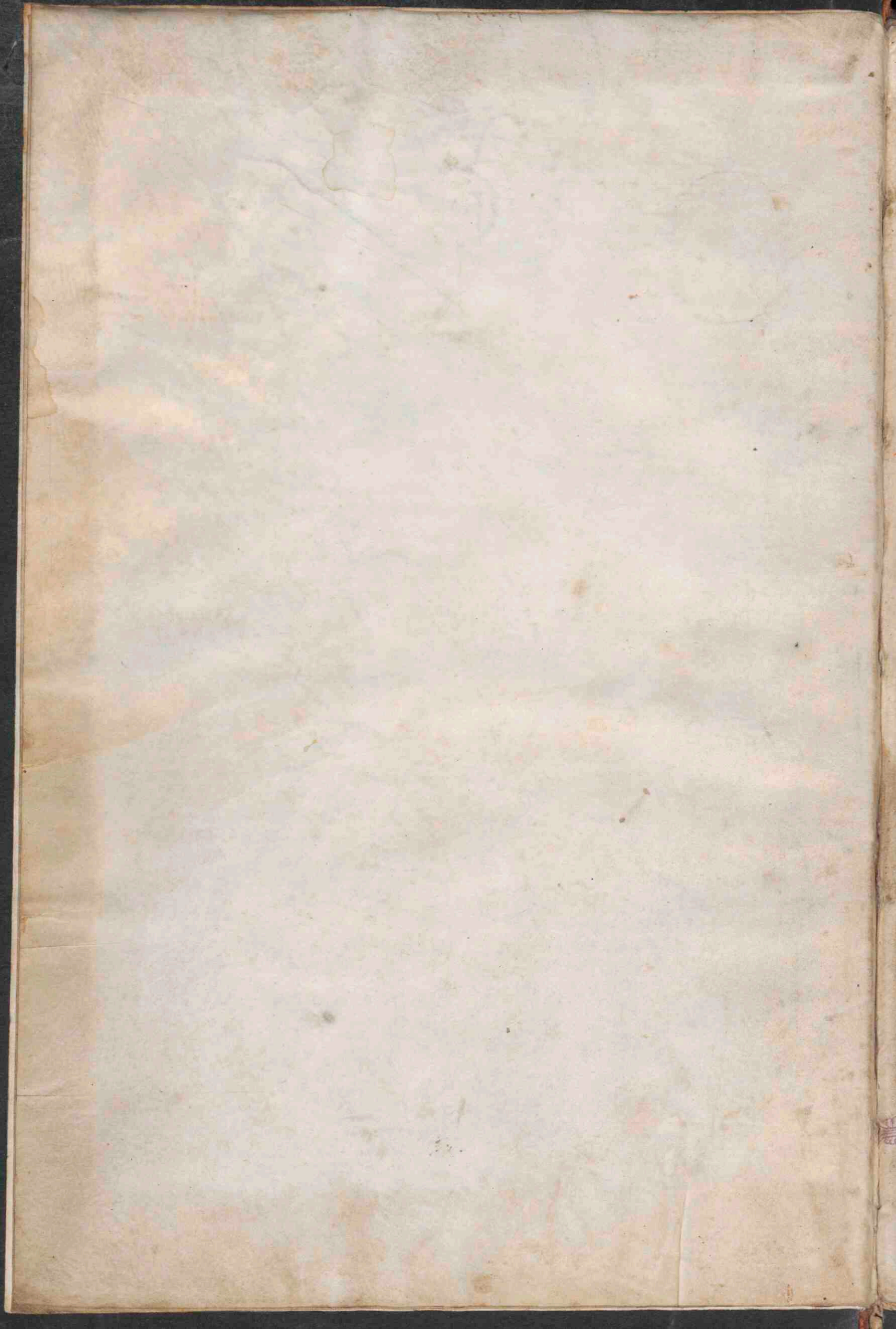

Speltek

Fun
Fuf

Speltek on page
Gentle page of page 11
Page 11

Excipit libri cunctorum philosophorum
Isti quos fecit tres Celsus officiorum

**Inapit plogus in primū lib^m
Marti Tullij Ciceronis de officijs.**

O namque te car-
ce fili annū iā
audientē cra-
ppū scā id qd
qd atyems abū-
dare oportet.
pceptis institu-
tisq; phye vacatē ppter sumā et
doctois auctoritatē et vrbis. quoz
alter te scā angē pē. altā exem-
plis: tū ut ipē ad meā vabratē
semp ai greas latina cōiunxi n;
id in phia solū. sed etiā in dicēdi
cōiunxiā feci: idem tibi censeo
faciendū. vt par sis in variisq;
orōis facultate. Quā quidē ad-
rem nos vt videm magnū attuli-
m⁹ adiuuētū homib; nris: ut
nō modo grecar; hāz rudes. sed
etiā docti aliquātilū arbitretur
se adeptos et ad distendū et ad in-
dicandū. Quōbriē discēs tu quidē
a pncipe hui⁹ etatis philosophoz:
et discēs qm̄dū volēs. Tā diu
aut velle debebis: quoad te qm̄
pficias nō penitebit. S; tū m̄
legens nō mltū a pparatēis dis-
sidentia. qm̄ variq; socrataci & pla-
tonici uolūm⁹ ēē: de reb; ipis
vte tuo iudicio. Nichil em̄ ipe-
dio. orōnem autē latinā efficiēs
pfecto legendis nris plēniorem.
Nec vero hoc arroganti dicitū
existimāi velim. Nā philosophā-
di sciam concedēs multis: quod ē
oratois ppiū apte distinate orna-
te dice. qm̄ in eo studio etate con-

Maria hui⁹ libri ē triplex in assertū. Pmo mo dicit qd officiu
est maria. Vn videndū quid sit officiu. Officiū sūm qdā sic cōstitū.
Officiū est congru⁹ actus vni⁹ cui⁹ qd psonē scdm mores & instituta
patre. Vel aliter sūm alios. Officiū est actus vrbis i seipam
uiciorū id est act⁹ vrbis informatū. Virtus em̄ est ei⁹ finalis
causa. quia ut ait poe-
ta. ipā quidē vrbis pāu
sibi. Et alibi. Ne te que
stiens erit. Itē p se q
petenda ē virtus exte⁹
incomitata bonis. Et
solomō de eodē. Nō est
fons qui se nō cōmiserit
aleno. Vel alit scdm
alios. sic etiā mo offm̄
est op⁹ qd astringēd⁹
deus est nobis & pmiū.
Alij dicit qd maria h⁹
libri sūm quoz car dia-
les virtutes ex quibus
emanat qdlibet offm̄.
Tercio mo dicit qd maria
hui⁹ libri sūm quoz quō-
nes de quib; vni⁹ salit
tractat in hoc lib. quoz
pma ē quā qm̄ar quid
sit honestū. Sada de du-
ob; honestis vrb; vte sit
pionendū. vbi videt. s;
māde repugnācia. Ter-
cia quid sit vrbis. Qm̄
de duob; vrbib; vte vte
sit pponendū. Qm̄a est
opatio vrbis: honest
tate. Inuicē ē mltū
lectores om̄ mox honest
tate. Vrbitas est om̄
mox possessio. ut dicit
quidā et huc suppoit: iste
liber si mlt⁹ est dicit qd
totā ethica cōplectitur.
Tertius is est. Marti
Tullij Ciceronis prim⁹
liber de officijs incipit.
De hac opinione p⁹
dubitat p⁹ qualitate
opoms. Sed qd huc dicit
magi qd liber iste nō
distinguit p volumina a
Tullio si a posteis i tres
pces ppter fastidiū col-
lendū diuidit. Sic qd
ad distinctionē volumi-
nū bene apponit hec
pncula. Pmo sciendū
anteq; pncipal op⁹ ppo-
nit phemū qd pncipū
ostendit in pmo ad quē
scribat qm̄ ad filia. Sed
de quo qd de officijs. Ter-
cio scil; quia nō est re-
pugnācia phis q nescit
dare pcepta de officijs.
Cetero reprehendit pūiores mox uel officioz id est epycurorū quia
antiquū vrbis erant celebres opinōes. Quidā dicebat sumū bonū ēē
voluptate. quidā honestate. quidā honestatē cum vrbitate quoz
pma inest. Sada stat firma pma. tūa ois deleta ē. possi tamen
reuocare si quis eam amplecteretur

officijs tradita et p̄cepta sūt ab
illis. Nulla em̄ vite pars neq̄
publicas neq̄ p̄uatis neq̄ fore
sibz. neq̄ domesticas in rebz. neq̄
si teā agas quid. neq̄ si cū altero
cont̄lyas: vacat officio p̄t. In eo
q̄ & colendo sita ē vite honestas
om̄is: et negligendo turpitudō.
Atq̄ h̄ quidē questio cōis ē om̄
phorū. Quis est qui in illis of-
ficij p̄ceptis tradendis p̄h̄m se au-
deat dicē. Sed sūt nō nulle disa-
pline: que p̄positis bonoz & maloz
fimbz officii om̄e p̄uertat. Nā
qui sūmū bonū sic instituit. ut
nichil h̄eat cum v̄tute cōiunctū.
idq̄ suis cōmodis nō honestate
metit̄: hic si sibi ip̄e consentiat.
et nō m̄dū nature boitate vni-
cat̄. neq̄ amicitia colere possit
nec iusticia. nec lib̄alitate. For-
tis vō: dolore sūmū malū iudi-
cans. aut tempus. voluptate sū-
mū bonū statuēs eē. certe nullo
modo potest. Que q̄m̄q̄ ita
sūt in p̄mptu ut res disputa-
uō egeat: tū sūt a nobis alio lo-
co disputata. Hec igit̄ disciplie
si sibi consentaneē velint eē: de
officio nichil queat dicē. neq̄ vl-
la officij p̄cepta firma. stabilia
cōiuncta natē tradi p̄nt. nisi aut
ab h̄is qui solam aut ab h̄is q̄
maxie honestate p̄ter se dicāt ex-
petendā. Ita p̄pria ē ea p̄ceptio.
Stoicor̄. academicor̄. pipateti-
corū: quī aristom̄is p̄irrom̄is et
cicilli iā pridē explosa sentētia
est. qui tū h̄erent ius suū dispu-

tandi de officio. si rerū aliquem
dilectū reliquisset. ut ad inuētio-
nē officij aditus eēt. Sequunt̄
igit̄. hoc quidē t̄p̄e et in hac q̄sti-
one potissimū stoicos. nō ut m̄-
p̄retes: sed ut solem̄ & fontibz
eor̄ iudicio arbitrioq̄ m̄d. q̄ntū
quoq̄ m̄d videbit̄ hauriem̄. Pla-
cet igit̄. qm̄ om̄is disputatio de
officio futura est. an̄ diffinire
quid sit officii. **Q**uā pauca
p̄missū eē miror. Om̄is em̄ q̄
a rōne suscipit̄ de aliq̄ re institu-
tio debet a diffinitione proficisci:
ut intelligat̄ quid sit id de q̄ dis-
putat̄. **Explicit prologus. Cap̄
primū primū libri de officijs.**

Omnis de officio duplex
questio ē. Vni gen̄ ē
quod p̄tinet ad finem
bonoz: alterū quod positū est i
p̄ceptis. quibz in om̄s p̄tes vsus
vite cōfirmari possit. Sup̄ioris
gen̄is: huiusmodi exempla. Oia
ne officia p̄fecta sint: nō q̄ offi-
cū aliud alio maius sit. et q̄ sint
gen̄is eiusdē. Quor̄ autē officia
om̄i p̄cepta tradit̄: ea q̄m̄q̄ p̄ti-
nēt ad finē bonoz. tū min̄ id
apparet. q̄a magis ad institutioē
vite cōmune spectat̄ videtur. De
quibz est nobis h̄is libris expli-
candū. **A**tq̄ etiā alia ē diuisio
officij. Nam et mediū q̄ddā offi-
cū dicit̄. & p̄fectū. P̄ctū officii
rectū op̄mor vocem̄: qd̄ greci. &
ἀσποδία. hoc aut̄ cōmune of-
ficiū vocant. atq̄ ea sic diffinūt:
ut rectū qd̄ sit. id officii p̄fectū

esse diffiniant. Ad id aut officium id esse dicunt: quod cur fieri sit. merito probabilis reddi possit. **Secundum capm.**

Conplex est igitur ut panecio videt. consilij capiendi deliberatio. Nam aut honestum ne fieri sit an esse dubitant: id quod in deliberationem cadit. In quo considerando: sepe aut in contrarias sententias distrahunt. Tunc aut inquirunt aut consultant ad vite comoditate iocunditateque ad facultates rerum atque copias. ad opes. ad potentiam. quibus et se possunt nuicare et suos: conducant id nec ne de quo delibant. Que deliberatio omnis in rationem utilitatis cadit. Tertium dubitandi genus est: cum pugnae videtur aut honesto. id quod videtur esse vale. Cum enim utilitas ad se impet. honestas contra venocae ad se videtur: fit ut distrahatur in deliberando animus. affeatur quod auicipite cum cogitandi. Hinc divisione cum parte aliquid in didendo maximum vicium sit: duo premissa sunt. Nec enim solum utrum honestum an turpe sit delibari solet: sed etiam duobus honestis propositis. utrum honestius: itemque duobus propositis vtilibus: utrum vtilius. Ita quoniam ille triplicem putavit esse rationem: in quibus pres distribui debet reperit. Primum igitur est de honesto. si duplicat: cum parte ratione de vtili. pro de comparatione eorum differendum. **3m**

Pincipio generi **capm.** nuncium omnium est a natura tributum: ut se vitam cor-

poris quod tuncat redimet ea que nocita videatur. Omnia quecumque sint ad inueniendum necessaria. adquirat et parat. ut pastum. ut latibula. ut alia generis eiusdem. Comune autem animatum omnium est appetitio coniunctionis parandi causa: et cum quedam eorum que procurata sunt. Sed inter hominem et beluam hoc maxime interest: quod hec tamen quantum sensu monet ad id solum quod adest. quodque presens est. se accommodat: paululum ad modum sonans presentium aut futurum. Homo autem quoniam rationis est particeps pro qua consequentia certat: causas rerum videt earumque progressus et que antecedentes non ignorat. similitudines comparat. rebusque presentibus adiungit atque antecedit futuras: ad eamque degendam parat res necessarias. Eademque natura in rationis hominem conaliam hominem. et ad omnium et vite societatem: ingenuitque in primis precipuum quedam amorem in eos qui procurati sunt: impellitque ut hominem certus et celebrari inter se et sibi obedire etiam velint: ob easque causas studeat parare et que superdicent ad cultum et ad victum: nec sibi soli. sed coniungi liberis certis que quos caros habeat. tuerique debeat. Que cura existit etiam animos. et maiores ad rem gerendam facit. In primis que homo est. proprium. veri inquisitio atque investigatio. Itaque cum sumis necessariis negociis curisque vacat: tunc auentur aliquid videre. audire. addiscere. cognoscereque rem aut occultam aut admirabilem ad bene beneque viuendum necessarias ducim?

Ex quo intelligit quod verum et
simplex sincerumque sit id esse naturam
hominis aptissimum. Hinc veri
videndi cupiditati adiuncta est appe-
tatio quodammodo principatus: ut neminem
parum animam a natura bene informa-
tus velit nisi precipiti aut doc-
ti, aut valitatis causa iuste et le-
gitime impunita. Ex quo mag-
nitas animi existit: humanarum
que verum conceptio. Nec vero illa
parua vis nature est rationisque:
quod vnum hoc animal sentit quid sit
ordo, quod sit quod decorat in factis.
diciturque qui modus. Itaque eorum
ipsorum que aspectu sentitur nullum
aliud animal pulchritudinem venusta-
tem, conscientiam patriam sentit.
Quam similitudinem natura ratio
que ab oculis ad animum transferens
multo etiam magis pulchritudinem,
constantiam ordinem, in consiliis
factisque conservandam putat: cauet
que ne quid indecore effeminate
ve faciat. Tum in omnibus et opinio-
nibus et factis: ne quid libidinosum
aut faciat aut cogitet. Quibus
ex rebus conflatur et efficitur id quod
querimus honestum. Quod etiam si
nobilitatum non sit: tamen honestum
sit. Quodque dicimus: etiam si a
nullo laudetur natura esse laudabile.

HOmnia Cap^m quintum.
quidem ipsam a parte
fili et tanquam faciem ho-
nesti vides: que si oculis cernitur
mirabiles animos ut ait plato
excitaret sapientiam. Sed omne quod
est honestum: id inquam partem oritur

ex aliquo, aut enim in perspicacia
veri uel solertia prudentiaque ver-
satur: aut in hominum societate tu-
enda, tribuendoque suum cuique et re-
tractando fide: aut in animi excelsi-
tudoque robore et magnitudine: aut
in omni que fuerit, queque dicitur
ordine et modo: in quo est modestia
et temperantia. Que quatuor quinquem
inter se colligata atque implicata
sunt: tamen ex singulis certa officiorum
genera nascuntur. Velut ex ea
parte que prima descripta est, in qua
sapientiam et prudentiam ponimus. In-
vestigatio atque inuentio veri: et
virtutis hoc munus est proprium, ut
cum quisque maxime perspicit, quod iure
quaque verissimum sit, quaque acutis-
sime et celerissime potest et videt
et explicare rationem: is prudentissimus
et sapientissimus iure haberi solet.
Quoarta huic quod sit materia qua
tractet, et in qua versetur, subiecta
est veritas. Reliquis autem tribus vir-
tutibus necessitates proprie sunt ad eas
res parandas tuendasque quibus actio
iure committitur: ut et societatis hominum
convictionemque seruet: et animi excellentiam
id est fortitudinem magnitudinemque cum in
agendis operibus valentibusque et sibi
et suis comparandis: cum multo magis
in his ipsis despiciendis eluceat.
Ordo autem et constantia et modestia
ratio et ea que sunt huius filia versantur in
eo genere ad quod est adhibenda
actio quedam non solum mentis agita-
tio. Huius enim rebus que tractantur in
vita modum quendam et ordinem ad-
hibentes: honestatem et decus con-

seruabimur. **Capitulum quintum.**

Et quatuor autem locis in quibus honesti natura vniuersi diuisimur: primo ille qui in veri cognitione consistit. maxime naturam attingit humanam. Omnis u. trahimur et ducimur ad cognitionis et scientie cupiditatem: in qua excellere pulchrum putamus. labi autem errare. nescire. decipi. et malum et turpe dicimus. In hoc genere et naturali et honesto duo vicia vitanda sunt. Vnum ne incognita per cognitis habeamus: hijsque temere assenciam. Ad viciu effugere quod uolet. omnis autem uelle debebit: adhibebit ad considerandas res et tempus et diligentiam. Alterum est viciu: quod quidam nimis magnu studiu multaque opam in res obscuras atque difficiles conferunt. easque non necessarias. Quibus vicijs declinatis: quod in rebus honestis et cognitione dignis opere cureque ponet. id iure laudabitur: ut in astrologia. C. suspiciu audiuius. in geometria Sextu popeu ipsi cognouimus. multos in dialecticis. plures in iure civili. Que omnes artes in veri vestigatione vsantur: cuius studio a rebus gerendis abduci. contra officiu est. virtutis enim laus omnis in actione consistit: a qua non fit intermissio sepe. multi que dantur ad studia reditus. Tu agitatio mentis que nunquam quiescit. potest nos in studijs cogitationis etiam sine opa nostra continere. Omnis enim cogitatio motusque animi. aut in consilijs capiendis de rebus honestis

et pertinentibus ad bene beatique viuendum. aut in studijs scientie cognitionis que versabitur. **Capitulum sextum.**

Ad de primo quidem officij fonte diximus. De tribus autem reliquis latissime patet ea ratio qua societas hominum ipsos et vite quasi communitas continet. Cuius partes due. Iusticia in qua virtutis est splendor maxime. ex qua boni viri uolunt: et huic coniuncta beneficentia. qua eandem uel benignitate uel liberalitate appellari licet. **Sed de fons officij.**

Sed iusticie primum munus est. ut ne cui quis noceat. nisi lacessitus iniuria. deinde ut communibus pro communibus utatur. priuatis ut suis. Sunt autem priuata nulla natura: sed aut uere occupatio. ut qui quidam in uacua uenerunt: aut victoria. ut qui bello ponti sunt: aut lege. patrie. conditione. sorte. Ex quo fit: ut ager arpinas arpinatium dicat. tusculanus tusculanorum: similis que est inuatarum possessionum descriptio. Ex quo quia sunt cuiusque fit eorum que natura fuerit communia: quod cuiusque obligat id quisque teneat. Ex quo si quis sibi appetit: uiolabit ius humane societatis. Sed quomodo ut preclare scriptum est a Platone non nobis solum nati sumus. ortus que nostri partem patria vendicat partem amicitia: atque ut stoicus placet que in terris gignuntur ad usus hominum omnia creari. homines autem hominum causa esse genatos ut ipsi

me se alijs. alij prodesse possunt:
in h' natura dicit debent sequi.
communes utilitates in mediū
afferre: mutatio officioz dā
do accipiendo. tū artibz. tū opa.
tū facultatibz. denuncare homi
nū hoies societate. *Capitulum. A.*

Hudamentū aut iusticie
est fides. i. dictioū con
uētoz q' cōstantia & veri
tas. Ex qua qm̄q' h' videbit for
tasse cupiā dūm: tū audeam
imitari stercos qui studiosē ex
quirūt. vnde vba sūt ducta: ar
dam q' quia fiat qd' dēū est.
appellatā fidem. *Capitulum octauū.*

Sed iniusticie genā duo
sunt: vnū eoz qui in
ferūt. alterū eoz qui
ab hys quibz inferunt si pnt
nō ppulsant iūria. Nā qui
iuste ipetū in quēpiam facit.
aut ira aut aliqua p'urbatioē
māitatus: is quasi manus videt
afferre socio. Qui autē nō defen
dit. nec obsistit si potest iūrie:
tam est i vicio. q' si parentes aut
amicos aut priam deserat. atq'
ille quē iniurie que nocēdi cā
de industria inferuntur. sepe a
metu p'fiasūt: cū is qui nocē
alteri cogitat. timet ne nisi id fe
ceit. ipē aliq' afficiat in cōmodo.

Maximā aut p'tem ad iūriam
faciendā aggreduntur. ut adipis
cātur ea q' cōcupiunt. In q' vicio
latissimē p' auaricia. *v.*

Expetunt aut diuicie:
tū ad vsus vite nāctioz.

tū ad p'frueudas voluptates. In
quibz aut maior ē animus. in hys
pecūne cupiditas spectat ad opes.
et ad gratificandi facultatē: ut
imp. ay. cassius negabat ullam
satis magnā pecūniā eē qui in
R. P. p'nceps vellet eē cui frue
tibz exercitū alere nō posset. De
lectat: etiā magnifici apparitus.
viteq' cultus cū elegancia & copia.
Quibz rebz effectū est: ut infi
nita pecūne cupiditas eēt. Nec
vō familiaris rei amplificatio ne
min nocēs vitupanda est: sed
fugienda semp turba ē. Maxie
autē adducuntur pleriq' ut eos
iusticie capiat obliuio: cū in ipoz
honor glie cupiditatē maderunt.
Qd' em̄ est apud ennuū nulla
stā societas nec fides regni. id la
tus patet. Nam q'quid eiusmodi
ē in quo nō possint plures excellē:
in eo fit plerūq' tanta cōtencio.
vt difficillimū sit seruaē scām so
cietatē. Declinunt id mō temēt
tas. S. cesaris: qui oīa iura diua
et huāna p'itit. p'p' eū quē sibi
ipe opinionis errore fruxerat p'nci
patū. Est aut in hoc g'ne molestū.
qd' in maximis animis splēdidis
fimisq' ingenijs existūt. honoris.
imperij. potēcie glie cupiditates.
Quo magis cauendū ē: ne quid
in eo peccetur. Sed in omni ius
ticia p'multū inest. vti p'urba
tioē aliq' animi. q' plimū b'ris ē
et ad temp' an consulto et cogi
tata fiat iūria. Leuioza em̄ st
ea q' repetitio aliq' motu accidit:

quoniam ea que meditata et parata
inferuntur. **Capitulum decimum.**

Ad inferenda quidem iniuria satis dicitur est. permittende autem defensionis deserendiq; officij plures solent esse cause. Nam aut inimicitias. aut labore. aut superius suscipere noluit: aut etiam negligencia pigritia. inercia. aut suis studiis quibusdam occupationibusve sic impeditur: ut eos quos tutari debeant desertos esse patiatur. Itaque videndum est. ne non satis id sit quod apud platonem est in philosopho dicitur. quod in veri investigatione versentur. quodque ea que plures vehementer expectant. et de quibus inter se digladiari soleant. contempnant et per nichilo putent: propterea iustos esse. Nam cum alterum iusticie genus assequitur in non inferenda ne cui noceat iniuria: in alterum iniusticie incidunt. Distendi enim studio impediti: quos tueri debent deserunt. Itaque eos ne ad rem. pro quidem accessuros putant: nisi coactos. Equum enim erant. id voluntate fieri. Nam hoc ipsum ita iustum est. quod recte fit: si est voluntarium. **Capitulum undecimum.**

Sunt etiam qui aut studio rei familiaris tueri aut odio quodam hominum suum se negotium agere dicunt. ne facere cuiquam videatur iniuria. Qui altero genere iniusticie vacat. in alterum incidunt. Deserunt enim vite societate. quia nichil conferunt in ea studij. nichil ope. nichil facultatum.

4

Quid igitur duobus generibus iniusticie propositis adiuramus causas utriusque generis. easque res aut constitutum quibus iusticia continetur: facile quod cuiusque temporis officium sit. poterimus nisi nosmetipsos valde amabimus iudicare. **Capitulum xii.**

Est enim difficilis cura rerum alienarum: quoniam terentianus ille chremes nichil humanum a se alienum putet. Sed tamen quia magis ea precipimus atque sentimus que nobis ipsis aut pro se aut aduersa eveniunt. que illa que ceteris. que quasi longo intervallo interiecto videmus: aliter de nobis ac de illis iudicamus. Quo cura bene precipiunt. qui veterat quodquam agere quod dubites equum sit an iniquum. Equitas enim lucet ipsa pro se: dubitatio cogitationem significat iniurie. Sed incidit sepe temporis: cum ea que videtur maxime digna esse iusto homine. eoque que virum bonum dicimus commutatur fuitque contra. ut reddere depositum. etiam ne furioso face promissum: queque pertinet ad veritatem et ad fidem. ea neque in eodem et non servare sit iustum. Refertur enim decet ad ea que possumus in principio. fundamenta iusticie. Promissum: ut ne cui noceat. deinde ut communi utilitati serviet. Ea autem tempore commutatur commutat et officium. et non semper eadem. Potest enim accidere promissum aliquid et conventum. ut id effici sit utile. vel ei cui promissum sit. vel ei que promissum sit. Nam si ut in fabulis est neptum quod theseo promissum non fecisset:

theleus ypolito filio suo nō eēt.
orbatus. Ex tribz em̄ optans vt
scribit hoc erat tēū: quod de ypo-
liti interitu optauāt natus. Quo
impetō: in maximos luctus in-
adit. Nec pmissa igit̄ seruada
sūt ea que sūt hys quibz pmissis
mutalia: nec si plus tibi ea noce-
ant. q̄ illi p̄sint cui p̄missis.

Qontra **Aluis casus.**
Officiū est: mai⁹ damp-
nū ante pom̄ immori.

Vt si constatuēis cupiā te aduo-
catū in rem p̄ntem eē venturū.
atqz interū grauit̄ egrotare fibz
ceperit: nō sit cont̄ officū nō fa-
cē quod dixēis. magis q̄ ille cui p̄-
missū sit ab officio distēdat. se des-
titutū querat. Jam illis p̄missis
standū non eē. quis nō videt. q̄
coactus quis metu. que deceptus
dolo p̄missit. Que quidē pleaqz
iure pretio liberātur. nō nulla

Elegibus. **Cap. m̄ xij.**
Existūt etiā sepe iurie
calūpnia quadā et mi-
nis callida sed maliciosa iuris
int̄pretatiōe. Ex quo illud su-
mū ius sūma iuria. sc̄m̄ est
iam t̄rtū sermōe p̄uerbiū. Q̄
in genē etiā in R. P. multa pec-
cātur: ut ille qui cū. xxv. diez
eēt cū hoste inducie f̄e. noctu
populabat̄ agros: q̄ diez nō noc-
cū eēt parte inducie. Ne n̄
quidē p̄bandū est. si verū est.
Q̄ fabiū labeonē seu quē aliū.
nichil em̄ habeo p̄ter auditū ar-
bitrū neolanis et neapolitais de

finibz a senatu datū cū ad locū
venisset. cū varisqz sepati locū
nū. ne cupide quid agent. ne ap-
petent. atqz ut regredi q̄ p̄gre-
di mallet. Id cū varisqz fecisset:
aliquitū agri ī medio relictū ē.
Itaqz illoz fines sicut dixēat t̄-
m̄auit: in medio relictū qd̄ eāt
P. R. adiudicauit. deape hoc
quidē est: nō iudicare. Quarta
in om̄ est re talis fugienda so-

Slercia. **Cap. m̄ xij.**
Sunt etiā quedā officia
adūsus eos seruada. a
quibz iniuriā accepis. Est em̄
vlastendi et puniendi mod⁹. atqz
hanc scio. an satis sit eū qui la-
cesserit iure sue penitē: ut t̄
ip̄e ne quid tale p̄ hac. et ceteri
sint ad iniuriā tardiores. Atqz
in R. P. maxie conseruāda sūt
iura belli. Nam cū sint duo
genā decertandi. vni p̄ discreta-
tiōem. alterū p̄ vim: cūqz illud
p̄riuū sit hoīs. hoc beluarz: cōsu-
gendiū est ad postius. si uti nō
h̄cet supiore. Quae suscipienda
quidē sunt bolla ob eam cām: ut
sine iniuria in pace viuāt. Par-
ta autē victoria conseruādi hys s̄t
qui nō sūt crudeles in bello non
īmanes fuerūt: ut maiores n̄ri
tusculanos. equos. volcos. Sabi-
nos hernicos etiā in ciuitatē ac-
ceperūt. At caraginē et nu-
manciā fundit⁹ sustulerūt: nollē
chorintū. Sed ardo aliquid se-
cutos oportunitatē loci: maxie
ne posset aliqui ad bellū faciendū

locus ipse adhortari. **Cap^m xv^m**

Mea quidem sententia pari que nichil habitura sit insidiarum semper e addes- cendum. In quo si michi eet obre- patum: si no optima at aliqua re p. q nunc nulla e heremus. Et cu hys quos devicis vi consule- du est: tu hij qui armis positis ad impator fidem confugient quis muru aries passit reci- piendi. In qua tanto ope ap. nos iusticia est culta: ut hij qui civi- tates aut nationes devictas bello in fide recepisset: ear patriom eent more maior. ac belli quide equitas. scissime feriali. P. R. iure pscripta est. Ex quo itelli- gi potest nullu bellu ee iustu: nisi qd aut reb; repetitis gerat: aut eniciatu sit an e indictu.

Pomplio **Cap^m xvij^m**
Impator tenebat pumi- cia: in cui exercitu ca- toms filius civ militabat. Cu aute pomplio videtur vna dite legione: catoms quoq; filiu qui in eade legione militabat dimi- sit. Sed cu amde pugnadi in exercitu remasisset: cato ad po- pliu scripsit. ut si eu pariat i exercitu remane sedo eu obliget milicie sacnento. qa pore amf- so. iure cu hostib; pugnae no po- terat. Adeo suma erat obserua- tio in bello mouedo. **M**arta quide catoms sems e epla ad. **M**. filiu: in qua scribit se audisse eu di- missu fem a consule. cum in

macedonia bello pisco miles eet. **M**onet igit ut caueat: ne pre- liu meat. negat em us esse: qui miles no sit cu hoste pugit.

Equidem etiam **Cap^m xvij^m**
illud aduuto: q q ppo noie pduellis eet. is hos- tis vocaret: lenitate vbi tristitia rei mitiganre. Hostis em apd maiores nos is dicebat. que ne pegrinu dicim. **I**ndicat. xij. ta- bile. aut statuer dies cu hoste. Itemq; adusus hoste etna aucto- ritas. Quid ad hanc masuetu- dine addi potest. eu qui cu bellu geris tam molli noie appellae. **Q**uinq; id nome iam duri effiat vetustus. **A** pegrino em ia recess- sic et ppe in eo qui arma cot- ferret remansit. **Capit^m xvij^m.**

Qum vero de impio de- certat. belloq; querit glia: cas oio subesse tu oportet easte quas dixi paulo an iustas cas ee belloz. Sed ea bella quib; impij glia ppoita e. min; acerba gerenda sit. ut em cu aulit cotendim. alit si est inimic. alit si est copetitor: cu altero em certame honois et dig- nitatis e. cu altero capitis e fame: sic cu celtib; cu embus. bellu ut cu inimicis gebatur. uter eet. no vter imparet. Cu latinis sa- bins. sammitib; penis piro. de impio certabat. **P**em fedi- fragi crudelis hambal: reliqui iustiores. **P**iru quide de capti- uis reddendis illa pclara. **N**ec

inchi aurū postō. nec p̄cū in
cedentis. Nec camponātes bellū.
sed belligerātes ferro nō auro vi-
tam cernam⁹ variq;. Vos ne velit
an me regnāe em. Quidne ferat
fors virtute expiam⁹. Et h̄ siml
accipe dān. Quoz virtuti belli
fortuna pepcit. eoz dē me libtati
partē certū est. Dono ducite. doq;
uolentib; cū magnis dñs. Regu-
lis sane et digna caadantū gene-

A sententia. *Caplm. xix.*
tq; etiā si quid singuli
tempib; adducti hosti p̄-
miserūt. est in eo ip̄o fides serua-
da. vt p̄mo p̄mco bello regul⁹ cap-
tus a penis. cū de captiuis cōnu-
tandis Romā missus eēt. inuasset
q; se rediturū. p̄mū ut venit. cap-
tiuos reddendos in senatu nō cen-
suit. Dem cū retineretur a p̄p̄quis
et ab amias. ad supplicū redire
maluit. q̄ fidem hosti datā fallere.
Dado autē p̄mco bello post camē-
sem pugna. q̄s. x. hāmbal romā
misit. astrictos iure iurādo se re-
dituros eē nisi de redmēdis hys q̄
capti erāt impetissent. eos om̄s cō-
fores quoad quisq; eoz vixit qd̄
peierasset. in curijs reliquit. *A.*
nūm⁹ illū. qui iuris iurādi fraude
culpā inueniāt. Cū em̄ p̄missū
hāmbalis exisset e castris. redijt
paulo post. qd̄ se oblitū nescio qd̄
dicet. Dem egressus e castris iure
iurādo se solutū putabat. Et eāt
verbis. re nō erat. Semp autē
in fide. qd̄ sensis nō quod dixis
cogitandū est. *Maximū autem*

exemplū est iusticie in hostē. a
maiorib; nris constitutū. Cū em̄
a p̄uro p̄fuga senatui pollicite est
se venenū regi daturū. et eū ne-
caturū. senatus et. *C. fabrici⁹* p̄-
fuga p̄uro dedit. Ita ne hostis q̄-
dem et potentis et bellū ultro infe-
rentis interitū cum scelē approbat.

A C de bellis *Capm. xx.*
quidē officijs satis dān ē.
Demineim⁹ autē adūf⁹
infimos iusticiā eē seruādam. Est
autē infima conditio et fortuna
seruoz. Quib; nō male p̄cipit q̄
ita iubent uti ut mercenarijs opaz
exigendā. iusta p̄benda. Cū autē
duob; moīs. i. aut vi aut fraude
fiat iuria. frans q̄si vlp̄ecule.
vis leonis videt. Vnūq; hōie alie-
nissimū. sed frans odio digna ma-
iore. Totius autē iniusticie nulla
capitalior. q̄ eozū qui tū tū maxie
fallūt id agūt. vt v̄ri boni esse
videāt. *De bñficiā & lib̄tate.*

O E iusticia satis *ca. xxj.*
dān est. deinceps ut eāt
ppositū. de bñficiā &
libeāhtate dicat. Quia quidē n̄.
ē natē hom̄is accommodari. sed h̄t
multas cautioēs. Videndū est em̄
p̄mū. ne obsit benignitas etiā hys
ip̄is quib; beigne videbit fieri et
certis. Dem ne maior benignitas sit
q̄ facultates. tū ut p̄ dignitate au-
tribuat. Id em̄ est iusticie funda-
mentū. ad quā hec referenda s̄t oīa.
Nam et qui gratificatur cupiā
qd̄ obsit illi cui p̄desse velle videāt.
nō bñficiā neq; libeāles. sed p̄ciosi

assentatores iudicandi sunt. Et qui alijs nocet ut in alios libales sunt: in eade sunt iniusticia ut si in sua rem aliena conuertat. Sunt autem multi et quidam cupidi splendoris et glorie. qui eripiunt alijs quod alijs largiuntur. hijsque arbitrantur se beneficos in suos amicos visum iri: si locupletent eos quacumque ratione. Id autem tantum abest officio: ut possit esse contrarium. **xxij.**

Quod videndum est igitur ut ea liberalitate utamur quam proficit animas. noceat nemini. **Quare** L. Sille. C. cesaris pecuniarum translatio a iustis dominis ad alienos: non debet liberalis videri. Nichil enim liberale: quod non idem sit iniustum. **Aliter** locus erat cautionis: ne benignitas maior esset quam facultates. **Quod** quod benigniores volunt esse quam res patitur. primum in eo peccat. quod iniuriosi sunt in proximos. Quas enim copias hijs et suppositum equum est et relinquunt eas transferunt ad alienos. Inest autem in tali liberalitate cupiditas plerumque rapiendi et auferendi per iniuriam: ut ad largiendum suspectat copie. **Vnde** etiam licet plerisque non tamen natura liberales. quod quidam glauductos. ut beneficia videantur facere multa: que proficiunt ab ostentatione magis quam a voluntate videantur. **Talis** autem simulatio vanitati est coniunctior quam aut liberalitati aut honestati. **Tertium** est propositum: ut in beneficiis dilectus esset dignitas. In quo et mores eius erunt spectandi in quibus beneficiis conferuntur. et animus erga nos et communitas et societas

vite. et ad nostras utilitates officia ante collata. Que ut concurrant omnia: optabile est. Si minus: plures cause maiores quam plus ponderis habebunt. **Capitulum xxij.**

Quoniam autem vult non cum profectis hominibus planeque sapientibus. sed cum hijs quibus periclitare agitur: si simulacrum sit virtutis: etiam hoc intelligendum puto necesse: omnino esse negligendum. in quo aliquid significatio virtutis appareat. **Colendum** autem esse. ita queque maxime ut quisque maxime virtutibus hijs leuoribus et ornatus. modestia temperantia. et hac ipsa de qua iam multa dicta sunt iusticia. **Nam** fortis animus et magnus in homine non profecto nec sapiente. feruentior plenius est. **Ille** virtutes videtur bonum virum potius amare.

Hic in moribus. de **beniuolentia** autem quam quisque habeat erga nos. primum illud est in officio. ut ei plurimumque tribuamus. a quo plurimum diligamur. **Sed** beniuolentiam non adolescentulorum more ardore quodam amoris. sed stabilitate potius et constantia iudicemus. **Sui** erunt merita. ut non in eunda. sed referenda sit gratia: maior quaedam cura adhibenda est. **Nullum** est enim officium referenda gratia magis naturam. **Quod** si ea que utenda accepimus. maiore mensura si modo possis iubet reddere herodotus: quod nam beneficio pro uocari facere debemus. an imitari agros fertiles. qui multo plus afferunt quam acceperunt. **Etenim** si in eos quos speramus nobis profuturos. non

Dubitamus officia conferre: quales
in eos esse debemus qui iam profuerunt.
Nam cum duo genera liberalitatis sunt.
vnum dandi beneficiorum. alterum reddendi:
tamen nec ut in nostra potestate est non
reddere. bono vno non licet modo id fa-
cere possit sine iniuria. *Capitulum xxxij.*

Accceptorum autem beneficiorum sunt
relectus hinc. Nec dubium.
quoniam maximo cuique plurimum
debeat. In quo tamen in primis quo
quisque animo studio benignolentia fe-
cit: ponderandum est. Multi enim
faciunt multa temeritate quadam
sine iudicio vel modo in omni vel
repentino quadam quasi vento. impe-
tu animi committunt. Que beneficia
eque magna non sunt hinc: atque ea
que iudicio considerare constantque
delata sunt. Sed in collocando bene-
ficio. et in referenda gratia. si cetera
paria sint. hoc maxime officium est.
ut quisque maxime operis indigeat
ita ei potissimum optulatur. Quod
contingit fieri a pluribus: a quo enim plurimum
sperant. etiam si hijs ille non eget.
tamen ei potissimum inseruiunt. Opti-
me autem societas hominum coniunctioque
seruabitur: si ut quisque eorum conuen-
tissimum. ita in eum benignitas plu-
rimum conferretur. *Capitulum xxxv.*

Sed que nature propria
sunt communitatis et so-
cietatis humane: repetere
dum videtur alius. Est enim primum
quod cernitur in vniuersi generis hu-
mani societate. Cuius autem vniuersi
est ratio et ordo: qui discendo docen-
do. communicando. discipulando. indi-

cando. conualiat inter se homines con-
iungitque naturali quadam societate.
Neque ulla re longius absimus a na-
tura ferarum: in quibus nec fortitudi-
nem sepe dicimus. ut in equis. in leo-
nibus: iusticiam equitate. bonitate
non dicimus. Sunt enim rationis et
ordinis exptes. Ac latissime quod
parens hominibus inter ipsos omnibus inter
omne societatis hoc est. In quoniam omni re
quas ad commune hominum vtilitatem nata
genuit est seruanda ceteritas: ut que
descripta sunt legibus et iure civili. hinc
teneantur. ut sit constitutum. Et
quibus ipsis cetera sic obseruetur: ut
in grecorum puerbis est. amicorum esse
communia omnia. Omnia autem cetera
hominum videtur ea que sunt generis eius.
quod ab enim positum in vna re trans-
ferri in multas potest. Homo
qui erranti ceteri monstrat viam. quasi
lumen de suo lumine accendit: facit
nichilominus ipsi ut luceat. cum illi
accendit. Vna ex re satis precipit:
ut quicquid sine detrimento commodum
possit. id tribuat vel ignoto. Ex
quo sunt illa communia. Non prohibe
aquam pfluente. Dari ab igne igne
capere: si quis velit. Consilium fidele
deliberati dare. Que sunt hijs vti-
lia qui accipiunt. damni non molesta.
Quare et hijs utendum est: et semper
aliquid ad commune vtilitatem affe-
rendum. Sed quoniam copie parue sin-
guloz sunt. eorum autem qui hijs egent
infinita est multitudo: vulgaris
liberalitas referenda est ad illum
enim finem. nichilominus ipsi lu-
cet: ut facultas sit quoniam in nos

similes liberes. Capitulum. xxvj.

Oradius autem sunt plures
 societates humane. Ut enim
 ab illa infinita discedat:
 prior est. eiusdem gentis nationis lin-
 gue. qua maxime homines coniunguntur.
 Intius etiam est. eiusdem esse civitatis.
 Multa enim sunt civibus inter se com-
 munita: forum. fana. porticus. vic-
 leges. iura. iudicia. suffragia. con-
 suetudines. Pietas et familiarita-
 tes: multisque cum multis res rationes
 que contrahunt. Arctior vero colligatio
 est societatis proximorum. ab illa. n-
 vniuersa societate humane generis. in
 exiguum angustumque concluditur. Nam
 cum sit huiusmodi natura commune animantium.
 ut habeant libidine procreandi: prima
 societas in ipso coniugio est. prima
 in liberis. Deinde una domus. cui sunt
 omnia communia. Id autem est principium
 vrbis: et quasi seminarium rei. Post
 sequuntur fratrum coniunctiones. post
 consobrinorum sobrinorumque. Qui cum
 una domo iam capere non possunt: in
 alias domos tanquam in colonias exe-
 runt. Sequuntur coniugia et affinita-
 tes: ex quibus etiam plures proximi.
 Que propagatio et soboles: origo est
 rerum publicarum. Sanguis autem con-
 iunctio et benivolentia deunat
 homines civitate. Magni est enim
 eadem habere monumenta maiorum. eis-
 dem vti sacris. sepulchris habere communia.

Sed omnium societatum xxvij.
 nulla prestantior est nulla
 firmiter. quam cum viri boni
 moribus filii sunt familiaritate con-
 iuncti. Illud enim honestum quod sepe

diam: etiam si in alio certum tamen
 nos mouet: at illi in quo id necesse
 videtur amicos facit. Et quoniam
 omnis virtus nos ad se allicit. fa-
 citque ut eos diligamus in quibus
 ipsa necesse videatur: tamen iusticia et libe-
 litas id maxime efficit. Nichil
 autem est amabilius. uel copulacius:
 quam morum similitudo bonorum. In quibus
 enim eadem studia sunt eadem voluntates:
 in hijs fit. ut eque quisque altero
 delectetur ut seipso: efficitque id quod
 pythagoras vult in amicitia ut
 vni fiat ex pluribus. Magna etiam
 illa communitas est societatum. que
 conficitur ex beneficijs ultri et citro
 datis acceptisque et mutua gratia:
 dum sunt inter quos ea firma de-
 iunctur societate. **Capitulum. xxvij.**

Sed cum omnia ratione animorum
 lustratis: omnium societatum
 nulla est grauior. nulla
 carior. quam ea que cum. **R. P.** est. Vni-
 cuique in se carum sunt parentes. cari li-
 beri. proximi familiares: sed omnis
 omnium caritates patria vna complexa
 est. Pro qua quis bonus dubitet
 mortem optere. si ei sit profuturum.
 Quo est istorum detestabilior inima-
 nitas: qui lacrimant omnem scelere
 patriam. et in ea fundunt delenda
 occupati et sunt et fuerunt. Sed
 si compatio et contentio quodam fiat.
 quibus plurimum tribuendum sit offi-
 cij: principes sunt patria et parentes.
 quorum beneficijs maximis obligati
 sumus. proximum liberi totaque domus
 que spectat in nos solos: neque ali-
 ud ullum potest habere profugium.

Vinceps bñ cōuenientes p̄m̄q̄.
quibz cū cōmūnis etiā fortuna
plerūqz est. Q̄m̄ob̄re n̄c̄aria p̄si-
dia vite debentur hys maxime q̄s
ante dixi. Vita aut̄ victus qz cōis.
consilia. sermōes. cōhortatiōes. cō-
solatiōes. m̄dū etiā obuiuatōes
in amicitijs vigent maxie. Estqz
ea iocūdisima amicitia. quā sili-
tudo morū cōiungunt. **Cap. xxxi.**

Sed in hys om̄ibz officijs
tribuēdis. videndū erit
quid cuiqz maxime n̄ce
sit. et quid q̄sqz uel sine nob̄ aut
possit consequi aut nō possit.
Ita nō īdem erūt n̄c̄itudinū q̄-
dus: qui t̄p̄m̄. Sūt qz officia q̄
alijs magis q̄ alijs debeantur. vt
vicinū cia⁹ adiuueris in fructibz
p̄cipiendis: q̄ aut fr̄em aut fa-
miliare. Ac si his in iudicio sit:
p̄m̄quū potius et am̄ai q̄ vici-
nū defendis. Hec igitur ⁊ talia
circūspiciēda sūt in om̄i officio.
et consuetudo excitatioqz capiē-
da: ut boni ratiōnatores officioz
eē possim⁹. et addendo deduce-
doqz videre. q̄ reliqui sūma fiat:
ex quo q̄ntū cuiqz debeat̄ intel-
ligas. Sed ut nec media. nec
impatores. n̄ oratores. q̄uis ar-
tis p̄cepta p̄ceperit. q̄qz mag-
na laude dignū sūt vsu ⁊ excitatōe
cōsequi p̄nt: sic officij cōseruādi
p̄cepta tradūt̄ illa q̄de ut faciam⁹
ip̄i. sed rei magnitudo vsū q̄ excita-
tiōemqz desideat. **xxxii.**

Atz ab hys rebz que sūt
in iure societatis hūane

quēadmodū durat̄ honestū ex
quo aptū est officū. satis fere
dixim⁹. Intelligendū aut̄ ē cū
p̄posita sint genea q̄tuor. e quibz
honestas officū qz manact̄ splē-
didissimū videzi: qd̄ aīo magno
claroqz. hūanas res despiciēte fām
sit. Itaqz ip̄robz maxie in p̄m̄ptu
est: si quid tale dici p̄t. Vos tem̄
iuuenes aīmū geritis mulieb̄re:
illa vugo viri. Et si quod ei⁹ modi.
Sabina da spolia sine sudore et
sanguīe. Cont̄ qz in laudibz que
magno aīo et fortit̄ excellentiqz
gesta sūt. ea nescio quomō q̄si
plenore ore laudam⁹. Hinc re-
thor̄ camp⁹ de marthone. sala-
mne plateis. thermophilis. leu-
cis. sterodes. Hinc decij. hinc
C. A. ⁊ P. scipioes. hinc. qz. m̄-
cellus et inuābiles alij. maxieqz
ip̄e. P. R. aīmū magnitudie ex-
cellit. **D**ecarat̄ aut̄ studiū
bellice glie: qz etiā statuas vide-
m⁹ fere ornatu militari. S; ea
aīmū elatio q̄ cernit̄ in p̄iculis
et laboribz. si iusticia vacat.
pugnatqz nō pro salute cōi. sed
p̄ suis cōmodis in vicio est. Nō
mō id em̄ ututis nō est: s; p̄cā
īmanitatis. om̄ne hūanitatē re-
pellentis. **Capitulum xxxiii.**

Itaqz probe diffinit̄ a
stoicas fortitudo. cū eam
v̄tutē dicūt eē. p̄pugna-
tem p̄ equitate. Quo circa nō
qui fortitudis gliam cōseruit̄ ē:
insidijs et malicia laude ē adept⁹.
Nichil em̄ honestū eē p̄t: quod

iusticia vacat. Preclarū igit̃ illd̃
 platonis. Non inquit solū scia q̃
 est remota ab iusticia calliditas
 pot̃ q̃ sapientia ē appellāda: ve-
 rū etiam anim⁹ patius ad p̃ciliū.
 si sua cupiditate nō utilitate cō-
 impellit̃. audacie pot̃ nōmē hē-
 at q̃ fortitudinis. Ita viros for-
 tes et magnanimos eosq̃ bonos
 et simplices vitatis amicos. im-
 meq̃ fallaces ēē uolum⁹. q̃ sūt
 ex media laude iusticie. Sed illd̃
 odiosū est qd̃ in hac elatioe t̃ mag-
 nitudine aī faulime p̃tinacia et
 uania cupiditas p̃ncipat⁹ inasat̃.
 Ut aū apud platone est oēm mo-
 rem laudemomoz inflāmatū
 ēē cupiditate vncēdi: sicut q̃sq̃
 animi magnitudie maxie excellit.
 ita maxie vult princeps om̃ ul'
 potius solus esse. **Cap. m. xxxij.**

Difficile autē est aī p̃stac̃
 om̃bz cōcupieis seruaē
 equitate: que est iusticie
 maxie ppria. Ex quo fit: ut neq̃
 discrepatioe vna se nec ullo pub-
 lico ac legitimo iure paciāt̃. Exis-
 tūt q̃ in. **R. P.** plerūq̃ languitōes
 et factiosi. ut opes q̃ maximas
 cōsequātur: et sint vi pot̃ su-
 piores q̃ pares iusticia. Sed qd̃
 difficilius. h̃ p̃clarus. Nullū eī
 est temp⁹: quod iusticia vacare
 debeat. Fortes igit̃ et magnanimi
 sūt h̃ndi: nō qui faciūt. sed qui
 ppulsant iūria. Vera autē et
 sapiens aī magnitudo. honestū
 illud quod maxime naturā seq̃t̃.
 in factis positū in gliam dicit:

p̃ncipemq̃ se ēē manult q̃ videri.
 Etenī qui ex erroe impite milita-
 dms pendet. hic in magnis viris
 nō est h̃ndus. faulime autē ad
 res iustas impellit̃: ut quisq̃ al-
 tissimo aīo et glie cupid⁹ est. Q̃
 locus est sane lubric⁹: qm̃ vir i-
 ueitur. qui laboribz susceptis. pi-
 culisq̃ aditis nō q̃si mercede rez
 gestarū expetat gliam. **xxxij.**

Omnino fortis anim⁹ t̃
 magn⁹ dualz rebz maxie
 cernit. Quarū vna in
 rerū extranū despiciētia cernit:
 aī p̃suasū sit nichil hōie nisi qd̃
 honestū decorū q̃ sit. Aut mirai
 aut optac̃. aut expete oportere.
 nulliq̃ neq̃ homi neq̃ p̃turbatōe
 aī nec fortune succūbe. altea est
 res: ut aī sis ita affect⁹ aīo ut
 sup̃dixi. res geius magnas illas
 quide et maxie utiles ut vehemet̃
 arduas plenasq̃ laborū t̃ p̃culoz.
 tū uite. tū multaz rerū q̃ ad vitā
 p̃tinent. Harū rez duarū splen-
 dor om̃s et amplitudo est. addo
 autē utilitate que in postiore ē
 aī autē et iō efficiens magnos
 viros in pore. In eo est enī illud:
 quod excellentes aīos et hūana
 cōtempnētes facit. Idipm̃ autē
 cernitur in duobz: et si solum id
 qd̃ honestū sit bonū iudices et
 ab om̃ aīni p̃turbatōe liber sis.
 Nam et ea q̃ eximia plisq̃ et
 p̃clara videtur. parua duce: ea q̃
 rōne stabili firmaq̃ cōtempnie.
 fortis aī magniq̃ dicendū est:
 et ea q̃ videtur acerba q̃ varia et

multa in hominibus vita fortunaque
versantur. ita ferre ut nichil a sta-
tu naturae discedas. nichil a dig-
nitate sapientiae. huius robusti autem est
magnaeque constantiae. Non est autem
consentaneum quod metu non frangit
eum frangi cupiditate. nec qui
invenit se a labore praesertim vincti
a voluptate. Quinobrem et haec
videnda: et peccata fugienda cu-
piditas. Nichil enim est tam angusti
animi tamque parvi quam amare divi-
as: nichil honestius magnificentiae
quam quod peccata contempnit. si non habeas:
si habeas ad beneficentiam liberalita-
temque conferre. **Capitulum xxxviii.**

Quidam est etiam gloria cu-
piditas: ut supra dixi.
Eripit enim libertatem: pro
qua magnanimus viris omnis debet
esse contentio. Nec vero impia ex-
petenda ac potius. aut non accipi-
enda: aut deponenda non nunquam. Va-
candum autem est omnium perturbatioe autem:
aut cupiditate et metu. cum etiam ex-
titudine et voluptate animi. et ira-
cundia. ut tranquillitas animi et secu-
ritas assit. quae affert tamen constantiam.
cum etiam dignitate. Multi enim et
sunt et fuerunt: quae eam quam dico tran-
quillitatem expetentes a negotiis pub-
licis se removerunt. ad otiumque profuge-
runt. In hijs et nobilissimi philo-
sophi. longeque principes. et quidam
homines severi et graves. nec populi
nec principum mores ferre potentes.
Vixeruntque nonnulli in agris delecta-
tati re sua familiari. hijs idem pro-
positum fuit quod regibus. ut ne qua re

egeant: ne cui parerent. libertate
viretur: cuius proprium est sic vivere.
ut velis. Quare autem hoc commune
sit potentiae cupidorum cum hijs quos
dixi otiosos: alteri se adipisci id posse
arbitrantur. si opes magnas habeant.
alteri si contenti. et sicut et parvo sunt.
In quo neutrorum omnino contempnenda se-
ntentia est. Sed et facilior et tutior
et minus alijs gravis aut molesta
vita est otiosorum. Fructuosior autem
hominum generi et ad claritatem ampli-
tudinemque aptior: eorum qui se ad. R.
P. et ad magnas res accommodant.
Qua propter hijs forsitan contempnendum
sit rem. P. non capestantibus quae extel-
lenti ingenio doctrine se dederunt.
et hijs qui aut validumms ubi calli-
tate. aut aliqua minore causa impe-
diti. a re. P. recesserunt: cum eis am-
ministrande praesertim alijs laudemque
concedent. Quibus autem talis nulla
sit causa. si desine se dicant. ea quae
plurimumque inveniuntur impia et magna-
tus: hijs non modo non laudi verum
etiam vicio dandum puto. Quorum indi-
cium in eo quae gloriam contempnunt. et
pro nichilo putent. difficile sciri est
non probare: sed videtur labores et
molestias tamen offensionum et repulsa-
rum quasi quadam ignominiae timore.
et infamiam. **Capitulum xxxv.**

Sunt enim qui rebus contem-
tis parum sibi constent. vo-
luptate seuerissime con-
tempnunt: in dolore sunt molliores.
gloriam negligunt: franguntur infamia.
atque ea quidem non satis constantiter.
Sed hijs quae hinc a natura adiumenta

9
rem gerendam. abiecta omni civitate
adipiscendi magistratus. et re. P.
gerenda est. nec enim aliter aut regi
civitas potest. aut declamari animi
magnitudo. **Capitulum. xxxvi.**

Quapessentibus aut. R. P.
nichil minus quam philosophis
hanc scio an magis. etiam
magnificencia et despicencia adhi
benda sit rex humanarum quam sepe
dico et tranquillitas an atque securitas.
Siquidem nec anxii futuri sunt: et
cum gravitate constantiaque victuri.
Que eo faciliora sunt phis: quo
minus multa patet in eorum vita que
fortuna feriat. et quo minus rebus
multis egent. et quia si quid adusi
evenciat tam graviter eadem non possunt.
Quocirca non sine causa maiores
motus animorum concitantur: maiorque
cura efficiendi re. P. gerentibus quam
quietis. Quo magis hinc et mag
nitudo animi est adhibenda. et vacui
tas ab angustibus. **xxxvii.**

Ad rem autem gerendam qui
accedit: caueat ne id in
consideret. quam illa res
honestas sit. sed etiam ut habeat
efficiendi facultatem. In quo ipso
considerandum est. ne aut temere des
peret propter ignamiam. aut nimis con
fidat propter cupiditatem: In omnibus
enim negotiis primum quam aggrediamur. ad
hibenda est preparatio diligens. Sed
cum plerumque arbitretur. res bellicas
maiores esse quam urbanas: minuenda
est hec opinio. Multi enim sepe
bella quesierunt. propter glorie cupi
ditatem. atque id in magnis animis

plerumque ingemys que contingit:
eoque magis si sint ad rem milita
rem apti et cupidi belloz geren
dorum. Vere autem si volumus iudicium:
multe res extiterunt urbane maio
res clarioresque quam bellice. Quamvis
enim themistocles iure laudet. et
sit eius nomen quam solonis illustrum.
atque salaminis clarissime testis
victorie. que anteponat consilio so
lonis. ei quo primum constituit aro
pagitas: non minus preclarum habet qua
illud iudicandum est. Illud enim sel
profuit: hoc semper prodeat civitati.
hoc consilio leges athenensium. hinc
maiorum instituta servantur. Et the
mistocles quidem nichil dixit in quo
ipse ariopagum adiuverit: ac illo re
rum est esse adiutum themistoclem.
Est enim bellum gestum consilio sena
tus eius quam a solone erat constitutum.
Licet eadem de pausania lisandrique
die: quorum rebus gestis quamquam impium
dilatatum lacedemoniis putaret: tamen
ne minima quidem ex parte. ligurgi le
gibus et disciplina confederi sunt.
qui etiam ob has ipsas causas et pa
tiones huerunt exatus et fortiores.

Michi quidem neque **xxxviii.**
pueris nobis. et staurum.
C. maro neque cum versa
rem in. R. P. Q. catulorum. **GA.**
pompeio cedere videbatur. Parum
enim sunt fortis arma: si non est con
siliu domini. Nec plus africanus
singularis et vir et imperator in
excandida minacia. R. P. profuit.
quam eodem tempore. P. nasica primat.
cum. T. gratianum intemnit. Quapropter

hec quide res nō solū ex domestica
est rōne: sed attingit etiā bellicā.
qm̄ vi manuq; confecta ē. S; tū
id ipm̄ est gestū in consilio urba
no: sine exercitu. Illud autē opū
mū est: in quod iuadi solere ab
impbis et inuidis audio. Cedāt
arma toge. cū cedat laurea lingue.
Vt em̄ alios omittā. nobis R. P.
gubernātib; nōne toge arma ces
serūt. Nec em̄ piculū in R. P.
fuit grauius vnqm̄: nec maius oī
um. Ita consilijs diligētia q; nū
celerit̄ de manib; audacissimozū
cūiū delapsa arma ceciderūt. Q
res igit̄ gesta vnqm̄ i bello tāta.
Qui triumphus cōferend;? Licet
em̄ michi a parte fili apud te glari:
ad quē et hēditas hui; glie et stō
rū imitatio p̄tinet. Nichi quide
certe vir habundās bellias laudib;
M. pomper; multis audicētib; h
tribuit: ut dicet frustra se triū
phū terciū deportatū fuisse. n̄
meo in R. P. bñficio. ubi triūpha
ret cēt habitū. Sūt igit̄ domes
tice fortitudines nō inferiores mili
tarib;. In quib; pl; etiā q; i hys
ope studi; ponendū est. **C**ō
illud honestū qd̄ ex aīo excelsō
magnifico q; querim; aī effiat
nō corpis virib;. Extendū tū
corp; et ita afficiendū est: ut
obedire cōsilio rōmq; possit i exe
quendis negocijs et in labōe tole
mudo. honestū id qd̄ exquirim;
totū positū est in aī cura et co
gitancōe. In quo nō mōrē utilita
tē afferūt. q; cogati. R. P. p̄sūt.

q; qui bellū gerūt. Itaq; eoz cō
silio sepe aut nō suscepta aut cō
fecta bella sunt: nō vnqm̄ etiā il
lata. Vt. **C**. catonis bellū terciū
punicū: in quo etiā mortui valuit
auctoritas. Quā re expectada qd̄
magis est. decernēdi rō. q; decerta
di fortitudo: sed cauedū est ne
id bellandi magis fuga q; valitate
faciam; **B**ellū autē ita suscipi
atur: ut nichil aliud nisi pax que
sita videatur. **xxxix.**

Hortis vero aīi et con
stantis est nō p̄turbari
i reb; aspēis. nec timētū
autē de gradu deici ut dicit. sed
p̄m̄ aīo vti et consilio. nec a rōe
discedē. Quinq; h; aīi illud etiā
ingem; magnū ē pape cogitancōe
futura: et aliquā aī constitūe
quid accidē possit in vtrūq; p̄tē.
et quid agendū sit cū qd̄ euenerit:
nec cōmittē ut aliquā dicendū sit
n̄ putatū. Hec sūt opa magni
aī et excelsi: et prudētia cōsilioq;
fidentis. Temere autē in acie ver
sari et manu cū hoste confugē:
imane qddam et beluaz silē est.
Ded cū temp; nēcitas q; postulat.
decertandū manu est: et mors
seruitutiq; turpitudin; aī po
nenda. De euitendis autē diri
piendis q; vrbib; valde consideran
dū est ne quid temē. ne quid ari
deliter. Id est magni viri: reb;
agitatis punire sources mīlacidē;
conseruāe: in oī fortuna itā atq;
honestā retinē. Vt oī s; quēad
modū sup̄ dixi. qui vrbis reb;

10
bellicias anponat: sic repias ml-
tos quibz pculosa et callida cou-
silia et quietis et cogitatiois sple-
didiora & maiorz videantur. .xl.

Nunquam oio pculi fuga
comittendum est: ut mi-
belles timidiq; videantur.
Sed fugiendum illud etia. ne offia
m9 nos pculis sine causa. quo
ee nichil potest stultia. Quappi
in adendis pculis consuetudo imi-
tanda est medicor: qui leniter
egrotantes lenit curant. gnuoibz
aut morbis pculosas cunctioes &
anapites adhibe coguntur. Qre
in tranquillo tpre adusam op-
tare demetis est: subuenire aute
tempestatu quamvis rone. sapietie.
Eoq; magis: si plus adipiscere
re explicata boni. q; addubitata
mali. Pculose aut reru actioes
partim hys sunt qui eas suscipi-
unt: partim. R. P. Itaq; alij de
vita. alij de glia et benignolecia ci-
uiu in disamine vocantur. Pmpri-
ores igit ee debem9 ad nra pcul-
la q; ad communia: dmicie q; pa-
tius de honore et glia. q; de cetis
comodis. Iuncti aut st multi
qui no modo pecunia sed etia
vita pfunde pro pna pati cent:
id glorie iactura ne minima qde
facere vellent. ne. R. P. quide
postulate. **U**t calliditas qui
cu lacedemonioz dux fuisset pelo-
ponesiaco bello mltraq; fecisset
egregie vertit ad extremu oia:
cu consilio no paruit eoz q clas-
sem ab argumisis remoueda. n

cu athemensibz dmicandu pu-
tabant. Quibz ille vidit: lace-
demonios illa classe amissa. alia
parae posse: se fugere sine suo de-
decore no posse. Atq; h quidem
lacedemonijs plaga medicanis.
Illa pestifera: qua cu deubrot
munda times. teme cu epanu
munda effluxisset lacedemonioz
opes corruerunt. Quato. R.
maxim9 meli9. De quo enim9
vni9 ho nobis cuctando restituit
rem. No em inmoes ponebat
an salutem. Ergo postq; mag
q; viri mte glia claret. Quod
gen9 peccandi vitandu est etia
in rebz vrbans. Sunt em qui
quod sentiunt. & si optimu sit: in
iudie metu no audent dice. .xli.
Omnino qui. R. P. p-
futi sut: duo pcepta
platonis teneat. vnu ut
utilitate ciuiu sic tueatur. vt
quecuq; agut ad eam referat. ob-
liti comodoz suoz: alteru ut
totu corp9. R. P. curet ne dum
ptem aliqua tueatur. reliqs de-
serant. Ut em tutela: sic pau-
ratio. R. P. ad eoz utilitate q
comissi sut. no ad eoz quibz co-
missa est gerenda est. Qui at
parti ciuiu consilut. ptem neg-
ligut: rem pnciosissima in ci-
uitate inducit. seditione & dis-
cordia. Ex quo eueit: ut alij
studiosi optimi cui9q; videat.
alij populaes. pauci vni9oz.
Hinc apud athemenses magne
discordie: in nra. R. P. no solu

seditiones. sed etiam pestifera bella
ciuitia. Que grauis et fortis
ciuis. et in. **R. P.** dignus puapa
tu. fugiet atq; odit. tradet q; se
totū. **R. P.** ueq; spes aut poten
cia confectabit. totū q; eam sic
tuebit. ut omib; consulat. nec
vero criminib; falsis in odiū. aut
tūdiā quēq; vocabit. **O**idq;
ita iusticie honestatq; adhēset.
ut dū eos cōseruet. quāuis gra
uit offendat. morte q; poti⁹ oppe
tat q; desiderat illa q; dixi. **xlj.**

Miseria oīo est ambi
tio bonoz q; contētio. De
qua p̄clare apud eūdem
est platonē. Similit̄ facē eos q;
inter se contendunt ut poti⁹. **R.**
P. amīstraret: ut si uante cer
taret quis eoz potissimū guber
naret. Itemq; p̄cipit. ut eos ad
ūfurios existimem⁹. qui arma
cont⁹ ferunt: nō eos qui suo iu
dicio. **R. P.** tueri uelint. **Q**uis
fuit int⁹. **P.** africanū. et. **Q.**
metellū sine acerbitate diffesso.
Nec uero audiendi. qui ḡnter
mimicis unscendū putabūt: id
q; magnanimi & fortis uiri esse
censebūt. Nichil enī laudabili⁹
nichil magno et p̄claro uirū dig
ni⁹ placabilitate atq; clemētia.
In libis v̄ p̄lis et in uiris equa
bilitate excrenda eā est facilitas
et altitudo aī que dī: ne si unsci
mur. aut in tēpestiue accedētib;
aut impudēt̄ rogantib;. ī moro
sitate mutale et odiosam mada
m⁹. **E**t tū ita p̄banda ē man

suetudo atq; clemētia: ut adhibe
atur. **R. P.** causa seueitas. sū
qua amīstrari ciuitas nō potest.

Omnis autē et **xlj.**
aiaduersio et castigatio.
cōtumelia vacare debet:
neq; ad eius qui punit aliquē.
aut v̄bis castigat. sed ad. **R. P.**
uilitatē referri. Cauendū etiā
est: ne maior pena q; culpa sit.
et ne iisdem de causis alij plectā
tur. alij ue appellētur quidē. **O**id
hibenda aut maxie est uia in pu
niendo. **N**ūquā enī uatus qui
accedet ad penā mediocritatē illā
tenebit. q; est int⁹ nimū & parū.
que placet p̄paratias. **E**t recte
placet: modo ne laudarent unā
diam. & dicent ualit a natura
datam. illa uō omib; in reb; re
pudianda est: optandū q; ut hū
qui p̄sunt. **R. P.** legū similes
sint. q; ad puniendū nō uia sed
equitate ducūt. **E**t atq; in reb;
p̄speis et ad uolūtatem uirū flu
entib;: supbiam magno ope. fasti
dū arrogantiā q; fugiam⁹. **N**ā
ut adūsas res. sic sedas imodate
ferre: leuitatis est. **P**reclara q;
est equabilitas in omī uita. et
idem semp uultus eadem q; fros.
ut de socrate. idem q; de. **C.** helio
acceptimus. **xlj.**

Philippū quidē Macedo
nū regem rebus gestis
et gloria supantū a filio:
facilitate et hūanitate uideo su
priorē fuisse. Itaq; alter semp
magn⁹ alter sepe turpissim⁹ fuit:

ut recte pape videatur. q mouet
in qnto superiores sim. tanto nos
geram. summissus. **P**ane qd
affricamū auditorē et familiarē
suū solitū ait dīe: ut equos ppr
trebras contentioēs plioz ferocita
te exultātes domitoribz tradē sole
ant. ut hys factioibz possint ut
sic homines sedis rebz effrenatos
sibiqz pidentes. tanqm in girū
iōnis et doctrine duci oportē. ut
pfficerēt rerū hūanarū iubeal
litate varietateqz fortune. **xlvi**

Ataqz etiam in sedissimis
rebz est maxime utendū
consilio amicorū: hys qz
maior etiā q ante tribuenda aut
toritas. **H**ystemqz tpribz cauedū
est ne assentatiōibz patefaciam
aures. nec adulari nos simam.
in quo falli finale est. Tales n.
nos eē putam. ut iure laudem.
Ex quo nascitur innumēabilia p
cata: cū homines inflati opmōibz
turpit vident et in maximis
versantur erroribus. **xlvi**

Sed h quidē hactenus.
Illud autē sic est iudi
candū. **M**aximas geri
res. eē maxim ai ab hys qui. **R.**
P. regant: quod eaz amūstratio
latissime pateat. ad plurimos qz
pneat. **E**ssē autē magm animi
et fuisse multos etiā vita onosa:
qui aut inuestigant. aut conare.
tur magna qdam si se suarū rez
fimbz cōtinerēt. aut infecti mē
phos. et eos qui. **R. P.** amūstra
rēt. delectaretur re sua familiar.

Non eam quidē omī rōne ex
aggerātes. neqz excludētes ab ei
usu suos: potiusqz et annas ipi
cutes. et. **R. P.** si qn vsus eēt
q pmi bñ pata sit. nullo neqz
turpi questu. neqz odioso. **T**ū qā
plimis modo dignis se vale pre
beat. **D**emē augeat rōne dili
gencia parsimōia. nec libidini
potius luxurieqz q liberalitati
et bñficiētie parat. **H**ec pre
scripta seruātem. licet gmmiter
magnifice aiōsaqz viuē. atqz etiā
simplicit et fideliter viuē. et
homī quice. **Capitulu. xlvii**

Sequit ut de vna reliq
reliqua pte honestatis
dicendū sit: in qua vca
dia et quasi quidā ornatus vite.
tempancia et modestia omīs qz
sedatio p̄turbationū ai et rerū
modus cernit. **H**oc loco contiet
id quod latine dici decorū potest.
Grece. **Ν. ΤΡΗΤΗΜΕ.** dicit
decorū. huius vis ea est ut ab ho
nesto nō queat separari. **N**am t
quod decet. honestū est: et quod
honestū est. decet. **Q**ualis aut
dūctia sit honesti et decori: faci
lius p̄t intelligi qz explanari. **Q**
quid est em̄ quod deceat. id timē
apparet. cū antegressa ē honestas.
Itaqz nō solū in hac pte honesta
tis de qua hoc loco differendū est:
sed etiā in tribz supioribz qd dece
at apparet. **N**am et rōne uti
atqz orōne prudēt. et agē. quod
agas considerē. omīqz in re quid
sit veri. videre t tueri decet. **Cōtqz**

falli errare labi decipi tam dece-
cet: qm delirare mēte eē captū.
Et iusta omnia decora sūt: iniusta
cont' ut turpia. sic indecora. *xlviij.*

Similis est rō fortitudinis.
Quod em̄ virilit' mag-
noq; animo fit: id dig-
nū viri et decorū videtur. Quod
cont' id ut turpe. sic indecorū. Q-
re p̄tinet quidē ad omnē honesta-
tem h' qd' dico decorū: et ita p̄tinet.
ut nō recondita quadā rōne cer-
natur. sed sit in promptu. Est
em̄ quiddā idq; intelligit' in oī
virtute quod deceat: quod cogi-
tatioē magis a virtute potest q̄
re separari. Ut venustas et pulcri-
tudo corp̄is secerim nō potest a
valitudine: sicut h' de quo loq̄t'
decorū totū illud quidē est. cum
virtute confusū. sed mente & co-
gitatioē distinguit'. Est autē
eius descriptio duplex. Nam &
genale quoddā decorū intelligit'
quod in om̄i honestate versatur:
et aliud huic subiectū qd' p̄tinet
ad singulas p̄tes honestatis. *xlviij.*

Atq; illud sup̄ius sic dif-
finitur solet. Decorū id
eē quod consentaneū sit
hōm̄is excellēcie. in eo in q' natū
eius a reliquis aūantib; differat.
Que autē pars subiecta generi
est: eam sic diffinit. ut id de-
corū velint eē quod ita nature
cōsentaneū sit. ut in eo modē-
tia et t̄p̄tancia appareat cū spē
quadā liberali. Hec ita intelli-
gē possum' ex eo decoro quod

poete sequūt': de quo alio loco
plura dici solent. Sed tū serua-
re illud poetis qd' deceat. dicim':
cū id quod quaq; p̄sona dignū
est et fit et dicitur: ut si cecus
aut nimos dicit. oderint dū me-
tuant. aut natis sepulcrū ip̄e fit
parens: indecorū videtur quod
eos fuisse iustos accepim'. At
atro dicente: plausus excitat'.
Est em̄ digna p̄sona oratio. S;
poete quid quiq; deceat ex p̄sona
indicabūt: nobis autē p̄sonam
ip̄osuit ip̄a natura. magna tū
excellēcia p̄stantiaq; aūantū
reliq̄oz. Quocirca poete i mag-
na varietate p̄sonarū etiā vici-
sis quid cōueniat et quid deceat
videbūt: nobis autē cū a natura
cōstantie. modēratiois. t̄p̄tancie.
vēcandie p̄tes date sint. cūq; eadē
natura deceat nō negligē. quēad-
modū nos adūsus hōm̄es gera-
m'. efficiat' ut et illud quod ad
omnē honestatē p̄tinet decorū
q̄ late fusiū sit appareat. et hoc
quod spectat' in vno quoq; genē
virtutis. Ut em̄ pulcritudo cor-
p̄is apta cōpositioē mēbroz mo-
uet oculos. et delectat h' ip̄o qd'
int' se om̄s partes cū quodā lepōe
cōsentit: sic h' decorū qd' elu-
cet in vita mouet approbatioē
corū quib; cernitur ordīe et cō-
stantia et modēratioē dēoz om̄
atq; scōrum. *Capitulum .l.*

Adhibenda est igitur
quedā venēcia adūs
hōm̄es: et optimi cuiq;

et reliquorum. Nam negligē qd
de se quisq; sentiat: nō solū aru-
gantis est. sed etiā omniō dissoluti.
Est autē qd differat in oī rōne:
inter habendā iusticiā et viciā-
diam. Iusticie partes sūt. non
violare homines. viciādie nō offē-
dere. In quo maxime vis pspiciat
decori. Hīs igit; expositis: quale
sit id quod decorū dicim; intellec-
tum puto. **Capitulum .ij.**

Officium autē quod ab eo
ducat; hanc p̄mū habz
viam: q̄ reducat ad cōue-
nientiā cōservatiōemq; nature.
Quā si sequimur ductē: nūq̄m ab-
erzabim;. Sequimur q; et id quod
acutū et pspicitur natura ē: et
id quod ad hominū cōsociatiōez
accomodatū. et id quod vehemēs
atq; forte. Sed maxima vis de-
cori inest in hac pte. de qua dis-
putam;. Neq; em̄ solū corpis
qui ad naturā apti sūt. s; multo
etiā magis animi mot; pbandi
sūt. qui item ad naturā accōmo-
dati sūt. Duplex em̄ est vis ani-
moz atq; nature. Una pars in
appetitu posita est. q̄ orme grece
est. que hoīem huc et illuc rap-
altea. r̄ rōne: que docet et expla-
nat quid faciendū qd fugiendū
sit. Ita fit: ut ratio p̄sit. appen-
tus optemperet. **Capitulum .ij.**

Omnis autē actio vaciē
debet temeritate et neg-
ligencia: nec vō agere
q̄q̄m au; nō possit cūm proba-
bilem reddē. Hec est em̄ fere

descriptio officij. Efficiendū est:
ut appetitus rōm obediant. eāq;
neq; p̄curant. nec ppter pigritiā
aut ignaviā deserant. Sunt q;
tranquilli: atq; oīni animi p̄tur-
batiōe cureant. ex quo elucebit
om̄is constācia: om̄is q; moderatio.
Nam appetit; qui longi; euagā-
tur. et inq̄m exultātes siue cu-
piendo siue fugiendo nō satis a
rōne retinetur: hī sine dubio
rōnem et finē et modū trāscūt.
Relinquit em̄ et abiūit obedi-
entiā: nec rōm parent cui sūt
subiecti lege nature. a quib; nō
modo animi p̄turbatur: sed etiā
corpa. licet ora ipā cerne nator;
aut eoz qui aut libidine aliqua
aut metu cōmōti sūt. aut volup-
tate nimia gestūt. Quoz om̄i
vultus. voces. gestus. motus. sta-
tus q; mutantur. Ex quib; illud in-
telligitur: ut ad officij formā re-
uertamur. appetitus om̄s cōt̄hen-
dos. sedandos q; eē: excitandūq;
aīdūsiōem et diligēciam: ut ne
quid temē aut fortuito. inconsiderate
negligēter q; agam;. Neq; em̄
ita generati sum; a natura: vt
ad ludū et iocū fci esse videamur.
sed ad seueritatē potius. et ad que-
dam studia grauiora atq; maiora.
Ludo autē et ioco vti illo quidem
licet: sed sicut sompno et quietib;
certis. tū ai grauib; serijs q; reb;
satisfecim;. Ip̄m q; genus iocā-
di nō profusū nec imōdestū: sed
ingenuū et facetiū eē debet. Ut
em̄ pueris nō om̄ne licēciā ludēdi

damus. sed eam q̄ ab honestatis
actiōib; nō sit aliena: sic in ip̄o
ioco aliqd̄ p̄bi ingenij lumē eluceat.

Duplex om̄io est. *liij.*
iocandi genus. vñū illi
beniale. petulans. flagiti-
osum obscenū: alterū elegans. vr-
banū. ingeniuū. facetū. Q̄ gene-
nō modo plaut̄ n̄r et actiōr̄ an-
tiqua comedia: sed etiā p̄hor̄ sōc-
tior̄ libri referri sunt. Multa q̄
multor̄ facete dicta. vt ea que a
sene catone collecta sunt: que vo-
cantur appositioēs Apotegmata.
ΑΠΟΤΕΓΜΑΤΑ. finalis igit̄
est distinctio ingenii et illibalis
iocū. Alter est si t̄p̄e ut si remisso
aīo hōc dignū: al̄t̄ ue libero quidē
si rerū turpitudinū adhibet̄ obsec-
ritas. ludendi etiā est quidā mod̄
retinendū: ut ne nimis oīa p̄fū-
damus. elatq̄ voluptate. i aliquā
turpitudinē dilabam̄. Suppedi-
cant autē et camp̄ n̄r. et studia
venandi: honesta exempla ludēdi.

Sed p̄inet ad. *liij.*
om̄ne officij quōnē sēp̄
in promptu h̄r. quātū
natura hominis peccidib; reliq̄s q̄
beluis aīcedat. Ille nichil sentiat
nisi voluptatē. ad eamq̄ ferūtur
om̄i impetu: hominis at̄ mēs
discendo aliter et cogitando sēp̄
aliquid aut inquirat aut agit. vi-
dendiq̄ et audiendi delat̄ioē du-
citur. Quā etiā si quis est paulo
ad voluptates p̄pensior: modo ne
sit ex peccidū genē. Dūt em̄ qui-
dam homines non re sed nomine. S;

si quis est paulo erectior: quāuis
voluptate capiat̄. occultat et dissi-
mulat appetitū voluptatis. p̄t̄
vēcandiam. Ex quo intelligitur cor-
poris voluptatē non satis eē dig-
nam hominis p̄stantia: eamq̄ con-
tempn et reici oportē. Im̄ sit
quispiā qui aliquid tribuat volup-
tati: diligenter ei tenendū esse
eius fruendē modū. *lv.*

Itaq̄ victus cultusq̄ cor-
poris ad valitudinē refe-
ratur et ad vites. nō ad
voluptatem. atq̄ etiā si considerare
volūm̄. que sit in natura excellen-
tia et dignitas: intelligem̄ q̄ sit
turpe diffluere luxuria. et d̄hca-
te ac molliter viuē: q̄m q̄ hōc estū
parce continēt̄. s̄uere sobrie.
Intelligendū etiā est duab; quasi
nos a natura indutos eē p̄soms.
Quarū vna cōmūnis est. ex eo
q̄ om̄s p̄ncipes sum̄ ratiōis p̄f-
tantiēq̄ eius qua aīcellim̄ besti-
is: a qua om̄e honestū decorūq̄ ē
h̄ritur. et ex qua ratio iuēiendi
officij exquirit̄. Al̄tā autē que
p̄prie singulis est tributa. At. n.
in corpib; magne s̄t̄ dissilitudines.
Alios em̄ videm̄ velocitate ad cur-
sum: alios virib; ad luctū valere.
Itemq̄ in formis. alijs dignitatē
mēē: in alijs venustatem. *lvj.*

Sic in aīm̄s existūt etiā
maiores vaietates. Sint
m. **L.** crasso. m. **L.** phi-
lyppo iūlcus lepos. Maior etiā
magisq̄ de industria m. **G.** cesarē
L. filio. At ystem t̄p̄ib; m. **G.**

āi mltus

scavo et m. **M.** druso adolescente
 singularis severitas. In. **C.** lelio
 multa hilaritas: in eius familiari
 scriptone ambitio maior: vita istior.
 De grecas autē dulce et facetū fes-
 tumq; sermōis. atq; in omī orōne
 simulatorē quod rōniā grecā no-
 mīarūt: socrate accepim⁹. Cōt-
 pūde et phitagorā sūmam auc-
 toritatem cōsecutos sine ulla hilar-
 tate. Callidū hāmbalem ex penoz:
 ex uris ducibz. **Q.** maximū acce-
 pim⁹. face. celare. tacē. dissimulare
 insidiari pape hostiū consilia.
 In quo genē greca themistodē et
 phereū iasonem cetis anponūt.
 In pnisq; versutū et callidū sūm
 solonis. Qui t quo tucior eius
 vita eet. et plus aliquōto. **R. P.**
 pūet: fūe se simulavit. **lvij.**
Sicut hys alij multū
 dispares simplices et
 apti. Qui nichil ex oc-
 culto nichil de insidijs agendū pu-
 tant. veritatis auctores. fraudis im-
 mica. Itemq; alij si qd uis ppeaāt.
 cuius deseruiāt: dū quod velint
 consequāt. ut fillā et. **M.** crassū
 videbam⁹. Quo in genē versutis-
 simū et patientissimū lacedemo-
 niū lisandriū accepim⁹: cont q;
 calliartidau. qui pfectus classe
 prim⁹ post lisandriū fuit. Itēq;
 in sermōibz alij quēq; q̄uis ppo-
 tens sit: effice ut vnus de multis
 ee videatur. Qd in catulo et i pte
 et filio. idēq; in. **Q.** mutio man-
 cia vidim⁹. Audim ex maioribz
 natu hoc idē fuisse in. **P.** sapiōe

uasica. Contq; ptem eius illū
 qui. **T.** gruchi conatus pditos vi-
 dicauit nullā comitatem hūisse
 sermōis. Ne zenocantē quidem
 seuissimū phoz: ob eamq; re ipā
 magm et clarū fuisse. **lvij.**

Innuabiles alie dissili-
 tudines nature morū q;
 sūt mīme tū vitupan-
 torū compandoz. ad modū autē
 tenenda sūt sua cuiq; nō vicio-
 sa. s; tū p̄ria: quo facilius deco-
 rū illud quod quezim⁹ retineat.
 Sic em est faciendū: ut contra
 vnūsam naturā nichil cōtendim⁹.
 ea tū cōseruata. p̄riam nrām
 naturā sequamur: ut etiam si
 sint alia grūuora atq; meliori-
 tū nos studia nrā nature reglā
 metiamur. Neq; em attinet
 repugnāe nature: nec q̄qm seq̄
 quod assequi non queas. Ex quo
 magis emegit quale decorū illud
 sit: ideo q̄a nichil decet in vita
 inuerua ut aut: id est adūsate
 et repugnāte natura. **lvij.**

Omnino si qdqm est de-
 corū: nichil est pfecto
 magis q; equabilitas
 vnūse vite tū singularū actionū.
 Quā cōseruare nō possis: si ali-
 oz naturā imitans omittas tuā.
 Ut em sermone eo debem⁹ vti
 qui notus est nobis. ne ut quidā
 greca verba inculcātes iure opti-
 mo videam⁹. sic in actiōes omne
 q; vitā nrām nullā discrepanciā
 cōferre debem⁹. Atq; h; drūcia
 naturūz tantā vim hē: ut nō

nūquā morte sibi ipse confasce ali
debeat: alij in eade cā nō debeat.

Dum em̄ alia in cā. *lx.*
Cato caro fuit. alia ceteri
qui se in affrica cesari
trūdiderūt. At qui cetis forsitan
vicio datū eēt. si se intēmissēt: pp
cā q̄ leuior eoz vita et mores
fuerūt finaliōes. Cato in cū inay
dibilem tribuillū natura gūitate.
eamq̄ ipse p̄cua constācia robo
rauisset. semp̄ q̄ in p̄posito sus
ceptoq̄ consilio p̄mansisset. mo
riendū potius q̄ trūm vultus
aspiciendū fuit. Quā multa
passus fuit est. vixes in illo ex
ire diuturno cū et mulierib⁹
fiarte et calyso mulieres appel
lande sūt insormet: et in oīm
sermone oīm̄ affabilem t̄ iōm̄
dum cē se vellet. Donn v̄ eia
cōmūdiās senoz anallaz p̄tu
lit: ut ad id aliquō qd̄ cupiebat
p̄ueniret. ac aiaz quo aīo trūdi
tur: milies oppete mortem qm̄
illam p̄peti maluisset. Que cō
templantes: expende oportebit.
quid quisq̄ hēat sui. ea q̄ mode
mri. nec velle exp̄ri q̄ se alieā
deceant. Id em̄ maxime quēq̄ de
cet: qd̄ ē aīoq̄ maxie sui. *lx.*

Quisq̄ igit̄ noscat ipe
mū: acrimq̄ se et bo
noz et vicioz suoz
iudicem p̄beat: ne scenici pl⁹ q̄
nos videantur h̄re prudentiae. Illi
em̄ non optimas. sed sibi acōmo
diatissimas fabulas eligūt. Q̄
voce fieri sūt: epigonos t̄ medea.

Qui gestu: menalippam et dite
mestm̄. Deimp̄ Rupi⁹ quē ego
mementi antioḡ. *lx.* sepe esop⁹
aiacē. *lx.* hysto h̄ videbit i scena
quod nō videbit sapiēs vir i vita.

Hic quas igit̄ res. *lx.*
ap̄tissim̄ erim⁹: in hys
potissim⁹ elaborabim⁹.
Dum aliqui nāitas nos ad ea de
trāsferit. que nri ingemij nō eēt:
om̄is adhibenda erit cura medi
tatio diligencia: ut ea si nō deax.
atq̄m̄ m̄ime indecore face possim⁹.
Nec tam euitandū est: ut bona
que nobis data nō sūt sequamur.
qm̄ ut vicia fugiam⁹. Ac duab⁹
hys p̄sonis quas sup̄ d̄ri tertia
adungit̄: quā casus aliquis aut
temp⁹ imponit. Quarta eia:
quā nobismet ips̄ m̄o iudicio ac
cōmodam⁹. Nam regna impia
nobilitate honores. diuitias. opes.
ea q̄ que sūt hys cōtraria i casu
sita t̄p̄rib⁹ gubernātur. Ipi aut̄
gere quā p̄sonam velim⁹. a nri
voluntate p̄fisciat̄. Itaq̄ se alij
ad p̄ham. alij ad ius ciuile. alij
ad eloquēciam applicant: quāq̄
virtutū in alia. alius manit
excellē. Quoz vero p̄res aut
maiores aliqua gl̄ia p̄stiterunt:
hij student plurimiq̄ eoz i genē
laudis excellē. ut. Q. muci⁹.
P. filius in iure ciuile: pauli fili⁹
affrican⁹ in re militari. Quidā
autē ad eas laudes quas a p̄rib⁹
acceperūt. addūt aliquā suam:
ut hic idem affrican⁹ eloquēcia
amulauit bellicā gl̄iam. Quod

idem fecit thymotheus : coloms
filius. Qui ai belli laude no m
ferior fuisse q' pater : ad eam
laudem doctrine et ingenij glori
am adiecit . *lxij. n n*

Autem interdum : ut no
nulli omnia imitatioe
maiori. suoz suu quod
tam institutu consequatur. max
ime in eo plurimumq' elaborant.
hij qui magna sibi pponit : oblati
ris orti maioribz. Nec igit omnia
cu querim9 : quid deceat coplecti
aio et cogitatioe debem9. In pri
mis aut constituendu est. qe nos
et quales ee velim9. et in q' gene
vite. Que delibatio om est dif
ficalima. Ineute em adolestecia :
cu etiam maria imbeallitas est
consilij. tu id sibi quisq' gen9 eta
tis degende constituit. qd maxie
clamant. Itaq' au nuphat
aliquo eto genere cursuq' viuendi.
qm potuit quid optimu eet uidi
care. Nam hercule pdignu dicit.
ut est apud zenophonem. cu pri
mu pubescet. quod temp9 a nata
ad eligendu qua quisq' viam vi
uendi sit ingressu. datu est ex
isse in solitudine : atq' ibi sedente
dui secu multuq' dubitasse. cu
duas ceruet vias. vna voluptatis.
altam virtutis : vna ingredi me
lius eet. Hoc herculi iouis satu
edito. potuit fortasse continge.
nobis non ul' idem videre. qui
imitamur. quos cuiq' est usi.
atq' ad eoz studia institutaq'
impellimur. *lxij. n n*

Pleruq' autem parentu p
ceptis imbuti ad eoz
consuetudine morem q'
ceduamur. Alij multitudinis uidi
tio feruntur : queq' maiori parti
pulcherrima videtur maxime ex
optant. Non nulli cu sine felici
tate quada. sine bonitate nature.
sine parentu disciplina : rectam
vite secuti st viam. Illud autem
maxime raru genus est eoz qui
aut eccellente ingenij magnitu
dine. aut pdam eruditioe atq'
doctrina. aut utraq' re ornati.
spacu etiam delibandi huerut :
que potissimu vite cursu sequi
vellent. In qua delibatioe : ad
sua cursuq' natura. consilui est
ome reuocandu. Nam cu in
omibz q' aguntur. ex eo quo modo
quisq' natus est. ut supra dca
est quid deceat exquirim9 : tu
in tota vita constituenda. multo
est ei maior cura adhibenda : ut
constae in ppetuitate vite possi
mus nobis metipis. nec in ullo
officio claudicare. *lxij. n*

Ahanc autem rationem
qua maxima vim na
tura ht fortuna pri
ma : vtriusq' oio habenda ro est
in deligendo genere vite. Sed
nature magis. Multo em et
firmitor est et constancior : ut
fortuna no nuqm tamq' ipa
mortalis cu imortali natura pug
nare videatur. Qui ergo ad na
ture sue no viciose gen9 consilui
viuendi ome contulerit : is con

stantiā teneat. Id maxie decet:
nisi forte se intellexerit erasse.
in diligendo gene vite. Qd si
acciderit. potest aut accide: faci-
enda morū institutorū qz mutatio
est. Eam mutatiōem si tpiū ad-
unabūt: facilius cōmodi qz fa-
ciem. **S**im muni: sensim erit
petere pmi qz faciendū. ut amni-
cias que muni delectent et muni
pbeantur. magis decē censent sa-
pientes sensim diluere qz repete
pcedere. Cōmutato autē gene vite
omī rōne curandū est ut id bono
consilio fecisse videamur. **lxv.**

Sed qm paulo an dictū
est imitandos eē maiores:
pmi illud exceptū sit.
ne vicia sint imitanda. deinde si
natura nō ferit. ut qdā imitari
possint: ut supioris filius affri-
cani qui hūc paulo natū adopta-
uit: non tam potuit pte infir-
mitatē valitudinis pti similis eē.
qm ille suat sui: si igit nō potit
sue causas defendere. siue populū
conciōibz tenere. siue bella gerere:
illa tū p̄stare debet que erūt
in ipi p̄tate iusticiā fidem. liba-
litatem. modestiā. tpiānciā quo
muni ab eo id quod desit requit.
Optima autē a p̄tibz hēditas na-
ditur libeis omīqz p̄moio p̄f-
tantior: gloria virtutis. rerū qz
gestarū: cui dectōri eē nefas et
viciū iudicandū est. **lxvj.**

Et qm officia nō eadem
disparibz etatibz tribuūt.
alia qz sūt iuuenū. alia

seniorū. aliqd etiā de hac distinctiōe
dicendū est. Est igit adolescentie
maiores natū verei: atqz ex hīs
deligē optimos et probatissimos. qz
consilio atqz auctoritate imatur.
Iuētis em etatis iusticia seuū
constituēda et regenda prudēcia
est. Maxime autē hec etas a li-
bidinibz arcenda est. exanda qz i
labore paciēciaqz ai et corpis:
ut eoz et in bellicis et in ciuilibz
officijs vigeat industria. Atqz
etiā cum relaxae aīos et dare se
iocunditati volēt: tuncatū intēpe-
muciā. meminerit viciādie. Qd
erit facili: si in eiusmodi rebz
maiores natū velint intēsse. **lxvij.**

Sim autē labores corpis
minuēdi. excitatiōes ai
etiā augende vidētur.
danda vō opa: ut et amicos et
iūuetatē. et maxie. **H. P.** con-
silio et prudēcia qz plurimū ad-
iuuent. Nichil autē magis cauē-
dū est senectuti: qz ne languori
sese desidie qz dedit. Luxuria vō
ai omī etati turpis. tū etiā senec-
tuti fedissima est. Sim autē etiā
libidiniū intēpanciā accessit: du-
plex malū est. qd et ipa senectū
dectus concipit. et facit adoles-
centiū impudētiore intēpanciā.

Alicui quidē. **lxviii.**
alicui est: de magistratū.
tū. de p̄uatoz. de ciu-
um. de pegrmoz officijs dicē. Est
igit p̄mi muni magistratū. in-
telligere se gerē p̄sonam ciuita-
tis. debere qz eius dignitatē et dec-

sustine. seruae leges. uita deseri-
bere. et ea fidei sue comissa me-
minisse. .lxix.

Priuatū autē oportet
equo et pari cū aiub⁹
uine vine: neq; sumissū et abiec-
tum. neq; se offerentem. Tū in. R.
P. ea uelle: que tūquilla et ho-
nesta sint. Talem em̄ solem⁹
et sentire bonū cui ē r̄ dicē. .lxx.

Pergrinū autē atq; mole-
officiū est nichil p̄ter
sui negotiū agē. nichil
de alio inquire. im̄ne q; eē in ahe-
na. R. P. curiosū. Ita fere offi-
cia reperiunt. cū quereat quid deceat.
et quid aptū sit p̄sonis tempoibz
et etatibz. Nichil est em̄ quod
tam deceat: qm̄ in om̄i re gerēda
consilio q; capiēdo. seruare con-
stantiam. .lxxi. capitulum.

Sed qm̄ decorū illud in
om̄ibz fās dās in corpis
deniq; motu et statu
cermit. idq; positū est in tribz re-
bus. formositate. ordine. ornatu
ad actionē apto: diffial⁹ ad elo-
quēdū. sed satis erit intelligi. In
hys autē tribz cōtinet̄ cura etiam
illa: ut approbeni hys quibz cū
apud quosq; uinam⁹. Hys q; de
rebz pauca dicatur. Principio.
corpis nri magnā natura ipā
videt̄ habuisse rōnem q; formā
nrām reliquāq; figurā in q; cēt
spēs honesta eam posuit i pmp-
tu: que partes autē corpis ad ue-
cessitate natē date. aspectū eēt
deformē habiturē. atq; formā:

cas contexit atq; abdidit. Hac
nature tam diligētē subricam
mutata est hom̄i uerūdia. Que
em̄ natura occultauit: eadē om̄s
qui sana mente s̄. remouet ab
oculis: ipiq; nātati dant opam:
ut qm̄ occultissime pareāt. Qua-
rūq; partū corpis vsus s̄ neces-
sarij: eas neq; partes. neq; earū
vsus. suis nomibz appellant. Qd
q; face turpe nō est modo occulte:
id dicē obscenū est. Itaq; nec a-
pta actio rerū illarū petulancia
uacat. nec oīom̄s obstenitas. lxxij.

Nec uero audiendi sūt
cinci. aut si qui fuerit
stoici cinci pene: qui
rephendit et irident. qd ea q;
re turpia nō sint. nomibz ac ub̄
flagitiosa dicant⁹: illa q; turpia
sunt. nomibz appellem⁹ suis. lat-
cinari. frudare. adultari. turpe
est: sed dicat̄ nō obscene. libeic
dare opam re honestū est: nōie
obscenū. Plurāq; in eā sm̄am
ab eistem cōtra uerūdiā dispu-
tatur. Nos autē naturā seqm̄:
et ab om̄i quod abhorret̄ oclorū
aurūq; approbariōē fugiam⁹.
Status. incessus. sessio accubatio.
vultus oculi manū mot⁹ tene-
ant illud decorū. Quibz in rebz
duo sūt maxie fugienda: ne qd
effemiatū aut molle. et ne quid
durū sit aut iusticiū. Nec uero
hystoribz oratoribzq; concedēdū
est. ut hys h̄ apta sint: nobis
dissoluta. Scenicoz quidē mos
tantā h̄t uetē discipliā uerūdiā:

ut in scenā sine subligaculo
p̄deat nemo. Veretur em̄ ne
si quo casu euencit. ut corporis
p̄tes quodam apianē: afficiāt
non deore. **N**ō quidē more: cū
parentibz puberes filij cū socris
genēi nō lauātur. **R**etineda ē
igit̄ hui⁹ genēis v̄candia: p̄ser-
tim a natura ip̄a magist̄ et duce.

Qui autē pulari. **lxvii.**
tudinis duo genā sunt.
quoz in altero venus-
tas sit. in altero dignitas: venus-
tate muliebri dicere debem⁹. dig-
nitate virilem. Ergo et a forma
remoueat̄ om̄s viro non dign⁹
ornatus: et huic simile viciū. ī
gestu motuq; caueat̄. Nam et
palestrici motus sūt sepe odiosos.
res. & hystriomū non nulli gestus
mepais nō vacant: et in vtroq;
genē que sūt recta et simplicia
laudātur. forme autē dignitas.
coloris bonitate tuenda est. Co-
lor: excitatioibz corporis. adhiben-
da est p̄tea mūdicia. nō odiosa
neq; exquisita nimis: tantū q̄
fugiat agrestem et inhūanā neg-
ligēciam. Eadem rō est adhibēda
vestitus: in quo sicut in plūmis q;
rebz mediocritas opt̄a est. **lxviii.**

Quendū autē est: ne aut
inditatibz vtamur ī gres-
su mollioribz: ut p̄paze
ferculis similes eē videam⁹: aut
in festinatioibz suscipiam⁹ nim-
as celeritates. Que cū sūt: an-
helitus mouētur. vultus mutāt.
ora torquētur. Ex quibz magna

significatio fit: nō adesse cōstāciā.
Sed multo magis etiā elaborādū
est: ne animi motus a natura rec-
dant. **Q**uod assequem⁹: si caue-
bim⁹ ne in p̄turbatioēs atq; exa-
matioēs incidam⁹: et si attētos
aīos ad decoris cōseruatioēz tene-
bim⁹. **M**otus autē aīoz duplices
sunt. alteri cogitatiois: alteri appe-
titus. **C**ogitatioi v̄ro exquireto
maxime vsatur. appetit⁹ impellit
ad agendū. **C**umandū est igitur.
ut cogitatioē ad res q̄ optimas
vtamur: appetitū obediētē ra-
tionē p̄beamus. **lxv. cap. 2**

Et quā magna vis orōnis
est. ea q; duplex. altera
contentiois. altera sermo-
nis: contentio discipulatioibz tribu-
atur iudicioz contionū senatus.
Sermo in circulis disputatioibz
congressionibz familiarū vsatur.
Psequamur etiā cōtentionē
p̄cepta rethoz sūt nulla sermo-
nis. q̄m̄ haud scio an possit h̄
quoq; eē. **S**ed distentiū studijs
mucunnt̄ magister: huic autē qui
studeant s̄ nulli **R**ethoz turba
referta om̄a: q̄m̄ que verborū
sententiaz q; p̄cepta sūt. eadē ad
sermonē p̄tinebūt. **S**ed cū orōis
iudicem vocē hēam⁹: in voce autē
duo sequam⁹. ut clam sit. vt sua-
uis: utriq; oīo a natura petendū
est. **V**erū alterū excitatio augeb⁹:
alterū imitatio p̄sse loquēciū &
leuēt. **N**ichil fuit in circulis: ut
eos exquisito iudicio putāes vti
lūrum q̄m̄ erunt lūci. **S**ed

et alij. hujus autē optime ut lingua
latina putabatur. **S**onus eā dul-
cis: hē neq; expressē. neq; oppōse:
ne aut obscurū eēt aut puridū.
Dine cōtentiōe vox. nec languēs.
nec canora. **U**betor oīo. **I.** crassi.
nec minus faceta: sed bñ loquēdi
opinio de catulis nō minor. **S**ale
vero et faceijs cesar catuli patris
fiat. vicit omīs: ut in illo ipō fo-
rensi genē dicendi cōtentiōes aliorū
sermone vincēt. **I**n omīb; igit. hīs
elaborandū est: si in omī re quid
debeat exquirim;. **lxxvi.**

Sit ergo hic sermo in quo
foantia maxime excellit
levis minime q; p̄tinax.
Insit in colēpos: nec vero tanq̄
in possessiōem veniet. excludat
alios. sed cum reliquis in reb;. tñ
etiam in sermōe cōmuni. viassitu-
dine non iniquā putet. ac videat
in p̄mis quib; de reb; loquatur. **S**i
serijs: seueitate adhibeat. **S**i ioco-
sis: leporem. **I**n p̄mis q; p̄uideat:
ne sermo vicū aliquod indicet eē
in morib;. **Q**uod maxie tñ solet
euenire: cū studiosē de absentib;
detrahendi causa. aut p̄ ridiculū.
aut seuerē maledicē contumeliose
q; dicat. hñtur aut plerūq; sermo-
nes. aut de domesticis negocijs. aut
de. **R. P.** aut de arau studijs atq;
doctrina. **D**anda igit̄ opa est: ut
etiam si aberit ad alia cepit. ad
h̄ reuocet oīo. **S**ed ut aiq; adierit
neq; em̄ omīs h̄stem de reb;. nec oī
ip̄re. nec simili delectamū: aiādū
tendū est: etiā quatin; sermo de

lectatiōem hēat. et ut inapiedi-
ratio ficiat: ita sit desinēdi modū.

Sed qm̄ in omī. **lxxvii.**
vita rectissime p̄cipit.
ut p̄turbatiōes fugiam;. **I**d est motus animi minus rōni
nō obtemperantes: sic eiusmodi mo-
tib; sermo debet vacare. ne aut ira
existat: aut cupiditas aliqua aut
pigritia. aut ignavia. aut tale
aliquid appareat. **M**axime q; cu-
randū est: ut eos quib; cū ser-
monē conferim;. et vereri et di-
ligē videamur. **O**biurgatiōes t̄
nō nūq; madūt necessarie. **I**n
quib; utendū est fortasse et vobis
cōtentiōe maiore: et v̄boz gra-
uitate acriore. **I**d agendū etiā: ut
ne ea face videamur irati. **S**ed ut
aduerendū et secandū. sic et ad h̄
genus castigandi imo iūtiq; uenie-
mus: nec uq̄m nisi nātario. si illa
repietur alia medicina. **S**ed tñ ua-
paul absit: cū qua nichil recte fieri.
nichil considerate potest. **M**agna
autē parte. clementi castigatiōe
hēet va. ḡuitate tamen aduicta:
ut et seueitas adhibeat. et etiam
cōtumelia repellat. **A**q; etiā illud
ip̄m quod acerbitatis hē oburgatiō:
significandū est ip̄m id cū qui ob-
iurget eē susceptū. **R**ectū t̄ autē
et in illis cōtentiōib; que cū mi-
nicissis fiūt etiā si nobis idigna
audiam; tñ ḡuitate retine. in-
candā pellerē. **Q**ue em̄ cū aliq;
p̄turbatione fiūt: ea nec cōstant
fieri p̄nt. neq; hīs qui assūt pro-
bati. **D**eforme est: etiā de serpo

predicare falsa presertim et cum irrisi-
one audientium imitari nihil glori-
osum.

Et quoniam omnia per *lxviii.*
sequuntur: dicendum est etiam
quale hominis honorati et
principis domum placeat esse. cuius fi-
nis et usus ad quem accommodanda
est edificandi descriptio. et tunc ad-
hibenda commoditatis dignitatisque
diligentia. **C**. octavo quod primum
consul ex illa familia factus est honor
fuisse accepimus: quod preclarum edifi-
casset in palatio et plenam dignita-
tis domum. Que cum a vulgo visere-
tur suffragata nouo homini ad con-
sulationem putabat. hanc sciamus de-
mouit: ascensionem aduixit edi-
bus. Itaque ille in sua domum consu-
lationem primum attulit: hic summum et
clarissimum viri filius in domum
multiplicatam non solum repulsam
retulit. sed ignominiam et calamita-
tem. Ornanda enim est dignitas
domo: non ex domo tota querenda.
nec domo dominus. sed domino dominus
honestanda est. Et ut in ceteris
hinc ratio non sua solum. sed etiam
aliorum: sic in domo clari hominis.
in qua et hospites multi recipi-
endi. et admittenda hominum cuiusque
genus multitudo: adhibenda est
cura laritatis. Aliter ampla do-
mus de decoro sepe domino fit. si est in
ea solitudo: et maxime si aliquando
alio domino solita est frequentia. Odi-
osum est enim: cum a preteritis di-
o domus antiqua. quam dispersi do-
minant domino. Quod quidem hinc re-
ponitur: in multis licet dicere. Cauendum

autem est presertim si ipse edifices: ne
extra modum sumptu et magnifi-
centia predeas. Quo in genere multum
mali etiam in exemplo est. Studi-
ose enim plerique presertim in hac pre-
sentia principum imitantur. ut. I. Luculli
summi viri virtute. **Q**. s. Arque
multi villarum magnificentiam imi-
tati. Quorum quidem certe est adhi-
bendus modus: ad mediocritatemque
reducendus. Eademque mediocritas
ad omnem usum cultumque vite trans-
ferenda est. **Sed hec haec. lxxix.**

In omni autem actione susci-
pienda: tria sunt tenenda.
Primum: ut appetitum rationem
pareat. quo nichil est ad officia
conseruanda accommodatius. Deum:
ut adiudicatur quanta illa res sit.
quam efficere velimus. ut ne ue maior
ne ue minor cura et opera suscipia-
tur quam causa postulet. Tercium est:
ut caueamus. ut ea que pertinent
ad liberalem spem et dignitatem
moderanda sint. Modus autem
optimus est. deus ipsum tenet de quo
ante diximus: nec progredi longum.
horum tamen trium prestantissimum est: ap-
petitum obtemperare rationi. **lxxx.**

Omnem de oportunitate
verum et ordine temporum
dicendum est. Hac autem
sententia continetur ea quam greci eutaxiam
nominant: non hanc quam interpretamur
modestia. quo in verbo modus
inest. Sed illa est eutaxia: in qua
intelligitur ordinis conseruatio. Itaque
ut eandem nos modestiam appellemus:
sic diffinitur a stoicis. ut modestia

fit scia reru earu que agunt et dicuntur loco suo collocanday. Ita videtur eade vis ordinis et collocatiois fore. Nam et ordinē sic definiunt: cōpositiōem reru apertis et accommodatis locis. Locū autē actionis: oportunitatē tēpōris eē dicunt. Tempus autē actionis oportunitū: græcè euceria. latine appellatur occasio. Hic fit: ut modestia hī quā ita interpretamur. ut dixi scia sit oportunitatis idoneorū ad agendū tēpōris. Sed pot eadem eē prudentiæ diffiniciō: de qua pncipio dixim⁹. Hoc autē loco de moderatiōe et temperantia et harū similibz virtutibz queim⁹. Itaq; que erant prudentiæ propria: suo loco dicta sūt. Que autē harū virtutū de quibz iam diu loquimur. q̄ p̄tinent ad viciandā. et ad eorū approbatiōem quibz cū vivim⁹ nūc dicenda sūt. **lxxxij.**

Quis igitur est actionū ordo adhibend⁹: ut quē admodū in orōne cōstāt. sic in vita omnia sint apta mē se. et cōueniētia. Turpe em̄ valde viciōsūq;: in re seuerā cōmuniō digna aut delicatū inferre aliq̄ sermone. **B**ene picles cū hēret collegam in p̄tura sophoclem poetam. hī q; de cōmuni officio cōuenissent. et casu foruosi puer p̄teriret. dixisset q; sophocles. o puerū pulchrū picle: at enim p̄torē sophocle decet. nō solum man⁹ sed etiam oculos abstinētes hēre. At qui hic idē sophocles si

in adheletarū pbatioē dixisset: iusta rephensioē caruisset. Tanta vis est et loci et tēpōris: ut si quis cū causā sit actur⁹ in itinere aut in ambulatiōe. secū ip̄e meditetur. aut si quid aliud artēci⁹ cogitet. nō rephendat. At hī idē si in cōmuniō faciat. inhūman⁹ videatur inscicia tēpōris. Sed ea q̄ multū ab hūmānitate discepat ut si qui in foro cantet. aut si q̄ est alia aliqua magna p̄stas: facile apparet. nec magno ope amonitiōem et p̄cepta desiteat. Que aut parua videtur eē delicta. neq; a multis intelligi p̄nt: ab hīs est diligētius declinādū. ut in tybijs aut fidibz quāuis paulū discepat. tū id a sciente aīaduerti solet. Sic viuendū ē in vita: ne forte quid discepat: uel multo etiā magis q̄ maior et melior actionū q̄ sonoz concent⁹ est. Itaq; ut in fidibz musicoz aures uel mīma sentiūt: sic uos si acres ac diligētes eē volum⁹ aīaduertes viciōz. magna sepe intelligem⁹ ex paruis. Ex oculoz obtutu. supalioz aut remissione. aut continitiōe. ex mestitia. ex hilaritate. ex risu. ex locutiōe. ex reticētia. ex cōtentiōe. vocis q; sūmmissione. ex ceris siliabus: facile iudicabim⁹ quid eoz apte fiat. quid ab officio natū q; discepat. Quo in genere non est in cōmodū quale quidq; eoz sit ex alijs iudicare. ut si quid de decet in illis. vitem⁹. fit enim

nescio quomō : ut magis in alijs
cernam⁹. q̄ in nobismetipis : si
quid delinquit. Itaq; facillime
corriguntur in discendo : quoz vi-
cia emēdantur mutatur emendā-
di causa magis. Nec vero alienū
est ad ea eligenda q̄ dubitationē
afferūt. adhibē dictos hoīes : uel
etiā usū p̄tos : et quid hys de q̄q;
genē officij placeat exquirē. Ma-
ior em̄ pars eo fere deferrī solet :
quo a natura ip̄a deducit. In q̄-
bz vitendū est. nō modo qd̄ quisq;
loq̄tur. sed etiā quid quisq; senti-
at. et etiā de qua causa quisq; sen-
ciat. Ut em̄ pictores et hys qui
signa fabricantur. et etiā v̄ poete
sui quisq; opus a vulgo conside-
rari vult. ut si quid reprehensū sit
a pluribz id corrigat. Hys q; se-
cum et ab alijs quid in eo p̄tin-
sit exquirūt : sic aliorū iudicio
p̄multa nobis facienda s̄ et nō
facienda et mutanda et corrigē-
da sūt. Que vero more agētur.
institutiō q; ciuilibz : de hys nichil
est precipiendū. **lxxxij.**

Illa em̄ ip̄a p̄cepta sūt : nec quē-
q̄m h̄ errore duci oportet. ut si
quid socrates aut aristipp⁹ cōtra
more consuetudinē q; fecerūt. ci-
uilem. locuti ue sūt : id sibi arbi-
trētur h̄c. Magnis illi et diui-
nis bonis hanc licētiam asseq̄-
bant. Ciuicōz vō rō tota est ei-
cienda. Est em̄ munera v̄cādie :
sine qua nichil rectū esse potest.
nichil honestū. Eos autē quozū
vita p̄fecta in rebz honestis atq;

magnis est. bene de. **R. P.** sen-
tentes. ac bñ meitos aut mientes
aliquo honore. aut impio affectoz.
obseruare et colē debem⁹. Tribue
etiā multū senectuti : cedere hys
qui magistratū hebunt. h̄c delec-
tū eius et p̄grinū : in ip̄o q; p̄-
grino p̄uatim ne an publice vene-
rit. ad sumā ne agam de singulis :
cōmunē totius genis homī cona-
liationē et consociationē colere
tucri seruare debem⁹. **lxxxij.**

Iam de artificijs et ques-
tibz qui liberales h̄ndi.
qui sordidi sūt. h̄ fere
accepim⁹. Primum inq̄bat hys
questus qui in odia homī inaur-
runt : ut portitorū ut feneratorū.
Iliberales autē et sordidi questus
mercenarioz om̄. quoz ope non
quoz artes emūtur. Est em̄ in
illis ip̄a merces auctoramentū ser-
uitutis. Sordidi etiā putandi : q̄
m̄canti a mercatoribz quod statim
vendant. Nichil em̄ proficiūt :
nisi ad modū m̄cātur. Nec
vero turpis quidq̄m vanitate.
Opifices q; om̄s : qui in sordida
arte v̄santur. Nec em̄ quidq̄m
ingeniū potest h̄c opificina.
Munere q; artes h̄c p̄bande : q̄
ministrē sūt voluptatū. ceterarij.
lanij. cocij. futores. piscatores :
ut ait terentij. Adde huc si placz.
vaguecarios saltatores : totūq; lu-
dum talarū. Quibz autē artibz
aut p̄uidētia maior inest. aut
nō mediocris utilitas queitur :
ut medicina. ut architectura.

ut doctrina rerū honestarū. Hec
sunt hys quoz ordinē cōueniūt
honeste. **M**eritum autē si tenuis
est: sordida putanda est. **S**um
magna et copiosa. vndiq; multa
opportās. multis q; sine vanitate
ipartiens: nō est ad modū vitupe-
randa. atq; etiā si satiata questu
uel contēta potā ut sepe ex alto
in portū. sic ex ipō portu in agros
se possessiones q; contulit: videt
iure optimo posse laudari. **lxxxij.**

Omnū autē rerū ex
quib; aliquid adquirat.
nichil est agricultura
melius. nichil uberius. nichil dul-
cius. nichil hominē libero dignū.
De qua quā in catone maiore
satis multa dixim; illū assumes
que ad hunc locū pertinebūt. **D**ed
ab hys partib; que sūt honestatis
quē admodū officia ducēt: satis
expositum videtur. **lxxxv.**

Equū autē ipoz que hōes-
ta sūt. potest in ad sepe
contentio et comparatio:
re duob; honestis vtrū honestū.
Qui locus a panetio est p̄termissus.
Nam cū omnis honestas ma-
net a quatuor partib; quarū vna
sit cognitiois. alia cōmunitatis.
etia magnanimitatis. q̄ta mode-
ratiois: h̄ in deligendo officio sepe
nō se comparētur necesse est. **P**la-
cet igit; aptiora eē nature ea offi-
cia q̄ ex cōmunitate. q̄ ea que ex
cognitioe ducātur. **I**d q; h̄ argu-
mento cōfirmari potest: qd si con-
tingit ea vita sapienti. vt om̄ rez

18
affluentib; copijs. q̄uis oīa que
cognitioe digna sūt. sūmo ocio
secū ip̄e considēt et cōtempletur:
tū si solitudo tanta sit ut hōiēm
vidē non possit. excedat e vita. **P**ri-
ceps q; om̄ virtutū illa sapiēcia:
quā sophiam greci vocāt. **P**ru-
tentiā em̄ quā greci fronte sm̄
dicūt. aliā quādam itelligim; q̄
est rerū expetendarū fugiēdarū q;
sciētia. **I**lla autē sapiā quā prima-
pem dixi rerū. est diuinay et hūa-
narū sciā: in qua cōmetur deoz
et hom̄ cōmunitas et societas
int; ipōs. **E**a si maxima ē ut ē
certe: necesse est. qd a cōmunitate
ducatur officiū id eē maximū. **E**tē
cognitio cōtemplatio q; nature mā-
ta quodāmodo atq; inchoata sit.
si nulla actio rerū consequatur. **E**a
autē actio in hom̄ cōmodū tuendū
maxime tenet. **P**tinet igit; ad so-
cietatē gemis hūam. q̄ h̄ cognitioi
anponenda est: atq; id optimū
quisq; re ipā ondit et indicat.
Quis em̄ est tam cupid; in p̄-
spicienda cognoscenda q; rez na-
tura. vt si ei tractatū cōtemplatū
q; res cognitioe dignissimas sbito
sit allatū piculū disarimē q; pa-
tite. cui subuenire optulariq; pos-
sit: non illa om̄a relinquat atq;
abiciat. etiā si diminuerē stellas
se aut metiri mūdi magnitudi-
nē posse arbitrat; atq; hoc idē
in parentis. in amici re. aut pi-
culo fecerit. **Q**uib; reb; intelli-
gitur studijs officijs q; sciēcie
pponenda eē officia iusticie: q̄

ptinent ad hominū utilitatē qua
nichil hominū eē debet antiquus atq;
illi ipi quoz studia vitāq; omnis
in rerū cognitiōe versata est: tū
ab augendis hominū utilitatibz et
comodis nō recessere. Nam et
eruduerūt multos quo meliores
aues utilioresq; rebus suis pub-
licis eēt: ut thebanū epaminu-
dā hīas phitagoreus sircusū
dionē plato: multiq; multos.
Nos quoq; ipi qui q̄quid ad. **R.**
P. artulum. si modo aliqd̄ artu-
lim. a doctoribz atq; doctrina i-
structi ad eā et ornati accessim.
Neq; solū vni atq; p̄ntes studio-
sos discendi erudit atq; docent:
sed hoc idē etiā post mortem
monumētis hīarū assequitur.
nec eī locus ullus p̄termissus ab
hīs. qui ad leges qui ad mores.
qui ad disciplinā. **R. P.** p̄tinet:
ut oīū sūt ad nr̄m negotiū cō-
tulisse videātur. Ita illi ipi doct-
ne studijs et sapientie dediti. ad
hominū utilitatē suam prudēciam
intelligēciamq; potissimū conse-
rūt. **O**b eamq; cām eloqui copi-
ose modo prudent. melius est: q̄
uel acutissime sine eloquēcia cog-
itare: qd̄ cogitatio in se ipā v̄atur.
eloquēcia complectit̄ eos quibz
cū cōmunitate iūcti sum. Atq;
ut apū examīa. nō fingendoz
fauorū causa cōgregātur. sed cū
cōgregabilia natura sūt. fingūt
fauos: sic homines ac multo etiā
magis natura cōgregati adhibēt
agendi cōgregandiq; sollicitiam.

Itaq; nisi ea virtus que cōstat ex
hominibz tuēdis. i. ex genē societatis
huam attingat cognitiōem rerū:
soluaga cognitio et ieiuna videā-
tur. Itemq; magnitudo aī remota
cōmunitate cōmunitōeq; humana:
feritas sic quedā et immitas.
Ita fit: ut vincat cognitiōis stu-
diū cōsociatio hominū. atq; cōitas.
Nec verū est qd̄ dī a quibzda
p̄t̄ nātūte vite. q̄ ea q̄ natura
desiderat̄ consequi sine alijs atq;
efficē nō possem. idcirco istā eē
cū hominibz cōmunitate et socie-
tatem. **Q**d̄ si omnia nobis que
ad vitū cultūq; p̄tinent. q̄ v̄gu-
la diuina ut aūt sup̄editurēt:
cū optimo quisq; ingenio. nego-
cijs omibz omissis. totū se in sc̄ia
et cognitiōe collocaret. **N**on est
ita. Nam et solitudinē fugeret:
et sociū studiij quēret: tū docere
tū discere uellet. tū audire tū dīre.
Ergo omē officiū quod ad cōmū-
tatiōem hominū. et ad societate tuen-
dam valet: ante ponendū est illi
officio quod cognitiōe et sc̄ia
continetur. **lxxxviij**

Illud forsitan querēdū
sit: nū h̄ cōmunitas q̄
maxie est apta nature
sic etiā modērationi modestieq; sep̄
anponēda. **N**on placet. **S**ūt
em̄ quedā partī ita feda. p̄t̄
ita flagitiosa. ut ne ea conser-
uande quidē patrie causa sapiēs
facturus sit. **E**a possidom̄ colle-
git p̄multa: sed ita tetra quedā
ita obscena ut ductu q̄ videatur

turpia. Hicigit non suscipiet. R.
 P. causa: ne. R. P. quide pro se
 suscipi uolet. Sed h' comodius se
 res h't: qd non p't accide temp'.
 ut interfit. R. P. q' q'm illocu
 face sapientem. Quare h' quide
 effectu sit. in officijs delegendis:
 id gen' officioz excellere quod te
 neatur homi societate. Et em cog
 nitioem prudenciamq; sequet' cōsi
 derata actio. Ita fit: ut age cōsi
 derate phis sit. q' cogitare prude
 ter. Atq; h' quide hacten'. Pare
 fuis em locus est ipe ut nō dif
 ficile sit. in exquiredo officio qd
 cuiq; sit pponendū vide. In ipsa
 autem cōmunitate sūt gradus
 officioz: ex quib; quid cuiq; p'stet
 intelligi possit. Ut p'ma dijs im
 mortalib;: scdā patrie. t'cia pare
 tib;: demceps gradatim reliquis
 debeatur. Quib; ex reb; breuiter
 disputatis: intelligi potest non
 solum id homines solere dubitare
 honestū ne an turpe sit. sed etiā
 duob; p'positis honestis utrum
 honestius. hic locus a panetio ē
 ut supra dixi p'etmissus. Sed
 iam ad reliqua p'gamus.

M. T. C. de
officijs liber p'm' explicat.

Incipit prohemium scdi libri.
 Venadmodū offi
 cia ducuntur ab ho
 nestate. Marce fili.
 atq; ab omi genere
 virtutis satis expli
 catum arbitror libro superiore. Se
 quitur ut h' officioz genā p'seqr.
 que p'tinent ad vite cultū: et ad
 earū rerū quib; utuntur homines
 facultate. ad opes. ad copias. in q'
 m' queri dixi. quid vale qd inutile.
 De quib; d're aggrediar: si pauca
 de instituto ac iudicio meo dixerō.
 Quinq; em libri m'i complures
 nō modo ad legendi. sed etiam ad
 scribendi studiū excitauerūt: tū
 interdū vereor ne quib;dā bonis
 viris phis nomē sit inuisū mūr
 tur q; in ea me tantū ope et tē
 pois pone. Ego aut q' diu. R. P.
 p' eos gerebatur quib; ipa se com
 miserat: omis meas curas cogita
 tioēs q; in eam cōferebam. Cū
 autē d'natu min' omia tenent.
 neq; eēt usq'm consilio aut auc
 toritati locus. socios demq; tuende
 R. P. sūmos viros amissem: nec
 me angorib; dediti quib; eēs
 confectus nisi h'is restitissim. nec
 rursū indignis homie docto vo
 luptatib;: atq; vniam. R. P. ste
 tisset quo ceperat statu nec in
 homines non tam cōmutandar q'
 eūtendarū rerū cupidos madiss.
 p'mū em ut stante. R. P. face
 solebam' in agendo pl' q' in scri
 bendo ope ponem'. Demde in
 ipis scriptis nō ea que nūc. sed

actiones nostras mandaremus ut se-
pe fecimus. Cū autē. R. P. in qua
mea omnis cura cogitatio opera
poni solebat nulla eēt omnis: ille
scilicet hē contiauerūt forenses et
senatorie. Nichil autē agē cū am-
mā nō possēt: in hīs studijs ab
initio versatus etatis existimau
honestissime molestias posse de-
poni. si me ad phiam retulissēm.
Cui cū multū tēpōris discendi cau-
sa tribuissēm adolescens. postquā
honoribz miserare cepi. me qz totū
R. P. tradidi: tantū erat phie
loci. quāntum supfueat amicorū t
R. P. tēpōris. Id autē omne cōsue-
batur in legendo. Scribendi ocū
non erat. Maximis igitē in ma-
lis hoc tantū bonū affectū videm:
vt ea hīs mandarem. que nec
erāt satis nota mīs. et erāt cog-
nitioē dignissima. Quid em̄ est
p̄ter deos optabilius sapiā. Quid
prestācius. Quid homī meli.
Quid homī digni. Hanc igitē
qui expectāt: phī uoiantur. Nō
quidqz aliud est phīa si int̄p̄tari
velis: p̄ter studiū sapiencie. **S**
apiencia autē ut a vete-
ribz phīs diffinitū est:
reū diuinā et huma-
nā causāūqz quibz hec res cō-
tinētur sciēcia. Cui studiū qui
vituperant. hanc sane intelligo.
quid nā sit quod laudandū putet.
Nam siue oblectatio queritur aī.
requesqz curar: q̄ conferri cum
eorū studijs potest: qui semper
aliqd̄ inquirūt. qd̄ spectet et

valeat ad bene beateqz viuendū.
Siue iō constancie virtutis qz du-
citur. aut hec ars est. aut nulla
omnis oīō. p̄ quā eas assequamur.
Nullā dicē maximarū rerū artē
eē. cum minimarū sine arte nulla
sit: hominū est parū confidēte
loquētū. atqz in maximis rebus
errantū. Si autē aliqua discipula
virtutis: ubi ea quōtur. cū ab hoc
discendi genē discesseris. Sed h
cū ad phiam cohortamur. accura-
tā disputari solēt: quo alio quodā
libro fecimus. hoc autē tēpōre tantū
nobis declarandū fuit: cur orba-
ti. R. P. munitibz. ad hō nos stu-
diū potissimū contulissēm. Oc-
currit autē nobis et quidem a doc-
tis et eruditis querētibz satis ne-
constantē facē vidamur: qui cū
p̄cipi nichil posse dicam. tamen
et alijs de rebz differē soleam.
et hoc ipō tēpōre officij p̄cepta p̄-
sequamur. Quibz vellem cog-
nita satis eēt nra sentēcia. Nō
em̄ sum hī quorū uiget animū
errore: nec heat vnqm̄ qd̄ sequi.
Que em̄ eēt ista mens uel que
vita poti. uō modo disputandi:
sed etiā viuendi rōne sublata. Nos
autē ut ceti alia certa. alia incerta
eē dicūt: sic ab hīs dissentietes.
alia probabilia. cōtra alia dicam.
Quid est igitur qd̄ me impediāt
ea que michi pbabilia videātur
sequi. q̄ contra improbaē. atqz af-
firmandi arroganciā vitantē.
fugē remeitatē. que a sapiēcia
dissidet plurimū. Cont̄ autē oīa

disputatur a nr̄is: qđ hoc ipm̄
 probabile eluce non posset. nisi
 ex vtraq; parte causaz eēt fr̄a
 contentio. Sed hec explanata sūt
 in academiis nr̄is: satis ut ar-
 bitror diligēt. Tibi autē mi Ci-
 ceo q̄inq; in antiquissima nobi-
 lissima q; phiā. Cicerō auctore
 versaris hic simlino qui ista p̄-
 clara peperit: tñ h̄ nr̄a simlino
 nr̄is ignota eē nolui. Sed iam
 ad instituta p̄gamus. *ca. 1. p̄mū.*

Omnis igit officij p̄se-
 quendi rōnib; p̄positis.
 quarū due ad decus ho-
 nestatēq; p̄tinent. due ad cōmo-
 da vite. copias opes facultates
 q̄nta ad eligendi iudiciū: si qñ ea
 que dixi pugnaē inter se vident.
 honestatis pars confecta est. quā
 quidē tibi cupio eē notissimā. h̄
 autē de quo nūc agim; id ipm̄ ē
 quod vtile appellatur. In q̄ v̄bo
 lapsa consuetudo reflexit deuia:
 sensimq; eo ducta est ut honesta-
 tem ab utilitate secerneb;. consti-
 tueret eē honestū aliquid quod
 vale nō eēt. et vale quod nō ho-
 nestum. Qua nulla p̄ncipes ma-
 ior vite hom̄ potuit afferri. Dū
 ma quidē auctoritate phi. seuerē
 sane atq; honeste: hec tria genā
 confusa cogitatioē distinguūt.
 Quidqđ eim̄ iustum sit: id etiā
 vtile eē censent. Itemq; quid ho-
 nestū. idem iustū. Ex quo effi-
 atur: ut quidq; honestū sit. idem
 vtile sit. Qđ qui parū p̄spiciūt:
 h̄ij sepe versutos hoīes et callidos

am̄uantes. maliciā sapiam̄ iudi-
 cant. Quorū error eripend; ē:
 opinioq; om̄is ad eam spem tra-
 ducenda: ut honestis consilijs
 iustisq; factis. non fraude et mali-
 cia se intelligant ea que velint
 consequi posse. *Capitulum scđm.*

O De ergo ad vitam hom̄
 tuendā p̄tinent. parti-
 sunt in aīa. i. in aīa.
 ut aurū argentū. ut ea q̄ gignū-
 tur e tra ut alia genēis eiusdem:
 p̄tīm animalia q̄ h̄nt suos īpe-
 tus. et eoz appetitus. Eoz autē
 alia rōnē exp̄tia sūt: alia rōnē
 utencia. Exptes rōnē. equi. bo-
 ues. relique pecūdes: apes. quaz
 opa effiatur aliquid ad vsū
 hom̄ atq; vitam. Rōnē autem
 utentū duo genā ponūt. deoz
 vnū. hom̄ alterū. Deos placā-
 tos pietas efficit et sanctitas. pri-
 me autē et scđm deos hoīes hoībz
 maxime vtilēs eē p̄nt. *Eadem*
 diuisio est earū itē rerū que
 nocent et obsint. Sed quia deos
 nocē nō putant. h̄is exceptis ho-
 mines hom̄bz obē plurimū ar-
 bitrātur. Ea em̄ q̄a que in aīa
 dixim; pleiaq; sūt hom̄ opis
 effecta: que nec h̄rem; nisi ma-
 nus et ars accessiss;. nec h̄is sū
 hom̄ am̄nistratioē utemur. Ac-
 q; em̄ valitudinis curatio. neq;
 nauigatio. neq; agricultura. neq;
 frugū fructū q; reliquoz p̄cep-
 tio et cōseruatio. sine hom̄ opē
 eē ulla potuisset. Jam v̄ro et
 earū rerū quib; abundāem; ex-

portatio. et earū quibz egerem⁹
tuetio certe nulla eēt: nisi hys
numeibz homines fingentur. Eade
rōne nec lapides ex t̄ra exaudient⁹
ad usum m̄ri n̄c̄arij. nec ferrū.
es. aurū. argentū. effodētur penit⁹
abditiū. sine homi labore & manu.
Tecta vero quibz et frigoꝝ vis pel-
letur. et calorū molestie soluentur.
vñ aut inuio generi huāno dari po-
tuisent. aut postea subuenire. si
aut vi tempestatis. aut t̄re motu
cecidissent. nisi cōmunis vita ab
hōmbz harū rerū auxilia petere
didicisset. Adde ductus aquarū. de-
ruiatōes fluminū. agroz iriga-
tōes. moles oppositas fluctibz
portus manufactos: que nō sine
hōm ope h̄re possent⁹. Ex qui-
bz multisqz alijs p̄spiciū est: qui
fructus. queqz utilitates ex rebz
hys que sūt manna p̄cipiātur.
Eas nos nullo mō sine homi ma-
nu atqz opera capere potuissem⁹.
Qui demqz ex bestijs fructus.
aut que cōmoditas nisi homines
adiuuarēt p̄cipi possēt. Nam
et qui p̄ncipes inuendi fuerūt
quem ex quaqz belua vsū habere
possem⁹ homines certe fuerunt:
nec hoc t̄p̄e sine homi opa aut
pastere eas aut domare. aut tueri.
aut tempestuos fructus ex hys
capere possem⁹. ab eisdemqz & hec
q̄ nocent m̄ficiūtur. et que vsui
eē p̄nt. capiūtur. Qd̄ enūmerē
artū multitudinē. sine quibz vi-
ta oīo nulla eē potuisset. Quid
enī egris subueniret. Que esset

oblectatio valentiū. Qui victus
aut cultus. nisi tam multe nobis
artes m̄straret. Quibz rebz ex
cultu hominū vita. destitit a victu
et cultu bestiarū. Urbes uero sine
hōm t̄ctu nō potuisent nec edifi-
cari nec frequentari. Ex quo leges
moresqz constituti: cū iuris equa
descriptio certa qz viuendi discipliā.
Quas res et mansuetudo aiorū
consecuta et uicanda est. effem⁹
qz ut eēt vita munitior. atqz ut
dando et accipiendo mutandis qz
facultatibz et cōmodis nulla re
egeremus. **Capitulu t̄m.**

Longiores hoc loco sum⁹
q̄m n̄c̄e est. Quis est
enī cui nō p̄spicua sint
illa que pluribz v̄bis a panecio cō-
m̄orant. neimū neqz p̄ncipem
domi. neqz ducē bello magnas res et
salutares sine homi studijs gerē po-
tuisse. Cōmemorātur ab eo the-
mistocles. p̄cles. Cyrus. agefila.
alexander: quos negat sine adiu-
mētis homi tantas res effice po-
tuisse. v̄titur in re nō dubia testi-
bus nō necessarijs. Atqz ut mag-
nas utilitates adipiscamur cōspi-
ratōe homi atqz consensu. sic nul-
la tam detestabilis pestis est. que
nō homi ab hōie nascatur. **iii.**

Est dicearchi liber de inter-
tu homi p̄p̄acetiā et
copiosi et magni. Qui
collectis cētis causis eluuiōis pes-
tilencie vastitatis. beluarū etiam
repentine multitudinis. quarū
impetu docet quedā homi genā

ēē consumpta: deinde compat q̄to
plures delecti sūt homines hominū ipe:
tu. id est bellis et seditionibz. q̄ om̄i
reliqua calamitate. *v. n. n.*

Qui igitur hic locū nichil
hēat dubitationis: quin
homines plurimū hōibz et
profuit et obfuit: p̄p̄riū h̄o statuo
ēē virtutis cōaliare aios hominū et
ad vsus suos aduigere. Itaqz que ī
rebus manibus. que qz in tractatioe
beluarū fuit vtilit̄ ad hominū vitā.
artibz ea tribuitur op̄osis. hominū
autē studia ad amplificatioēz mā:
riū rerū p̄rompta ac parata vno
rum p̄stantiū sapiētia et vir:
tute excitantur. *vi. n. n.*

Etē virtus om̄is tribz
in rebus fere v̄ritur. Q̄
rū vna est in p̄spiciēdo
quid in quacqz re verū sincerū qz
sit: quid consentaneū cuiqz. quid
consequēs. ex quo queqz gignat̄.
que cuiqz rei causa sit. Alterū.
colibere motus aī turbatos. quos
greci phatos noīant. appetitioēs qz
quas illi ormas: obedientes effice
rōm. Tercū hys quibz aī cōgre:
gemur uti modēate et scienter.
Quoz studiis ea que natura de:
siderat. expleta cumuletaqz hēa:
nū: p̄ eostem qz si quid importet
nobis inōmodi p̄p̄ulsem̄: ultis:
camur qz eos qui nocē nobis cona:
ti sunt. tantaqz pena afficiam̄.
q̄ntam equitas hūanitas qz pati:
tur. Quibz autē rōmbz hanc fa:
cultatē assequi possim̄. ut ho:
minū studia cōplectam̄. ea qz te:

neam̄. dicem̄ neqz ista ita multo
post. sed pauca aī dicenda sūt. *vij.*

Magna vim ēē in fortuna
in vtrāqz p̄tem vel sēdas
ad res vel adūsas quis
ignorat. Nam et aī p̄spēo
flatu eius v̄timur: ad exitus pue:
hinur optatos. et aī reflant̄.
affligimur. Hec igit̄ ip̄a fortuna
cetōs casus variōes habz: primū
ab inanimis p̄cellas tempestatos
naufragia ruinas incendia. dein
a bestiis ictus morsus impetus.
Hec ḡ ut dixi iuriora. At vō m̄i:
tus exercitiū ut p̄ime trū. sepe
multos clades impatorū ut nup̄
sūm et singulis viri inuidie p̄:
tēa multitudinis. atqz ob eas res
bene meritoz sepe ciuū expulsioēs.
calamitates. fuge. Rursus qz sēde
res honores. impia. victorie: q̄qz
fortuita sunt. tamē sine hominū
op̄ibz et studiis neutriā in p̄te:
effici possunt. Hoc igit̄ cogito.
dicendū est quonā modo hominū
studia ad vtilitates nr̄as allicere
atqz excitare possim̄. Que si lon:
gior fuit oīō: aī magnitudie va:
luntatis cōparetur. Ita fortasse
etiam breuior videbitur. *viii.*

Quāqz igit̄ homines hōi
tribuit̄ ad eū augendū
atqz honestandū: aut be:
niolentiae gr̄a faciūt. aī aliqua
de causa quepiam diligūt: aut
honois si cuiū virtutē suscipiūt
queqz dignū fortuna q̄ amplissima
putant: aut cui fidem hnt et bñ
rebus suis consule arbitriāt̄: aut

cui opes metuunt. aut contra a
quibus aliquid expectant: ut cum
reges populares ut hoies largitiones
aliquas proponunt. aut postremo pro
aut mercede ducuntur: que sordidis-
sima est illa quidem ratio et iniquis-
sima. et hijs qui ea tenentur. et
illis qui ad eam fugere conantur. Male
enim se res habet. cum quod virtute effici
debet. id temptat pecunia. Sed
quoniam non nunquam hoc subsidium necessarium
est: que admodum sit utendum eo di-
cemus. si prius hijs de rebus que virtuti
propiores sunt dixerimus. **Atque etiam**
subiciunt se homines impio alterius
et potestati: de causis pluribus. Du-
cuntur enim aut benignolentia. aut
beneficiorum magnitudine. aut digni-
tatis prestantia. aut spe sibi id viri-
le futurum. aut metu ne vi parere
cogantur. aut spe largitionis promissi-
onibusque capti. aut postremo ut se-
pe in nostra. **R. P. videmus mer-**
cede conducti. . . ix. capitulum.

Omnium autem rerum nec ap-
tius est quidquam ad appet-
tuendas ac tenendas quam
diligere: nec alienius quam timere. Pre-
clare enim enim. **Quem metuunt**
odierunt. **Quem quisque odit** posse
expetit. **Multorum autem odium** nul-
las opes posse obsistere. si antea
fuit ignotum: nunc est cognitum.
Nec vero huius tyranni solum que
armis oppressa premit civitas in-
teritus declarat quantum odium hominum
valet ad pestem: sed reliquorum
similes exitus tyrannorum quorum
haud fere quisquam talem exitum

effugit. **Malus enim custos** du-
rimitatis est metus. eorumque
benivolentia fidelis vel ad perpetui-
tatem. **Sed hijs qui vi oppressos**
impio cohercet. sic sane adhiben-
da sententia. **Ut heris in famulos:**
si aliter teneri non possunt. **Quo vero**
in libera civitate ita se instruunt
ut metuatur: hijs nihil potest
esse temeraria. **Quamvis enim sint**
temerarie leges alicuius omnibus quamvis
temeraria libertas: emittunt tamen hanc
aliquam. aut iudicium tacitis. aut oc-
cultis de honore suffragijs. **Acro-**
res autem morsus sunt intermisisse
libertatis: quam retente. **Quod igitur**
laxissime patet. neque ad incolumi-
tatem solum. sed etiam ad opes et po-
tentiam valet plurimum: id amplecti-
mur ut metus absit. civitas reti-
neatur. **Ita facillime que volumus**
et privatis in rebus. et in. **R. P. con-**
sequimur. **Etiam qui se metu vo-**
lent: a quibus metuuntur eorum me-
tuant ipsi necesse est. **Quid enim**
censemus superiorem illum diomistum:
quo cruciatu timoris angustia solitum
qui cultros metuens tonsorios.
candente carbone sibi adurebat
capillum. **Quid alexandrum pher-**
um. quo ante vixisse arbitramur.
Qui ut scriptum legimus cum uxorem
theben ad modum diligeret: cum ad
eam ex epulis in cubiculum veniens
barbarum eum quem ut scriptum est com-
punctum notis traiecit districto gla-
dio iubebat anteire: permittibat
que de stipatoribus suis qui sancta-
retur arcibus muliebres. et ne quod

in vestimentis telū occultaretur.
 exquireret. **O** miserū. qui fide-
 liorem et barbarū et stigmaciū
 putaret qm̄ cōingem. Nec enī
 fefellit. Ab ea est enī ip̄e p̄pter
 pellicatus suspicioem̄ infect. *x.*

N Et vero ulla vis impij
 tanta est: que p̄mente
 metu possit eē dūctā.
 Testis est phalaris cui⁹ est p̄ter
 ceteros nobilitata crudelitas: qui
 non ex insidijs int̄it. ut is quem
 modo dixi alexander. nō a paucis.
 ut hic n̄r: sed in quē unūsa ag-
 gentimoz multitudo ip̄etū fecit.
 Quid macedones. Nonne deme-
 triū reliquerūt. unūsiq; se ad
 pirū contulerūt. Quid lacede-
 monios. iuste impantes. Nonne
 repente om̄s fere socij deseruerūt
 spectatores q; se ociosos pbuerūt
 leuitice calamitatis. **E**terna libe-
 ratis in tali re q̄ in domestica reor-
 dor. Verūptū q̄ diu impiū. **P.**
R. bñficijs tenebat nō iniurijs:
 bella aut p̄ socijs aut de impio gē-
 bant. **E**xitus erant belloz aut
 mites aut nccarij. Regū populo-
 rum nationū portus erat et re-
 fugium senatus. *.xi. n.*

N Ostri autē magistrat⁹
 impatores q; ex vna re
 maximā laudem cape-
 studebāt: si puñcias. si socios eq̄-
 tate et fide defendisset. Itaq; illd̄
 patrociniū orbis t̄r: verus qm̄
 impiū poreāt noiari. Sensim h̄c
 cōsuetudinē et disciplinā iam
 antea minuebam⁹: post uō Sille

victoriam penit⁹ amissim⁹. Desitū
 est enī videri q̄ qm̄ iniustū uel i-
 iquū in socios cū extitissent in-
 tuces tanta crudelitas. Ergo i illo
 secuta est honestam cāin nō ho-
 nesta victoria. Est enī ausus dirē
 hasta posita cū bona in foro ven-
 deret et bonoz virorū et locuple-
 tū et c̄te auiū: predam suā se vē-
 dere. **D**ecatus est. qui in cā impia
 victoria etiā fediore nō auiū sin-
 guloz bona publicaret. sed unū-
 sas puñcias regionesq; vno cala-
 mitatis iure cōprehendēt. Itaq;
 vexatis ac pditis extis natioib⁹:
 ad exemplū amissi impij. portari
 in triūpho massiliam vidimus:
 et ex ea vrbe triūphari. sine qua
 nūq̄m impatores n̄r ex insalpinis
 bellis triūpharūt. **M**ulta p̄terea
 cōmemorare nepharia in socios:
 si hoc vno quidq̄m sol vidisset in-
 dign⁹. **I**ure igitur cōplectimur.
Nisi enī multoz impunita sce-
 lera tulissim⁹: nūq̄m ad unū tan-
 ta puenisset licentia. a quo quidē
 rei familiaris ad paucos cupidita-
 tū ad multos impbos venit here-
 ditas. **N**ec vero umq; belloz
 auiū semen et causā decit: dū
 homines pditi hastā illam crucētā
 et meminerit et sperabūt: quā
L. Silla cū vibrasset. dictatoe p̄
 p̄nquo suo: id. vi. xxx. āno post
 a sceleratioe hasta non recessit.
 alter aut qui in illa dictatura sci-
 ba fuat: in hac fuit questor vz-
 bannus. **E**x quo debz intelligi: ta-
 libz premijs p̄positis nūq; defutura

bella ciuilia. Itaq; parietes mō
vrbis stant et mauct: hūq; ipi
iam extrema scelera metuentes.
R. vco. P. penitus amissim. atq;
has clades incadimus. .xij. .

Recundū est em̄ ad ppo
situm: dū metui q̄ cari
ce et diligi maluum. Q
si. P. R. iuste impanti acade po
tuerūt: quid debent putare singu
li. Qd̄ cū pspiciū sit beniuolen
cie vim ee magna. metus imbe
allam: sequitur ut differam q̄bz
rebus facillime possim eā quā vo
lum⁹ adipsa cū honore et fide ca
ritatem. Sed ea nō parit egeim⁹
om̄s. Nam ad cur⁹q; vitam iusti
tutā accomodandū q; a multis ne
opus sit. an satis sit a paucis dili
gi. Certū igit hoc sit. idq; p̄mū
et maxime uctarū: familiarita
tes hūe fidas amantū nos amio
cū. et urā mirantū. H em̄ est
vna res p̄sus ut nō multū diffe
rat inter sūmos et mediores vi
ros: eaq; vrisq; est p̄pe modum
comparanda honore et glia beniuo
lencia ciuū. fortasse non eque
om̄s egent: sed tū si cui h̄ suppetūt
adiuuant aliquitū cū ad cetera.
tū ad amicitias comparandas. Sz
de amicitia alio lib. dcm̄ est: qui
inscribit̄ lelius. Nūc dicam de
glia: q̄m̄q; ea quoq; de residuo sit
ur̄ libri. Sed attingam⁹: q̄m̄q; ea
in rebz maioribz ammissūdis adiu
uat plurimū. .xij. .

Somma igit et p̄fecta
glia cōstat ex tribz hys.

Si diligit multitudo. si fidem habz:
si cū amiratioē quada honore dig
nos putat. Hec autē si est simplr
breuitq; dicendū. quibz rebz parū
tur a singulis. eisdem fere a multi
tudine. Sed est alius quoq; quidā
aditus ad multitudinē: ut in vniū
sōz animos influē possim⁹. ac pri
mū de illis tribz que an̄ dixi beniuo
lencie p̄cepta videam⁹. que quidem
capit̄ b̄nficis maxime. Sedo autē
loco voluntate b̄nfica beniuolētia
mouet: etiam si res forte nō sup
petit. Vehemēter amor multitudis
cōmouet ipā fama et opinione
liberalitatis b̄nficiencie fidei iusti
cie om̄q; earū virtutū que p̄mēt
ad māfuetudinē morū ac facilita
tem. Etem̄ illud ipm̄ quod hōcstū
decorūq; dicam⁹ quia p̄ se nob̄ pla
cet amosq; om̄ natura et speac
sua cōmouet maximeq; quasi plu
cet ex hys quas cōmemoram̄ vir
tūbz: idcirco illos in quibz illas
virtutes ee renur. a natura ipā
dilige cogimur. Atq; hec quidē ee
diligendi ḡuissime. P̄t em̄ p̄ca
non nulle ee leuires. .xij. .

Hec autē ut heatur. dua
bz rebz effia potest: si
existimabim̄ adepti con
uictam cū iusticia p̄uidētia. Nā
et hys fidem hēmus quos pl⁹ m
telligē q̄ nos arbitramur: quosq;
et futura p̄spicē ardm⁹: et cum
res agatur in discrimēq; ventū sit
expedire rem et cōsilū ex tempore
cape posse. hanc em̄ vtilem hōies
existimāt verāq; p̄uidētia. Iustis

autē et fides hominibus. i. bonis viris
ita fides hētur: ut nulla in hys
fraudis sit iniurie q̄ susceptio. Ita
q̄ hys salutem nr̄am hys fortunā
hys liberos rectissime committi arbi-
tramur. Harū igit̄ duarū ad fidē
faciendā: iusticia plus valet. **Q̄**pe
cū ea sine prudētia satis habeat
auctoritatis. prudētia sine iusticia
nichil valet ad faciendā fidē. **Q̄**
em̄ quis verusior et callidior ē: h̄
timidior et suspectior detracta opin-
ione p̄bitatis. **Q̄**m̄obrem intelligē-
cie iusticia cōiuncta quātū valet hē-
bit ad faciendā fidē virū. Iusti-
cia sine prudētia multū potest: sū
iusticia nichil valebit prudētia. **xv.**

Sed ne quis sit ammiratus
cur cū int̄ om̄s p̄hos con-
stet: a meq̄ ip̄o sepe dis-
putatū sit. qui vnā habet om̄s h̄c
virtutes: nūc ita se uigam q̄ possit
quisq̄m qui nō idem iustus sit pru-
dens ēē. Alia est illa cū veritas
ip̄a imatur in disputatiōe subali-
tas alia cū ad opinione cōmune
om̄is accommodat̄ orō. **Q̄**m̄obrem
ut vulgus. ita nos h̄ loco loq̄mur:
ut alios fortes. alios viros bonos.
alios prudentes ēē dicimus. Popu-
laribz em̄ verbis est agendū et vsi-
tatis: cū loquimur de opinione po-
pulari. Idemq̄ eodē modo fecit pa-
neca. Sed ad p̄positū reuertamur.

Erat igit̄ ex tribz **xvi.**
que ad gl̄iam p̄tinent h̄
terciū: ut cū ammiratiōe
hōm̄ honore ab hys dignū iudicā-
mur. Ammiratur igit̄ cōmunit̄

illi quidē om̄ia. que magna et p̄-
opinione suā arādūterunt. separati
autē in singulis si p̄spiciūt nec o-
pinata quedā bona. Itaq̄ eos viros
suspiciūt. maximis q̄ effērit lau-
dibz. in quibz existimāt se excelle-
tes quasdā et singulaes p̄spicē
virtutes: despiciūt autē eos et cō-
tempnūt. in quibz nichil virtutis.
nichil animi. nichil neruoz putāt.

Non em̄ om̄s eos contempnūt: de
quibz male existimāt. nā quos ip̄-
bos. maledicos. fraudulētos putāt.
et ad faciendā iniuriā instructos.
eos haut contempnūt quidē. sed de
hys male existimāt. **Q̄**m̄obrem
ut aū dixi contempnūt. h̄j q̄ nec
sibi nec aliū ut d̄r: in quibz nullū
labor. nulla industria. nulla cura
est. aūm ammiratiōe autē afficiūt
h̄j qui anteire cetos virtute putā-
tur. et tū om̄i curare dedecō. cū uō
hys vicis. quibz alij non facile p̄t
obfiste. Nam et voluptates blan-
dissime d̄ne maiores p̄tes aū a vir-
tute detorquet: et dolorū cum ad-
mouētur faces p̄ter modū p̄liq̄
exercētur. **xvii. capitulū.**

Uta mors diuicie paup̄-
tas om̄s homines vehemē-
tissime p̄mouēt. Que q̄
in vtrunq̄ p̄tem excelsō aīo mag-
noq̄ despiciūt. cūq̄ illis aliqua a-
pla et honesta res obiecta est totos
ad se comitit et rapit: cū quis nō
amiratur splendore pularitudinē
q̄ virtutis. Ergo et hec animi
despiciēcia ammirabilitatē magnā
facit: et maxime iusticia. ex q̄

vna virtute vni boni appellant.
et mirifica quedā multitudinū vi-
detur. Nec mirria. Nemo enim
iustus eē p̄t: qui mortē. q̄ exiliū.
qui dolere. qui egestatē timet: aut
qui ea q̄ sunt hys contraria eētati
anteponit. Maximeq; amittit
eū: qui pecunia nō mouet. Qd
in quo vno p̄spectū sit: hūc dig-
nū spectatū arbitratū. **xviii.**
Taq; illa tria que p̄posita sūt ad
gloriam omnia beniuolentia cōficiat
et iusticia qd̄ p̄desse vult plūmis:
et ob eandē causā fidem et amira-
tione qd̄ eas res sp̄int et negligit:
ad quas plūmq; inflāmati audita-
te inpuūtur. ac mea sentētia. oīs
iactō atq; institutio vite. aduincē-
ta homī desiderat. In p̄nis q; ut
hēat quibz cū possit familiares
cōferre sermones: quod est diffi-
le nisi sp̄em p̄ te boni vni ferat.
Ergo et solitario homī atq; in ag-
vitam agenti. optimo iusticie ne-
cessaria est: eoq; magis eā qd̄
eam si nō hēbunt. iusti hēbūt.
et nullis p̄sidijs fulta. multas af-
ficiētur iurēs. atq; eā hys
qui vendūt. emūt. conducūt. lo-
cant. contrahendisq; negocijs im-
plicātur. iusticia ad rem geren-
dam nēcia est. Cui⁹ tanta vis
est: ut nec illi quidē qui scelē &
maleficio pasūtur. possint sine
illa p̄icula iusticie viuē. Nam
qui eoz cupiam q̄ vna latōnāe.
suatur aliquid aut eripit. is sibi
ne in latrocinio quidē relinquit
locū. Ille autē qui archipnuta

dr. nisi equabiliter p̄dā dispiciat
aut inficiat a socijs aut relinq-
tur. Quēcūq; leges latronū eē di-
cuntur. quibz parant. q̄s obseruet.
Itaq; p̄pter equabilem p̄te parti-
tione: et bargulis illurcus latro
de quo est apud theopompū mag-
nas opes habuit: et multo maiores
veruath⁹ lūstian⁹. cui quidē erat
vni impatoresq; cesserūt. Quē
C. lelius is qui sapiens vsurpat.
p̄tor fregit et cōminuit. feroci-
tatēq; eius ita repp̄sit: ut reliq̄s
facile bellum tenderet. **xxx.**
Qui igit tanta vis ius-
ticie sit. vt ea latronū
opes firmet atq; augeat:
quātam ei⁹ vni int̄ leges et iudi-
cia et instituta. **R. P.** fore pu-
tam⁹. Nichi quidem nō apud
medos solum ut ait herodotus.
sed etiā apud maiores mōs iusti-
cie fruente causa vidētur olim bñ
morati reges constituti. Nam
cū primētur in ocio mltitudo. ab
hys qui maiores opes hēbant:
ad vniū alique confugiebāt vir-
tute p̄stantē. Qui cū prohibet
iuniorū tenuiores: equitate cō-
stituenta sūmos cū infimis p̄i-
iure p̄tinebat. ^{scilicet tenebat} Eademq; constitu-
endarū legum fuit causa: q̄ regū.
Ius em̄ semp est quesitū equa-
bile. Neq; em̄ alit̄ eēt ius. Id si
ab vno iusto et bono vno conseq-
bātur: erant eo contenti. Cū id
min⁹ contingēt: leges sūt in-
uente. que cū omibz semp vna
atq; eadem voce loq̄rentur. Ergo

h' quide pspiciu est eos ad impa-
 dum deligi solitos: quoz de iusti-
 cia magna eet. opinio multitudis.
 Adunco no ut eia idem prude-
 tes hrentur: nichl erat qd hoies
 hys auctoribz no posse consequi
 se arbitri etur. **O**mn ergo rone
 colenda et retineda iusticia est:
 tum ipa p sese. na aliter iusticia
 no eet: tum propz amplifica-
 tioem honozis et glorie. **xx.**

Sed ut pecunie no que-
 rende solum ratio e veru
 eia collocande. que ppe-
 tuos sumpt supeditet. nec sdu
 necessarios. sed etiam liberales: sic
 glia et querenda et collocanda est
 rone. **Q**uinqz pclare socrates hac
 viam ad gliam p rima et quasi co-
 pendiaria dicebat ee: si quis id a-
 geret. ut qualis hu vellet talis
 eet. **Q**d si qui simulatioe et ma-
 ni ostentatioe et ficto no modo ser-
 mone. sed etiam vultu stabilem se-
 gliam consequi posse vult: vehe-
 meter erunt. **V**era glia mdice
 agit atqz eia p pagatur: ficta oia
 celeiter tanqz flosculi decidunt. nec
 simulatu quidqm potest ee durt-
 nu. **T**estes sut p multi in vnaqz
 ptem: sed breuitatis causa. falia
 contenti erunt vna. **L**iberius em
 gnicus. **P.** filius. tam diu lauda-
 bitur: du memoria veru romana-
 ru manebit. **A**t eius filij nec viu-
 pbabatur a bonis. et mortui opti-
 nent nomen iure cesoru. **Q**ui
 igitur adipisci vera iusticie gliaz
 volet: iusticie fungatur officijs.

al' unum.

Et que eent: dan est in lib' supi-
 ore. **S**ed ut facillime qles sum
 tales ee videamur. et si in eo ipo-
 bis maxima est. ut sum hys qui
 haberi velim: tunc quedam p-
 cepta danda sunt. **xxi.**

Nam qui ab meute etate
 habet cam celebratatis
 et nomis. aut a pre ac-
 cepta. quod tibi in **C**icero arbi-
 tivz cotigisse. aut aliquo casu atqz
 fortuna: in huc oculi oim comi-
 aunt. atqz in eu quid agat quead-
 modu uiuat inquirit. t tanqm
 in claiissima luce verset. ita nullu
 obscuru potest nec dan eius ee
 nec fcm. **Q**uoz aut pma etas
 ppe huilitatem et obscuritatem in
 homi ignoratioe versat: hys sunt
 ac iuuenes ee ceperunt magna
 spectare. et ad ea rectis studijs
 debent cotende. **Q**uod eo firmoe
 animo facient: quia no modo no
 inuidetur illi etati. veru eia faue-
 tur. **P**rma igit est adollescenti
 comendatio ad gliam: si qua ex
 bellias rebz compari pt. **I**n qua
 multa apud maiores mos extite-
 runt. **D**emp em fere bella gere-
 batur. **T**ua em etas incidit in id
 bellu: cui' altea pars sceleis mi-
 niu habuit. alta felicitatis paru.
Quo tu in bello cu te pompeiale
 alrei pfectisset: magna laudem
 et a sumo vno et ab exercitu con-
 sequere equitudo iaculando
 oim militari labore tolleudo.
Atqz ea quide laus tua parit
 cu. **R.** **P.** caedit: michi autē

897 70. j. m. d. m. d. m. d.

h' orō suscepta nō de te est. sed
de genē toto. Quāobrem perga
mus ad ea que restant. **.xxv.**

al' g'noēs

Urgitur in reliq's reb' **U**
multo maiora s't opa
animi q' corpis: sic hec
res quas ingenio ac rōne p'sequū.
gratiores sūt q' ille quas virib'.
Prima igit' cōmendatio p'ficiat'
tur a modestia: tū pietate in pa
rentes. tū in suos beniuolentia.
facilime autē in optimā p'te cog
noscitur adolestētes: qui se ad
claros et sapientes viros. bñ con
sules. **R. P.** contulerūt. **Q**
bus cū si frequētes sūt: opionem
afferūt populo. eoz fore se filēs.
quos sibi ipi delegerūt ad imita
dum. **C. P.** rutilij adolestēciam
ad opionem et innocētie et iuris
sciencie. **P.** auriij cōmendauit
tom'. Nam. **L.** quidē crassus cū
ēet admodū adolestēns: nō aliū
de mutuatus est. sed sibi ipē pe
perit maximā laudem ex illa
accusatione glōsa et nobili. Ex
qua etate qui exercētur: laude
affici solent: ut demosthenē ac
tepm'. **Ea etate. L.** crassus on
dit se in foro id optime facere:
quod etiam tamē poterat domi
cum laude meditari. **.xxv.**

Sed cū duplex ratio sit
orōnis qūtum i altera
sermo sit. in alterā con
tentio: non est id quidē dubiū.
quin cōtentio orōnis maiorē vim
hēat ad glām. **Ea est em̄ quā**
eloquēciam dicim'. **Sed tamen**

difficile dēū est qūto ope cōaliet
animos comitas affabilitas q' ser
monis. **Extant et eplē philippi**
ad alexandru et antipatri ad cas
sanderū et antonij ad philippū filiu
trū prudentissimoz. sic em̄ acce
pim': quib' p'cipit ut orōne be
nigna multitudis aīos ad beniuo
lentia alluciant: milites q' blande
appellando sermone deliniant. **Q**
em̄ in multitudie cōtentioē habet
orō: ea sepe vniūsam excitat tur
bam uel glām. **Magna est em̄**
amiratio copiose sapient' q' dice
tis. **Quē qui audiūt: intelligē**
et sapē plus qm̄ ceteros arbitratū.
Si vero iest in orōne mixta mo
destie grauitatis: nichil amira
bilis fieri potest. **Et q' magis**
si ea sunt in adolestēte. **.xxvi.**

Sed cū sint plura carū
genēa que eloquēciam
testatē. multi q' i nra
R. P. adolestētes et apud iudices
et apud senatū dicendo laudem
asseuti sunt: maximā est amira
tio in iudicijs. quoz ratio est du
plex. **Nam ex accusatioē et ex**
defensione constat. **Quarū et**
si laudabilior est defensio: tamē
etiam accusatio p'batā p'sepe est.
dixi paulo ante de crasso. **Itē fe**
cit adolestēns. **M. antonij.** **Etia**
P. sulpicij eloquēciam accusatio
illustrauit: cū sediciosū et inuti
lem aūē. **C.** norbanū in iudiciū
vocauit. **Sed h' quidē non sepe**
est faciendū: nec vniq' nisi aut
R. P. causa vt duo luculli: aut

patrocinij. ut nos p. fialis. pro
sardis: pro. n. alburio n. h. In
accusando eam mamlio. l. fufij
cognita industria e. Semel igitur:
aut certe no sepe. S. ment. au fa
ciendū sic sepius: R. P. tribuat
h. numerus cuius inimicos vlcisti se
pius no est reprehendendū. modus
tū assit. Duri em hominis vel poa
vir hominis videtur: pialū capitis
inferre multis. id cum pialosum
ipi est: tamen eam sordidū ad fa
mā committē ut accusator noierē.
Quod contigit. m. bruto sumo
genie nato: illius filio qui iuris ci
uibus in pnis pius fuit. Atq; t
h. preceptū officij diligēter tene
dum est: ne que vnqū innocētem
capitis accessas. Id em sine scle
fieri nullo pacto potest. Nam
quid est tam inhūanū q̄ eloque
ciam a natura ad salutē hominū
et ad conseruatiōem datam. ad
honor pestem pnicemq; conuertē.
Nec tū ut hoc fugiendū est ita
hndum est religioni. nocentē ali
quē et nefariū impiū q; defendē.
Vult hoc multitudo. patit cōsue
tudo: fert eam hūanitas. **xxv.**
Vditas est in causis semp verū
sequi: patrom no nūqū verisilē.
etiam si minus verū sit defendē.
Qd sarbē pferim cū de phia se
bere non audeam: nisi id placet
gramissimo stoncor panetio. **maxi**
me aut et glia parit et grā de
fensionibz: eoq; maior. si qn acci
dit ut ei subueiat. qui potentis
alicui opibz circūueniri vigeiq;

videatur. Ut nos et sepe alias: et
adolecentes cont. I. sille domi
nantis opes pro sexto Rostio ame
rino fecim. q̄ ut sis extat oio.

Ed expositis ad **xxvi.**
Slestentiū officijs que va
leant ad gliam adipiscē
dam: deinceps de bñficiencia ac
liberalitate dicendū est. Cui rō
duplex est. Nam aut opa benign
ne fit indigentibz. aut pecunia.
Fialior est h. postior locupleti
pferim: sed illa laucior ac splen
didior. et viro forti clarior digni
or. Quin em in vtroq; inest
gratificandi liberalis voluntas:
tū ex alta exorta. alta ex vāte
deponit. Laucior q; fit ex re
familiarū fonte ipm benignitatis
exhaurit. Ita benignitate benign
itas tollitur: qua quo in plures
vsus sis eo min⁹ in multos vā pos
sis. Atq; qui opa et virtute bene
fici erūt et industria libeales:
pniū quo pluribz pfuerūt. eo
plures ad bñficiendū adiutores
hēbunt. deinde cōsuetudine bñfi
cencie patiores erūt. et tanqū
exercitatiōes ad bene de multis
promerendū. **Cap. xxvii.**

Dedare in epla quadā
alexandri filii philipp⁹
accusat: qd lauciorē be
nivolēciam cōsectetur. Que te
malū inquit inao in istam spē
induxit. ut eos tibi fideles puta
res fore. quos pecunia corrupis
ses. An ut id agis ut macedones
regem no te suū sed mstrū et

prebitore putent. Quia sordi-
dū regi. Melius etiā qđ largiti-
onē corruptelā dixit eē. fit em̄
deterior qui accipit. atq; ad idē
semp expectandū panor. h̄ ille
filio: sed p̄ceptū putem⁹ om̄bz.
Quappter id quidē dubiū non
est: quin illa benignitas que cō-
stet ex opa et industria et hones-
tior sit et laetius pateat. et possit
prodesse plurib⁹. **xxviii**

Non nūq̄m tamen est
largiendū. nec h̄ benigni-
tatis genus om̄no re-
pudiandū est: et sepe ydoneis
hom̄bz indigentib⁹ de re familiai
impendū. sed diligētē atq; mo-
deratē. Multi em̄ p̄nomina effu-
derūt: inconsulte largiendo. Qđ
em̄ stultius qm̄ qđ libentē facias
auare ut id diuicij face nō possit.
Atq; etiam sequūtur largitiōem
impne. Cum em̄ dando egere ce-
perunt: alienis bonis manus af-
ferre cogūtur. Ita aī beniuolen-
cie compande causa benefici eē
velint: non tanta studia assequū-
tur eoz quib⁹ dederūt. q̄nta o-
dia eoz quib⁹ ademerūt. Qm̄
obrem nec ita claudenda res est
familiais ut eam benignitas api-
re non possit: nec ita reseranda.
ut pateat om̄bz. Modus adhibe-
atur: isq; referat̄ ad facultates
om̄no meminisse debem⁹ id quod
a uir̄is hom̄bz sepissime vsurpa-
tū iam ī prouibij consuetudinē
venit: largitiōem fundū nō h̄re.
Etem quis potest modus eē. aī

et ydem qui cōficiuerūt. et idem
illud alij desiderent. **xxix**

Omnino duo genera sūt
largozū: quoz alij p̄dig-
diaur. alteri liberales.
Prodigi: qui epulis et visceratio-
nib⁹. et gladiatorū muncib⁹ ludo-
rū venationūq; apparatu pecūias
profundūt in eas res quaz meo-
riam aut breuē aut nullam oīo
sint relicturi. Liberales: qui suis
facultatib⁹ aut captos a p̄domb⁹
redimūt. aut es alienū suscipiūt
amicoz. aut in filiarū collocatio-
nē adiuuant. aut opitulātur ul-
m̄ in re querēda uel augenda. Itaq;
miror quid in mētē venit theo-
phrastō: in eo libro quē de diuicijs
scripsit. In quo multa p̄dare: il-
lud absurde. Est em̄ multus in
laudanda magnificētia et appa-
ratiōe populārū munerū: calumiaq;
sūptiū facultatē fructū diuicijs
putat. Nichi aut̄ ille fruct⁹ liba-
litas cui⁹ pauca exempla posui:
multis et maior videtur et crior.
¶ Q̄nto aristoteles graui⁹ et ve-
rius nos reprehendit in has pecūiaz
effusioēs nō amremur que sūt
ad multitudinē delinenda. At h̄y
qui ab hoste obsidētur. si em̄ sex-
tariū aque cogentur minus: h̄ pri-
mo incredibile nobis videri. om̄sq;
mirari. Sed cū attenderūt: veniā
nātati dare. In h̄ijs inimicib⁹
iacturis infinitis q; sumptib⁹. m̄dy
nos magno ope mirari: aī p̄serti
neq; nātati subueiat. nec digni-
tas augeat. ip̄aq; illa delectatio

26
multitudinis. ad breue exiguiq;
temp⁹: eaq; a leuissimo quoq;
In quo tū ipō vna cū facietate.
memoria quoq; moriat^r volupta-
tis. Bene eadē colligit h⁹ pueris &
mulierculis. et seruulis et seruoꝝ
similimis liberis eē grata: grani-
vero homī et ea que fuit iudicio
certo ponderum p̄bati nullo mō
posse nullo modo. *Cap^m. xxx.*

Quamq; intelligam in
omī ciuitate inueterasse
iam a bonis tempib; ut
splendor edilitatū ab optimis vi-
ris postulet. Itaq; P. anssus.
cū cognomīe diues. cū copijs. fūc-
tus est edilitio maximo munē.
Et paulo p⁹. L. anssus. cū omī
homī moderatissimo. Q. micio.
magnificentissima edilitate fūc-
tus est. Deinde. C. claudius. a.
p. p. f. Multi p⁹: lucillus. hortē-
sius. Sillanus. Omīs autē. P. len-
tulus me consule vicit supiores.
Hūc est scaurus imitatus. Mag-
nificētissima vō mī pompeiū mu-
nera scdō consulatu. In quib; oī-
bus quid michi placeat vides.
Vicanda tū est suspicio auaricie.
Mamerto homī diuitissimo p̄ter-
missio edilitatis. consule^r repulsa
attulit. Quare et si postulat^r a
poplō: bonis viris si non deside-
rantib; attamē appbantib;: faci-
endū est modo pro facultatib;:
nos ipī ut fecim⁹. Et si qn aliq;
res maior atq; valior populari
largitioē adquiret. ut horesti nu-
p̄ p̄ndia in semitis decime noīe

magno honore fuerūt. *Ne. a).*
quidē Scio iucio datū est: quod in
caritate asse modū pplō dedit. ag-
na em se et inueterata inuidia nec
turpi iactura q̄ndo edilis erat nec
maxima libeāuit. Sed honori sū-
mo in p̄ mō milom fuit: qui gla-
diatorib; emptis. *R. P.* causa q̄
salute nrā continebat. omīs. *P.*
clodij conat^r furores q; compassit.

Quia igitur lar *xxxj.*
gitionis est. si aut nec
eē est aut vale. In hys
autē ipīs mediocritatis regula
optima est. *L.* quidē philippus.
Q. f. magno vir ingenio. in p̄-
nis q; clarus glari solebat: se sū-
villo munē adeptū esse. omīa que
hientur clarissima. Dicebat idē
cocta curio. Nobis quoq; haec in
hoc quodā modo gliari. Nam p̄
amplitudine honoz quos cūctis
suffragijs adepti sum⁹ mō quidē
anno quod cōtingit eoz nemini q̄s
noīam sane exiguis sup̄ edili-
tatis fuit. atq; eadē ille impense
meliores. muri naualia port⁹ aq;
rū ductus: omīa q; que ad vsū
R. P. p̄tinent. Qm̄q; em qd
p̄sens tanq̄m ī manū datur. ioai-
dius est: tū h⁹ in posterū ḡtiora.

Quia igitur lar *xxxij.*
uona templa v̄candi⁹
rephendo p̄t pompeiū:
sed doctissimi in p̄bant. ut et hic
ipē panecius. quem mltū in hys
libris secutus sum nō m̄p̄tatus.
Et phalezus demetri⁹ qui p̄idem
grece p̄ncipem vitupat: q; tāta

pecuniā in preclara illa porphy-
ra comecerit. Sed de hoc genere
toto in hys libris quos de .R. P.
scripsi diligenter est disputatū.
Tota igitur ratio talium largitio-
num genere viciosa est temporibus ne-
cessaria: et tū ipm et ad facul-
tates est accommodanda et medio-
citate moderanda est. *xxxiii.*

In illo autē genere largiendi. qd
a liberalitate proficitur: non
vno modo in disparibus causis af-
fecti esse debent. alia causa est ei
qui calamitate premitur: et eius
qui res meliores querit. nullis
suis rebus aduersis. Penitentior benignitas
debet esse in calamitosis:
nisi forte erunt digni calamitate.

In hys tū qui se adiuuari volet.
nonne affligantur. sed ut altiore
gradu ascendant. restricti omnino
esse nullo modo debent: sed in de-
ligendis idoneis iudiciū et dili-
gentiam adhibere. Nam preclare
enim. Benefacta male locata ma-
lestā arbitror. Quod autē tri-
butū est bono viro et grato: in
eo autē ex eo fructus est: tū etiā
ex ceteris. Temere autē remota:
gratissima est liberalitas. Et
quod illam studiosius plique laudat:
quod summi cuiusque bonitas comune
est profugium omnium. *xxxiiii.*

Danda igitur opera est: ut
hys beneficiis quod pluri-
mos afficiamus. quorum
memoria posteris liberis quod proda-
tur: ut hys ingratos esse non li-
ceat. Omnis enim inmemore beneficia

oderunt: eamque iniuriam in deter-
renda liberalitate sibi etiā fieri.
eumque qui faciat comune hostem
tenuorum putant. Atque huius benignitas
etiā .R. P. est utilis: re-
dunt e seruitute captos. locuple-
tari tenuiores. Quod quidem vul-
go solitum fieri ab ordine nostro:
in oratione crassi scriptum copiose
videmus. Hanc ergo consuetudinem
benignitatis largitionum munera
longe antepono. Hec est grauius
hominum atque magnorum: illa quasi
assentatorum multitudinis leuita-
te voluptate que titillantiū. *xxxv.*

Qonueniet autē tamen in
impendendo munificenti esse.
tamen in exigendo non acer-
bum. In omnique re continenda.
vendendo. emendo. conducendo. locan-
do. vicinitatibus et consiniis: equi-
facilem. multa multis de suo iure
cedente: a libris vero quantum liceat.
et nescio an paulo plus etiā quam
liceat. abhorrentē. Est etiā non
modo liberale paululum non nunquam
de suo iure recedere: sed interdum
etiā fructuosum. *xxxvi.*

Habenda est autē rei ratio
familiaris. Quam qui-
dem delabi sine re. flagi-
ciosum est: sed ita ut liberalitatis
auaricie quod absit suspicio. Possit
enim liberalitate vti non spoliante
se patrimonio: nimirum is est
pecunie fructus maximus. *xxxvii.*

Rate etiā a theophrasto
est laudata hospitalitas.
Est enim ut michi quidem

videatur valde decorū: patē dōmū
 illustrū hominū hospitibz illuf-
 tribz. Idq; eadē. **R. P.** est orna-
 mento: homines extēnos hoc libe-
 htatis genē in urbe mīā nō egere.
 Est autē eadē vehementē vale. hys
 qui honeste posse multū uolunt:
 p̄ hospites apud extēnos populos
 ualere opibz et grā. Theophrast⁹
 quidē scripsit. Cimonē athēnsē ī
 in suos curiales laciadas hospita-
 lem fuisse. Ita em̄ instituisse t
 villas impauisse: ut om̄ia p̄ben-
 tur. quacūq; laciades in villam su-
 am dūitisset. **xxxviii. Cap.**

Que autē opa non lar-
 gitione benefica dātur.
 h̄ tum in vniuersam. **R.**
P. tum ī singulos aues confe-
 rūtur. Nam in iure canē consi-
 lio uiuare. atq; h̄ scē genē pro-
 desse qm̄ plurimis: uelēmet et
 ad opes augendas p̄met et ad
 grām. Itaq; cū multa p̄clara
 maiorū tū qd̄ optime constituta
 iuris ciuilibz sūmo semp in hōie
 fuit cognitio atq; int̄pretatō. Cū
 quidē an̄ hanc cōfusioem tēpor.
 In possessione sua p̄ncipes reti-
 nuerūt. Nunc ut honoēs ut
 om̄s dignitatis gradus sic hui⁹
 scē splendor deletus est. Idq; eo
 indignū: qd̄ eo t̄p̄e hoc contig-
 aum is eēt. qui omnes supiores
 quibus honore par eēt. sciēcia
 facile uicisset. **xxxix. cap.**

Herigit opa grata mltis.
 et ad bñficijs constringē-
 dos homines accomodata.

atq; huic arti finitima est dicē-
 di grauior facultas. et gratior t
 ornatioz. Quid em̄ eloquencia
 p̄stabilis. uel ammiratiōe audien-
 tū uel spe indigentū uel eorū
 qui defensi sūt grā. huic quoq;
 a maioribz m̄is est in tota digni-
 tate p̄ncipatus datus. Diserti q̄
 homis et facile laboratis. quodq;
 in patrijs est moribz. multoz cas
 et non grauate et gratuito dese-
 dentis: bñficia et patrocina late
 patent. Admonēbat me res:
 ut hoc loco int̄missioem eloque-
 tie ne dicam int̄itū deplorare: in-
 ueriter ne de meip̄o aliquid ui-
 derer queri. Sed tū uideū qbz
 extinctis oratoribz. qm̄ in paucis
 spes. q̄nto in paucioribz facultas.
 q̄ in multis sit audacia. Cum
 autē om̄s non p̄nt. Ne multi
 quidē aut iuris p̄iti eē aut diser-
 ti: licet tū opa p̄desse multis.
 bñficia petētem cōmendātem
 iudicibz et magistratibz uigilā-
 tem pro re alteri⁹: eos ip̄os qui
 aut consiliūtur aut defendūt
 rogantē. Quod qui faciūt. plu-
 rimū grē consequētur. latissime
 q; eoz manat industria. In illud
 non sūt admonēdi. est em̄ in p̄p̄-
 tu: ut auidētant cum uiuare
 q̄hos uelint. ne quos offendant.
 Depe em̄ aut eos ledunt q̄s non
 debent: aut eos quos nō expedit.
 Si imprudētes: negligēcie est.
 Si scientes: temeritatis. Utendū
 est autē eadē exausatiōe adūsus
 eos quos uiuit offendas quacūq;

possis : quare id qd feceris necesse
fuit nec aliter face potueris. Ce-
tisq; opis et officijs erit id quod
violatum e' compesandū. .xl

Sed cum in hominibz iu-
uandis aut mores aut
fortuna spectari soleat :
ductu quide' est proclue. Itaq;
vulgo loquitur : se in beneficijs col-
locandis mores no' fortuna homi-
sequi. honesta oio est. Sed quis
est tandem. qui inopis et optimi
viri cause. no' ante ponat in opa-
danda gra'm fortunati et poten-
tis? A quo em' expeditor et cele-
rior remuneratio fore videt' : i' eu-
fere est voluntas nra' p'pensior.
Sed adaducendū est diligentius
que natura rerū sit. Admirū
em' inops ille si bonus est vir
ecia' si referre gra'm no' potest.
hū certe potest. Comode autem
quicūq; dixerit pecuniā qui ha-
beat non reddidisse qui reddiderit
non hūe : gra'm autē et qui retu-
lerit hūe. t' q' hēat retulisse. .xli.

A qui se locupletes. ho-
noratos. beatos putat :
hū ne obligari quidem
beneficio uolūt. Quū ecia' benefi-
cium se dedisse arbitrantur : cū ipi
quāuis magnū aliquid acceperint.
atq; ecia' a se aut expectari aut
postulari aliquid suspicantur. pa-
trocinio vero se usos aut clientes
appellari : mortis instar putāt.
At uo' illi tenuis q'q'm cū factū
sit se spectatū no' fortuna pu-
tat. non modo illi qui est meret'.

sed ecia' illis a quibz expectat. eget
em' multis. gratū se videri studet.
Neq; vero verbis auget suū mu-
n'. si quo forte fingitur : si ecia'
extenuat. Videndū quoq; illud
est. q' si opulentiū fortunatū q'
defenderis : in illo vno aut forte
in liberis manet gra'. Sin autē
inopem. pbū tamen et modestū :
oīs tamen no' in improbi homines
humiles q' magna in populo ml-
tudo est. p'sidiū sibi paratū vi-
dent. Quāobrem : melius apud
bonos q' apud fortunatos beneficiū
collocari puto. .xlii.

Oanda omnia opa est : ut
omni generi satisfacc possi-
mus. Sed si res in conte-
tione veniat : mirū tūc the-
mistocles est auctor adhibend' :
qui cū consulētur vtrū vno bono
paup' an vno probato diuiti
filiam collocaret : ego vero inqt
malo virū qui pecuniā egeat. q'
pecuniā que vno. Sed corrupti
mores depriuari q' sit amittatio
diuitiarū. Quare magnitudo qd
ad vniūqueq; nrū p'tinet. Illū
fortasse adiuvat qui habz. Ne
id quide' semp. S; sic uiuare. vtrū
tior sane sit. honestior uo' quom'.
Qd si ecia' bonus erit vir : ne im-
pediant diuitie quo min' uiuet
modo ne adueniat. Sit q; omne
iudiciū : non qm locuples sed qua-
lis quisq; sit. Extremū autē pre-
ceptū in beneficijs opa q; danda : ne
quid cont' equitatem defendas. ne
quid p' iniuria. fundamentū em'

est ppetue comendationis et fame
iusticia: sine qua nichil potest
esse laudabile. *xliij. capm*

Sed qm de eo gene bnfici
ozum dan est que ad sin
gulos spectant: demceps
de hys que ad vniuersos queq ad. *R.*
P. pntent disputandū est. *Coy*
autē ipoz que partim eiusmodi
sunt ut ad vniuersos aues ptine
ant partim ut singulos attingat
que etiā sunt gratiora: danda
opa est. oio si possit vniqsq nec
minus ut etiā singulis consulari:
sed ita ut ea res aut profit. aut
certe ne obsit. *R. P. G.* gratia
frumentaria magna largitio. *G.*
hauriebat igitur curiam ayodia
M. octauij. et. *R. P.* tolerabilis
et plebi nctia. *Cyo* et ciuibz et
R. P. salutaris. In pms autem
videndū erit ei qui. *R. P.* ami
instrabit: ut suū quisqz teneat.
neqz de bonis puatoz publice di
minutio fiat. *P.*maose em phi
lyppus in tribunatū cū legem ag
riam ferret: qm tū antiquari
facile passus est: et in eo uelhe
mēter se moderatū prebuit. *S.*
cum tagendo multa populaitēz.
tū illud male: non ēē in ciuitate
duo milia homū qui rem hērent.

Qualitatis ois est. *xliij.*
ad equatioem bonozū p
tinens. Qua poste q
potest ēē maior. Hanc em ob
causam maxie ut sua tenent.
R. P. ciuitates qz constitute st.
Nam et si duce natura cogre

gabatur homines: cū spe custodie
reū suarū urbū presidia que
bant. Danda etiā opa est: ne
quod apud maiores nros sepe fie
bat. ppter curij conuitate assidui
tatemqz bellorū tributū sit con
ferendū. Id qz ne eueniat: multo
erit an prouidendū. Sin que
nctitas huius munereis alicui. *R.*
P. obuenieit malo. *N.* aly qm
mē omniari: neqz tū de nra.
sed de omī. *R. P.* disputanda eit
opa: ut omīs intelligant. si salui
esse velint nctitati ēē parendū.
Atqz etiā omīs qui. *R. P.* gubez
nabūt consilere debebūt: ut ear
reū copia sit que sūt necessarie.
Quarū qualis compatio fieri so
leat et debeat. nō est nctē dispu
tare. est em in promptu. *Tm*
locus attingendus fuit. *xlv.*

QApit autē est in omni
prouincioe negotij & mu
neris publici: ut auaricie
pellatur etiā mīma suspicio. *Vti*
nam inqt ponci. *C.* sannijs ad
illa tpa me fortuna reseruauiss.
et tū eem natus: qm romam do
na accipe cepissent. *S.* Non eem
passus diuicijs eos impare. *De*
illi multa sclā expectanda fuerit
*M.*odo em hoc malū in hanc. *R.*
P. inuasit. Itaqz facile patior
tū potius ponciū fuisse: si quidē
in illo tantū fuit roboris. *Non*
dum. *c. t. x.* anni sūt: cū de pe
cunijs repetundis a. *L.* pifone
lata lex est: nulla antea tū fuisse.
At vero postea tot leges & pprime

queq; duriores tot rei. tot dap-
nati. tantū italiū bellum ppe
iudiciorū metu excitatū: tanta
sublati legib; et iudicijs expila-
tio direptioq; socioꝝ. ut imbe-
cillitate aliorū non nra virtute
valeamus. .xlvi. n

Audat affricanū pane-
cis: q̄ fuit abstines.
Quid in laudet. Sed i
illo alia maiora. Laus abstine-
ne non hominis est solū: sed etiam
tempoꝝ illorū. Quin macedo-
nū graza que fuit maxima. po-
ritus est paucus. In erariū tm̄
peccime inuexit: ut uiuus ipa-
toris preda fine attulerit tribu-
toꝝ. Ac hic nichil domū suam
intulit: p̄ter incoꝝnam nomis
sempiternam. Imitatus p̄m af-
fricanus: nichilo locupletior ar-
tagne euerſa. Quid qui in cē-
sura fuit eius collega. Inuini-
mi. Nūquid copiosior cū co-
piosissimā urbem funditus sus-
tulisset. Italiam ornare q̄ do-
mū suam maluit: q̄m q̄ italia
ornata. domū ipā nichil videtur

Nornator. .xlviij. n
Ollū igit̄ vicū tetri
est. ut eo vnde egressa
est se referat oīo. q̄ auaricia:
p̄feram in p̄cipib; et. R. P̄m
gubernatib;. Hic aut̄ questui
R. P̄m: nō modo turpe est. sed
sceleratū etiam et nefariū. Itaq;
q̄ apollo p̄thiā oraculū edidit.
sparthā nulla re alia nisi auai-
cia pituram: id videtur nō solū

lacedemonijs. sed omib; etiam
opulentis p̄lis p̄dixisse. Nulla
re facilius conaliare beniuolentiā
multitudinis p̄nt hī qui. R. P̄m
p̄sunt q̄m abstinecia et conti-
nēcia. Qui uō se populaes no-
lunt ob eamq; cām aut agriam
rem temptāt. ut possessores suos
pellant̄ sedib;. aut pecunias cre-
ditas debitorib; condonadas pu-
tant: hī labefactant fundamē-
ta. R. P̄m concordia p̄mū: q̄
cē non potest. cū alijs adimūt.
alijs condonatur pecunie. De-
inde equitate: que tollitur omis
si hīc suū auq; non licet. Id em̄
est p̄m ut sup̄ dixi ciuitatis
atq; urbis: ut sit libeā et non
sollitata sue rei auq; custodia.
Atq; in hac p̄m. R. P̄m ne
illa quidē consequat̄ quā putat
ḡm. Nam cui res crepta est:
est inimicus. Cui data est: etiā
dissimulat se accipe uoluisse: et
maxime i pecunijs creditis ocl-
tat suū gaudiū. ne videatur nō
fuisse soluende. Ac vero ille qui
accipit iniuriā: et meminit.
et sese fert dolorem suū. Nec
si plures sūt hī quib; improbe
datū est. q̄m illi quib; iniuste
ademptū est: idcirco plus etiā
valent. Non em̄ hō muneō iudi-
catur. sed pondē. Quam autē
hab; equitate. ut agrum multis
annis aut etiam seculis ante
possessum qui nullū habuit
habeat. qui autem habuit: a-
mittat. .xlviij. n

Apter h' murie gen⁹.
lacedemonij h' sandru e
phoru expulerunt: hagi
m regem. et qd' nunq'm antea apd'
eos acciderat. necauerunt. Ex q' eo
t'p're tante discordie secute sunt.
vt et tyranni existent. et optima
res extimarerentur. et p'clarissime
constituta. **R. P.** dilaberetur. **R.**
vō solum ipā tradit: sed eā re
liquā greciā euerit contagioibz
maiorz que a lacedemonijs p'fecte
manarūt lacus. Quid nōs gra
chos. Iberij grachi. sūm viri fili
os. africanū nepotes. **R.** Nonne
agrarie contentiones p'diderūt. **rh.**

Auo auitus fiaom⁹ in
re laudatur: qui cū ei⁹
ciuitas. **L.** annos a tyrā
nis tenetur p'fectus ab argis hio
ne clamdestino incitu urbe po
titus est. Cūq' tyrāni neocidem
iprouiso p'ssisset: dē. exules q'
loaupletissimi fuerāt ei⁹ ciuitatis
restituit. **R. q. P.** aduentu suo
liberuit. Sed cum magnā aiad
uerteret in bonis et possessioibz dif
ficultate qd' et eos quos ipē res
tituerat quoz bona alij possede
rant egere iniquissimū eē arbi
trabat. et. **L.** annoz possessioēs
moue nō nimis equū putabat.
p'p'ea q' tam longo spacio multa
h'editatibz. multa emptionibz. mil
ta emptionibz. multa dotibz tene
batur: sine iniuria iudicauit.
neq' illis adimni. nec h'is non sa
tis flexi. quozū illa fuerāt oportē.
Cum igit' statuisset ad eā rem

constituendā opus eē pecunia:
alexandriā se proficisci velle
dixit. remq' integrā ad suū re
ditum iussit eē. **R.** q' celest' ad
suū hospitem ptholomeū venit:
qui tū regnabat alter p' alexā
driam cōditam. Qui cū expo
suisset priam se liberare velle.
causaq' docuisset: a rege opule
to vir sūm⁹ facile impetuit ut
grandi pecunia adiuuaret. Quā
cū fictionem attulisset: adhibuit
sibi in consiliū. xv. p'ncipes cū
quibz causas cognouit. et eozū q'
aliena tenebant. et eozū q' sua
amiserant. P'fect' q' estimadis
possessioibz. ut p'suaderet alijs.
ut pecuniā accipe malletent pos
sessoibz cedent. alijs ut cōmo
dus putarent m'ari sibi qd'
tantū eēt. qm suū recipere.
Ita p'fectū est ut omīs concor
dia constituta sine quēla disce
dent. **O** virū magnū. dignū
q' qui in nra. **R. P.** natus eēt.
Sic par est agē cum ciuibz: nō
vt bis iam vidim⁹. hastam in
foro pone. et bona ciuū subia
cē uoci p'comis. At ille grecus id
quod fuit sapientis et p'stātis
viri: omibz consulendū putauit.
Eaq' est sūma iudō. **L.**
et sapientia vōi ciuis.
cōmoda ciuū nō cōuel
lere: atq' nōs equitate eadē con
tinē. Habitent gratis in alie
no. Quid ita: vt cū ego eme
rim. edificarim. tuear impendā:
tu me iūto fruarē meo. Quid

est aliud alijs sua eripe. alijs
dare aliena? **T**abule vero noue
quid aliud hnt argumeti. nisi
ut emas mea pecunia fundū me-
um: et eū tu habeas. ego nō ha-
beam pecuniā. **Q**uōbrem ne
sit es alienū. quod. **R. P.** noce-
at: puitendū est. **Q**uod multis
iōnibz caueri potest: nō ita si fu-
erit ut locupletes pdant suū de-
bitores luātur alienū. **N**ec
em̄ ulla res uehemētius. **R. P.** cō-
mūnet q̄ fides: que eē nulla p̄-
nisi erit necessaria solutio rerum
creditariū. **N**ūq̄m uehemētius
actū est q̄m me consule: ne sol-
ueret. armis et castris tempta-
ta res est: ab om̄i genē hominū
et ordīe. **Q**uibz ita restiti: ut
h̄ totū malū tollētur de. **R. P.**
Nūq̄m nec manus es alienū fu-
it: nec melius. nec facilius dis-
solutū est. **F**raudandi em̄ spe
sublata: ueritas reddendi conse-
cuta est. **A**c uero hic nūc victor.
tū quidē uictus q̄ cogitauit ea p-
fecit. **C**um eius iā nichil intēssit:
tanta in eo peccandi libido fuit:
ut h̄ ip̄m eum delāret peccatē
etiā si causa nō esset. **h.**

A hoc igitur genē lar-
gitiōis. ut alijs detur.
alijs auferatur: abeūt
hij qui. **R. P.** tuebūtur. **I**n p-
mis qz opam dabūt: ut iuris
et iudiciorū equitate suū quisqz
teneat. et neqz tenuiores ppter
hūilitatē circūueiant. neqz lo-
cupletibz uel retinēda ul' reape-

uanda obsit inuidia **D**ietēa q̄
busqz rebus uel bellis ul' domi-
poterūt. **R. P.** augeant impio.
agris. uectigalibz. **H**ec magnorū
hōm̄ sūt: h̄ apud maiores mōs
factitata. **H**ec genā officiorū qui
psequūtur: cū sūma utilitate. **R.**
P. magnā ip̄i adipiscētur et
grāiam et gloriā. **h.**

In hys autem utilitatū
pceptis antipater trus
storius qui athenis nup
est mortuus. duo p̄tita censet
eē a paucio: ualitudis cūctioz
et pecunie. **Q**uas res a sūmo pho-
p̄tatas arbitroz qd̄ eēt faciles.
Sūt ete uales: sed ualitudo
sustentat̄ uoticia sui corpis et ob-
seruatiōe. que res aut p̄esse sole-
ant aut obeē. et continētia in
uictu om̄i atqz cultu corpis tuen-
di causa p̄termittēdis voluptati-
bz postremo aite eoz quorū ad-
sciam h̄ p̄tinent. **R**es autē
familiaris queri debet hys rebz
a quibz abest turpitudō: cōser-
uari autē diligētia et p̄uinoia:
cistēm etiā rebz augeti. has res
diligētissimē et cōmodissimē
zenophon socrus. p̄secutus ē.
in eo libro qui economie inscri-
bitur. **Q**uem ista fere cū etate
cum eēn̄ qua es tu nūc. e gree
in latinū conūtim̄. **S**ed uali-
tatū cōpario. qm̄ hic locus
erat quartus a paucio p̄ter-
missus sepe est uerāria. **N**ā
et corpis cōmoda cū extius. et
extna cū corpis. et ip̄a int̄ se

corpis et extna cū extius cōpari
 solent. Cūm extius corpis hoc
 modo comparat: ualere ut malis
 qm̄ diues eē. Cū corpis: extna
 hoc modo. Diues eē potius:
 qm̄ maximis corpis vrbibz. Ita
 inter se corpis sic: ut bona vali
 tudo voluptati aūponat: vices
 celeritati. Extiorz autē ut glia
 diuitijs. vertigalia vrbana rusti
 cis est. Ex quo genē comparatōis.
 illud est caronis sensus. a quo cū
 queretur quid maxime in re fa
 miliarī expediret: rōdit. Bene
 pascē. Quid scdm̄: satis bene.
 vestire. Quid qrtū. amne. Et
 cū ille qui quesierat dixisset. qd
 fenerari: tū caro. Quid hoīem
 inquit occidē. Ex quo et multis
 alijs intelligi debet. vtilitatū
 comparatōes fieri solent. et rē
 hoc adiūctum qrtū eē. exqren
 torū officiorz genis. Sed toto
 h de genē de qrenda. de collocāda
 pecunia etiā de vtenda: cōmodi
 a quibzdam optimis viris ad ia
 nue mediū sedentibz. qm̄ ab ul
 lis phis ulla in scola disputat.
 sūt tū ea cognoscenda. Pōnēt
 em̄ ad vtilitatē de qua hoc lib.
 disputatū est. Reliqua dem
 cept psequentiur.

Explicit liber scds.

**Incipit liber tū.
 SCIPIONEM.**
 Scipio fili eū qui
 primus affrican⁹
 appellatus sit dīe
 solitū sepserit Cato
 qui fuit eius fere equalis uicq̄
 se nunq̄ ociosū eē. qm̄ cū ocios⁹.
 nec nunq̄ solūm q̄ cū solus eēt
 Magnifica vō vox et magno
 vno ac sapiente digna: que de
 clarat illū et in ocio de negocijs
 cogitare. et in solitudine se cum
 loqui solitū: ut neqz cessaret vn
 qm̄. et interdū colloquio alie⁹
 non indiget. Ita due res q̄ lan
 guorem afferūt cetis. illum acue
 bant: ocū et solitudo. Vellem
 vobis h idem dice licēt. Sed si un
 us imitatioē tantū ingenij psta
 tiam cōsequi possum⁹: uolūtate
 certe proxime accedim⁹. Nam
 et a. R. P. forensibz qz negocijs.
 armis impijs uqz prohibiti: o
 cū psequimur. et ob eam causā
 urbe relicta rura pagrātes. sepe
 soli sum⁹. Sed nec hoc ocū cū
 affricanū ocio: nec hec solitudo
 cū illa comparanda est. Ille em̄
 requiescens a. R. P. pulcherri
 mis muneribz. ocū sibi sume
 bat aliqu: et a cetū homi fir
 quēciaqz interdū se tanqm̄ in
 portū in solitudinem recipiebat.
 Nūm autē ocū negocij mopia.
 non requiescendi studio consti
 tutū est. Extincto em̄ senatu
 delens qz iudicjs: quid est qd
 dignū nobis aut in curia aut

in foro agere possimus? Ita qui in
maxima celebritate atque in oculis
omnium quodam vixerimus: nunc fu-
gentes conspectum sceleratorum qui-
bus omnia redundat: ab omnibus nos
quodcumque licet. et sepe soli sumus.
Sed quia sic ab hominibus doctis ac-
cepimus non solum ex malis elige-
re minima oportet. sed etiam excerpere
ex istis si quid inest boni: propterea
et otio fruor non illo quidem quo
debeat is qui quodam pepisset
otium amittat. nec eam solitudinem
languere patior quam michi affert
necessitas non voluntas. Quinque
affricamus maiorem laudem meo
iudicio assequeretur. Nulla enim
eius ingenij monumenta manda-
ta laus. nullum opus otij. nullum so-
litudinis unum extat. Ex quo
intelligi debeat: illum mentis agi-
tatione investigationeque eorum rerum
quas cogitando consequeretur. nec
otiosum nec solum unquam fuisse.
Nos autem qui non tantum roboris
habemus. ut cogitatione tacita a so-
litudine abstrahatur. ad hanc scri-
bendi operam omnem studium animaque
conuertimus. Itaque plura breui tempore.
versata quam multis annis stante.
Propterea scripsimus. Sed cum tota
quia in Cicero frugifera et fruc-
tuosa. nec illa eius pars inculta
ac deserta sit: cum nullus in ea fe-
rrior locus est. nec uberior. quam de
officijs: a quibus constanti honesteque
vivendi precepta ducuntur. Quare
quoniam a Cicerone nostro principe huius
memorie philosophorum. hunc te audire assidue

atque accipe confido: tamen conduce arbi-
tror talibus aures tuas vocibus vndique
artu sonare. nec eas si fieri possit.
quidquam aliud audire. Quod cum
omnibus faciendum qui vitam honestam
ingredi cogitant: tamen hanc scio. an-
nemini potius quam tibi. **I**ustines
enim non parvam expectationem unitam
de industria me: magnam honorum
non nullam fortasse nominis suscepisti.
Onus propterea graue et arduum et
antiphi: ad quos cum tanquam ad me-
ritum bonarum artium sis profectus
manere redire turpissimum est: dedero
tantum et iuris auctoritatem et magistrum.
Quare quantum comiti aut potes. quam
cum labore contendere si discendi la-
bor est potius quam voluptas: tamen
fac efficias. ne ue committas. ut ne
cum omnia suppeditata sint a nobis.
tamen te tibi defuisse videare. Sed hinc
hactenus. **M**ulta enim ad te sepe co-
hortandi gratia scripsimus. Nunc ad
reliquam partem propositae diuisionis
reuertamur. **Capitulum primum.**

Paneaus igitur qui sine
controversia de officijs ac-
curatissime disputauit.
quoniam nos correctione quadam adhi-
bita potissimum secuti sumus: tribus
generibus propositis. in quibus deliberare
homines et consultare de officio so-
lent: imo cum dubitarent honestum
ne id esset de quo ageretur an turpe:
alio utile esset an inutile. Tercio si
id quod spectem habet honesti pugna-
ret cum eo quod vale videtur. quomodo
ea discerni oportet: de duobus geni-
bus. primum tribus libris explicauit. de

tercio autē genē deinceps se sc̄psit
 dicturū: nec exsoluit id quod p̄mi
 seriat. Quod eo magis miror: quia
 scriptū a discipulo eius possidmo ē.
 xix. annis vivisse paneciū postea
 qm̄ illos libros edidisset. Quem
 locū miror: a possidmo breuiter ēē
 tactum ī quibzdam cōmentarijs:
 p̄sertim cū scribat nullū ēē locū
 in tota phia tam necessariū. **N**imi-
 me vero assentior: hys qui negāt
 eum locū a panecio p̄missū. sed
 consulto relictū. nec om̄o scriben-
 dum fuisse: quia nūq̄m posset
 utilitas cum honestate pugnare.
 de quo alterū potest h̄c dubitatioē:
 adhibendū ne fuerit hoc genus.
 quod in diuisione paneciū terciū est.
 an plane omittendū. alterū dubi-
 tari nō potest. quin a panecio sus-
 ceptum sit: sed relictum. **N**ā qui
 e diuisione triptita duas ptes ab-
 soluent: hinc nō est restare t̄tia.
Pretēa in extremo libro t̄tio. de h̄c
 pte pollicetur se deinceps ēē dicturū.
 Accedit eodē testis loauples possi-
 domus: qui eadē scribit in quadam
 eplā. **P.** Rutiliū rufum d̄re solē.
 qui paneciū audierat: ut nemo
 pictor ēēt inuentus qui pcome vene-
 ris eam ptem quā appelles inchoa-
 tam reliquisset: absoluet. oris eū
 pulcritudo reliqui corporis imitadi
 spē auferrebat: sic ea que paneciū
 p̄mississet. et nō p̄fecisset. p̄t
 eoz que p̄fecisset prestāciam ne-
 minē p̄secutū. Quāobrem de iu-
 dicio paneciū dubitā non potest:
 recte ne autē hanc t̄ciam ptem ad

exquirendū officū aduixerit. an
 secus: de eo fortasse disputā p̄t. **h̄c**

Nam siue honestū solum
 bonū est. ut stōias placet.
 siue quod honestū est id
 ita sūmū bonū est. quēadmodū
 pipatericis nris videtur. ut om̄ia
 ex altā pte collocata. uix minimi
 momenti instar h̄cant: dubitan-
 dū non est quin nūq̄m possit utili-
 tas cum honestate contendē. Itaq̄
 atrox imō s̄dantem execrā solitum
 eos qui primū h̄ naturā cohēnciā
 opinione distraxissent. Cui quid
 ita sint stōici assensū: ut quidq̄
 honestū ēēt. id utile ēē censerent.
 nec vale quidq̄m quod nō honestū.
 Quod si is ēēt panecius qui virtu-
 tem p̄tēa colendā dicit qd̄ cā effi-
 cius utilitatis ēēt ut h̄y qui res
 expetendas uel voluptate uel in-
 digentia uel indolencia meciūtur:
 liceret ei dicē utilitatē aliq̄m cum
 honestate pugnāc. **D**ed cum sit
 is qui solū bonū iudicat qd̄ honos-
 tum sit. que autē hinc repugnēt
 spē quadam utilitatis eoz nec ac-
 cessione meliore vitam fieri nec
 recessione peiore: nō videtur eius-
 modi delibationē inducē debuisse.
 in qua qd̄ utile videtur. cū eo quod
 honestū est comparatur. **E**tēn
 qd̄ sūmū bonū a stōias dicitur.
 cōuenienter nature viuē: id habet
 hanc opinor sentēnciam naturā
 cum virtute congruē semp: cōtā
 autē que sc̄dm naturā ēēt ita
 legere. si ea virtuti nō repugna-
 rent. **Q**d cū ita sit: putāt quidā

hanc comparationem non recte intro-
ductam. nec omnino quidquam de eo ge-
neris sapiendum fuisse. Atque illud
quidem honeste quod proprie vereque dicitur
id in sapientibus est solus: neque a
virtute diuelli unquam potest. In
hys autem in quibus sapientia perfecta
non est: ipsum illud quod perfectum
honestum nullo modo. sed similitu-
dines honesti esse possunt. . . . .

Hec enim officia de quibus
hys libris disputamus.
media stoici appellant.
Ea communia sunt et late patent
que et ingenij bonitate multi
assequuntur et progressioe discendi.
Illud autem officium quod rectum uide-
re appellant. perfectum atque absolutum
est ut hoc idem ut dicitur omnes uiuos
habet: nec preter sapientem cadere in
quemquam potest. Cum autem actum est
aliquid in quo media officia com-
pareant. id cumulate uidetur esse per-
fectum: propterea quod uulgus quod ab-
sit a perfecto non ferre intelligit.
Quatinus autem intelligit nichil
putat pretermisissimum. . . . .

Quod in poematibus in pic-
turis usum uenit in alijs
que complibus ut delectat
impium. laudent que ea que laudanda
non sunt: ob eam credo causam quod
insit in hys aliquid probi quod ca-
piat ignarus: qui idem quod in una
quaque re uicij sit. nequeat iudicare.
Itaque cum sint docti a pitis: desis-
tunt facile sententia. Hec igitur
officia de quibus hys libris disseri-
mus. quasi sedam quedam honesta esse

diciunt non sapientium modo propria:
sed cum omnium hominum genere communia.
Itaque hys omnibus. in quibus est uirtu-
tis indoles commouetur. . . . .

Nec uero cum duo de-
ant duo sapientes for-
tes uiri commouentur.
aut cum fabricius et aristides iusti
noiantur: aut ab illis fortitudinis.
aut ab hys iusticie tanquam sapi-
entibus petitur exemplum. Nemo
enim horum sic sapiens. ut sapien-
tem uolumus intelligi: Nec huius
qui sapientes habiti et uonmati:
Cato et. C. Iulius sapientes
fuerunt. Ne illi quidem uix: sed
ex mediore officiorum frequentia
similitudine quadam gerebat.
spemque sapientium. . . . .

Vocata nec id quod uere
honestum est. fas est
cum uirtutis repugnancia
comparari: nec id quod commune
appellamus honestum. quod colitur
ab hys qui bonos se uiuos huius
uolunt. cum emolumentis unquam est
comparandum. Tamque id honestum
quod in uiam intelligentiam cadit:
tueendum conseruandumque nobis est
quam illud quod proprie dicitur uereque
est honestum sapientibus. Aliter
enim teneri non potest: si qua est.
ad uirtutem facta progressio. Sed
huius quidem de hys qui conserua-
tioe bonorum officiorum existima-
tur bonum. . . . .

Qui autem omnia metuit
emolumentis et commodis
neque ea uolunt proinde

miri honeste hii solent in deli-
berando honestum cum eo quod uti-
le putant comparare. Homines viri
non solent. Itaque existimo pane-
cum cum dixerit homines solere in
hac comparatione dubitare. hii ipse
sensisse quod dixerit. solere non
non. etiam oportere. Etiam non non
pluris putare quod vale videatur quod
quod honestum. sed etiam hec mit-
se comparare. et in hys dubitatio tur-
pissimum est. *viii. u. u.*

Quid ergo est quod non
numquam dubitationem offer-
re soleat. considerandumque
videatur. Credo si quid dubitatio
accidit: quale sit id de quo conside-
tur. Depe enim fit tunc: ut quod tur-
pe plurimumque haberi soleat. inveniatur
non esse turpe. exempli causa po-
natur aliquid quod pateat laetitia.
Quod potest esse manus scelus. quoniam
non modo hominem. sed etiam familia-
rem hominem occidit. Non igitur se
astinxit scelus. si qui tyrannum occi-
dit. quantum famulari. Populo
quidem. *h.* non videatur. qui ex omnibus
preclaris factis illud pulcherrimum
existimat. Vicit quod utilitas honestas
tatem: imo vero honestas utili-
tatem secuta est. Itaque ut sine ullo
errore iudicare possimus. si quoniam
cum illo quod honestum intelligi-
mus pugnare id videbitur. quod ap-
pellamus utile: formula quedam
constituenda est. Quam si sequi-
mur in comparatione rerum: ab officio nunquam
recedemus. Erunt autem formulae sto-
icorum idem disciplineque maxime

consentanea. Quoniam quidem hys li-
bris propterea sequimur. quod quoniam et
a veteribus academiis et a peri-
pateticis viris qui quidam idem qui
erant academiis qui honesta sunt
anponuntur hys que videtur uti-
lia tamen splendoris. hii ab eis dissen-
tur. quibus quidquid honestum est.
idem utile videtur: nec utile quod
quoniam quod non honestum: quoniam ab hys
quibus et honestum aliquid non uti-
le. aut utile non honestum. Nobis
autem nostra academia magna licen-
tiam dat: ut quodcumque maxime
probabile occurrat. id non minus iure
liceat defendere. Sed redeo ad
formulam. *ix. u. u.*

Dicitur igitur aliter aliquid
et hominem hominis in com-
modo sui commodum augere:
magis est contra naturam quam mors.
quoniam paupertas. quoniam dolor. quod cetera que
possunt aut corpori accidere. aut re-
bus externis. Nam principio tollit
commodum humanum et societatem. Ut
si unumquodque membrum hunc sensum
habet ut posse putaret se valere.
si proximum membra validitudo ad
se traxisset. debilitari et mi-
nime totum corpus necesse esset: sic
si unusquisque ad se numerum rapiat.
commoda aliorum detraharque quod cumque
possit emolumentum sui gratia: socie-
tas hominum et civitas evitatur.
necesse est. Nam sibi ut quisque
malit. quod ad usum vite pertinet
quod alteri adquire concessum est non
repugnante natura illud natura
non patitur: ut aliorum spoliis

in his facultates. copias. opes. au-
geant. Neque vero h' solum natura.
id est iure gentium. sed etiam legi-
bus populorum. quibus in singulis
ciuitatibus. **R. P.** conuenitur. eodem
modo constitutum est: ut non liceat
sui commodi causa nocere alteri.
Hoc enim spectant leges. h' uolunt
incolumem esse animi conuictionem.
quam qui dirimunt: eos morte. exi-
lio. uinculis. dampno coercent.
Atque h' multo magis efficit ipsa
nature ratio: que est lex diuina
et humana. Cui parere quod uult.
omnis animus parebit qui secundum natu-
ram uolunt uiuere: nunquam commit-
tet ut alienum appetat. et id quod
alteri detrahebat sibi affirmat.
Etiam multo magis est secundum
naturam excellentia animi et mag-
nitudine. utque comitas. iustitia. li-
bertas. quam uoluptas. quam uita.
quam diuicie. Que quidem contem-
nere. et pro nichilo ducere copantem
cum utilitate communi: magni animi
et excelsi est. Denique autem de
alio sui commodi causa: magis est
contra naturam quam mors. quam dolor.
quam cetera generis eiusdem. Itemque
magis est secundum naturam pro omnibus
si fieri possit conseruandis aut ui-
uandis. maximos labores mole-
stiasque suscipere: imitari hercule
illum. que hominum fama beneficiorum
memor. in concilio celestium collo-
cauit: quam uiuere in solitudine non
modo sine illis molestiis. sed etiam
in maximis uoluptatibus. abundan-
tem omnibus copiis: ut excellas

etiam pulchritudine et uiribus. Quod
circa optimo quisque et splendidis-
simo ingenio: longe illam uita
hinc auerget. Ex quo efficitur
hominem nature obediens homini
nocere non posse. **Capitulum. x.**

Denique qui alterum uiolat:
ut ipse aliquid commodi con-
sequatur. aut nichil se
existimat facere contra naturam. aut
magis fugiendam censet morte.
paupertate. dolorem. amissionem
etiam liberorum. propinquorum. amicorum:
quam facere cuiquam iniuriam. Si nichil
existimat contra naturam fieri homi-
nibus uiolandis: quid cum eo edisseras
qui hominem omnino ex homine tollat.
Sui fugiendum illud quidem censeat
et multo illa maiora mortem.
paupertate. dolorem: erit in eo quod
illum aut corporis aut fortune uia-
rum uicis anime uel animi grauius
existimat. Ergo unum esse debet
omnibus propositum: ut eadem sit u-
tilitas unius cuiusque et uniuersorum.
Quam si ad se quisque rapiat: dis-
soluetur omnis humana consortio.
Atque etiam si et h' natura prescribit
ut homo homini quicquam sit ob eam
ipsam causam quod is homo sit. consul-
tum uelit: natura est secundum eandem
naturam omnium utilitatem esse eorum.
Quod si ita est. una conueniuntur
omnes et eadem lege nature. Idque
ipsum si ita est: certe violare alteri
nature lege prohiberi. Verum autem pro-
mum. uerum igitur existimant. **vi.**
Nam illud quidem absurdum
est quod quidam dicunt:

parenti se aut fr̄i nichil detrac-
tuus sui cōmodi causa. et aliam
rōnem cuius eē reliquorū. **H**ij sibi
nichil iuris. nullam societate cōis
utilitatis causa statuūt eē cū au-
bz. **Q**ue sentētia omne societate
distrabit civitatis. **Q**ui autē au-
um rōnem dicūt habendā extior
negant. **H**ij dirimūt cōem hūam
genis societatem. **Q**ua sublata
būficiencia. liberalitas. bonitas. ius-
ticia. funditus tollitur. **Q**ue qui
tollūt etiam adūsus deos imorta-
les impij iudicandi sūt. **A**b hys eū
constitutā int̄ homines societate
cūctant. **C**uius societatis artissimū
vinculū est: magis arbitriū esse
cōt̄ naturā hoīem hominū detrahē
sui cōmodi causa: qm̄ omnia mō-
moda subire ul' extia. ul' corpis.
uel etiā ip̄ius animi que vacent
iusticia. **H**ec eū virtus vna om̄
est dñā et regna virtutū. **xij.**

Hesitan quisquā dixit.
Nomine igit̄ sapiens. si
fame ip̄e conficiat. abs-
tulit abū alteri hominū. ad nullā
rem utili. **A**mmine vō. **N**ō eū
est michi vita mea utilior. q̄ ai-
talis affectio: nemine ut violē
cōmodi mei grā. **Q**uid si phala-
rim crudelē tirānū et imānem
vir bonus ne ip̄e frigore conficia-
tur. uestitu spoliare possit. **N**ō
ne faciat. **H**ec ad iudicandū sūt
facilima. **N**am si quid ab homine
ad nullā p̄tem utilitatis tue cā
detraueris: inhumane feceris. cō-
tingq; nature legem. **S**im autē

is tu sis. qui multā utilitate. **R.**
P. atq; hominū societati. si iūta
remaneas afferre possis: si quid
ob eam cām alteri detraueris. non
sit reprehendendū. **N**on igitur
magis est contra naturā morib;
aut egestas. aut quid eiusmodi:
qm̄ detinctio aut appetitio alicui.
Sed cōmūnis utilitatis dirictio
cōt̄ naturā est. **E**st eū iniusta.

Itaq; lex ip̄a nat̄e. **xij.**
que utilitate hominū con-
seruat. et continet. de-
cernet p̄fecto: ut ab homine meti
atq; mutali. ad sapientē. bonū.
fortem virū t̄fferat̄ur res ad
viuendū necērie: qui si occiderit.
multā de cōmūni utilitate detre-
rit. **M**odo h̄ ita faciat: ut ne ip̄e
de se bñ existimans. sese q; diligēt.
hanc cām heat ad iniuriā. **I**ta
semp officio fungetur. utilitati
consulens hominū: et ei quā sepe
cōmemoro huāne societati. **xij.**

Nam quod ad phalarum
attinet: p̄facile iudiciū
est. **N**ulla eū est nobis
societas cū tyrānis. et potius su-
ma distractio est: neq; est cōt̄
naturā spoliare eū si possis. quē
est honestum necērie. atq; h̄ om̄e
genus pestiferū atq; impiū. ex
hominū cōmunitate extirminādū ē.
Etenū ut mēbra quedam ap̄ritā-
tur. si et ip̄a sanguine et spiritu
cūe coperint et nocent reliquis
partib; corpis: sic ista in figurā hoīs
feritas et imāntas belue a cōi
tanq̄m huāntate corpis segre

gauda est. Huius generis quoniam
sunt omnes hee: in quibus ex tempore
officium exquirunt. Huiusmodi igitur
certo res paneam psecuturum fuisse:
nisi aliquis casus aut occupatio.
eius consilium penisset. Ad quas
ipsas consultaciones ex superioribus li-
bris satis multa precepta sunt: quibus
picipi possit. quid sit ppter turpi-
tudinem fugiendum quid sit quod
idcirco fugiendum non sit. qd oio
turpe non sit. **Capitulum. xvii.**

Sed quoniam opus inchoato. ppe-
ri absolute tanquam fasti-
gium imponitur. ut geo-
metrie solent non omnia docere si pos-
tulare. ut quedam sibi concedatur.
quo facilius que voluit explicent:
sic a te postulo in accipio. ut michi
concedas si potes. nichil ppter id qd
honestum sit ppter se esse expectandum.
Ac si hoc non licet p accipere: at
illud certe dabis quod honestum sit
id esse maxime ppter se expectandum.
Nihil vtriusvis satis est. Et tamen
hoc cum illud probabilius videtur.
nec ptea quidquam probabile. Ac
pmit in hoc paneam defendendum
est: qd non valia cum honestis
aliquam pugnare posse dicit: nec
cum ei fas erat. sed ea que videntur
valia. Nichil vero vale quod non
idem honestum. nichil honestum qd
non idem sit vale. sepe testatur: ne-
gatque ullam pestem maiorem vitam
hominum inuasisse. qd eorum opinionem
qui ista destruxerunt. Itaque non
ut aliquam arripionem valia honestis.
sed ut ea sine errore diuidicem.

si quid invidiosum induxit eam q
videtur esse non que esse repugnancia
Hanc igitur partem relictam explebimus.
nullis ammalibus: sed ut de more
m. Neque enim quidquam de hac parte
post paneam explicatum est: quod
quidem michi probatur de his que
in manus meas venerunt. **xvi.**

Quia igitur aliqua spes
utilitatis obiecta est com-
muni nate est. Sed si cum
animu attendis turpitudinem videas
adiutam ei rei que spem utilitatis
attulerit: tamen non utilitas relinq-
da est. sed intelligendum. ubi turpi-
tudo sit. ubi utilitate esse non posse.
Qd si nichil est. tam contra natura
quam turpitudinem. recta enim et conveni-
entia et constantia natura deside-
rit. aspinaturque contra. nichilque
tam secundum naturam quam utilitas:
certe in eadem re utilitas et turpi-
tudo esse non potest. Itemque si ad
honestatem nati sumus. ea que aut so-
la expectanda est uti zenoni visum
est. aut certe ponderare omnium generum
hunda quam reliqua omnia. qd aristo-
teli placet: nate est qd honestum
sit id esse. aut solum aut summum bonum.
Qd aut bonum: id certe utile. Ita
quidquam honestum: id utile. Quare
hominum non probum cum aliquid qd
vale visum est arripunt: id conti-
nuo secerunt ab honesto. hinc fice.
hinc venena. hinc falsa testamenta
nasantur: hinc furta peculatus.
explaciones. direptiones que et soorum
et civium: hinc opum inuiaz pote-
re non ferunde: postremo etiam in

liberis ciuitatibz regnadi existunt
 cupiditates quibz nichil nec terti
 nec fedius exogitari potest. Emo
 lumeta em reu fallacibz iudicis
 vident: pena non dico legum qua
 sepe prumpit. sed ipius turpitu
 dms que acerbissima est no videt.
 Quobrem h quide delibantiu
 genus pellatur e medio. Est em
 totu sceleratu et impiu: qui deli
 berant utru id sequatur qd honest
 tum ee videant. an se scientes sce
 lere etiammet. In ipa em dubi
 tatioe facim meste: etiam si ad id
 non puenerint. *xvii. u. u*

Ergo ea deliberanda oio
 non snt in quibz e tur
 pis ipa delibeatio. atqz e
 ex omi deliberatioe celandi et ocul
 tandi. spes opinioqz remoueda e.
 Datis em nobis si mo in phia ali
 quid pfectum psuasum ee debet.
 si omis deos homines qz celare possi
 mus. nichil tu nobis auare. nichil
 iniuste. nichil libidmose. nichil in
 cotinent ee faciendum. *xviii.*

Hinc ille giges induat
 a platone. qui cu terra
 discessisset magnis q
 busdam imbutz. descendit i illu
 hiaru. eneuz equu ut ferit fa
 bule aduertit. cui in lateribz
 fores eent. Quibz apns arpy
 homis mortui vidit magnitudie
 misitata. anuluqz in digito aureu.
 Quem ut detaxit: ipe induit.
 Erat aute regius pastor. Tu in
 conciliu se pastor recepit. Ibi
 cu pala eius anuli ad palma con

iterant. a nullo videbat: ipe aut
 omnia videbat. Item rursus vide
 batur: cu in locu anulu inuertat.
 Itaqz hac oportunitate anuli re
 gine stupru intulit: ea qz adiu
 trice rege dnm intemir. Sustu
 lit. quos obstare arbitrabat. nec
 cum in hys facinoribz quisqz vide
 potuit. Sic repente anuli bnficio
 rex exortus est lidie. Nunc g
 ipm anulu si heat sapiens: nich
 plus sibi licere putet peccare qz
 si non haberet. *xix. u. u*

Honestas em bonis vris
 no occulta queruntur. Atqz
 h loco phi quida mume
 mali illi quidem. sed no satis acu
 ti fictam et comenticia fabulam
 prolata dicunt a platone. Quasi
 vero ille aut fem id ee aut fieri
 potuisse defendat. Hec est vis
 huius anuli et huius exempli: si
 nemo scaturus. nemo ve suscipi
 turus quide sit. cu aliquid dimit
 aru. potencie. dnationis. libidis
 causa feceris. si id dijs homibz qz
 futuru sit semp ignotu: sis ne
 facturus. Negant id fieri posse.
 et in eo pstant. hoc vbum quid
 valeat. non vident. Cu em que
 rimus si celari possent. quidna fa
 cent: no querimus possint ne ce
 lari. sed tanqm tormenta qdam
 adhibem: ut si responderit. se i
 punitate pposita facturos quod
 expediat: facinorosos se ee fateat.
 Si neget: omnia turpia p seipa
 fugienda ee concedant. Sed iam
 ad ppositum reuertamur. *xx.*

Inducunt sepe multe
cause: que turbent ani-
mos valentis cum vel spe.
Non cum hoc delibetur relinquenda
ne sit honestas propter utilitatis
magnitudinem. nam id quidem im-
probum est: sed illud possit ne il-
lud quod vale videatur fieri non
turpiter. Cum collatino college bru-
tus impium abrogabat: poterat
videri face id iniuste. fuciat enim
in regibus expellendis scilicet bruti
consilium et adiutor. Cum autem
consilium principes cepissent cog-
nacionem superbi. nomeque tarquinorum.
et in eorum regnum esse tollenda.
quod erat utile patrie consuleret:
id erat ita honestum. ut etiam ipsi
collatino placeere deberet. Itaque v-
tilitas valuit propter honestatem:
sine qua ne utilitas quidem esse potuisset.

Ad in eo rege qui **xxi.**
urbem condidit: non
ita. Spes enim valenti-
tis animi pepulit eius. Cui cum
visum esset utilius solum quam cum alio
regnae: fratrem interemit. Omni-
sit hic et pietate et humanitate:
ut id quod utile videbatur neque
erat. assequi posset. Et cum inuri
causa opposuit spem honestatis:
nec probabilem nec sane idoneam.
Deceant igitur: pace vel quoniam
vel Romuli dixerim. **xxij.**

Nec tamen in nobis utili-
tates omittende sunt:
alijsque tradende: cum hijs
ipsi egeant. sed sue cuique utilitati
quod sine alterius iniuria fiat.

sermendum est. Dicit chrisippus:
ut multa. Qui stadium inquit
curat. curat et contentum debet quoniam
maxime possit ut vincat: super
plantare enim qui cum certet. aut
manu repellere. nullo modo debet.
Sic in vita sibi quicquid petere quod
ad usum pertineat. non iniquum est:
alteri diripere inus non est. **xxij.**

Maxime autem parvum
officia in amicis: quibus
et non tribuere quod re-
possis. et tribuere quod non sit equum.
contra officium est. Sed huius generis
totius brevis et non difficile precep-
tum est. Que enim videtur utilia
honores. divicie. voluptates et ce-
tera eiusdem generis: huius amicicie nunquam
anteponenda sunt. At neque contra
R. P. neque contra iussumandum. ac
fidem. amici causa vir bonus faciet:
ne si iudex quidem erit de ipso ami-
co. Pone enim personam amici: cum
induit iudicis. Tanti dabit am-
icicie: ut veram amici causam esse ma-
lit. ut orande litis tempore quo ad
pro leges liceat accommodet. Cum
vero iuncto sententia dicenda sit.
memineit deum se adhibere testem.
id est ut ego arbitror in mente sua:
qua nichil homini dedit ipse deus
divini. Itaque preclarum accepimus
a maioribus more rogandi iudicis:
si cum tenemus. Que salva fide
face possit. huius rogatio ad ea per-
tinet: que paulo ante dixi. honeste
amico a iudice posse concedi. Nam
si omnia facienda sunt que amici
velint: non amicicie tales. sed com-

incioēs putante sunt. loquor autē
de cōmuniūz annūcijs. Nam in
sapiētibz vris pfectis qz nichil
potest esse tale. *xxviii. u. u.*

Damonē et pichā picha.
goros ferūt h' aīo intē
se fuisse. ut cū eoz alti
dyonisius tyrann' diem neqz des
tināuisset. et is qui morti addic
tus eet. paucos sibi cōmēdandoz
suozū causa dies postulāuisset:
vas scūs est alter eius sistendi:
ut si ille non reuēisset. moriendū
eet ipi. Qui cū ad diem recepissē
se: ammirat' eozū fidem tyrann'
petiuit ut se ad annūciā terciū
asscriberent. *xxv. u. u.*

Qum igitur quod vtile
videtur t' annūcia cū
eo quod honestū est. cō
paratur: iaceat vtilitatis spēs. va
leat honestas. Cū autē in annū
cia que honesta nō sunt postula
būtur: religio et fides anponat'
annūciae. Sic hēbitur is que ex
quirim' delectus officij. Sed va
licitatis spēs in *R. P.* sepissime p
catur: ut nichorinti destructioe
vri etiam durius athemenses: q
sauērūt ut egmetis quia classe
valebat pollices paderētur. Hoc
visum est vtile. Nimis em̄ imi
nebat ppter p̄p̄nquitatē egina
puro. Sed nichil quod crudele
vtile. est em̄ hom̄ nature quā
sequi debem' maxime inimica
crudelitas. Tale etiam q' pegri
nos vrbibz vti p̄olybet. eos qz
extimnat: ut penn' apd' p̄res

nōs. papius nup. Nam cē pro
aue qui auis nō sit: rectū est
nō licere. Quā legem tulerūt
sapiētissim' cōsules cassius et
scenola. Vsi vero vrbis p̄hibē
p̄grinos: sane inhuānū est. Illa
p̄clara: in quibz publice valita
tis spēs p̄r honestate cōtempnit'.
xxvi.

Plena est exēploz *xxvi.*
mā. *R. P.* cū sepe. cū
maxime bello punico
sedo. que carmēsi calamitate ac
cepta maiores aīos hūit q' vniqm'
vrbz sedis. Nulla timoris signi
ficatio: nulla mentio paris. Tan
ta vis est honesti: ut spēm vtili
tatis obscurēt. **A**themenses cū
p̄sariū impetū nullo modo possēt
sustine: statuerēt qz in urbe relic
ta. cum cōiugibz et liberis. Troe
zene depositis naues conscenderūt.
libertateqz grece classe defendēt:
cōsilium quēdam suadētē ut in
vrbe manerēt. xersemqz recipent:
lapidibz obruerūt. Atqz ille vtili
tate sequi videbatur: sed ea nulla
erat honestate repugnāte. **T**he
mistodes p' victoriam ei' belli.
quod cū p̄sis fuit: dixit in conti
one. sese h̄re cōsilii. *R. P.* sa
lutare. sed id sari nō opus esse.
Postulauit ergo ut aliquē p̄p̄us
daret: qui ei cōmunicaret. Da
tus est. aristides. huic ille classē
lacedemomoz q' subducta eet. ad
githēū clam incendi posse dixit.
Quo fco: lacedemomoz opes
frangi nate eet. Quod aristides
cum audisset: in contione magna

expectatioē venit. dixit qz pūtle
ēē consiliū quod themistodes af-
ferret. sed minime honestū. Itaqz
athemenſes qd' honestū non ēēt.
id ne utile quidē putauerūt: totā
qz eam rem quā ne audierāt quidē
auctore aristote repudiauērūt.
Melius hī qm nos: q' puatas i-
munes socios vectigales hēmus.

Moneat ergo qd' **xxvii.**
turpe sit id nūq̄m esse
vale: ne tū quidem ai-
id quod vtile putes ēē adipiscāe.
hoc em̄ ipm̄ vtile putare qd' tur-
pe sit: calamitosū est. Sed ma-
dunt ut sup̄ dixi cause cum re-
pugnāe vtilitas honestati videa-
tur. ut anādūcendū sit repugnet
ne plane. an possit ai' honesta-
te cōiungi. Cuius genis sunt hec
questiones. Si exempli grā vir
bonus ab alexandria. Rhodum
magnum frumētū munerū ad-
uerit. in rhodorū inopia et
famine sūmaqz amone caritate.
si idem sciat cōplures nīcatores
alexandria soluisse. naues qz i-
cursu frumētō omīstas petētes
rhodum vident. Diciturus ne sit
id Rhodis. an silentio suū qm̄
plūmo venditurus. Sapientē et
bonū virū fingim̄. De eius de-
liberatioē et consultatioē qm̄
qui celatur? Rhodios non sit. si
id turpe iudicet. sed dubitet an
turpe non sit. In huiusmōi causis
aliud diogem babilonio videri solz
magno et graui stoico: aliud an-
tipatro discipulo eius homi' au-

Casum vide

Questio.

tissimo. anticipato: omnia patefa-
cienda ut ne quid oīo quod ven-
ditor norit. emptor ignoret.
Diogem: venditorē quatinus
iure civili constructū sit dicē vicia
oportē: cetā sine insidijs agē: q'
qm̄ vendat. uelle qm̄ optime ve-
dere. adueri. exposu. vendo meū
nō plū qm̄ ceti. fortasse etiam
mīoris: cum maior ē copia. Qui
sit iniuria? **E**xortur ex alterā
pte anticipari id. Quid ais? Tu
cum homibz cōsule debeas. et ser-
uire huāne societati. ea qz lege
natus sis. et ea habeas pncipia
nature. quibz parē et que sequi
debeas vt vtilitas tua. cōmūnis
sit vtilitas viciissm̄ cōis vtilitas
tua sit: celabis homines qd' affic-
hīs cōmoditatis et copie. **C**ū
dit dyogenes fortasse sic aliud ē
celare: aliud tacē. Neqz ego nūc
te celo. si tibi nō dico que natura
teor sit. qui sit fims bonorū:
que tibi plus pdeat cognita
q' tritici vtilitas. Sed nō qd'
tibi audire vtile est: idem michi
dicē nāc est. **I**mmo vō nūc
ille: nāc est. Siquidē meministi
ēē nīc homines natura cōiunctā
societate. **C**etā meministi nūc ille.
Sed nū ista societas talis est.
ut nichil cuiusqz sit suū? Qd'
si ita est: ne vendendū quidem
quidq̄m est. sed donandū. **xxviii.**
Utes in hac tota discip-
tatioē. nō illud dici q'
uis hoc turpe sit. tū
qm̄ expedit faciam: sed ita ex-

pedur ut turpe nō sit ex alterā
 aut pte ea re quia turpe nō sit.
 esse faciendū: Vendat edes vir
 bonus. ppter aliqua vicia q̄ ipse
 nozit: ceti ignorent. Pestilen-
 tes sint et habeatur salubres: ig-
 noctur in om̄ibz; cubitalis appa-
 re serpentes. Sint male maria-
 te. rumose: sed h̄ preter dnm̄
 nemo sciat. Querit si h̄ emproi-
 bz; venditor nō dixerit et plris
 multo qm̄ se venditurū putarit.
 edes vendiderit: nū id iniuste
 aut improbe fecerit. Ille vero
 inquit antipater. Quid ē em̄
 aliud erranti viam nō mōstrāre.
 qd̄ athens exenatioibz; publicis
 sanctū est si hoc nō est: Emp-
 torem pari ruere. et p̄ errantem
 maximā frandē incurrere: plus
 etiam est qm̄ viam nō mōstrare.
 Nam est scientem in errore al-
 terum inducere. *xxxix.*

Diogenes com̄. Nū te
 emere coegit. quid ne
 hortatus quidē est. Ille
 qd̄ nō placebat p̄scripsit: tu qd̄
 placebat emisti. Qd̄ si p̄scribit
 bonā villam beneq; edificatam:
 nō existimatur fefellisse eā si
 illa nec bona est nec edificata: nō
 ne multo minus qui domū nō lau-
 dantur. Vbi vero iudiciū emprois
 est: ibi fraus venditoris que p̄t
 ee. Sin aut̄ dān non om̄e p̄stā-
 dum est: qd̄ dān non est id p̄s-
 tandū putas. Quid vob̄ ē stul-
 tuis. q̄ venditorē eius rei quā
 vendat vicia narrāre. Quid ei

tam absurdū qm̄ si dnm̄ iussu ita
 p̄co predicet. domū pestilentē vē-
 do. Sic ergo in quibz; dā causis
 dubijs ex alterā pte defendit hōes:
 tas ex altera ita ut de valitate
 dicatur: ut id quod vale videatur.
 nō modo face honestū sit. s; eā
 nō face turpe. Hec est illa que
 videtur valū fieri cū honestis
 sepe dissensio. Que diuidicāda
 sunt. Non em̄ ut quērem̄ ex-
 posuim̄: sed ut explicāemus.
 Non igitur videtur nec frimē-
 tariā nec rhodius nec hic edū
 venditor. celare emprores delus-
 se. Neq; em̄ id est celare q̄qd̄
 veritas: sed cū quod tu scias. id
 ignorāre emolumētū tuū cū velis
 eoz; quoz; inter sit hoc scire. Hoc
 autē celandi genus quale sit et
 cuius hominis. quis nō videt. Certe
 non apti. non simplici. nō inge-
 nui. non iusti. nō viri boni: ver-
 suti potius. obscuri. astuti. falla-
 cis. maliciofi. callidi. veritatis.
 uasfi. Hec tot et alia plura. ā
 nec inutile est vicioz; subire no-
 mina. Qd̄ si vitupandi qui re-
 tūent: quid de hys; existimādū
 est qui om̄is vinitatē adhibuerit.

Quius eqs. R. *xxx.*
 Nec infacetus. et satis
 hūcūcū cū se furcūsas
 ut ipse dice solebat. oandi nō ne-
 gonandi causa contulisset: dicta
 bat se aliquos oculos em̄e velle:
 in quo mutare amicos et ubi se si
 interpellatoibz; oblectāre posset.
 Qd̄ cum p̄cebuisset. p̄thi ei

quidā qui argentariā faceret
cūcūsis venales quidē ortos se
non hīc dixit: sed licere vñ camo
si vellet ut suos. Et simul ad ce
nam hoīem in ortos mutauit ī
posteriū diem. Cū ille pmississet:
nū pithy qui cēt ut argentarius
apud omēs ordines graciosus. pis
catores cōuocauit ad se: et ab
hīs petiuit. ut an suos ortos
postinde piscaretur. dixit qz qd
eos facere vellet. Ad cenā tpe
venit canis opipare pithio ap
paratū cōmuni. Embarrū ante
oculos multatudo. Pro se quisqz
quod cepat afferebat. Ante pedes
pithy pisces abiebat. Tum
Camus. Queso inquit quid h est
pithy. Tantū ne piscat. tū ne
ambarū. Et ille. Quid mirū
inquit. H locū est cūcūsis qz
quid est piscat: h aquatio. hac
villa isti canē non pnt. Incessus
canis cupiditate: conuēdit a pi
thio ut vendat. Si uate ille p.
Quid pluri. Impetrat. Emit
homo cupidus et locuples tanti
qūti pithius uoluit. et emit in
structos. noīa facit. negotiū
conficit. Inuitat Camus fami
liares suos. Venit tpe mature.
Dealmū nullū videt. Querit ex
primo vicino nū ferie quedam
piscatorū cēt: qd eos nullos vi
deret. Nulle qd scia ille inqt.
sed hīc piscari nulli solent. I
taqz heri mirabar: quid accidiss.
Stomachari camus. Sed quid
facēt. Nondū em aquiliū colle

ga et familiaris meus ptulerit
te dolo malo formulas. In quibz
ipīs cum ex eo quēretur. qd cēt
dolos malus: rīdebat. Cum cēt
aliud simulatū: aliud actū. hoc
quidē sane luculente: ut ab homīe
pico diffimendi. Ergo et pithy
et omēs aliud agentes. et aliud si
mulates: p̄fidi. improbi. malicio
si. Nullū igitur eoz fcm̄ potest
uale cē: cū sit tot uicis iniquatū.

Quod si aquiliana .xxx.
Diffimatio vera est: ex
om̄i uita simulatio dis
simulatioqz tollenda est. Ita nec
ut emat melius nec ut vendat:
qz qm̄ simulabit aut dissimulab.
vñ bonus. Atqz iste dolo malus ē
legibz erat v̄ndicatus. vt titela
xij. tabulis. ar̄t̄sar̄ptio adolese
tū lege letoria: et sine lege iudi
cis. in quibz additur ex fide bona.
Reliquoz aut iudiciorū h̄ uerba
maxime excellunt. In arbitrio
rei uxorie melius: equus in fi
ducia ut int̄ bonos bene agier.
Quid ergo. In in eo ut melius
equus potest ulla pars mee firmi
dis aut cū dicitur int̄ bene agier
quidqz agi dolo aut maliciose
potest. Dolus autē malus ut
aut aquilius in silatioē coninet.

Tollendū est ḡ .xxxj.
ex rebus cōtrahendis cē
mendaciū. Non licita
torem venditor. nō qui cont̄ se
licitatur emptor apponet. Vterqz
si ad eloquēdū uenit. nō plus
qm̄ semel eloquetur. Q. quidē

scenola. **P.** filius ai postulasset
 ut sibi fundus cuius emptor eat
 semel iudicaretur. idqz venditor
 ita fecisset: dixisset qz se plius es-
 timare. addidit. **C.** milia. **N**eo
 est. qui h' viri boni fuisse neget
 sapientes negant ut si minoris
 qm potuisset vendidisset. h' est
 igitur illa pmaes. qz alios bonos
 alios sapientes existimant. **E**x q
 emi. **N**e quidqm sape sapiente.
 qui ipe sibi pdesse non curet.
Vere id quidem: si quid eet pdes.
 michi ai emio conueniret. **H**e-
 catone quide rhodiū discipulum
 panecij video in hys libris quos de
 officijs scripsit. **Q.** tiberium dice
 Sapientis ee. nichil cont' mores.
 leges instituta faciente: habere
 rōnem rei familiaris. **N**e qz em
 solum nobis diuites ee volumus.
 sed libens ppinquis. amicis. max-
 imeqz. **R. P.** singulor' copie et
 facultates: diuitie sē ciuitatis.

Huius fcm de q' **xxxij.**
 paulo ai dixi. placere
 nullo mo potest. **E**tem
 oimō tm se negat facturū com-
 pendij sui causa qd non liceat.
 huic nec laus magna tribueda n'
 gra est. **H**ec siue et simulatio et
 dissimulatio dolus malus est. per-
 pauce res sūt in quibz dolus ma-
 lus nō iste vsetur: siue vir bonus
 est is qui prodest quibz potest.
 nocet nemini: recte iustu virū
 bonū non facile repm. **N**ūqm
 igitur est vile peccatē: quia sep
 est turpe. **E**t quia semp hoēstū ē

virū bonū ee: semp est vile. **xxxij.**

Hec de iure quide pdioz.
 scāi apud nos iure ciuili:
 ut in hys vendendis vi-
 cia dicentur que nota eēt ven-
 ditori. **N**am ai ex .vij. tabulis
 satis eet ea pstarī que eēt in
 gua nūcipata. q' qui inficiat
 eet. dupli penam subiret: a vris
 consulis etiā reticencie pena est
 constituta. **Q**uidqd em est in
 pdio vicij. id statuerūt si vendi-
 tor sciret. nisi noiam dcaū esset:
 prestarī oportē. vt ai in arte augu-
 rui augures acturi eēt. iussisset
 qz titum claudiū cenci malū qui
 edes in Celio monte hebat demo-
 liri ea quoz alacudo offiaet auspi-
 cys. **C**laudius pscripsit insula z
 vendidit. **E**mit. **P.** calpurnius
 lanarij. huic ab auguribz illud
 idem denūciatū est. **I**taqz Calpur-
 niū ai demolitus eet cognoscet qz
 claudiū edes postea pscripsisse q'
 eet ab auguribz demoliri iussus:
 arbitriū illum adegit. quid s' clae
 face oportet. **E**x fide bona. **C.**
 anto smam dixit. huius nri caronis
 p'. **V**t em ceni ex patribz: sic hic
 qui luinen illud pgenit. ex filio
 est noīandus. **I**s igitur iudex ita
 pnuiciat: ai in vendendo rē eā
 scisset. et non pnuiciasset: emptori
 dampnū pstarī oportē. **E**rgo ad
 fidem bonam statuit pme: notū
 ee emptori viciū. qd nosset vendi-
 tor. **Q**d si recte iudicauit: non
 recte frumētarij ille. non recte
 edui pestilentū venditor tacuit.

Sed huiusmodi reticētie iure ci-
uili comprehendī nō pnt. Que
autē possint diligētē tenētur.
Marius crati *xxxv.*
Odianus p̄m̄quis m̄. C.
sergio orate vendideat
edes quas eas ab eodem ip̄e pau-
cis an̄ annis emēat. Et sergio
seruēbant. Sed h̄ in mancipio
maris nō dixerat. Adducta res
in iudiciū est. Oratam crassus:
Cincidianū defendebat anton̄.
Ius crassus urgebat. quod viciū
venditor non dixisset: sciens id
oportē prestari. Equitatē anto-
n̄: quod id viciū ignotū sergio
non fuisset: qui illas edes ven-
didisset. Nichil fuisse necesse
dixit: nec eū eē deceptū qui id qd
emerat. quo iure eēt teneret.
Quorsū her̄: ut illud intelligas:
nō placuisse maioribz m̄is astu-
tos. Sed aliter leges. aliter phi-
tollūt astucias. leges. quatinus
manu tenē possunt. Philosophi:
quatinus rōne et intelligēcia. hō
ergo h̄ postulat. ne quid insidiose.
ne quid simulate. ne qd fallacit.
Dū ne igit̄ insidie. tēdē plagas.
etiā si excitatur̄ non sis besti-
am neq; agitaturus. Ip̄e em̄
fero nullo m̄sequēte sepe inci-
dūt. Si tu edes proscribas. ta-
bulam tāqm̄ plagā ponas. do-
mū p̄pter vicia vendas: in eā
aliquis inaurat ip̄udens. hoc
qm̄q; video p̄pter deprauatiōem
consuetudis. neq; more turpe
haberi. neq; aut lege sanciri.

aut iure civili: tamen nature
lege sanctum est. *xxxv.*

Societas em̄ est qd et
si sepe dictū est. dicēdū
tamen est sepius latissime
quidem q̄ patet om̄i m̄t omnes:
interior eoz qui eustem gētis s̄t.
p̄rior eozū qui eustē ciuitatis.
Itaq; maiores aliud ius gētiū.
aliud ius ciuile eē voluerūt. Qd
ciuile: nō idē cōtinuo gētiū.
idē ciuile eē rebz. Sed nos ven-
uris germaneq; iusticie solidā
et exp̄ssam effigiem nullā tene-
m̄: vmbra et ymaginibz vti.
Eas ip̄as vtiā seq̄remur. ferū-
tur em̄ et ex optans nature et
veritatis excep̄s. Nam q̄ti sūt
illa verba uti ne p̄t te fidem ve-
tūā captus fraudatus ve sim?
Qm̄ illa aurea: ut inter bonos
bene agier oportet. et sine frau-
datiōe. Sed qui sūt boni. et qd
sit bñ agi: magna q̄stio ē. *xxxvi.*

Quidē scenola ponti-
fer maximus. sumā vni-
dicebat eē in om̄ibz h̄is
arbitris. in quibz addētur ex fide
bona. fideiq; bone nomē existima-
bat manare latissime. id q; ver-
sari in tutelis. societatis. fidu-
cijs. mandatis. rebz emptis. ven-
ditis. conductis. locatis. quibz vi-
te societas cōtinētur. In h̄is mag-
m̄ eē iudicis statuē p̄sortim cū i-
plisq; eēt iudicia contraria qd
quēq; qm̄q; cuiq; p̄stac oportet.
Quocirca astucie tollende sūt:
eaq; malicia q̄ vult illa quidē

videri se esse prudentiam. sed abest
 ab ea distatque plurimum. Pruden-
 tia est enim locata in delectu bono-
 rum et malorum. Malicia: si omnia
 que turpia sunt mala bonis an-
 ponit. Nec vero in peccatis solu-
 ms anime ductu a natura malicia
 fraudemque vindicat: sed etiam in
 mercatorum venditione. venditoris
 finis omnis excludit. Qui enim
 scire debuit de sanitate. de fuga.
 de furtis: postulat edicto edillum.

Heredum alia est. xxxviij.
 causa. Ex quo intelligi-
 tur quoniam iuris natura
 fons sit. h. secundum naturam esse ne-
 mino id agere ut ex alteri preterur
 infamia. Nec ulla precies vite
 maior inueniri potest: quam in mali-
 cia simulatio intelligencie. Ex qua
 ista munerabilia nascuntur: ut
 valia cum honestis pugnare dicant.
 Quod enim quisque recipit. qui in-
 punitate et ignorantia omni pro-
 ta abstineri possit iniuria. Pi-
 chremur si placet et in his quidem
 exemplis: in quibus peccare vulgus
 hominum fortasse non putet. Neque enim
 de sicariis. veneficis. testamentariis.
 furibus. peculatoribus. hoc loco disse-
 rendum est: qui non verbis sunt et
 disputatione phorum. sed vinculis et
 carere fatigandi. Sed hoc confidenter
 quod faciunt hi qui hincur boi xxxviij.

Linnacii basili locuple-
 tis hominis falsum testame-
 tum quid e grecia rom
 attulerunt. Quod quo facilius
 obtineret: scripserunt heredes secum

Manassum. et R. hortensium.
 homines eiusdem etatis potentissimos.
 Qui cum illud falsum esse suspicarentur
 sibi aut nulli culpe essent con-
 scij: aliam facinoris munitionem non
 repudiarunt. Quid ergo? sus-
 picat statim h. ut non deliquisse
 videatur. Michi quidem non videtur:
 quoniam alterum vinum amari. alter
 non odi mortui. Sed cum basilius
 et sacrum sororis filium. nomen suum
 ferre voluisset cumque fecisset here-
 dem: hinc ait dico patronum agri
 picem et sabim. O turpe nota
 temporum nomen illorum. Non erat
 equum. principes cuius rem habe-
 ad sacrum nichil preter nomen pueri
 re. Etiam si is qui non defendit in
 iuriam. neque pulsatur a suis cum
 potest. iniuste facit. ut in primo
 libro disseui: qualis hinc est is
 qui non modo non repellit. sed et
 adiuvat iniuriam. xxxix.

Michi quidem etiam de here-
 ditates non honeste vide-
 tur si sunt maliciose
 blandicijs officiorum non veritate.
 sed simulatione questite. at qui in
 talibus rebus aliud utile interdu. ali-
 ud honestum videri solet. falso. Nam
 eadem veritatis que honestatis
 est regula. Qui hoc non prouiderit:
 ab hoc nulla finis abest nullum
 facinus. Dic enim cogitans est. Istud
 quidem honestum verum hoc expe-
 dit. Res a natura copulatas
 audebit errore diuelleri: quod falsum
 est fraudum. maleficorum. scelerum
 omnium. Itaque si vir bonus habeat

hanc vnu ut si digitis concupu-
erit possit in locupletu testam-
mento nome eius irrepe. hac
vi non utatur. ne si exploratu
quide heat id oio nemine vnq
suspiciaturu. ac si daret hanc
vnu. *Q.* crasso. ut digitorz pau-
sione heres possit scriptus esse.
qui reuera no eet heres in foro
crede michi saltant. Homo aut
iustus is qz que sentimz virum
bonu nichil cuiqm quod in se tis-
ferat detrahet. hoc qui admirat
is se quid sit vir bonu nescire fa-
teatur. At uo si qui noluit anni-
sui coplacita nociuem euoluere:
iam se ipe doceat cu viru bonu
ee qui profit quibz possit: noce-
at nemin nisi lacessitus iuria.
Quid ergo? hic no noceat. q
quodam quasi veneno pficiet.
vt veros heredes moueat in eoz
locum ipe succedat. Non igit
faciat dixerit quis quod vtile
fit. qd expediat. Immo itelli-
gat nichil nec expedire nec v-
tile ee quod sit iniustu. hoc q
non didicerit: bonus esse no

H poterit. *.xl. n*
Ambria consulari au-
diebam de pre nostro
puer iudice. *Q.* lucacio pithe
fuisse equiti. *R.* sane honesto:
cu is sponsioem fecisset. n vir
bonus eet. Itaqz ei dixisse sim-
briam se illam rem nuqm iudi-
caturu: ne aut spoliaret fama.
pbatu hominem. si cont iudica-
uisset. aut statuisse videt viru

bonu ee aliquo. cu ea res inuabili-
bz officijs et laudibz cotinetur.
huic ergo vno bono que fimbria
etia non modo scetes nouerat.
nullo mo vici pt ee vtile qd:
quod no honestu sit. Itaqz talis
vir no modo face. sed no cogitae
quide quidqm audebit quod no
audeat predicare. *.xli. n*

H Et nu turpe est dubi-
tare phos. que ne iusticia
quide dubitent? *A.* qbz
natu est. id quod iam cotitu e
vetustate puerbu. Cu em fice
aliquz bonitateqz laudant: dig-
nu esse dicunt. qui in tenebris
mices. Hoc qua ht vnu nisi illa.
nichil expedire quod no deceat. e
si id possis nullo refellere optime?
Dices ne hoc puerbio neqz illi
gigi vena posse dari. neqz huic
quem paulo an fingeba. digitorz
pauisione om heritates posse
conuicere? vt em quod turpe e.
id qnis occultet. tu honestu fici
nullo mo potest: sic qd honestu
non est. id vtile ut sic effia no
potest. aduisante et repugnate
natura. At em cu pmagna p-
na sit: est ca peccandi. *.xli. n*

O Marius cu a spe con-
sularis longe abeet. e
iam. vii. annu post p-
tura iacet. neqz petiturus vnq
consulatu videtur. *Q.* metellu
cuius legatus erat sumu cu e et
viru cu ab eo impatore suo Ro-
ma missus eet. apud pplm. *R.*
arminat? est bellu illum duce.

Si se consule fecissent: breui tpe
 aut mortuu aut viuū in gurtia
 se in p̄tatem. **P. R.** redacturū.
 Itaq; scus est ille quide consul.
 sed a fide iusticia q; discessit: q̄
 optimū et grauissimū cuiē auq;
 legatus et a quo missus eet in
 inuidiā adduxerit falso crimine.
 De nr̄ quidem Curiān̄ officio
 viri boni factus est: tū cū p̄tor
 eet et collegiū p̄torū. **TR. pl.**
 adhibuisset: ut res nūmaria de
 cōi sentētia cōstitueretur. Factabat
 etiā q̄ribz illis nūm̄: sic ut ne
 mo posset scire quid h̄ret. Con-
 scripserūt cōmunit̄ edictū cum
 pena atq; iudicio: constituerūt
 q; ut om̄s simul in iostia post
 meridiem descenderent. Et ceteri
 quide alius alio: marius a sub-
 sellijs i iostia recta. idq; qd̄ cōit̄
 compositū fuerat. solus edixit.
 Et ea res si queris ei magno ho-
 nori fuit. **Om̄bz vias statue.**
Ad eas: thus. ceteri. Quid mul-
 ta? **Nemo vnq̄m multitudinē**
fuit carior. hec sunt que cōtur-
 bent in deliberatiōe nō nūquā.
 tū id in quo violatur equitas nō
 ita magnū sit. illud aut̄ quod ex
 eo parit̄ p̄ magnū videtur. vt
 mario p̄ripe collegis & **TR. pl.**
 populare gr̄m. non ita turpe:
 consulem ob eā causa fieri qd̄
 sibi tū proposuerat valde vtile
 videbatur. **.xliij. capitulum.**

Sed om̄ vna est reglā
 quā tibi cupio eē notis-
 simā. Aut illud quod

vale videt̄ turpe ne sit: aut si t̄-
 pe est. ne videatur eē vale. Qd̄
 ergo? **Possim̄ ne aut illū ma-**
riū virū bonū iudicare. aut hūc
Explica atq; exaite intelligētiā
tua. ut videas que sit in ea sp̄s
 forma et notio viri boni. **Cadit**
ergo in virū bonū mētiri emolu-
menti sui causa criminaī. p̄ripe.
fallere? Nichil profecto minus.
Est ergo ulla res tanti. aut cō-
 modū ullū tantū expetendū. vt
 viri boni nomen et splendore a-
 mittas? **Quid est quod afferre**
tantū possit valitas ista que di-
quū afferre si boni viri nomen
eripuerit. fidem iusticiā q; detrahe-
 rit? **Quid em̄ inest utriū ex**
hom̄e se conferat quis in beluā.
an hom̄is figura immitate ge-
rat belue? Quid qui om̄a itā
et honesta negligūt. dū mō po-
 tētiā cōsequantur. **Nomme idem**
faciūt quod is qui etiam socerū
h̄re voluit cū auq; ip̄e audacia
potens eet. **Vtile ei videbatur**
plurimū posse altiū inuidia. Id
 qm̄ iūstū in p̄iaz. et qm̄ turpe
 et q̄ inutile eet non videbat. **Ipe**
aut̄ socer in ore semp grecos vsq;
de phemissis habebat. **Qs̄ dicū**
ut poterit. in codice fortasse: sed
tū ut res possit intelligi. Nam
 si violandū est ius: regnadi gr̄
 violandū est. alijs rebz pietatē
 colas. **Capitalis ethocles. vel**
poaus euripides qui id vniū qd̄
steleratissimū om̄ fuit excepit.
Quid ergo minuta collegim̄?

heditates. mercatunas. vendicio-
nes fraudulētas. Erre tibi: qui
rex. P. R. dñs qz om̄i genai. ad
cupiuit. id quod p̄fecerit. Hac
cupiditate si honestam quis eē
dicit: amens est. Probat enī le-
gum et libertatis intentū: earū
qz opp̄ssioem tetrum et detestabi-
lem. gl̄iosam putat. Qui autē
facere honestū non eē in ea ciui-
tate que libera nō fuit. queqz eē
debeat regnare. sed ei qui face-
possit eē vtile: qua hūc obunga-
tione aut quo potius cōuicio a tā-
to errore coner absolue. Pot enī
dij imortales auqm̄ eē vtile fedis-
simū et reterrimū parricidū pa-
tr̄e. quāuis is qui se eo obstineit.
ab opp̄ssis aumbz parēs uomiet.

Honestate igitur *xlviij.*
dirigenda valitas est.
Et quidem sit. ut h̄ duo.
verbo int̄ se discrepare. re vni
sonare videatur. Nunc h̄eo ad
vulgi opinionē que maior vtili-
tas qz reguandi eē possit. Nich̄
contra mutū ei qui id iniuste
consecut⁹ sit inuenio. cū ad veri-
tatem cepti reuocāe vōnem. Pnt̄
enī auqz vtilēs eē angores. solitu-
dines. diurni et nocturni metus.
vita insidiarū piculorū qz plenis-
sima. Multi iniqui atqz infide-
les regno. pauci boni sūt inquit
actius. At cui regno? Quod a
cancolo et pelope pditum iure
obtinēbat. Nam q̄nto pl̄is ei
regi putas. qui ex̄itu. P. R.
ipm̄. P. R. opp̄ssisset. cūateqz

nō modo liberum. sed etiā gētibz
impante seruire sibi coegisset.
Hunc tu quas consāctie labes ī
animo cēses habuisse. q̄ vulueā.
Cui⁹ autē vita ip̄i potest vtilis
eē cū eius vite ea condicio sit.
vt qui illam eripuerit. ī maxia
et gū futura sit et gl̄ia. Qd̄
si hec vtilia nō sunt que maxie
videntur. q̄a plena sūt dedecoris
ac turpitudis: satis p̄suasū esse
debet. et nichil esse vtile quod
non honestum sit. *xlvi.*

Quamqz id quidē cū sepe
alias tū puri bello. a C.
fabricio consule iterū et
a senatu nro iudicatū est. Cum
enī pirrus. P. R. bellū ultro ī-
tulisset. auqz de impio certamen
eēt cum rege generoso. ac potēte:
p̄fuga ab eo venit in castra fa-
bricij. ei qz est pollicatus si primū
sibi p̄posuisset. se ut clam veisset.
sic clam in pirri castra rediturū:
et cū veneno necaturū. Hūc fa-
bricius reducendū curauit ad pir-
rhū. id qz f̄m̄ eius laudatū a se-
natu est. at qui si sp̄em vtilita-
tis opinionēqz querim⁹: magnū
illud bellum p̄fuga un⁹ et graue
adūfariū impij sustulisset. Sed
magnū dedecus et flagitiū: qui
cum laudis certamen fuisse. eum
non virtute sed scelere supatū. V-
tū igitur vtilis aut fabricio q̄
cū in hac urbe. qualis athēnis
aristides fuit: uel senatu nro.
qui nūqm̄ vtilitatem a dignita-
te seuerit. armis cū hoste cōtra

an veniens . . . **xlvi. capitulum.**

Si glorie causa expeten-
 dum est impiu: scelus
 absit. in quo non potest
 ee gloria. **D**um ipe opes expenit
 quog modo: no poterit vtilis ee
 cu infamia. **N**on igitur utilis
 illa. **I. philippi. R. filij sententia:**
 qua ciuitates. **I. silla pecunia**
 accepta ex senatus consulto libera-
 misset. hee rursus vectigales cent:
 neqz hys pecunia qua pro libertate
 redderunt reddemus. **E**t senatus
 est assensus. **Turpe impio. P**
ura em melior fides: qm senat.
At aucta vectigalia. vtile igitur.
Quoniam audebit dice qd vale.
 quod no honestu: **P**otest autem
 ulli impio. qd glia debz fultu ee.
 et bonuolencia socioz vale esse
 odium et infamia. **E**go ena cu
 catione meo sepe dissensi. **N**imis
 michi pfracte videbat. **C**irruum
 vectigaliaqz defendere: omnia pub-
 licanis negare. multa socijs. **C**u
 in hos beneficia ee debem: cum
 illis sic agere. vt cu colomis mis
 solennus. **E**oqz magis. quo illa or-
 dinu conuictio ad salutem. **R. P.**
 ptimebat. **M**ale z auis cu causa
 trispadanoz equa esse dicebat. sep
 aute addebat. **V**incat vtilitas. po-
 tius dicit non ee equa. quia non
 eet vtilis. **R. P.** qua cum vale
 ee dicit. no esse equa fateretur.

Plenius est sextus. **xlviij.**
 liber hecatomis de officijs.
 talu questionu. **S**unt
 ne boni viri in maxima caritate

amione. familia no alere. **I**n vna
 qz ptem disputat: sed cu ad ex-
 tremu vtilitate ut putat officiu
 dirigit magis qz humanitate.
Queitur si in mari iactura
 facienda sit equi ne potius piosi
 iactura faciat an seruuli vilis.
Hic alio res familiaris: alio ducit
 humanitas. **S**i tabula de nau-
 fragio stultus arripuerit: extor-
 quebit ne eam sapiens si ponuerit.
Negat: quia sit inuirtu. **Q**d
 dms nauis. **E**ripiet ne suum.
Anime. **N**on plus qm nauiga-
 tom si in alto eice de naui velit.
 quia sua sit. **Q**d em puertu sit
 eo quo sumpta nauis est: no dm
 eius est nauis sed nauigantiu.
Quid si vna tabula sit z duo
 nauifragi ei qz sapietes. **S**ibi neu-
 ter rapiat. an alter cedat alteri.
Cedat vero: sed ei cuius magis in-
 ter sit uel sua. **R. P.** causa vnie.
Quid si hec paria in vtroqz.
Nullu erit certame: sed qz aut
 forte. aut dimicando victus alt
 cedet alteri. **Q**uid si pat fama
 expilet. ciuiclos agat ad cirru.
 iudicet ne id magistratibz fili.
Nefas id quide est. **Q**ui ena
 defendat prem. si arguat. **N**on
 igitur pna pstat omibz officijs.
Immo vo: sed ipi patrie conducit.
 pios ciues in parentes hie. **Q**uid
 si turmide occupare si priam p-
 dere conabit pater. silebit ne fi-
 lius. **I**mmo uo obsecrabit prem:
 ne id faciat. **S**i nil pficiet. accu-
 sabit. **A**nabit etiam. ad extimu

si ad p̄ncipem p̄nc̄ expectabit. pa-
tr̄e salutē anteponet. salutē p̄nc̄.
Querit etiā si sapiens adulti-
nos n̄mos accepit. imprudēs p̄
bonis: cū id rescribit. solutur⁹ ne
sit eos si cui debeat p̄ bonis. Dio-
genes ait. Antipat⁹ negat. Cui
potius assentiar⁹. **Q**ui venenū
fugiens vendat sciens. debeat ne
dicē. Non necē putat diogenes:
antipat⁹ viri boni existiat. *xlviij.*

H Et sunt q̄si controuersa
iura stoicorū. In manci-
pio vendendo dicenda ne
vicia non ea q̄ nisi dixis. redhibe-
atur mancipiū iurē ciuili: sed hoc
ayendacē esse. aleatorē. furacem.
ebrosū. Altr̄i dicenda vidētur: al-
tr̄i nō vidētur. **S**i quis aurum
vendes. auricalcū se putet vende:
iudicet ne ei vir bonus aurū illd̄
ēē: aut emat denario. quod sit
mille denarioz. **P**spiciū est iā
et qd̄ michi videatur: et que sit
m̄ eos p̄hos quos notāni contro-
uērsia. **V**acta et promissa semp̄
ne seruanda sint. que nec vi nec
dolo malo ut p̄tores solent facta
sint. **S**i quis medicamētū au-
p̄iam dederit ad aquā inter autē
pepigerit q̄. si eo medicamēto san⁹
fuit sit. ne illo medicamēto unq̄
postea vr̄etur. si eo medicamēto
sanus fuit sit. et annis aliquot
post incidit in eūdem morbū. n̄
ab eo qui pepigerat ip̄eret ut
eo iterū liceat vr̄i. quid faciendū
sit. cū sit is inhuānis qui non
concedat. nec ei quidq̄m fiat i-

iurie vite et salutē consulendo.

Quid si quis sapiens rogatus
sit ab eo qui eū heredem faciat.
cū ei testamēto sestertii milies re-
linq̄tur. ut anq̄m hēditatē adeat.
luce palam in foro saltet. id q̄ se
facturū p̄miserit q̄ alit⁹ eū here-
dem scriptur⁹ ille non eet. faciat
quod p̄miserit nec ne. **P**missioe
nollem. et id arbitror fuisse graui-
tatis. **Q**uā p̄miserit. si saltare in
foro turpe ducet: honestus mē-
cietur. si ex hēditate nichil cepit.
qm̄ si cepit. **N**isi forte eā pecu-
niā in .R.P. magnū aliqd̄ temp⁹
contulerit: ut uel saltare cū p̄nc̄
consulturus sit turpe non sit. **A**c
ne illa quidē p̄missa seruāda sint.
que nō sunt h̄is ip̄is utilia qui-
bus illa p̄miseris. *xlviij.*

S Ol phetonti filio ut red-
am⁹ ad fabulas facturū
se ēē dixit q̄quid optass̄.
Optauit ut in curiū p̄nc̄ tol-
leretur. **S**ublatus est. **A**tq̄ is
anteq̄m constitit: ictu fulminis
deflagrauit. **Q**uāto melius fiat.
i hoc p̄missū p̄nc̄ nō ēē seruātū.

Quid qd̄ Theseus exē. **I.**
git p̄missū. a neptimo.
Cui cū tres optatiōes
neptim⁹ dedisset: optauit incitiū
filij. cum is p̄nc̄ suspectus eet. de-
nouerca. **Q**uo optato impet̄to:
theseus in maxis fuit luctibz. *li.*

Quid agamenon. **C**um
renouisset dyane qd̄ in
regno suo pulcherimū
natū eet illo anno: immolauit

41
ipbigemā. qua nichil quidem eo
anno natū pulchrius. Promissū
pocius nō faciendū. qm̄ tam tenu
facinus admittendū fuit. *ly.*

Ergo et promissa non
facienda nō nūq̄m: neq;
semp̄ deposita reddenda.
Si gladiū quis apud te sana mēte
deposuerit. repetat infamens: red
dere patm̄ sit. officiu nō reddē. *lij.*

Quid si is qui apud te pe
cuniā deposuerit. bellum
inferat p̄rie: reddas ne
depositū? Non ardo. facies em̄
cont. *R. P. m̄* que debet eē carissima.
Dic multa que vidētur honesta
natura eē: temp̄bz fuit non ho
nesta. face promissa stare conē
tis. reddē deposita: cōmutata uti
litate fuit non honesta. Ac de
hys quidē que vidētur eē utilitates
contra iusticiā simulatiōe prudē
cie: satis arbitr̄ dictum. *lij.*

Sed qm̄ a quatuor fonti
bz honestatis p̄mo lib̄
officia duxim⁹. in eistē
versemur. cū docebm⁹ ea que vide
ant eē vtilia neq; sint. q̄ sint v
tutis inimica. ac de prudētia q̄dē
quā vult imitari malicia. Itēq;
de iusticia. que semp̄ est vtilis: dis
putatū est. Reliquē sūt due
pres honestatis. Quarū altēā ī
cū excellentis magnitudie t̄ p̄sta
cia corunt. altā in cōformatiōe et
modatiōe cōtinēcie et t̄p̄m̄cie. *lv.*

Utile videbat̄ vlxri ut q̄dē
poete tringici pdiderūt. nā
apud optimū auctorem

homerū talis de vlxre nulla suspi
cio est. sed insimulat eum t̄gedie
simulatiōe infame miliciā subter
fugē noluisse. Num̄ honestū con
siliū: ac utile ut aliquis fortasse
dixerit regnare aut it̄hace viuē
ociose. cū parentibz. cū vxore. cum
filio. Vllū tu deus in cordiam la
boribz et p̄iculis. cū hac t̄nquillita
te cōferendū putas? Ego vō istā
contempnēdam et abiciendā: qm̄
que honesta nō sit. nec vtilē quidē
arbitr̄. Quid em̄ auditurū pu
tas fuisse vlxrem. si nulla silatiōe
p̄seuerauisset: qui cū maximas
res gesserit in bello. tū h̄ audiat
ab aiace cui ip̄e p̄nceps iurisiurā
di fuit? Qd̄ om̄s scitis: sol⁹ neg
lexit fidem: furē assimulauit.
ne corret. iustitit. Qd̄ in pala
medis p̄spicax prudētia istius
p̄cepisset maliciōsā audaciam:
fide sacra ius p̄petuo falleret.
Illi vero nō modo cum hostibz. ve
rū etiā cum fluctibz id qd̄ fecit.
melius dimicare fuit q̄ referē
consentientē gr̄eciā ad bellum
barbaris inferendū. *lvj.*

Sed omittam⁹ et fabu
las et ext̄na: ad rē sc̄am
m̄amq; veniam⁹. *lvj.*
atilius regul⁹ consul iterū. in af
frica ex insidijs captus est. duce
zantippo lacedemomo impatore
autē patre h̄ambalis h̄alimicare.
Iunius missus ē ad senatū: ut
nisi eēt redditi p̄mis captiui
nobiles quidē rednet ip̄e cartagi
nē. is cū romā venisset: vtilitatis

spem videbat. sed eam ut res de-
clarat falsam iudicauit. Que
erit talis. Manē in p̄ria eē do-
mini sue cū vxore cū liberis: quā
calamitatē accepisse in bello cōem
fortune bellice iudicātem. tenere
consularis dignitatis gradū. Quis
h̄ negat eē vtilia. Quē censes.
Magnitudo animi et fortitudo ne-
gat. Nū locupletiores queris auc-
tores. Harū em̄ virtutū est pp̄ū.
nichil extimescē. omnia humana
despicē: nichil quod hominū acridē
possit intolērandū putāe. Itaq;
quid fecit. In senatū vēit: mā-
data exposuit. finiam ne diceret
reusauit. Quā diu iureiurādo
hostiū tenetur. nō esse se senatore.
Atq; illud etiā o stultū hominem
dixit quispiā. et repugnātē vti-
litati sue: reddi captiuos negauit
eē vtile. Illos em̄ adolestētes esse
dixit et bonos duces: se iam cōfec-
tum senectute. Cuius cum valu-
isset auctoritas: captiuū retētū fē.
Ipse cartaginē rediit. Neq; eum
caritas p̄rie retinuit: nec suoz.
Neq; vero tū ignorabat se ad
audelissimū hostem. et ad exqui-
sita supplicia p̄ficiat: sed iustu-
randū cōseruandū putabat.
Itaq; tū cum vigilando necabat:
erit in meliore causa. q̄ si domi
senex. captiuus. p̄uirus cōsularis
remansisset. At stulte qui non
modo censuit captiuos remit-
tendos. verū etiam dissuasit.
Quomodo stulte. Etiam ne si
R. P. conducebat. Potest

autē quod inutile. R. P. sit.
id cuiq; cum utile esse. lviij.

Profitentur homines ea que
sunt fundamenta nature:
cū vtilitate ab honestate
seuigunt. Omnis em̄ vtilitatē ex-
petim⁹. ad eamq; impim⁹. nec facē
ullo modo possum⁹ alit⁹. Nam
quis est qui vtilia fugiat. aut
quis potius qui eā non studiosis-
sime p̄sequitur. Sed quia nusq;am
possum⁹ nisi in laude decore ho-
nestate vtilia repire: p̄terea illa
p̄ma et sūma habem⁹. Vtilita-
tis nomen nō tam splendidū q̄
necessariū ducim⁹. lviij.

Quid est igitur dixerit q̄s
in iureiurādo. Nū na-
tum timeam⁹ iouē. At h̄
quidē cōmune est om̄i phōrum.
non eoz mō qui deū ipm̄ nichil
negocij h̄re dicunt nichil exhibē
alteri: sed eoz etiam qui deū semp
agere aliquid et moliri uolūt m̄-
qm̄ nec uasari deum nec nocē. Qd
aut̄ natus iupit̄ plus nocē potu-
isset. q̄ nocuit sibi ip̄e regulis.
Nulla igitur vis fuit religionis
que tantā vtilitatē p̄tereret: An
ne turpit̄ faceret. Primum mi-
nima de malis. Non igitur tū
mali turpitudine ista habebat: qm̄
tum ille cruciatus. Deū illud f̄
apud actiū. fregisti ne fidem. ne-
q; dedi neq; do infideli cuiq;. Quā
q̄ ab ip̄o rege dī. luculente tū dī.

Admittit etiā quē. lxx.
admodū nos dicam⁹. vi-
deri quedā vtilia que nō

42
sunt: sic se dice videri quedā hoēs-
ta que nō sunt. Ut hoc ipm honestū
videt̄. conseruandi iurifurā-
di causa ad auciariū reuertisse: si
sic non honestū. quia qd p̄ vnu
hostiū actū eēt. ritū esse non de-
buit. Addunt etiā quidq̄d vale
valde sic id fieri honestū: etiā si
antea non videtur fuisse. Nec
fere cont̄ regulū. *H. p̄ma videam?*

Non fuit iuriter. *lx.*
metuendū. ne iratus no-
ceret: qui neq; nasci so-
let nec nocē. Hec quidē ratio nō
magis cont̄ reguli qm̄ cont̄ oē
iurifurandū valet. Sed in iure
iurando nō qui metus. sed q̄ vis
sic debet intelligi. Est em̄ iurifur-
andū affirmatio religiosa. Qd̄
autē affirmate quasi deo teste
promissis: tenendū est id. Non
em̄ ad iuram deorū que nulla est:
sed ad iusticiā et ad fidem p̄tinet.
Nam p̄clare em̄. *O fides al-*
ma alta p̄missis. et iurifurandū
ionis. Qui igit̄ iurifurandū vio-
lat is fidem violat. quā in capi-
tolio vicina iouis optimi mari.
ut in Caronis orōne est. maio-
res nr̄ esse voluerunt. lxi.

Hem̄ ne iratus quidē
iurit̄ plus regulū nocu-
isset: qm̄ sibi ip̄e regulū
nocuit. Certe: si nichil malum
eēt nisi doleret. Id em̄ nō modo
nō sumū malū. sed ne malū qd̄
eēt maxima auctoritate phi affir-
mant. Quorū quidē teste non
medioc̄. sed haud scio an q̄uis

sumū regulū nolite queso vitupe-
rāre. Quem em̄ loquutionē qui
m̄. qm̄ p̄ncipem. *P. R.* qui re-
tinendi officij causa. auciariū sibi
erit volūtarū. Nam q; aut
m̄ma de malis. i. ut turpit̄ po-
aus qm̄ calamitose. An est ullū
malū mai⁹ turpitudiē? Que
si in deformitate corpis habeat
aliquid offensionis: quā illa de-
formitas et deprimatio turpifi-
cati aī debet videri. Itaq; *istū*
neruosi⁹ qui ista disserūt: solēt
malū dice id quod turpe sic. Qd̄
autē remissius: h̄j aī non dubi-
taut sumū malū dice. Nam
illud quidem neq; dedi neq; do m-
fideli augm̄: idcirco recte a pos-
ta. quia aī tractaretur atreus p̄-
sone seruendū fuit. Sed si hic
sibi sumet nullam eē fidem que
infideli data sit: videant ne que-
ntur latebra p̄uuro. lxij.

Est aut̄ vis etiā bellicū.
fides q; iurifurandi. sepe
cū hoste seruanda. Qd̄
em̄ ita iurātū est. ut mens cōci-
pet fieri oportere: id seruandū ē.
Quod alit̄: id si nō fecit: ullū
est p̄uuriū. Ut si p̄redomb; pac-
tam pro capite p̄ciū non attulerit.
nulla fraus est. ne si iurāt̄ qd̄
non fecis. Nam p̄uura nō est
p̄ duellū m̄o diffinit̄: sed cōis
hostis om̄. Cum h̄. nec fides de-
bet. nec iurifurandū esse cōmune.
Non em̄ falsum iurāre p̄uuriē
est: sed qd̄ ex aīmi tui sentētia
iuraris. sicut verbis cōcipitur i

ore nro. id nō facere: pūriū est.
Date em̄ euripides. Jurau hū
qua: mētem inuicātā gerō. Re
gulus verō nō debuit condiciones
pactiones q; bellicas et hostiles p
turbare pūrio. Cū iusto em̄ et
legitimo hoste res gerēbat: adūsq;
quē et totū ius fēnale. et multa
sūt iura cōmunia. Quod ni ita
eēt: nūq̄m claus viros senatus
vinctus hostibus dedisset. *lxv.*

A vero T. veteris. et
Sp. postumū cū iterū
consules eēt. quia cū
male pugnātū esset. apud caudiū
legiomb; nr̄is sub iugum missis.
pacem cū samnitib; fecerāt: de
diti sunt hys. Inuissū em̄ ppli
senatus q; fecerant. *lxvii.*

Eodemq; t̄p̄e Tiberi
minuci. Q. emilius.
qui tū. *TR. PL.* erūt
qđ eorū auctoritate pax erit. fca.
dediti sunt: ut pax samnitū re
pudiāctur. Atq; huius deditiois
ip̄e qui dēdebatur postumū sua
sor et auctor fuit. *lxv.*

Quod item multis post
annis. C. mancius. Q.
ut numantinis quib;
cū sine senatus auctoritate fēdus
fecerit dederet: rogatioē suā sit
eam quā. I. furi. Sextus anli
ex Senat' consulto ferebat. Qua
accepta: est hostib; deditus. *lxvi.*

Honestius hic qm̄. Q.
pompei. quo em̄ in ea
dem causa eēt dep̄ante.
accepta lex non est. hic ea que

videbat' valitas plus valuit q' ho
nestas. apud superiores valitatis
spēs falsa ab honestis auctoritate
sup̄ata est. **E**t non debuit intū
eē quod actū est p̄ vim. Quasi
vero viuo forti: vis possit adhibei.

Cur igitur ad senatū p̄ficiscē
batur cū p̄fectū de captiuis dis
suasurus eēt? Quod maximū
est in eo: id reprehenditis. Non em̄
suo iudicio stetit: sed suscepit
cām. ut eēt iudiciū senatus. au
nisi ip̄e auctor fuisset. captiui
p̄fecto penis redditi eēt. Ita
incolumis in priā in priā regu
lus restitisset. Quod quia p̄re
non vtile iudicauit: idcirco sibi ho
nestū et sentire illa et pati ardidit.

Nam qđ auunt *lxvii.*
qđ valde vtile sit. id fieri
honestū: imo vero eē nō
fieri. Est em̄ nichil vtile qđ idem
non honestū: nec quia vtile ho
nestū. sed quia honestum vtile.
Quare ex multis mirabilib; exē
plis haud facile quis dixerit. hoc
exemplo aut laudabili aut p̄stā
aus. Sed ex tota hac laude re
guli vnū est illud am̄natioē dig
nū: quod captiuos retinēdos cen
suit. Nam qđ redijt. nobis nūc
mirabile videtur: illis quidē t̄p̄ib;
facē alit' non potuit. Itaq; ista
laus non est hominis: sed temporū.
Nullū em̄ vinculū ad astingendā
fidem iureiurāto maiores artius
eē uoluerūt. Inducunt id leges.
in. xij. tabulis. iudicant sacrate.
iudicant fēdera: quib; etiā cum

hostib; deimac' fides : indicant
notioes aminadiuisiones q' ceusoz
qui nulla de re diligencius q' de
iur iurando iudicabant. **lxviii.**

Manlio auli. f. cum
dictator fuisse. a. p.
poni. **TK. PL.** diem
dixit : q' is paucos sibi dies ad dic-
tatum gerendam addidisset. **Cr-**
minabat' eam qd' titu filiu qui
postea torq'us est appellatus. ab
homib; relegasset. et ruri habi-
tare iussisset. Quod cu' audisset
adolescens filius negocu' exybei
pri : accurrisse roma. et cu' pma
luce poponii domu' venisse dicit.
Cui cu' eet nunciatu. qui illu
iutu allaturu ad se aliquod cot'
p'iem arbitratu' : surrexit elec-
tulo remotis q' arbitris ad se ado-
lescenc' iussit venire. At ille ut
ingressus est : confestim gladiu
distinxit iuravit q' se illum sta-
tim infecturu. nisi iusurandu
sibi dedisset se p'iem missum ee
facturu. Iuravit h' tiorie coact'
poponii. Rem ad p'hm detulit.
Docuit cur s' causa desiste' nate
cet : manlu' missum fecit. **Tm**
p'rib; illis iusurandu valebat.
Aq; hic titus manlius is est : q'
ad amene' galli torquati que ab
eo prouocat' occiderat torque de-
tracta : cognomen inuenit. Cuius
t'io consulatu latini aduerserim
fusi et fugati. **M**agnus vir i
primis. et qui per indulgens
in patrem. idem acerbe seuerus
in filium. **lxix. capitulum.**

Sed ut laudand' regul'
in conseruato iururu
w: sic. x. illi quos post
canensem pugna iuratos ad sena-
tum misit hambal. se in castra
redituros ea quoz poteri erant pe-
m inde redimendis captiuis im-
petrasset : vitupandi quia no' re-
dierunt. de quib; no' omis vno mo.
Nam polibri' bonus auctor in p'
mis. ex. x. nobilissimis qui tu
erant missi. ix. reu'isse dicit re
a senatu no' impetrata : vnu ex
x. qui paulo postqum erat egressu
redisset in castra q' aliquid esset
oblitus : Rome remansisse. **R**editu
em in castra. libertu se iururu
do ee m'pretabat'. **N**on recte.
fraus em astringit. no' dissolut
p'iuu. fuit igitur stulta callidi-
tas. puerse imitata prudenciam.
Itaq; deavuit senatus : ut ille
veterator et callidus vincetus ad
hambalem duceretur. **D**ed illd'
marinu. Octo milia homi tene-
bat hambal. no' quos in acie cepis-
set. aut qui piculo mortis diffi-
gissent : sed qui relictu in castris
fuisent a paulo et a barone con-
sulib; . **E**os senatus no' censuit re-
dimendos. cu' id parua pecunia
fieri possit. vt eet insitu militi-
b; mis aut vme aut emori. **Q**
quidem re audita : fractu animu
hambalis scribit idem qd' senat'.
P. q. **R.** reb; tam afflictis tam
excelsu animo fuisse. **D**ic honer-
tatis compatioe ea que videntur
vilia vincuntur. **C**aelius aut q'

grece scripsit historia. plures
ait fuisse. qui in castra reuissent
eadem fraude. ut iurimando li-
berarentur: eos q; a censurib; oib;
ignominis notatos. Sit ia huius
loci finis. **O**spiciunt est em ea
que timido animo huili comisso
factoq; fiunt: quale fuisse re-
guli factu. si aut captiuus quod
opus ipi ee uideretur. non qd
R. P. censisset. aut domi re-
mane uolisset: non ee utilia q;
sunt flagitiosa feda et turpia. **lxv.**

Restat quarta ps. que
decore. moderacione. mo-
destia. continencia. tepe-
raucia continetur. **P**otest igit
quidqm utile ee. quod fit huic
calu virtutu choro contrariu.
Atq; ab aristippo athenaici atq;
amiceris phi uotiati omne bonu
in voluptate posuerunt. virtute
q; censuerunt ob eam rem ee lau-
dandam quod efficiens eet vo-
luptatis. Quib; obsoletis: flo-
ret epicurus eiusdem fere adu-
tor auctor q; sentencie. Cum hys
veri pedissequis ut dr. si hones-
tatem tueri. ac retineri sentencia:
decerandū est. Nam si no ni-
utilitas. sed omis vita beata cor-
poris firma constitutioe. eius q;
constituciois spe explorata. ut
a metrodio scriptu est continet.
certe hec utilitas + quide summa.
sic em censent. cu honestate
pugnabit. Nam ubi primu
prudencie locus dabit. an ut co-
quunt vndiq; suauitates. **Q**u

miser virtutis famulatus serui-
entis voluptati. **Q**uod aut mi-
nus prudencie. An lege intelli-
getur voluptates: **f**ac nichil
isto ee iocundius. **Q**uid cogita-
ri potest turpius. **lxxj.**

Iam qui dolore sumu
malu dicat apud eum
que habet locu fortitu-
do. que est doloru laboru q; con-
temptio. **Q**uam em multis
locis dicat epicurus. sicut id di-
cit satis firmit de dolore: tamen
non id spectandū est. quid dicat.
sed quid consentaneu sit ei dice
qui bona voluptate terminauit.
mala dolore. **U**t si illum audia
de continencia et temperantia: dicit ille
quide multa multis locis. sed aq;
heret ut auit. **N**am qui potest
temperantia laudare: is qui ponat
sumu bonu in voluptate. **E**st
em temperantia libidinu inimica.
Libidines aut consecratorices volup-
tatis. **A**tq; in hys tamen trib; ge-
nerib; quoq; mo pnt no in callide
teguisane. prudenciam introduant:
sciam suppeditante voluptates. de-
pellerem dolores. **F**ortitudinem ali-
quo mo expediunt cont dicunt ro-
nem negligente mortis. pociendi
doloris. eia temperantia inducunt.
Non facillime illi quide. sed tamen
quomo pnt. **D**icit em volupta-
tis magnitudinem. doloris detracti-
onem fieri. **I**usticia vacillat ul
iacet. potius omisq; hec virtutes
que in comunitate cernunt. et
in societate generis huani. **N**eq;

eum bonitas nec liberalitas. nec
comitas esse potest non plus quam
amicitia: si hoc non pro se expe-
tatur. si ad voluptatem utilitatem
ne referantur. *lxxij. n*

Qonferamus igitur in
pauca. Nam ut vali-
tatem nullam esse docu-
imus. que honestati esse contraria:
sic omnem voluptatem diamus ho-
estati esse contrariam. Quo magis
esse Calliphonem et dionomachum re-
prehendendos iudico: qui se duxer-
unt contumacia putaverunt. si
cum honestate voluptatem. tanquam
cum homine peccidem copulavisset.

Non recipit istam coniunctionem
honestas. aspernat. repellit. Nec
vero finis bonorum et malorum qui
simplex esse debet. ex dissimulatis
rebus misceri et temperari potest.
Sed de hoc magna enim res est:
alio loco pluribus. Nunc ad propositum.

Quemadmodum *lxxij.*
igitur si quando ea que vi-
detur utilitas honesta-
ti repugnet. diiudicanda res sit:
satis est supra disputatum. Sim-
iliter autem spem utilitatis etiam volup-
tas hinc dicitur: nulla potest esse
ei cum honestate coniunctio. Nam
ut tribuamus aliquid voluptati:
condimenti fortasse non nichil. uti-
litatis certe nichil habet. *lxxij.*

Habes a patre munus avar-
icie filii mea quidem sententia
magna: sed proinde
erit ut accipis. Quinque hinc tibi
tres libri ut cratiippi commentarios.

tanquam hospites erant recipiendi.
Sed ut si ipse venissem athenas.
quod quidem esset fecim in me e medio
ausu clara voce proa revocasset.
aliquando quoque me audires sic: sed
quoniam hijs voluminibus ad te perfecta
vox est mea: tribues hijs temporibus
quoniam potes. Poteris autem quoniam
voles. Cum vero intellexeris te
hoc scientie genere gaudere: tamen et
presens te cum prope diem ut spero.
et dum aberis absens loquar. Va-
le igitur mi Cicero: tibi quoque per-
suade esse te quidem michi carissimum.
sed multo fore cariorum: si tali-
bus monumentis preceptis que letabere

Expliat liber tertius
*lxxij. T. C. de officijs ad fi-
lium suum o. iiii.*

Incipit prologus libri
primi de Tusculanis quoribus eisdem

Nota q̄ quinq; libri Tusulanarū disputationū res ad bene viuēdum necessarias aperit. Quorū hec est
disputatio. Primus enim est de contempnēda morte. Secundus de tolerando dolore. Tertius de lenienda egrit-
udine. Quartus de reliquis paucioribus. Quintus eum locum complectitur est qui totam philosophiam maxime
illustrat. Docet enim ad bene viuēdū virtutem seipā esse contentam. Verba sunt ipsius Tullij de dinatōe.
lib. ij. cā p̄m.

sunt: ut quod leges publice p̄
nāritate facere cogunt. h̄ illa p̄sua-
deat fieri voluntate. **C**icero in se-
duo volumina de gl̄ia in quib; ait.
Videas quosdam de contempnēda
gl̄ia libros inscribere. et p̄t̄ gl̄iam
nōnis sui titulos p̄notare. **J**o-
hannes euāgelista cū ephesi inuā-
retur. usq; ad ultimā senectutē. &
vix inter discipulorū manus ad
eccliam deferret. nec posset in
plura voce & verba contēre: nichil
aliud p̄ singulas solebat p̄ferre
collectas nisi hoc. filii diligite
alterū. Tandem discipuli & fr̄es
tedio q̄ eadem semp̄ audiret. dixe-
runt. magister quācūq; hoc
loqueris. . . . . Qui r̄ndit
dignā solē s̄mā. . . . . Quia
p̄ceptū domini est: et si solū fiat.
sufficit. **T**itus filius vespasi-
ani qui in vltione domini sanguis
ierosolimā destruxit. tante fuit
mansuetudinis: ut quodā die sup̄
cenā recordatus se nichil eo die
p̄stisse diceret. amici hodie diē
p̄didi. **Q**uod si ille sine euāgelio
naturaht̄ et dixit et fecit: q̄d
nos facere oportet. in quorū condēp-
natione et iure uniuersis. & ues-
ta uirgines habet. . . . .

Ex aug. ad victorē de ori-
gine aīe amicus quidā
mens iam m̄de ab adoles-
centia simplici nōie homo excel-
lentis mirabilis q̄ mēorie. cū in-
trogatus eēt a nobis quos vsus
virgilius sup̄ ultimos h̄ret in oī-
bz libris: cōtinuo celest̄ mēorie

q̄ r̄ndit. **Q**uesimus etiā sup̄io-
res ut dicet. dixit. Et credidim; eum
posse retro: s̄i recitāe v̄gilū.
De quocūq; loco volum; petui-
m; ut faceret. fecit prosam etiā de
quacūq; orōne ciceronis. quā mēo-
rie cōmendauit. id eū facere uolum;.
Quāntum uolum; sursum versus
secutus est. **C**ū ammirāemur: tes-
tatus ē domum uelisse hoc posse an-
illud expimentū. **M**arti Tullij
Cicero in disputationū tusu-
lanarū liber primus incipit.

Quoniam defensionū
laborib; senatoris
q̄ munerib; aut
oīo. aut magna
ex p̄te eēim aliqui
liberatus: retuli me brute te hor-
tante maxime ad ea studia que
retenta aīo remissa tempib; longo
interuallo inēmissa reuocari: &
cum oīo artū que ad rectā viā
uiuendi p̄tinerēt. inas et discipli-
na studio sapientie que p̄sua dr̄
continetur. hoc michi latinus h̄c
illustrādum putauit. **N**on quia
p̄sua graas et h̄ris et doctorib; p̄-
cipi non posset: sed quia meum
semp̄ iudiciū fuit. omnia mōs aut
inuenisse p̄ se sapientia q̄ gr̄os.
aut accepta ab illis fecisse meliora:
que quidē digna statuisset. ut in
quib; elaboraret. **N**am mores &
instituta vite resq; domesticas
ac familiares nos p̄fecto et me-
lius tuemur et lauci: rem v̄p̄
publicā n̄ri maiores certe meliori-
bz tempauerūt et institutis et

legibz. Quid loquar de re mili-
tari. in qua cu virtute nri mltu
valuerut. cu ecia plus disciplina.
Jam illa que natuza affecuti sut.
neq; cu greca neq; cum ulla gente
sunt conferenda. Que em tanta
gravitas. q tanta constacia. mag-
nitude anim. probitas. fides. que
tam excellens in omni gene vutatis
in ullis fuit. ut sic cu maioribz
nris companda. **D**octrina et o-
litaru genere greca nos supabat.
in quo erit facile vince non repug-
nantes. Nam cu apud grecos an-
tiquissimu edocu gen sit poetaz.
siquid homerus fuit et hesiodus
an Romam coditam archilocus.
regnate Romulo: seruis nos poe-
tica accepim. Annus em fere.
ccc. x. post roma condita. huius
fabulam dedit: gais claudio ceca
filio. a. tudiano consilibz: anno
ante natu emmii qui fuit maior
natu qm plancus et nemus. Deu
igit a nris poete vel cogniti vel
recepti. Quinq; em est in origibz
solitos ee in epulis cane conuiuas
ad tabiane de claudiu homi vutu-
tibz: honore tu huius genei non
fuisse. declarat oro catonis. in q
obicit ut probu avaro nobilioi.
qd is in puincia poetas duxisset.
Duxerit aut consil ille in etho-
ham ut scimus emmii. Quo mi-
nus g honoris erat poetis. eo mi-
nora studia fuerut. **N**ec tu si
qui magnis ingemis in eo gene
exiterut. satis ghe grecor vude-
runt. **A**n censem si fabio nobi-

lissimo homi laudi datu eet. qd
pmget. no multos ecia apud nos
futuros. polichros t parasios fuisse.
Honos alit artes. omis q; mcedu-
tur ad studia glia: iacent q; ea sp
que apud quosq; improbat. **S**u-
ma erudicioem greca sita cesebat.
in ueruoꝝ vociq; cantibz. **I**gitur
et epanimidas meo iudicio. g
as fidibz pelare cecimisse dicitur.
Chemistocles q; an aliquot anos.
ann t epulis recusaret hram. in-
doctior est habitus. **E**rgo in greca
musici floruerut. discabant q; id
omis: nec qui nesciebat. satis ex-
cultus doctrina putabat. **I**n su-
mo apud illos honore geometria
fuit: itaq; nichil mathematicas
illustrat at nos mendi roema-
diq; valitate huius artis tinnau-
m modum. ac cont oratore celei-
ter complexim: nec cu pmo eru-
ditu. aptu tu ad discendu. p aut
eruditu. **N**am galla. affricanu.
lelu. doctos fuisse traditu est:
studiosu aute cum qui hos etate
antebat. catonem. **P**ost vo lexi-
du catone grecos: m ita mag-
nos ad nram etate ut no multu
aut nichil omis grecis cedetur.
Ohia iacuit usq; ad hanc etate.
nec ullu habuit lume latinaru
litarum: que illustranda et exata-
da nobis est. ut si occupati p sui-
m aliquid ciuibz nris. psum t
si possim otiosi. **I**n quo eo magis
nobis est elaborandu: qd multi ia
ee latin libri dur. scripti mcoside-
rate ab optimis illis quide viris.

sed non satis eruditus. fieri autē
potest. ut recte quis sentiat: et
id quod sentit. polite eloqui non
possit. Sed mandare quęquā librīs
cogitationēs suas qui eas. nec dispo-
nere. nec illustrare possit. nec delec-
tationē aliqua allicere lectorem: hōis
est intemperanter abutens et otio
et librīs. Itaq; ipi suos libros legūt.
cū suis nec quisquā attingit p̄ter
eos qui eandē hęciam scribendi
sibi p̄mitti volunt. Quare si ali-
quid oratorie laudis in a. artulim
industria: multo studiosiꝝ phie
fontes apiemus. e quib; etiā illa
manabat. Sed ut aristoteles vir
sūmo ingenio sciētie copia. cū mo-
tus eēt socratis rethoris gl̄ia dice-
etiā cepit. adolecens docē. et pui-
ticiam cū eloquētia iūgere: sic no-
bis placet. nec pristinū discendi
studium dēponē. et in hac maiore
et vberiore arte v̄sari. hanc em̄ p̄-
fectā phiam semp̄ indicavi: que
de maximis quęstionib; posset co-
piose ornatęq; dicē. In quā exi-
tationē ita nos studiose opam de-
dimꝝ: ut iam etiā scolas grecorū
more hēre audēmo ut nup̄ tuū p̄-
dississimū. i. tusailano cūm eēt
mecū complures familiarēs tēp̄-
tavi. quid in eo genē possem. Ut
em̄ antea declamabā causas. qd̄
nemo me diuicā fecit. sic hec in-
nūc similis est declamatio. Do-
nē iubebam de quo quis audire
vellet: at id aut sedens aut am-
bulans disputabā. Itaq; quicquid
dierū scolas ut greci appellant in

totidem libros contuli. fiebat at
ita cū is qui audire vellet dixisset
quid sibi videretur. tū ego contdice-
rem. Hec est em̄ ut sas vetus
et socratica id. cont̄ alciꝝ opione
differendi. Nam ita facillime qd̄
verū eēt. verūe similitudinē
posse socrates arbitrabat. Sed qd̄
comodius disputationēs nūc expli-
centur: sic eas exponā. q̄ agat
res. non quasi narretur. Ergo ita
nascetur exordium. **Primꝝ
liber est de morte cōtēpnenda.**

Malum michi videt. D.
ēē mors. A. hīs ne qui
mortui sūt. an hīs q̄b;
moriendū est. D. Varsq; A.
Est miserū igit: quū malū. D.
Certe. A. Ergo et hīs quib; e-
uenit iā ut moreretur: et hīs q̄-
bus eueniū est miserū. D. michi
ita videtur. A. Nemo ergo nō
miser. D. Proxius nemo. A.
Hec quidē si tibi constare vis: oēs
qui om̄s nati sūt. miseri nō solū
erunt. sed etiā semp̄ miseri. Nā
si solos eos dicēs miseros quib;
moriendū esset: neminē tu qd̄
eorū qui videntur exapes. Morien-
dum ē em̄ om̄ib;. Effet tamen
miserie finis in morte. Cū autē
etiā mortui miseri sūt: in miserā
nascimur sempiternā. Necessē est
em̄ miseros eē eos qui centū mili-
b; annorū ante occiderūt: ul' po-
om̄s quicūq; nati sunt. D. Ita
proxius existimo. A. Dic qd̄
mī te illa terret triceps apud in-
feros cerberꝝ. cochlyti firmit. tūc.

uero atheniensis. mento summa
 aqua attingens. euertus sit tanta
 lus. Tunc illud quod sisyphus ver-
 sat saxu sacrum sudans intendo:
 neq; proficit hilum. fortasse etiam
 memorabiles iudices cyros et Sa-
 damanthe: apud quos nec te A.
 crassus defendet. nec. M. autom?
 nec qm apud grecos iudices res
 agatur potis adhibere demosthenem.
 Tibi ipi pro te erit maxima coro-
 na causa dicenda. Hec fortasse
 metus: et idcirco morte censes
 sempiternu esse malu. D. Ado-
 ne me deluare censes ut ista cre-
 dam? M. An tu ista no ardis?
 D. Minime vo. M. Male hercule
 narras. D. Cur queso. M. Quia
 differtus esse possent: si cont ista
 dicerent. D. Quis em no in huius
 moi causa? aut quid negotij est
 hec poetaru et pictoru portenta
 conuincere? At qui pleni sunt libri
 contra ista ipa differenciu phoru.
 D. Ineptre sane. Quis em est
 tam vecors. que ista moueat? M.
 Si ergo apud inferos miseri non
 sunt: ne sunt quide apud inferos
 ulli. D. Ita prorsus existimo.
 M. Vbi sunt ergo quos miseros
 dicis. aut que locum incolunt?
 Si em sunt: nusqm esse non pnt.
 D. Ego vero nusqm illos esse
 puto. M. Igitur ne esse quide. D.
 Prorsus isto modo. et tm miseros:
 ob id ipm quia nulli sunt. M. Jam
 malleu cerberu metueris: qm
 ista tam incosiderate dicis. D.
 Quid tandem? M. Quem esse

negas. eudem esse dicas. ubi est a-
 cunem tuu? Cu em miseru esse
 dicas: tm cum qui no sit dicas esse.
 D. Non sum ita hebes: ut istud
 dicam. M. Quid dicas igitur?
 D. Miseru esse verbi causa. M.
 crassu: qui illas fortunas morte
 dimiserit. Miseru queu pom-
 peu: qui tanta glia sit orbatus.
 omes deniq; miseros: qui hac luce
 careant. M. Reuolueis eodem.
 Dint em oportet: si miseri sunt.
 Tu autem modo negabas eos esse
 qui mortui essent. Si igitur no
 sunt: nichil pnt esse. Ita ne miseri
 quide sunt. D. Non dico fortas-
 se etiam quod sentio. Nam ipm is-
 tuc no esse cum fueris: miserimu
 puto. Quo miseri qm oio nuq;
 fuisse. M. Ita qui nodum nati
 sunt. miseri iam sunt: quia no se.
 Et nos si post mortem miseri futi-
 sumus: miseri fuimus anq; nati.
 Ego anqm sum natus nuq; me-
 mini me miseru fuisse. Tu si me-
 liore memoria es. velim scire et
 quid de te recordare. D. Ita ro-
 caris quasi ego dicam eos miseros
 qui nati no sunt: et non eos mi-
 seros qui mortui sunt. M. Esse
 ergo eos dicis. D. Immo quia
 non sunt cu fuerit: eo miseros esse.
 M. Pugnacia te loqui non vi-
 des? Quid em tam pugnat:
 qm no modo miseru. sed omnino
 quidqm esse qui no sit. An tu
 egressus porta capena. cu tala-
 tui scipion. Seruulorum aetellorum
 sepulchra vides. miseros putat

al' quid

illos. **D.** Quam me uerbo prius:
post hac non ita dicam miserus
esse. sed tamen miserus. ob id ipsum quia
non sunt. **R.** Non igitur dicis
miser est aitius Crassus: si tamen
miser aitius orasius. **D.** Ita
plane. **R.** Quasi non necesse
sit quiddam isto modo pronuncies id aut
esse. aut non esse. An tu dialentis
ne imbutus quidem es? In primis
cum non tradit omne pronunciatum:
sic enim michi occurrit ut appella-
rem aromata utar quoque post ali-
os si inueniero melius. id ergo quod est
pronunciatum. aut verum est aut
falsum. Cum igitur dicis. miser
aitius Crassus. aut hoc dicitur.
miser est crassus. ut possit iu-
dicari verum id falsum ne sit: aut
nichil dicis omnino. **D.** age iam
concedo. non esse miserus qui mor-
tui sunt. quam extorsisti ut faterer:
qui omnino non essent. eos ne mise-
ros quidem esse. **R.** Quid? Qui
viviunt. cum moriendum sit. nonne
miseri sumus? **D.** Que enim pre-
ter esse in vita iocunditas. cum dies et
noctes cogitandum sit iam iamque
esse moriendum? **R.** Et qui ergo
intelligis. quantum mali de humana
condicio deiecerit. **D.** Quo-
nam modo. **R.** Quia si mori est
mortuus miserum esse: infinitum
quoddam et sempiternum malum ha-
berem in vita. Nunc video calcem:
ad quam cum sit dearsum. nichil
sit preterea extimescendum. Sed tu
michi videris epicurum acuti nec
insulsi hominis ut figuli sententia

secum. **D.** Quam? Non enim no-
ui. **R.** Dicam si poteris latine.
Scias enim me grece loqui latino
sermone non plus solere: quam in
greco latine. **D.** Et recte quidem.
Sed que tandem est epicurum ista
sententia? **R.** Emori uolo: sed
me esse mortuum nichil estimo. **D.**
Iam agnosco grecum. Et quam coe-
gisti ut concedere qui mortui
essent. eos miserus non esse: profice.
si potes. ut ne moriendum quidem
esse miserum putem. **R.** Ita istuc
quidem negotij nichil est. **D.** Quo-
modo istuc nichil negotij est. aut
que sunt tandem ista maiora? **R.**
quia quam post mortem nichil est:
ne mors quidem est malum: cum pri-
mum tempus est post mortem. in quo
mali nichil esse concedis. Ita ne
moriendum quidem malum est. Id est
cum pueniendum esse ad id quod non
esse malum confitemur. **D.** Ubi
ista quies. hec enim spiritosiora prius
ut confitear me cogit. quam ut as-
sentias. Sed que sunt ea que te di-
cis meliora moliri? **R.** Ut doceam
si possum non modo malum non esse.
sed bonum etiam esse mortem. **D.**
Non postulo id quidem: auco tamen
audire. Ut enim efficias quod vis:
tamen mors ut malum non sit. non effi-
cies. Sed nichil te impellabo:
continere oronem audire malo.
R. Quid? Si rogauero aliquid:
non iridebis? **D.** Dupbum id quidem
est: sed nisi quid necesse sit. malo
non roges. **R.** Sciam tibi mo-
rem. et ea que vis ut poteris expli-

cabo: nec tñ quasi pithy apollo
 certa ut sint et fixa que dixerit:
 sed ut hominibus imo e multis p
 babilia coniectura sequens. Ultra
 em quo pgradiar qm ut veri si
 milia videam nō habeo. Certa
 dicent hij qui et papi ea posse
 dicunt. et se sapientes pfectur.
 D. Tu ut videtur: nos ad audi
 endū parati sum. et. ca. 11.

Mors igitur ipa que
 videtur notissima res
 ee. quid sit: primū ē
 videndū. Sunt em qui discessū
 aīni a corpōe putant mortē esse.
 Sūt qui nullū censēt fieri disces
 sum: sed vna aīnū et corp⁹ occi
 dē. aīnūq; in corpōe extingui.
 Qui discedē aīnū censent. alij
 statim dissipari. alij diu pmanē.
 alij semp. **Q**uid sit poro ipē
 aīnū. aut vbi. aut vnde. mag
 na dissensio est. alijs cor ipm
 aīnū videtur: ex quo excoīdes.
 vecoīdes. concoīdes q; dnr. Et na
 sica ille prudens bis consul corai
 lum dixit. et egregie cordat hō.
 Catus elius fertus. Empedo
 cles aīnū esse censet cor
 di suffusū san. gūne. alijs
 pars quedam cerebri visa est aī
 pncipatū tenere. alijs nec cor ip
 sum placet nec cerebri quāda pte
 ee aīnū. sed alijs in corde. alijs in
 cerebro dixerūt aīnū ee sedem et
 locū. Aīnū aut alijs aīam. ut
 fere nri declarant nomē. Nam
 et agē aīam et efflare dicim⁹. et
 aīosos. et bene aīatos et ex aīni

sentētia. Ipē autē aīnū ab aīa
 dictus est. Zenon stoico aīnū
 ignis videtur. Sed hec quidē que
 dixi. cor. cerebri. aīam. Ignē vul
 go reliqua vō singli dixerūt. ut
 multi aī vetēs pime aut aristoxe
 nū musicus idēq; plus ipi⁹ corpis
 intentioem quādā velut ī cantu
 et fidib; que armoma dr sic ex
 totius corpis natura et figura
 varios motus fieri. tanq; in cātu
 sonos. Hic ab artificio suo non
 recessit: et tamen dixit aliquid
 Qd ipm quale eet. erat multo
 aī dictū et explauatū a platone.
 Zenocantes aī figurā. et quasi
 corpus negavit ee verū numerū
 dixit ee: cuius ut aī iam pi
 thagore iustū erat in natura max
 ima eet. Eius doctor plato tripli
 cem fuit aīam: cui⁹ pncipatū
 id ē rōnem in capite sicut ī arte
 posuit. et duas ptes sepate vo
 luit. nā et cupiditatē: quas loac
 tum ī pectore. cupiditatē subter
 pcoīdia locavit. Dicaarchus aut
 meo sermone que corinthi hitū
 trib; libris exponit. doctor homi
 disputantū pmo libro multos e
 loquētes facit: duob; phereantē
 quedam pithotā senem. quem
 ut ait aducatione ortū dispuatū
 tem inducit. nichil ee oīo aīnū.
 et hō ee nomen totū mane. frus
 traq; aīalia et aīantis appellari
 neq; in homīe nec aīnū. nec
 in bestia: vniq; omne eam qua
 uel agam⁹ quid uel sentiam⁹ in
 omib; corporib; nri equabilit

esse fusam .nec separabilem a corpore
esse quippe que nulla sit .nec sit
quidam nisi corpus unum et simplex .
ita figurantur ut comparatione nature
vigat et sentiat . Aristoteles loquitur
omnibus platonem semper ex animo prestant
ingemo et intelligentia diligencia .
cum quatuor nota illa genera principiorum
est exorsus . ex quibus omnia oriuntur :
quinta quadam naturam censet esse .
que sit mens . Cogitare enim et pro-
videre et dicere et docere et invenire
aliquid . et tamen multa alia meminisse .
amare odisse . cupere timere . augere letare .
hec et similia horum in nullo esse pu-
tat . Quintum genus adhibet . vacans
nomen . et sic ipsum animum endelichnam
appellat novo nomine . quasi quendam
continuam motum et phemiam .

Nisi que me forte fugiunt .
hec sunt fere omnia de animo
sentencie . Democritum
enim magnum quidem illum virum . sed
lembus et rotundis corpusculis effi-
cientem animum concursu quodam for-
tuito omittamus . Nichil est enim
apud istos . quod non a hominibus tur-
ba conficiat . Harum sententiarum que
vera : deus aliquis viderit . Que
veri simillima : magna questio est .
Vtrum igitur inter has sentencias
diuidatur malum . an ad proprium
redire . **D.** Cupere equidem vtrum
quod si fieri posset . sed est difficile
confundere . Quare si ut ista non
differantur . liberam meam mortis
possum . id agam . Si id non potest .
nisi hac questione animorum explica-
ta : nunc si videtur hoc illud alias .

A. quod malle intelligo . Id pu-
to esse commodius . Efficiet enim ratio :
ut quaecumque vera sit earum sententiarum
quas exposui . mors aut malum non
sit . aut sit bonum potest . Nam si
cor aut sanguis aut cerebrum est
animus : certe quoniam est corpus . morietur
cum reliquo corpore . Si anima est . fortasse
dissipabitur . Si ignis : extinguetur .
Si est aristotem musica : dissolue-
tur . Quid de dicarcho dicam qui
nichil omnino animum dicit esse : hys
sentenciis omnibus nichil post mortem
permanere ad quemque potest . Pariter
enim cum vita sensus amittit . Non
sentientes autem nichil est . ullam in parte
quod inter sit . Reliquorum sentencie
spe afferunt . si te hoc forte delectat
posse animos cum e corporibus excesserint .
in celum quasi in domus suam per-
uenire . **D.** Ne vero delectat : id quod
ita primum esse velim . Deinde etiam si non
sit michi tamen persuaderi velim . **A.**
Quid ergo tibi mea opera opera est .
An eloquentia platonem superare
possum . Evolve diligenter eum cum
librum qui est de animo . Amphius quod
desideres non erit . **D.** Faci me
hercule : et quidem sepius . Sed
nescio quomodo . . . . . dum lego assentior .
Cum posui librum . et mecum de morte
animorum cepi cogitare : assensio omnis illa
elabatur . **A.** Quid hoc . Das ne
aut manere annos post mortem . aut
morte ipsa vivere . **D.** Deo vero .
A. Quid si maneat . **D.** Heu-
cos esse concedo . **A.** Immo intereant .
D. Non esse miseris : quoniam ne sint
quidem . Nam istuc coacti a te

paulo an concessim⁹. **A.** Qmō
 igitur aut cur mortē tibi malam
 videri dicis. q̄ aut beatos nos effi-
 ciet animis manētibz. aut nos im-
 seros sensu carētes. **D.** Expone
 igitur nisi modestū est. p̄mū si po-
 ces. aīde remane post mortē. Tu
 si min⁹ id optinebis. est cū ardu-
 um: docabis curē omī malo mortē.
 Ego cū istuc ipm̄ veror ne ma-
 lum sit. nō dico carere sensu: sed
 carendū esse. **A.** **Capitulum iii.**

A Victoribz quidem ad istā
 sententiā quāvis opti-
 uerū difficilem uti op-
 timis possim⁹: qd̄ in omībz cau-
 sis et debet et solet vale plurimū.
 Et quidē p̄mū omī antiquitate
 que q̄ p̄p̄ius aberat ab ortu et di-
 uina p̄p̄tione hoc melius fortasse
 ea que erant vera cernebat. Itaq̄
 illud vni erat instū p̄p̄tū illis.
 quos castos appellat emm⁹: eē in
 morte sensu neq̄ excessu vite sic
 deleri hoīem: ut fundit⁹ intēret.
 Idq̄ cū multis alijs rebz: tū e pon-
 tificio iure. et ceremonijs sacroz
 intelligi licet: quas maximis i-
 genijs p̄diti. nec tanta cura
 coluissent. nec inuolatas tam
 inextinguibili religioē sanxissent.
 nisi hesisset in eoz mentibz mor-
 tem nō intēritū eē omīa tollentē
 atq̄ delentem: sed quādam quasi
 migratioē cōmutatioēq̄ vite
 que in claris viris et feminis
 dux in celū solebat eē. in ceteris
 humi retinetur et p̄manet. Tū
 ex hoc et nroz optioe Romul⁹

in celo cū dijs agit eū. ut fame
 assentiens dixit emm⁹. et apud
 grecos indeq̄ plapsus ad nos et
 usq̄ ad oceanū hercules tantus
 et tam p̄sens hētur. Hinc liber
 semela natus eadēq̄ fame cele-
 britate tyndaride frēs qui nō mō
 adiutores in prelijs victorie. **P.**
R. Sed etiā nūcū fuisse p̄hibet.
 Quid mo cadmū filia. nome.
 acylk̄ OCCA. noīata a grecis ma-
 tuta hētur a nris. Quid totū
 p̄pe celum ne pluris p̄sequar. nō
 ne huāno genē completū est. Si
 uō scrutari vetera et ex hys ea
 que scriptores grece p̄diderūt.
 eruere coner. ip̄ illi maior gen-
 tū dij qui hētur. hinc nobis
 p̄fecti in celum rep̄ietur. Que
 quoz demōstrātur sepulcra in
 greca remiscere qm̄ es inuariat⁹
 que tradantur mysterijs. tū deniq̄
 qm̄ id late pateat intelliges. Sz
 qui nodum ea q̄ multis post an-
 nis tractae cepissent. p̄phica di-
 diaisset. tantū sibi p̄suaserunt.
 q̄ntū natura admonēte cogno-
 uerūt. rōnes et causas rerū nō
 tendat. uisio quibz dā sepe mo-
 uebatur hysq̄ maxime noctis
 ut videntur ei qui vita excesserāt
 viuē. Ut poro firmissimū hoc
 afferri videtur cū deos eē ardam⁹.
 qd̄ nulla gens tam fera. nemo
 omī tam fit imānis cui⁹ mētē
 non imbuerit deoz opinio. Alii
 de dijs p̄trua sentiūt. Id enim
 vicioso more effici solet. Omīs
 tamen eē vni et naturā diuinā

arbitratur. Nec vero id colloca-
tio hominum aut consensus efficit. non
instituta opinio est confirmata
non legibus. Omnia autem in re con-
sensus omnium gentium lex nature pu-
tanda est. Quis est igitur qui suo-
rum mortem primum non eo lugeat
quod eos orbatos vite commodis arbi-
tratur. Colle hanc opinionem: luc-
tum fistuleis. nemo enim meret
suo incommodo. Dolent fortasse et
anguntur. Sed illa lugubris lamen- -
tatio fletusque merens ex eo est quod
eum quem dileximus. vite commodis
privatum arbitramur. idque sentire.
atque hanc ita sentimus natura ducit.
nulla ratione. nulla doctrina. Maxi-
mum vero argumentum est natura ipsa
de immortalitate animorum tacitam u-
dicare quod omnibus ante sunt et maxime
quidem que post mortem futura sunt.
seriet arbores que alii seculo profuerunt
ut ait in sinephebis quid spectas
nisi etiam postea secula ad se pertinere.
ergo arbores seriet diligens agri-
cola. quarum aspiciet bachani me-
morum. Vir magnus. leges. insti-
tuta. R. P. conferet. Quid
procuratio liberorum. quid propagatio
nomine. quid adoptatio filiorum.
quid testamentorum diligentia. quid
ipsa sepulchrorum monumenta elogia
significat. nisi nos futura etiam
cogitare. Quid illud. nisi dubitamus
quin specimen nature capi deceat.
ex optima queque natura. Que
est melior igitur in hominum genere
natura quam eorum qui se natos ad
homines uiuandos. tutandos et

conseruandos arbitrantur. Abijt
ad deos hercules. nunquam abiisset.
nisi cum inter homines esset eam sibi uiam
muniuisset: vetera iam ista et
religione omnium consecrata. Quid tamen
hac. R. P. tot tantosque viros
ob. R. P. in defectos cogitasse ar-
bitramur. Istom ne ut fimbriis
nomen suum quibus uita timeretur. v.

Nemo unquam sine magna
spe immortalitatis se pro-
pria offerret ad mortem.
Sicut esse otioso themistochli. licuit
epaminunde. ne et vetera et eterna
queram unchi. Sed nescio quomodo
inhiet mentibus quasi seculorum angustum
quoddam futurorum. idque in maxime
ingenijs altissimisque animis et ex-
istit maxime et apparet facili-
me. Quo quidem tempro: quis tam
esset amens qui semper in laboribus
et periculis uiuere. loquor de principi-
bus. Quid poete nomine post mor-
tem nobilitati uoluit. Unde ergo
illud. Aspiciat o cures semis omni
ymagis forma. hic enim primum
maxima facta primum. Mercedem
glorie efflagitat ab hijs quorum primum
affecerat gloria. Idemque. Nemo
me lacrimis decoret neque funera
faxit. Cur. nolito uiuus pota
uirum. Sed quid putas. opifices
post mortem nobilitari uolunt.
Quid enim phidias sui silem sperem
inclusit in clipeo minerve cum in-
scribere non licet. Quid uiri phidias.
Nonne in hijs ipsis libris quos
scribit de contempnenda gloria sua
notia inscribit. Quod si omnium

al. poetas

consensus nature uox est. om̄s q̄
 qui ubiq̄ sunt cōsentit eē aliq̄
 quod ad eos p̄tineat. qui uita cōs-
 ferunt. nobis quoq̄ idem existimā-
 dū est. Et si quoz aut ingenio
 aut uirtute anim⁹ excellit eos
 arbitrābim̄ quā natura bona uel
 optima sunt cernē nature vni. ma-
 xime uerillē est cū optimus q̄sq̄
 maxime postitati seruat eē aliq̄
 cui⁹ is post mortē sensū sit habi-
 turus. S; ut deos eē natura opi-
 namur. quales q̄ sint rōne cognos-
 cim⁹. Sic p̄manē animos arbit-
 mur consensu nationū om̄. Qua
 in sede maneat. quales q̄ sint. rōe
 discendū est. Cui⁹ ignoratio fir-
 it inferos eas q̄ formidines q̄s
 tu cōtempnē nō sine causa uide-
 bare. In tiam em̄ cadentib; corpi-
 b; hysq̄ humo rectis eo qd̄ dōm e
 humari sub t̄ra censebant reliqm̄
 uitā agi mortuoz. Quā eoz opi-
 monē magni erodes consecra st̄.
 quos auerūt poete. frequēs eī
 consens⁹ theatri in q̄ sūt mulier-
 aule et pueri mouet audies tam
 grande carmen. ī quo sūt h̄j v̄sa
 recitati. Assum atq̄ aduerso adhe-
 ronte uix uia alta atq̄ ardua p̄
 speluncas saxis structas asperis
 pendentib; maxims. Vbi rigida
 constat crassa caligo inferū. Tam-
 tūq̄ ualuit erod. q̄ michi quidē
 istam sublatū videtur. ut corpa
 cremata cū scirent tamē ea fieri
 apud inferos fingent que sine
 corpi; nec fieri possent n̄ itelli-
 gi. Animos em̄ p̄ seipos uiuētēs

non poterāt mente cōplecti. for-
 mā aliquā figurāq̄ queiebant.
 Inde homeri tota NECYSA. inde
 ea que me⁹ amicus appi⁹ uepsi-
 omancia faciebat. Inde in uiana
 m̄a auerim lacus vū aīe excitāt
 obscura umbra apto ostio alti a-
 cheuontis falso sanguine ymagines
 mortuoz. has tū ymagines loqui
 uolūt. qd̄ fieri nec sine lingua n̄
 sine palato. nec sine faucū pul-
 monū laterū vi et figura pot̄.
 Nichil em̄ animo uide poterāt.
 ad oculos om̄a referēbāt. Mag-
 ni aut̄ est ingenij reuocāe mētē
 a sensib; et cogitatioem a cōsue-
 tudine abducere. Itaq̄ ardo qd̄
 etiā alios tot seculis extitisse. S;
 eoz quotq̄ h̄is exstet. p̄m⁹ fere
 cides. S; dixit āmos hom̄ eē
 sempiternos. Antiqu⁹ sane fuit.
 fuit em̄ nūneo regnāte gentili.
 Hanc op̄ionem discipul⁹ ei⁹ pi-
 thagoras maxime cōfirmauit.
 Qui cū ueniss; in italiā sup̄bo
 regnāte; tenuit magnā illā gre-
 ciam cū honore discipline tū t̄
 auctoritate. Multa q̄ secula p̄ ea
 sic uiguit pithagoreoz uomen;
 ut nulli alij doctrine creder̄. S;
 redes ad antiquos. rōnem illi sen-
 tencie sue nō fere reddebant; nisi
 qd̄ erat nūneis aut̄ descriptōib;
 explicandū. Platone fecit ut
 pithagoreos cognoscēt. in italiā
 uenisse; et didicisse pithagorea
 om̄a. **P**rimū q̄ de animozū
 cēmitate. nō solum sensisse idē
 quod pithagora. sed rōne etiam

attulisse: quas nisi quis dicas p-
termittam) et hanc totā spem
imortalitatis relinquit. **D. vi.**

A tu me cū in sūma
expectatiōem deduxeris.
deseris. Errāe me her-
cule malo cū platone. quē tu quā
facias scio. quē ex tuo ore amior:
quā cū istis vera sentitur. **S.**
Hæc virtute. Ego em̄ cū eodē
ipō nō minus errauerā. Nū igit-
dubitan) sicut plāq; quāq; hoc
quidē minime. psuadent em̄ ma-
thematica: tiam ī medio mūdi si-
tam. ad vniūsi celi cōplexū quasi
instar pūcti obtinē: qd̄ centron
illi vocant. Eam porro natura
ēē quatuor om̄ gignentiū corporū
ut quasi partita hēant in se ac
diuisa moneta. ut terna et hū-
da. suo apte nutu suo etiā pondē
ad pares angulos in tiam et in
maiz ferūtur. Reliquæ due pres.
vna ignea. altera aialis: ut ille su-
prioris in mediū locū mūdi graui-
tate ferūtur et pondē: sic hæc sur-
sum rectis lineis. in celestē locū
subuolant. siue ipā natura supi-
ora appetente. siue qd̄ a graui-
rib; leuiora nature repellantur.
Que cū constet: p̄ficiū debet
ēē animos cū e corpōe excesserit.
siue illi sint animal. id ē spūa-
les. siue ignei. subline ferri. Si
uō aut̄ numer) quidā sit anim).
quod subtilit̄ magis quā diluade
dicatur. aut̄ quāta illa nō nomata
magis quā nō intellecta natura:
multo etiā integriorā ac puriorā

sunt. ut a t̄ra longissime se hæc fe-
riunt. Horū igitur aliqd̄ est anim).
ne tā uegeta mēs aut̄ in corde cere-
bro ue aut̄ in empēdeleo sanguīe
demersa iaceat. Dixerant hū vō
cū aristoteno equali et condisci-
pulo suo doctos sane homines om̄-
tant). Quorū alter nec condolu-
isse unquā quidē videtur. qui ani-
mū se h̄re non sentiat: alt̄ ita
telectatur suis cantib; ut eos t̄
in hæc cūfferre conetur. armoniaz
aut̄ ex intualis sonoz nosse pos-
sum): quoz varia cōpositio etiā
armonias efficit pluris. Dicitur uō
mēbroz et figura corpis vacans
aīo quā possit armoniā effice: nō
video. Sed hic quidē quāuis eru-
ditus sit: sicut est hæc magis ut
concedat aristoteli. canē ipi doce-
at. Ex ne em̄ illo grecorū p̄bio
p̄cipitur. quā quisq; nox̄ artē:
in hac se exerceat. Illam vō sim-
ditus etiam) indiuiduoz corporū
lenū et rotundorū cōcur sioem
fortuitā: quā tamē democtus
concalescām et spūabilem. id ē
aīalem ēē vult. Is aut̄ anim).
qui est hoz quatuor generū ex
quib; om̄a constāe dicatur. ex
inflāmata aīa constant. ut po-
tissimū videri video panecio supi-
ora capessat necē est. Nich em̄
hūt hæc duo generā p̄m. et si p̄a
semp̄ p̄cūt. Ita siue dissipatur
p̄uul a t̄ris id euenit. siue per-
manet et conseruat habitū suū
hoc etiā magis necē est ferūtur
ad celum. et ab hys p̄cipatur et

diuidat' crassus hic et conartus
 aer qui est t're proximus. Caldior
 est em uel potius ardentior animus
 qui est hic aer que modo dixi cras-
 sum atq; conartu. **Q**d ex eo fieri
 potest: quia corpora nostra t'renorum
 principior' genere confecta ardoe ai
 concalescunt. **A**ccedit. ut eo facilius
 animus euadat ex hoc aere. quem
 sepe iam crassum appello. **C**umq;
 prumpat: qd nichil est animo
 velocius. **N**ulla est celeritas: q;
 possit ai animi celeritate contendere.
Qui si pmanet incorruptus.
 suiq; similis: nate est ita ferat'.
 ut penetret et diuidat omne celum
 hoc in quo nubes imbres ventiq;
 coguntur: qd et humidum et caligi-
 nosum e. ppter exalatioem t're.
Quam regioem ai superauit ai-
 mus. suiq; simile natura contigit.
 et agnoscit: uictus ex anima
 tenui et ex ardore solis tempore
 ignib; insistit et finem altius se
 efferendi facit. **T**u etiam sui stiles
 et leuitate et calore adeptus. ai
 qm parib; examinat ponderib;. **N**ulla
 in preem mouet. **E**aq; ei
 tenui naturalis est sedes cum ad
 sui simile penetrant. i quo nulla
 re egens aletur et sustentabit' iste
 reb; quib; astra alunt' et suste-
 tantur. **C**umq; corporis faab; infla-
 mari soleamus ad omis fere cu-
 piditates. eoq; magis incendit' q;
 hys uel hos emulemur q ea habe-
 ant que nos hie cupiamus: pfecto
 beati erim'. ai corporib; relictis
 et cupiditatu et emulacionu

erim' exptes. **Q**uod q; nunc fa-
 am' cum laxati auris sum'. ut
 ut spectare aliquid uelim' et vi-
 scire: id multo tu faciem' libei'.
 totos q; nos in contempladis reb;
 pficiendis q; ponem'. **P**roea
 quod et natura mest in metib;
 nris insatiabilis quedamq; cupidi-
 tas vi videndi in ore ipelocoru
 illoru quo puencim'. quo faali-
 orem nobis reru celestiu. eo maio-
 rem nobis cognoscendi cupiditate
 dabunt. **H**ec em pulcritudo etiam
 in t'ris pnam illam et amantem
 ut ait theophrastus phiam cog-
 natiois cupiditate incensam exa-
 tant. p'cipue vo fruetur ea. qui
 tu etiam cum has t'ras incolentes.
 circufusi erant caligine tu aae
 mentis despice cupiebat. **E**tem
 si nunc aliquid assequi se putat.
 qui ostiu ponti uiderunt. et eas
 angustias p quas penetrant ea
 que est nominata argo. qa argini
 in ea delecti uiri uecti petebant
 pellem in aurora arietis: aut hij
 qui octaua illa fixa uiderunt euro-
 pam libiamq; rapax ubi diuidit
 vnda: quod tande spectaculu foe
 putam' ai tota t'ram cotueri
 licebit. eius q; ai fici formam.
 arcauscriptioez: tu etiam habitabiles
 regiones. et rursum omi cultu
 ppter vni frigoris. aut calois
 vacantis. **N**os em ne nunc nris
 quidem oculis ceruim' ea q vide-
 m': neq; em est ullus sensu in
 corpoe. **S**ed non ut phisica solu
 docent. veru etiam medici q ista

al. horre.

apta et patefacta videntur. vix qui
quedam sunt ad oculos ad aures
ad nares. a sede animi proficere.
Itaque sepe aut cogitatione. aut
aliqua vi morbi impediti. aptis
atque integris et oculis et auribus.
nec videntur nec audiuntur: ut faci-
le intelligi possit animi et audire
et videre: non eas partes quasi
fenestras sint animi. quibus non sen-
tire nichil quod mens. nisi id
agat et assit. Quid quod eadem
mente res dissimulatas compre-
henduntur. ut colorem. saporem. ca-
lorem. odorem. sonum. Que enim
quoniam quicquid naturam animi cognosce-
ret: nisi ad eum omnia referretur.
et is omnium iudex solus esset. atque
ea profecto non multo puriora et
diligentiora cernerentur. cum quod natura
fert liber animus perveniret. Nam
nunc quidem quinquaginta foramina illa que
patet ad animi a corpore. callidis-
simo artificio natura fabricata
est: non tamen conactis que corporibus
sunt mensepta quodam modo. Cum
autem nichil erit preter animi: nul-
la res obiecta impediet. quo minus
quale quidque sit videat. Quibus
copiose huius dicemus si res postu-
laent: quoniam multa que varia que
spectacula animi in locis celesti-
bus essent habiturus. Que quidem cogi-
tans. soleo sepe mirari non nullos
insolentiam philosophorum qui nature con-
ditionem amittuntur. eiusque inven-
tori et principi gratias exulta-
tes agunt. eumque venerantur ut de-
um. liberatos enim se per eum dicunt

gravissimus dominus timore sempiterno et
diurno ac nocturno metu. Quo
terrore quo metu. Que est anima
tam delira. quam timeat ista. que vos
videlicet. si physica non didissetis ti-
metis: adherencia templi alta ora.
pallida leti. nubila tenebris loca.
Non videtur plin in eo gliari quod
non hec timeat et quod falsa esse
cognoverit. Eoque intelligi potest.
quoniam acuti natura sunt: quoniam huius sane
doctrina credituri fuerunt. Pre-
dantur autem nescio quid adepti sunt:
quod didicerunt se cum tempore moras
veniret totos esse perituros. **vii.**

Quod ut ita sit nichil enim
pugno: quid habet ea
res aut letabile aut glo-
simum. Nec tamen sane quidquam michi
occurrit: cur non pythagore sit et
platonis vera sententia. ut enim pla-
to nullam afferret rationem: vide
quid hominum tribuna ipsa me auctori-
tate frangens. Tot autem rationes at-
tulit: ut velle certis. sibi certe persua-
sisse videatur. Sed plin contra in-
tuitur: animos que quasi capite dan-
natos. morte mulctant. Neque aliud
est quidquam. cur mirabilis huius ar-
mor videatur eternitas. nisi quod ne-
queunt qualis sit animi vacans
corpore intelligere et cogitatione com-
prehendere. Quasi modo intelligat.
qualis sit in ipso corpore. que confor-
matio. que magnitudo. qui locus: ut
si iam possint in homine uno cerni
omnia que nunc tecta sunt. casurus
ne in conspectu videatur animi.
an tanta sit eius tenuitas. ut fugiat

aciem. hec repetent isti qui ne-
 gant animū sine corpe se intellige
 posse: videbunt q̄ in ipō corpe
 intelligant. Nichi quidē naturā
 animi intuenti. multo difficilior
 occurrit cogitatio. multo obscuri-
 or: qualis animus in corpe sit. tā-
 qm̄ aliene domus: quā qualis cū
 exierit et in libentē celum quasi do-
 mū suam veniet. Nos em̄ quod
 nūq̄m̄ vidim⁹. id quale sit. intel-
 ligere nō possum⁹. Certe et deum
 ipm̄ et diuinū animū corpe libe-
 tum cogitatioē complacti possum⁹.
Dicearchus quidē et aristoxenus.
 quia difficilis animi erat quid aut
 qualis eēt intelligētia: nullū oīo
 animū eē dixerūt. **E**st istud
 quidē vel maximū: aīo ipō animū
 videre. Et minimū hanc habz vim
 p̄ceptū apollinis: quo mouet. ut
 se quisq̄ noscat. Non em̄ credo
 id p̄ceptū: ut membra nra aut
 statūrā figurā ue noscam⁹. Ne-
 qz nos corpa sum⁹: nec ego tibi
 h̄ dicens. corpoi tuo dico. Cum ḡ
 nosce te dicit: hoc dicit. nosce ani-
 mū tuū. Nam corpa quidē q̄si
 vas est. aut aliquod animi recepta-
 culū. ab aīo tuo quidq̄ agitur: id
 agitur a te. Hunc igit̄ nosse. n̄
 diuinū eēt: non eēt. hoc acrois
 aīo dam animi p̄ceptū tributū
 a deo. Sit hoc ipm̄ se posse cognos-
 cere. Sed si qualis sit animus. ipm̄
 anim⁹ nescit: dic queso ne eē quidē
 se facit. ne moueri quidē se. ex q̄
 illa rōinatio est platonis. que a
 socrate est in phedrone explicata.

a me aut̄ posita est in sexto lib.
 te. R. P. **Q**uod semp mo-
 uetur: eternū est. **E**d autē mo-
 tum affert alicui quodq̄ ipm̄ agi-
 tatur aliud: qm̄ finem h̄t mot⁹
 viuendi finē h̄cat n̄cē est. Solū
 igitur qd̄ seipm̄ mouet. q̄a nūq̄
 deseritur a se nūq̄m̄ ne moueri qui-
 tem desinit. **Q**uā etiam cetis que
 mouentur. hic fons hoc p̄ncipiū
 est viuendi. **P**ncipiū autē nlla
 est origo. Nam e p̄ncipio oriūt̄
 omnia: ipm̄ autē nulla ex re alia
 nasci potest. **N**ec em̄ eēt id p̄n-
 cipiū: quod gignetur aliud. **E**d
 si nūq̄m̄ oritur: ne occidit quidem
 vnq̄m̄. Nam p̄ncipiū extinctū.
 nec ipm̄ ab alio renascet̄. nec ex
 se aliud creabit. **S**i quidē n̄cē ē
 a p̄ncipio oriri omnia. Ita fit:
 ut motus p̄ncipiū ab eo fit. qd̄
 ipm̄ ex se mouetur. **I**d autē nec
 nasci potest nec mori. vel cōdat
 om̄e celum om̄s qz natura cōsis-
 tat n̄cē est. nec vim ulla nasci-
 catur. qua a p̄mo impulsā moue-
 atur. **C**um pateat igit̄ eternū eē
 quod seipm̄ moueat: quis ē qui
 hanc naturā animis eē tributū
 neget? **I**n aīo est em̄ om̄e quod
 agitatur ext̄no. **Q**uod est autem
 animal: id motu int̄ior agitatur
 et suo. **N**am h̄ est natura pp̄ria
 animi atqz vis. **Q**ue si est vna
 ex om̄bz que se semp moueat:
 neqz natura certe et eterna est.
Cicet cōcurrunt om̄s plebei phi-
 sic em̄ h̄y qui a platone et socre
 et ab ea familia dissident. ap-

pellandi videntur: non modo nichil
unquam tam eleganter explicabunt.
sed ne hoc quidem ipsum quod subtiliter
sit conclusum intelligent: Sentit
igitur anima se moueri. quod cum
sentit. illud vna sentit se in sua
non aliena moueri: nec accidere posse.
ut ipse a se unquam deseratur. Ex
quo efficitur eternitas: nisi quid
habet ad hec. **D. Cap. viij.**

Ego vero et facile sum
passus. ne in mentem
quidem michi aliquid quod
veniret. Ita isti fauco sententiae.
¶ Quid illa tandem? Non le-
uora censes. quae declarant. meae
in animis hominum diuina quaedam.
quae si cernere quocumque modum nas-
ci possent. etiam quocumque modum
intuerent. viderent. Nam sangui-
nem. bilem. pituitam. ossa. ner-
uos. venas. omnem denique membris
et corporis totam figuram. videri
posse dicere: unde coniecta et quod
modo facta sunt. animam ipsum si
nichil esset in eo nisi id ut per eum
viverem. tam natura eius pu-
tare vitam hominis sustentari.
quam vitis quam arboris. haec enim et
dicimus vivere. Item si nichil ha-
bet anima hominis nisi ut appetat
aut fugat: id quoque esset ei commune
cum bestiis. **¶** Habet primum
memoriam et eam infinitam rerum
innumereabilium. quam quidem plato
recordationem vult esse vite superioris.
Nam in illo libro qui inscribitur
Menon: passionem quaedam socrate
interrogat quaedam de geometria

dimensionem quadrati. Ad ea sic ille
respondit ut puer: et tamen ita faciles
interrogationes sunt. ut gradatim
respondens. eodem pneumat. quasi geo-
metrica didicisset. Ex quo efficitur
vult socrates: ut discere nichil ali-
ud sit nisi recordari. Quae locum
etiam multo accuratius explicat in
eo sermone. quae habuit eo ipso die
quo excessit e vita. Docet enim
quemvis qui omnem rem rudis esse
videat. bene interroganti respondente.
declinare se non tamen illa discere:
sed remittendo recognoscere. Nec
vero fieri ullo modo posse. ut a pu-
eris tot rerum atque tantarum mis-
tas et quasi consignatas in animis
notiones quae ennotas vocantur habentur.
nisi anima in quantum anima in cor-
pus intrasset. in rerum cognitione
vigilasset. Cumque nichil esset. ut
in omnibus locis a platone dicitur.
nichil enim ille putat esse quod ori-
atur et incipiat. idque solum esset.
quod semper tale sit quale idea ap-
pellat. nos spiritum: non potuit anima
in corpore inclusus haec agnoscere.
sed cognita attulit. Ex quo tam
multarum rerum cognitionis amira-
tio colligitur. Neque ea plane videt
anima. cum repente in tantum insolitum
tamque perturbatum domicilium migra-
uit: sed cum se collegit atque reuer-
savit tamen agnoscit. illa remittendo.
Ita nihil est aliud discere: nisi recor-
dari. Ego autem maiore etiam quod
dam modo memoriam animarum. Quod
enim est illud quod meminimus.
aut quam habet vim aut unde

uaturā. Non quero quāta
 memoria simonides fuisse dicat.
 quāta themistocles. quāta is qui
 a patre ad senatū legatus ē missus
 cincas. quāta nup̄ charneades. quā-
 ta qui nō fuit sepsis metrodii.
 quāta in et ortensius. De cōi om̄
 memoria loquor: et eoz maxie
 qui in aliquo maiori studio ac
 arte vsantur. Quoz quāta mēs
 sit: difficile est existimare. Ita
 multa meminerūt. Quozsus
 igitur hec spectat orō? Que
 fit illa vis. et vnde intelligendū
 puto. Non est certe nec cordis
 nec sanguis. nec cerebri. nec ato-
 moz. anima sit ignis ne nescio.
 nec me pudet: ut istos fateri
 nescire quod nesciā. Illud si ulla
 alia de re obscura affirmare pos-
 sem aīa siue ignis sit animus:
 cū uirū esse diuinū. Quid ei
 obsecro te? Terra ne tibi hoc
 nebuloso et caliginoso celo aut
 sata aut conacta eē videt̄ tāta
 vis memorie? Si quid sit hoc
 non vides: aut quale sit vides.
 Si ne id quidem: at quātum sit
 p̄fecto vides. Quid igitur? Vnū
 capacitātē aliquā in animo puta-
 m̄ eē quo tanqm̄ in aliquod
 vas ea que memim̄ infūdūt.
 Absurdum id quidē. Quis em̄
 fundus aut que aīi figura ta-
 lis intelligi potest. aut quā tanta
 om̄ino capacitas. an nup̄ in
 certā animā putam̄. et eē meoz
 am̄ signatar̄ in mēte vestigia?
 Que p̄nt verbor̄. que rerum

iparū esse vestigia. Que por-
 ro tam imensa magnitudo. que
 illa tam multa possit effugere.
 Que illa vis quā tandem est que
 inuestigat occulta. quā inuentio
 atq; excogitatio dicit. Ex hac
 ne tibi terrena mortaliq; natā
 caduca. concreta ea videntur. Aut
 quid p̄m̄ quā sūme sapientie vir
 pitagore visum ē om̄ibz rebz im-
 posuit noīa. aut qui dissipatos
 homines congregauit. et ad societa-
 tē vite conuocauit. aut quā sonos
 vocis qui infiniti videbātur pau-
 cas hūm̄ notis t̄minauit. aut
 qui errantiū stellaz ausus. p̄-
 gressiones. institutiōes. notauit.
 Om̄s etiam magni superiores quā
 fruges. qui vestiti. qui recta. quā
 cultum vite. qui p̄fidia contra
 feras t̄uenerūt: a quibz exculi
 et mansuefacti a necessarijs ar-
 tificijs ad elegantiora defluxim̄.
 Nam et auribz oblectatio mag-
 na parata est inuenta et temperata
 varietate et natura sonoz. Et
 astra suscipim̄: tū ea que sūt
 infixa certis locis. tū illa nō re
 sed vocabulo errantia: quoz con-
 uersioēs om̄sq; motus. quā animus
 vidit. is docuit siml̄e animū ei
 eē. qui ea fabricatus eēt in celo.
 Nam cū archimedes. solis. lu-
 ne. quāq; errantiū motus in sp̄cū
 illigauit: effecit idē quod ille qui
 in timo mūdū edificauit pla-
 tons deus: ut tarditate et cele-
 tate dissiml̄inos motus vna
 reger̄ conuisione. Qd̄ si in hoc

mūdo fieri sine deo non potest: ne in spēra quidem archimedes costem motus sine diuino īgenio potuisset imitari. **N**ichil ne h̄ quidē notiora et illustriora cauē vi diuina videntur: ut ego aut poetam grūcē planūq; carmen sine celesti aliquo mentis īstinctu putē fundē. aut eloquēciā sū maiore quadam inflūe. abundātem sonantib; verbis. vberib; q; sentencijs. **Capitulum. xv.**

Dhilosophia uō omni n̄ arcū. quid est aliud nisi ut plato donū ut ego inuentū deoz. **H**ec nos primū ad illoz cultū. deinde ad ius hominū qd̄ situm ē in geneis hūan̄ societate. tū ad modestiam magnitudinēq; animi erudiunt. **E**ademq; ab aīo quasi ab oculis caliginē expulit: ut omnia sup̄a infera p̄ma vltima media videmus. **P**orsus hec diuina michi videtur vis: q̄ tot res efficiat et tantas. **Q**uid ē em̄ memoria rerū et verborū. **Q**uid porro inuenio. **P**fecto id: quo ne in deo quidem q̄q̄m manus intelligi potest. **N**on em̄ ambrosia deos aut nectare. aut inuentate pocula n̄ strere. letari arbitror: nec homerū audio. qui gammeden ab dijs ruptū ait p̄t̄ formā. ut ioui libere n̄ straret. **N**on iusta causa: ut laomedonti tanta fieret iniuria. **F**ugebat hec homer̄: et hūana ad deos tr̄ns-

feribat. **D**iuina malle ad nos. **Q**ue autē diuina. **V**igē. sape. inuenire. inuenisse. **E**rgo animus qui ut ego dico diuinus est ut euripedes audeat dicere deus. egrē si deus aut aīa aut ignis ē idē est animus hominis. **N**am ut illa deoz natura celestis. et tū vacat et humore: sic vtriusq; harū rerū hūanus animus est ex ps. **S**in autē q̄nta ē quedā natura ab aristotile inducta: primū h̄ et deoz est et animoz. **H**anc nos sententiā secuti. in cōsolatione hys ip̄is verbis exp̄ssimus. **A**mmoz nulla in tr̄is origo inueniri potest. **N**ichil em̄ est in animis mixtū atq; cōartū: aut quod ex tū natū atq; fctū eē videatur: nichil ne aut humidum q̄dem. aut stabile aut igneum. hys em̄ in naturis nichil ī est qd̄ vni memorie. mentis. cogitationis hēat: quod et p̄tenta teneat et futura prouideat. et complecti possit p̄ncipia: que sola diuina sunt. **N**ec inueniunt ūq; vnde ad hoīem venire possint. n̄ a deo. **S**ingularis est igitur qdā natura atq; vis animi. seuncta ab hys animis usitatis notis q; naturis. **I**ta inquit est illud quod sentit. qd̄ sapit. qd̄ viuūt. qd̄ viget. celeste et diuinū. ob eamq; rem eternū sit necesse est. **N**ec vero deus ip̄e qui intelligitur a nobis. alio modo intelligi potest: nisi mens soluta qdā ē libera et segregata. ab omni

Ambrosia ab; deoz.
Nectar potus deoz.

conuersione mortali. Oia seniens
 et mouens: ipa qz predita motu
 sempiterno. hoc e gene atqz eadem
 e natura est huana mens. **U**bi
 ergo aut qualis est ista mens?
D. Ubi tua aut qualis: potes
 ne dicere? **R.** An si omnia ad
 intelligediu non habeo que hie
 vellem ne hijs quidem q habeo
 p te vti michi licebit. Non valz
 tantu animu. ut seipm ille vide-
 at. At ut oculus. sic animu se no
 videns alia ceruit. Non videt au
 qd mimm est forma sua fortasse:
 qm qd id quoqz. Sed relinquam
 vni: certe sagacitate. memoiam.
 motu. coloritate videt. hec mag-
 na. hec diuina. hec sempiterna
 sunt. **Q**ua facie quide sit.
 aut ubi habitet. ne querendu
 quide est. vt cu videm9 specie
 primu. candore qz celi. deinde con-
 stans celebritatem tantam qntam
 cogitare no possum9. Tu vici-
 tidmes diez ac noctiu. comotio-
 nes qz tempoz quadruplitas. ad
 maturitate frugiu. et ad tempa-
 riones corpoz aptas. eoz qz omniu
 moderatore et ducem sole. lunaqz
 accretione et diminutione luminis.
 qz fastoz notatam et significare
 dies. Tu in eodem orbe in. vij. ptes
 distributo qnqz stellas fieri coste
 cursus constantissime seruantis.
 disparibz me se motibz. nocturna
 qz celi formam mundi qz sideribz or-
 natam. Tu globum terre emne-
 tem e mari fixu in medio mundi
 vniusi loco. duabz oris distatibz

habitabilem et culta. Quaz alta
 qua nos incolim9. sub axe poita
 ad stellas. vij. vnde horifer aq-
 lome stridor. gelidas molit nubes.
 Alia australis. ignota nobis. qua
 uocant greci anticoona. Cereas
 ptes multas: qz aut frige iuge
 ant. aut vntu calore. hic aut
 ubi habitam9 no inmittit suo
 tempoe. celu mtesce. arbores fru-
 descere. vites lenice papinis pu-
 beste. rami bacharu vbertate in-
 curneste. segetes larguri. fruges
 florere omnia fontes statue. herbis
 prata conestui. Tu multitudme
 peaidu partim ad uestendu. partim
 ad cultus agroz. partim ad uehe-
 dum. partim ad corpa vestienda.
 hoim qz ipm quasi cōtemplato-
 rem celi ac deoz. eorūqz cultore:
 atqz homis valicari agro omis ac
 maria patencia. Hec igitur et
 alia imineabilia cerim9: pos-
 sum9 ne dubitare quin hijs pre-
 sit aliquis uel effector si h nata
 sunt ut platon videtur uel si sp
 fuerit ut aristoteli placet mode-
 rator tanti corpis et numeris.
Dic mente homis quams eam
 non vides ut deu non vides. et
 tamen deu agnoscis ex opibz ei:
 sic ex meoria reru. et inuentione
 et celeritate motus omi qz pul-
 tudine virtutis. vni diuinam
 mentis agnosito. **D. ca. x.**

In quo igitur loco est?
R. Credo equide in ca-
 pite. Et au ardam: io-
 nem afferre possum. Sed alias:

ubi sic animus. Certe quidem in te est. Que est natura propria: pu- ro et sua. Sed fac igneam. fac spirabilem: nichil ad id de quo a- gumus. Illud modo videto: ut deum noveris et si eius ignores et locum et faciem. sic animum tuum notum esse oportet. eadem si ignores et locum et formam. In animi autem cognitione dubitare non possumus. nisi plane in physicis plumbis sumus. quin nichil sit animus conactum. nichil amixtum. nichil copulatum. nichil coaugmentatum. nichil duplex. Quod cum ita sit: certe nec scerem. nec dividi. nec discerpi. nec distrali potest. Nec intus igitur. Est enim interitus quasi discessus ac secretio. ac direptus earum partium. que ante interitum iunctione aliqua tenebantur. **Capitulum xii**

His et talibus rationibus adductis socrates nec parvum quesivit ad iudicium capitis. nec iudicibus supplex fuit: adhibuitque liberam contumaciam a magnitudine animi. non a superbia ductam. Et supremo vite die. de hoc ipso multa disseruit: et paucis ante diebus cum facile posset e custodia elabi noluit: et cum pene in manu mortiferum tenens poculum. locutus ita est. ut non ad mortem trahi. verum in celum videretur ascendere. Ita enim censebat. Itaque disseruit vias esse duas. duplicesque eiusdem animorum e corpore excedentium. Nam qui se humanis vicibus contuminauissent. et se totos libi-

deribus dedissent. quibus cecati vel ut domesticis vicibus ac flagitiis se inquinavissent. vel. **R. P.** violanda fraudes inexcipiabiles concepissent his deum quoddam iter seclusum esse a consilio deorum. Qui autem se integros se castosque servavissent. quibusque fuisset minima cum corpore contagio seseque ab hiis pro se auocavissent. essentque in corporibus humanis imitanti vitam deorum: hiis ad illos a quibus essent perfecti reditum facilem pate. Itaque commemorat ut agni qui non sine causa apollini dicati sunt. si quod ab eo divinationem hinc videretur. quod providentes quid in morte boni sit. cum amitu et voluptate moriantur: sic omnibus bonis et doctis esse faciendum. Nec vero de hoc quisquam dubitare posset. nisi idem nobis accideret diligentem de animo cogitantibus. quod hiis sepe usu venit. quod cum acriter oculis deficientem solem intueretur. ut aspectum omnino amitterent: sic mentis acies. serpam intuens non nunquam hebescit: ob eamque causam contemplantum diligentiam amittit. Itaque dubitans. circumspectans. hesitans. multa adversa verens. tanquam rates in mari immerso mea vehitur oratio. **xij. capitulum**

Sed hec vetera: et a grecis. Caro autem sic abiit e vita: ut causa moriendi se natum esse gaudet. Verat enim ille dominas in nobis deus. in iussu nos hinc suo demigre. Cum vero eam istam deus ipse dederit: ut tamen socium nunc caroni. sepe multis: et ille

medius fidus vir sapiens letus
 ex hys tenebris in lucem illa ex-
 cessit: nec tamen illa vincula car-
 ceris impuerit. Leges em̄ vetant:
 sed tanqm̄ a magistratu atq; ab a-
 liqua p̄tate legitima sic a deo euo-
 catus atq; emissus exierit. Tota
 em̄ phorū vita ut ait idem: cō-
 mentatio mortis est. Nam quid
 aliud agim⁹ cū a voluptate id est
 a corpōe cum a re familiarī que ē
 m̄stra et famula corpis. cum a
 R. P. a. cum a negotio om̄ seuota
 m⁹ animū: quid m̄qm̄ tū agim⁹.
 nisi animū ad seipm̄ auocam⁹.
 secum eē cogim⁹. maximeq; a cor-
 pōe seducim⁹. Decerne autē a
 corpōe animū. nec quidqm̄ aliud
 est qm̄ emori discē. Quare h̄
 cōmētēmur. n̄ crede: disuigam⁹
 q; nos a corpibz. id ē distam⁹ moi:
 hoc et dum erim⁹ in tris. erit illi
 celesti vite simile: et cum illuc ex
 hys vinculis emissi feremur. min⁹
 tandabitur cur⁹ aiorum. Nam
 qui in compedibz corpis semp fue-
 runt. ead̄ cum soluti sunt. tard⁹
 ingreditur: ut h̄j qui ferro viti
 multos annos fuerūt. Quo cū
 venerim⁹: tū demq; viuemus. Nā
 hec quidem vita mors est: quā
 lamentari possem si libet. D.
Sas tu quidē in .xiii.
 consolatioe es lamētat⁹:
 qm̄ cū lego nichil malo
 p̄ has relinqre. Hys vero modo
 auditis: multo magis. ¶ Veiet
 temp⁹ et quidem celerit: siue
 retractabis siue pbabis. Volat

em̄ etas **T**antum autē abest.
 ab eo ut malū mors sit. qd̄ du-
 dum videbatur. vt verear ne hōi
 nichil sit nō malū aliud. sed cte
 potius nichil aliud bonū. Si qui-
 tem uel dii ip̄i uel cū dijs futuri
 sum⁹. D. Quid refert? Afflic-
 em̄ qui hec nō probent. ¶ Ego
 autē ita te nūq; in hoc sermone
 dnm̄tam ulla uti rōne: ut mors
 tibi videri malū possit. D. Qui
 potest cū ista cognouerit. ¶ Q
 possit rogat. Caterue veniūt
 cont̄dicentiū: nec solū epianreoz
 quas equidē non despicio. si nescio
 quomō doctissim⁹ quisq; cōtēp-
 mt. Acerrime autē debae mee
 dichearth⁹ cont̄ hant īmortali-
 tatem disserunt. Is em̄ tris lib⁹
 scripsit. qui lesbicij vocatur.
 quod nutilene sermo hitus sit:
 in quibz vult efficē animos eē
 mortal. Stoici autē vsurā nob̄
 languitū tanqm̄ cornibz. Du-
 mansuros autē aīos: semper ne-
 gant. Nū nō vis igitur audire.
 Cur etiam si ista mors tamen
 nō sit in malis ut videt⁹. D.
 Sed me nemo de mortalitate de-
 pellet. ¶ Laudo id quidē: et
 si nichil animis oportet confidē.
 Nouemur em̄ sepe aliq; acute
 conduso. et labam⁹ mutam⁹q;
 sentēciam clarioribz in rebz. In
 hys est em̄ aliqua obscuritas.
 D. Id igitur si acciderit: sim⁹
 armata. ¶ sane quidē: sed ne
 accadat p̄uidebo. D. Nūquid ḡ
 est cause. cur amicos nros stoncos

dimittam? **E**os dico qui autē
manē animos. cū e corpore excesse
runt: sed non semp. Istos vero
qui quod difficilimū est in hac
causa suscipiūt posse animū ma
nē corpore vacātem. illud autē qd
non modo facile ad credendū est.
sed eo concessō qd uolunt conse
quens idcirco non dant: ut cum
dū pmanferit. nō intreat. **A**.
Bene deprehendis: et isto mō se
res habet. **C**redam⁹ igit pane
tio: a platone suo dissentienti.
quem om̄bz locis diuinū. quem
sapientissimū. quē sanctissimū.
quē homerū phiorū appellat: hui⁹
hanc vnā sententiā de imorta
litate aiorū non pbat. **V**ult em̄
qd nemo negat. quiddā natū sit
intire: nasci autē animos. qd de
claret eorū similitudo qui parā
tur. q̄ etiam ī ingenijs nō solum
in corpibz appareat. **A**lterā at
affectū iōnem. **N**ichil eē qd dōle
at: qn id egrū quoqz eē possit.
Quod autē in morbu cadat: id
etiam intiturū. **D**oleat autē
āimos. ergo etiā intire. **H**ec
refelli pnt. **S**ūt em̄ ignorantis.
cum de etinitate aiorū dicatur.
de mente dici. que om̄ turbido
motu semp vacet: non de ptibz
hijis in quibz egritudines. ne libi
dinesqz versent: q̄s is cont̄ quē
hec dicatur semotas a mente t
disclusas putant. **J**am similitudo
magis apparet in bestiis: quarū
animi sūt iōnis exptes. **H**om̄
autē similitudo ī figurā corporū

magis existit: et ip̄i animi mag
ni refert. quali in corpore sint
locati. **A** Julia em̄ e corpore exis
tunt: q̄ multū mentē obtūdāt.
Aristoteles quidē ait. om̄s inge
mosos melancolicos eē: ut ego
me tardiorē esse nō moleste ferā.
Funneāt multos: idqz quasi cō
stet cur ita fiat. iōnem affectū.
Qd si tanta vis est ad habitū
mentis in hijis q̄ gignūtur: in
corpore. ea sunt autē. **A**t quēcūqz
sunt. que similitudinem faciūt. nō
necitatis affectū: cur nascat̄ animi
similitudo. om̄ito similitudines. vel
lem ad eē posset panea⁹. vixit
cū affricano. **Q**uerit ex eo.
cui⁹ suozū similis fuisset facie
affricani fratris nepos. **V**ita
om̄i pditorū ita similis: ut eēt
facile decim⁹. **C**ui⁹ etiā similis
P. crassi et sapientis et eloq̄tis
et p̄mi hom̄is nepos. **M**ultozūqz
alioz claroz uiuoz quos nichil
attinet uoiare nepotes et filij.
Sed quid agim⁹. **O**bliti ne sum⁹
hoc nobis nūc eē ppositū. cū sa
tis de etinitate dixissem⁹. ne si ī
teriret quidē animi quiddā mali
eē in morte. **D. . xiii. .**
Ego vero meminēū. s̄
te de etinitate dicētem.
aberrāe a pposito facile
paciebar. **A**. **V**ideo te alte spec
tare: et velle in celū migrāe. **D**.
Spero fore: ut cōtingat id nobis.
Sed fac ut isti uolunt aios non
remanē post mortē. **A**. **V**ideo nos
si ita sit puari spe beatiois vite.

Malum uero quid affert ista sententia? fac enim sic animi interire, ut corpus. Num igitur aliquis dolor, aut omnino post mortem sensus in corpore est? Nemo id quidem dicit: et si democritum in simulat epicurus democritum negat. Ne in animo igitur quidem sensus remanet. Ipse enim nusquam est. Vbi igitur malum est, quum tantum nihil est? An quum ipse animus discessus a corpore, non fit sine dolore? Ut ardam ita esse: quum est id exiguum. Et falsum esse arbitror: et fit plimque sine sensu, plimque etiam cum voluptate. Totumque hoc leue est qualecunque est, fit enim ad punctum temporis. **D. xv.**

Illud angit uel potius exaruiat: discessus ab omnibus hijs bonis, quae sunt in vita. **N.** Vide ne a malis potius dici possit. Quid ego nunc lugream vitam hominum? Verum et iure possum. Sed quid necesse est, cum id agam ne post mortem miseros nos putemus fore: etiam vitam efficerem deplorando miseriorem? fecimus hoc in eo libro: in quo nosmetipsos quantum potuimus consolatumur, a malis igitur mors abducit, non a bonis: uerum si queimus. Et quidem hoc a cirenaico hegesia sic copiose disputat, ut is a rege ptholomeo prohibere esse dicitur illa in scholis dicere: quod multi hijs auditis, mortem sibi ipsi consistere uent. Callimachi quidem epigramma in ambraiorum theombrota est: quae ait cum ei nihil accidisset aduersi, e muro se in mare

abiecisse lecto platonis libro. Eius autem quem dixi helysie liber est, arotaptypon, quo a vita quidam per mediam discedens renouatur ab amicis: quibus respondens, uita humane enumeat inconmoda, possem id facere, et si minus quod ille: qui omnino uiuere expedire neminem putat. **Q**uero alios. Idcirco ne nobis expediat, qui et domesticas et forensibus solacijs ornamentisque prauitate certe si autem occidisset, mors nos a malis non a bonis abduxisset. **S**it igitur aliquis qui nihil mali habeat: nullum a fortuna uulnus accepit. **A**etellus ille honoratus quatuor filiis: at .l. piam, quibus septedecim iuxta uxorem natis. In utroque eandem fortuna potestatem habuit in altero est. **A**etellum enim multi filij filie uel nepotes, neptes, in regnum imposuerunt, priamum tanta progenie orbatum cum in aetiam confugisset, hostilis manus incenit. hic si unus filijs in columi regno occidisset, astante ope barbarica, tectis celatis et laqueatis: utrum tandem a bonis an a malis discessisset? **T**u certe uideatur a bonis, at certe melius ei euensset: nec tam flebiliter illa caneretur. **H**ec omnia uidi in flammam priamam vitam eripi iouis aram sanguine turbari. **Q**uasi uero ista mala uel quidquam tamen melius ei potuisset accidere. **Q**uod si autem occidisset: tamen euentum omnino amisisset. hoc autem tempore sensum amisit malorum. **P**ompeio nostro familiari

cum grauit̄ egrotaret neapoli
melius f̄m̄ est. Coronati nea-
politani fuerūt nimirū etiam
puccolani: vulgo ex opidis pub-
lice gratulabātur. Ineptū sane
negociū et gressū. sed tū fortu-
nati. Vtū igit̄ si nūc̄ extinc-
a bonis rebus an a malis discessis-
set? Certe a miseris. Non em̄
cum socero bella gessisset. nō ar-
ma sumpsisset imparat̄. nō do-
mū reliquisset. nō ex italia fu-
gisset. non exercitiū fuisse nudus
in seruoꝝ ferrū et manus mei-
disset: non liberi deleti nō fortu-
ne om̄s a victoribz possideretur.
Qui si mortem tū obisset. iam-
plissimis fortunis occidisset. Is-
ppagatioē vite quot q̄ntas q̄m̄ i-
credibiles auxit calamitates. He-
morte effugūtur: etiā si nō eue-
nerint. tū quia p̄nt̄ euenire. S;̄
hom̄es ea sibi accidē posse nō co-
gitant. Metelli sperat̄ sibi quiscq̄
fortuna. P̄inde quasi aut plures
fortunati sint q̄m̄ infelices: aut
certi quidq̄m̄ sit in rebz huānis
aut sperare sit prudētia q̄ t̄m̄e.
Sed hoc ip̄m̄ con. **xv.**
cedatur: bonis rebz ho-
mines morte priuari.
Ergo etiā carē mortuos vite com-
modis: idq̄ eē miserū. Certe id di-
cant necesse est. an potest is qui nō
est. re ulla carē? Triste em̄ est
ip̄m̄ nomen carendi quia subicit̄
hec quis habuit nō habet. deside-
rat. acquirit̄ indiget. hec opinor
māmoda sunt carentis. Caret

oculis odiosa cecitas. libis orbitas.
Valet h̄ in viuis. Mortuorū aut̄
non modo vite comodis: sed ne vi-
ta quidem ip̄a quisq̄m̄ caret. De
mortuis loquor qui nulli sūt. Nos
qui sum̄ nūc̄ aut si cornibz carem̄
aut pennis. sit qui dixerit? Certe
nemo. Quid ita? Quia cū nō
habeas qd̄ tibi nec vsu nec natura
sit aptū non cares etiā si sentias
te nō habere. Hoc p̄mendū est atq̄
etiā arguendū est: confirmato
illo de quo si mortales animi sūt.
nō possum̄ dubitare. quin tant̄
interitus in morte sit vt̄ minima
quidē suspicio sensus relinquatur.
Hoc igitur probe stabilitū & fixū:
illud excutiendū est ut sciat̄ quid
sit carē. ne relinquat̄ aliquid er-
roris in verbo. Carē igitur hoc sig-
nificat. egere eo quod habē velis.
Inest em̄ velle in carendo: nisi cū
sit tanq̄m̄ in febr̄i dicit̄. alia q̄dā
notioē verbi. Dicitur em̄ alio
mō etiā carē cū aliquid nō hēas.
et nō habere te sentias. etiā si id
facile paciare. Carē in morte nō
dicitur: nec em̄ eēt̄ dolendū. Di-
catur illud bono carē quod ē malū.
Sed ne viuis quidē bono caret̄:
si eo non indiget. Sed in viuis tū
intelligi potest: regno te carere.
Dici aut̄ h̄ in te satis subtiliter
non potest. Possēt in Tarquino:
cum regno eēt̄ expulsus. At in
mortuo ne intelligi quidē potest.
Carere em̄ sentientis est. nec sen-
sus in mortuo. Nec carē quidē
igitur in mortuo est. Qm̄q̄ quid

opus est in hoc philosophari :
cum re non magnope pernam esse
videamus. **Capitulum. xvij.**

Quocens non modo ductores
nri. sed unusi etiam exer-
atus ad non dubiam morte
concaerent. Que quide si time-
retur. non. I. Brutus arcens cu re-
diti manum que ipse expulcrat
in pho conadisset. Non cu lati-
ms decertans par deaus cu etrus-
tis filius cum puro fabricius se
hostiu telis obiectissent. Non vno
vello pro pria cadentes scapiones
hispania vidisset : nec paulu et
geminu carne. venusia marcelli.
latini albinu. lucani grachi. Nu-
quis horu miser hodie : Nec ai
quide post spm extremu. Nec
em potest esse miser quisq sensu
pempto. At idipm odiosum e sine
sensu ee. **Odiostu** : si id eet care.
Cum vero pspiciu sit nichil pos-
se in eo ee qui ipse non sit : qd pt
in eo ee odiosum. qui nec carat
nec sentiat. **Quinq** h' quide mi-
nis sepe. sed eo qd in hoc mest
omni animi cotractio ex metu
mortis. **Qui em** satis viderit
id quod est : luat clarus animo
et corpoe consumpto. totoqz anima-
te delecto et facto intatu unuso.
illud animal qd fuerat frm esse
nichil : is plane pspiciet me ipso.
centauru qui nuqm fuerit et
regem agamemone nichil intee.
Nec pluris nuc facem. a. camil-
lum ob caule bellum : qm ego vi-
no feceru romam captu. **Cur igit** :

Quia et camillus toleret. si h
post. ccc. et quinquaginta fere
annos euentura putaret et ego
toleam. si ad .x. milia annor ge-
tem aliquam nra vrb potitua
putem : quia tanta caritas pue
est. ut eam non sensu nro. sed sa-
lute ipi metiamur. **Itaq** non
modo non detret sapientem mors
que ppt incertos casus cotidie mi-
minet. et ppt breuitate vite
nuqm potest longe abee : q' nnu
in omne temp. **K. P.** consulat. su-
is qz ut postitate ipam aut sensu
habiturus non sit. ad se putet pe-
uere. **Quare** licet etiam mortale
aiam iudicatem. etna moliri. no
glie cupiditate qua sensurus non
sit. sed virtutis : qm uatario glia
etiam si tu id non agas consequitur.
Natura vero se sic habet : ut
quomo maui nobis reru omni or-
tus nr afferat. sic exitum mors.
Ut nichil pmanet ad nos an orcu :
sic nichil post mortem pmanebit.
In quo quid potest ee mali. cu
mors nec ad viuos pmaneat nec
ad mortuos. **Alteri** nulli sunt :
altos non attinget. **Qua** qui le-
more faciunt : morti similitima vo-
lunt ee. **Quasi** no ita quisqm
xc. annos velit viuere : ut ai. lx.
confecerit. reliquos dormiat.
Ne fies quide id velit : no mo-
ipie eudimion. si fabulas audire
volunt. qui nescio qm in latino
obdormiunt qui est mors carie.
nondum opinor est expectus. **Nu**
igit eum aiue censes cu luna

al. lachimo

laboret. a qua consopit^r purat^r.
vt eum dormiente oscularetur.
Quid ariet aut qui ne sentit qui
tem. Habes sompnu^m ymaginē
mortis. eamq; cotidie viduis: et
dubitas quin sensus ullus i mor-
te sit. cū eius simulaculo videas
meē nullum sensum. **xviii.**

Pellatur ergo iste mep-
tae pene amiles: an te-
pus mori miserū esse.
Quod tandem temp⁹ nature. Ne
ad ea quidē dedit usura vite tan-
qm pecunie: nulla pstituta die.
Quid est igitur quod q̄raē. si
reperit cum vult. Ea em̄ condi-
tione accipias. Item si puer parv⁹
occidit. equo aīo ferendū putat.
Si vero in cunis: ne querendū
quidē. At qui acerbis ab hoc exe-
git natura qd dederit. Nondū
gustauit inquit vite suauitate.
Hic autē iam sperabat magna:
quib; firm cepnat. At hoc ul' id
quidē in ceteris reb; meli⁹ putat.
aliquā prem qm nullā attinē.
Cur in vita cecus. Quāq; nō
male agit id callimachus multo
sepius lacrimasse priamū qm
trouili. Forū autē qui exacta eta-
te moriuntur. fortuna laudatur.
Cur nā? Neor. nullis si vita lo-
gior dāctur. possēt iocundior. Su-
dnl em̄ est pfecto hominis prudē-
cia dulcius: quā ne cetera auferat
affert certe senectus. Que ved
etis longa est. aut quid homini
longū? Nonne modo pueros.
modo adolefcētes. in cui su a tigo

insequēs nec opmācis affecta
est senectus. Sed quia ul' mch
hēnus: hoc longū dicam⁹. Oīa
ista pūde ut cuiq; data sūt: p
rata parte a vita longa aut bre-
ui addicūtur. Apud hippam in
fluvū qui ab europa pte in pō-
tū fluit aristoteles ait bestiolas
quasda nasci. q̄ vnu diem viuāt.
Ex hīs igitur hoīa octaua que
morta est: pueta etate mortua
est. Que vero occidente sole: de-
cepita. eo magis si etiā solsticia-
li die. Confer nām longissimā
etatem cū cēmitate in eadē ppe
modū breuitate qua ille bestiole
reperitur. **C**ontēpnam⁹ igit^r
om̄s meptias. quod em̄ lenius
huc leuitati nomē imponā: to-
tanq; vnu bñ viuendi in animū
robor ac magnitudie et om̄
huānarū rerū contēptōe ac des-
piciencia iussu tyrannoz in om̄
vūture ponam⁹. Nam nūc qd
cogitatioib; molestissimis effem-
nam: ut si an̄ mors qm chalde-
orū promissa consecuti sum⁹ ad-
uentet spohati quibzda magnis
bonis illusi et destituti videam⁹.
Qd si expectando et desiderando
pendem⁹ animis cruciamur. an-
gim. proh dii imortales q̄ illud
iter iocundū esse debet. quo cō-
fecto nulla reliqua sollicitudo fu-
tura sit. **xix.**
Quam me delectat che-
rimenes: qm clato aīo
est. Et si em̄ flem⁹ cū legim⁹:
tū nō insecābit vir clar⁹ emōit.

Qui cum coniectus in carcere .
 .xxv. iussu tyrannorum. Venenū
 ut sitiens ebibisset : reliquū sic
 e poculo eiecit . ut id resonaret .
 Quo sonitu audito : aridens . p.
 pmo inquit hoc pulchro arcae :
 qui in eū fuerat detrimus . Circa
 eū in cōtinuis solent noīare au
 poculū tradituri sunt . Iusit vir
 egregius extremo spū : cū iam
 precordijs cōceptā mortē contemneret .
 Vereq; ei qui venenū prēbuerat .
 mortē eam est auguratus : q̄ breui
 consecuta est . Quis hanc maxi
 animi eq̄tate . in ipā morte lauda
 ret . si mortē malū iudicaret .
 Vadit eū in eundē carcerem . atq;
 in eundē paucis post annis aphū .
 Socrates : eodem scelē iudiciū quo
 tyrannorum thieramenes . Que ē
 igitur eius oratio . qua facit eū
 plato vsū apud iudices . iam
 morte mulctatum . .xxv. u

Magna me inquit spes
 tenet iudices bene michi
 euenire : qd̄ mittar ad
 mortem . Necessē eū est sit al
 terū de duob; : ut aut omīs omīo
 sensus mors auferat . aut ī aliū
 quēdam locū ex hīs locis morte
 migret . Qm̄obis si sensus ex
 tinguit . mors q; sompno filia ē .
 qui nō nūqm̄ etiā sine misis sop
 norū pacatissimā quietē affert :
 di; bonū quid lucrū est emori : aut
 qm̄ multi dies repur pnt q̄ tali
 nocti anponatur . cui simlis fu
 turū est ppetuitas omīs cōsequē
 tis tpris : quis me beator . Sm

veni sunt que dnr̄. migrioem ee
 mortem in eas horas quas qui e
 vita excesserūt incolunt : id mltro
 beatus est te cū ab hīs qui se in
 diam numerō haberi nolunt eva
 seris ad eos venire . qui vē iudices
 appellentur : minoe radamantiū .
 aiacem . Tripolemiū : cōuenireq;
 eos qui iuste cū fide vixerunt . H
 pegrinatio nobis mediocriū videi
 potest . Ut vero colloqui cū or
 phico musco . homero . hesiodo . hie
 at : qm̄ tantē estimatis . Equi
 dem sepe emori si fieri poss; . velle :
 ut ea que dico michi licet euenire .
 Qnta autē delectatiōe afficeret .
 cū palamedē . cū aiacem . cū alios
 iudicio iniquorū arāmentos con
 uerem . Temptare etiā sumi
 regis qui maximas duxit ad
 troyam . et vlixis sisyphiq; pri
 tēciam : nec ob eam rem cū h̄ ex
 quiretōm sicut hic faciebā capite
 dampnaret . Ne vos quidē iudi
 ces hī qui me absoluitis mortē
 timueritis . Nec eū cuiq; bono
 mali quidq; euenire potest n̄
 viuo nec mortuo : nec vniqm̄ ex
 res a diis imortalib; negligēt .
 Nec michi ip̄ hoc accidit forau
 to . Nec vero ego hīs a quib;
 condēpnatus sum . habeo qd̄ suc
 censam . nisi qd̄ michi uocē se
 crediderūt . Et hoc quidem h̄
 modo . Nichil autē melius ex
 tremo **D**ed tempus ē inquit
 iam hinc abire me ut moriar :
 vos autē ut vitam agatis . Vtrū
 autē sit melius : di; imortales

sciūt. hominē quidē scire arbitrar
nemine. **N**e ego aut paulo
hūc animū malū q̄ corū om̄i
fortunas qui de hoc iudicauerūt:
et si quidē preter deos negat scire
quēq̄m. id sciri ip̄e vtrū sit meli⁹.
Nam dixit autē: sed suū illud
nichil ut affirmet tōnet ad exte
riū. Nos autē teneam⁹: ut nich
censeam⁹ eē malū. quod sit na
tura datū om̄ibz: intelligam⁹q̄
si mors malū sit. eē sempiternū
malum. Nam vite misere mors
finit eē videtur. Mors si ē mi
sera: finis null⁹ eē potest. **xxi.**

Sed quid ego socrate aut
theramene p̄stantes
vros virtutis et sapie
gloria cōmemoro? Cū lacedemo
ni⁹ quidam cui⁹ ne nomē quidē
proditiū est. mortem tantop̄e cō
tempserit: ut cū ad eam ducēt
dampnat⁹ ab ephoris et ceteri volui
hilarit̄ atq̄ leto: dixissetq̄ ei quidā
mimicus. cōtempnis ne leges ligni
gi. respondit. Ego vero illi gr̄as
maximā habeo. qui me ea pena
muletauerit. quā sine mutatiōe
et sine versura possem solvere.
O vtrū spārtha dignū: ut in
quidē qui tam magno aīo fuit
inocens dampnatus eē videatur.
Tales innumēabil' ciuitas nra
tulit. Sed quid duces et p̄ncipes
nomine. cum legiones scribari ca
to. sepe alacris in eū locū p̄fētis.
vide redituros se nō arbitrent⁹.
Pari aīo lacedemonij in thermo
philis occiderūt: in quo simonides.

Dic hospes spārthe nos te hic
vidisse iacentes: dum sc̄is patrie
legibus obsequimur. Quid ille
dux leonidas dicit? Vigite aīo
forti lacedemonij. Hodie apud in
feros cenabim⁹. fuit hec gens
fortis: dum hūmigi leges vigebar.
E quibz vnus dū p̄fēs hostis in
colloquio dixisset gl̄ians solem p̄
iaculorū et sagittarū multitudie
non videbitis: in vmbra igit' pug
nabim⁹ inquit. Vros cōmemoro.
Qualis tande lacena: que cum
filii in plū misisset. et m̄fec
tū audisset: idarco inquit genu
orū ut eēt qui pro p̄na morte
nō dubitaret occubere. Esto for
tis et durus spārthate. Magnā
habet vim. **R. P.** disciplina.
Quid curneū theodorū phin
nobilem nōne miramur? Cui cū
hismachus rex cruce minaretur:
istis queso inquit ista horribilia
mimitate purpuratis tuis. Theo
dori quidē nichil m̄fēt: humi ne
an sublimē putrescat. Cui⁹ hoc
dicto amoneor: ut aliquid etiā de
humanatiōe et sepultura dice
dum existimem. **xxij.**

Rem nō difficilem hys
p̄fētis cognitis. que de
nichilo senaendo paulo
ante dicta sūt: de qua socrates
quidē quid senserit apparet in eo
libro in q̄ moitur. tam multa iā
dixim⁹. **C.** Cū em̄ de immortalitate
aīoz disputauisset. et iam mori
endi temp⁹ vigeret: rogatus a
critone quēadmodū sepeliri uelz.

*De neglecta
sepultura.*

multa vō opam inquit amici frustra cōsumpsi. Critoni em̄ nō nondū p̄suasi. me hinc auo-
 laturū: neq; me quidā relictur.
Querip̄tamen crito si me assēq̄ ponueris. aut sibi nactus eris: ut tibi videtur sepelito. **H**ed in crede nemo me vīm cū hinc ex-
 cesserō cōsequetur. **D**ireclare id quidem q̄ et amico p̄suaserit. se q̄ ostenderit de hoc toto genē nich laborāe. **D**urior diogenes. et is quidē senāens. sed ut cynicus asperiq̄ p̄uici se iussit inhuātū. **T**um amici. **V**olucib; ne et feis. **S**imime me uō inqt: sed bacillū p̄pter me quo abigam pomicore. **E**d poteris illi: **N**on em̄ senāes. **E**d igitur in hys fenuū lamiatu n! senāenti. **P**reclare anaxago-
 rus: qui cū lamfaci morētur. que-
 rentib; annas. vellet ne clazome-
 nas in p̄riam siquid accidisset au-
 ferri: nichil nātē est inqt. vndiq; em̄ ad inferos tantūdem vie est.
Totaq; de ratioe humanatiois vniū tenendū est ad corpus illa p̄tme. siue occiderit animū. siue vigeat. **I**n corpōe aut p̄spiciū est. uel extincto aīo ul' elapso. nul-
 lum residere sensū. **S**ed plena er-
 rore sūt omnia. **T**rahit hectorē religatū ad curru achilles laceari eum et sentare ardo putat. **E**go hic vlcisct̄ ut sibi quidē videtur. at illa meret mater sicut acerbis. **S**imā rem vidi vidē me: qd̄ sum passa egerime. **H**ectorē curru quadringo raptā Rier. **Q**uem

hectorē aut qm̄ dui erit ille hec-
 tor. **M**elius actiq;. **E**t aliquādo sapiens achilles. **I**mmo vō corpū p̄amo reddidi. hectora abstuli. **N**ō igitur hectora v̄isti: sed corpus quod fuerat hectoris. **E**re aliq̄ exoritur e t̄ra: qui n̄rē dormire nō sinat. **M**ater te appello: tu q; curam suspensō leuas sompno. **N**eq; te mei miseret. **S**urge et sepeli natū. **H**ec cū planxisset flebilib; modis. qui totis theatris mesticiā inferant: cōtinūtur. **D**ifficile est non eos qui inhuā-
 ti sunt. miseros iudicare. **P**rius qm̄ feiz volucres q;. **M**eruit ne laceatis mēbus mūq; bene v̄iat: ne combustis non extimescat. neue reliquias semiassi deuidatis ossi-
 bz p̄ t̄ram fame delibutas fede-
 diceuriet. **N**on intelligo qd̄ metuat: cum tam bonos septe-
 narios fundat ad tibiam. **xiii.**
Euendū est igitur nichil curādū eē. post morte: cū multi inimi-
 cos etiā mortuos puniat. **E**re-
 citatur sane luculentis v̄sib; apd̄ emmū thiestes: p̄mū ut naustra-
 gio peat atreus. **D**urū hoc sane. **T**alis em̄ m̄tū nō est sine ḡui sensu. **I**lla mama. **I**pe summis saxis fixus aspis. cuiuscēat̄ latē pendens. **S**axa spargens tabo sa-
 nie t̄ sanguine atro. **N**on ip̄a saxa magis sensu omnia vacabūt. q̄ ille latē rependens: cui se hie cruciatū censet optare. q̄ q̄ eēt dura. si sentient ulla sine sensu.

Illud vō p̄ qm̄ mane. **N**eq̄
sepulcrū quo recipiat̄ heat por-
tam corp̄is. ubi remissa humana
vita. corpus requiescat a malis.
Vides quōto h̄ in errore iſent̄.
Dortū eē corp̄is et requiescē in se-
pulari putat mortuū. Magna cul-
pa pelopis. qui non erudit filiu
nec docuerit: quatin⁹ esset qd̄
q̄ curandū. *xxij*

Sed quid singulorū op̄io-
nes aduertam. cū nati-
onū varios erides p̄spicē
cum liceat. Conduēt egip̄i mor-
tuos: et eos seruant domū. p̄ se t̄
cetera artūlitos condūt: ut q̄ maxi-
me p̄maneat diuina corpora. Na-
gorum mos est. non humane cor-
pa suoz: nisi a feris sint ante
lamata. In hircania plebs publi-
cos alit canes: optimates domesti-
cos. Mobile autē genus illud sc̄i-
m⁹ eē canū. H̄ p̄ sua quisq̄ fa-
cultate parat a quibz lamiet̄: illi
q̄ eam optima censent eē sepul-
tū. Per multa alia colligit
arippus. ut est in om̄i historia
curiosus. Sed ita tenet se quēdā:
ut ea fugiat et reformidet oīo.
Totus igit̄ locus hic est cōrep-
nend⁹ in nobis: non negligēd⁹
in m̄is: ita tñ ut mortuoz corpora
nichil sentire vni sentiam⁹. Cū-
tum autē consuetudini fameq̄
dandū sit ut curent vni: si ita
ut intelligant nichil id ad mor-
tuos p̄tinere. Sed p̄fecto more
cū equissimo aīo appetit̄: cum
suis se laudibz vita antecedens

consolari potest. Nemo parū
diu vixit: qui virtutis p̄fecte p̄-
fecto functus est munie. Multa
michi ip̄i ad mortem tēpestina
fuerūt. que utinā posseim obire.
Nichil iam acquirēbat. Cumu-
lata erant officia vite: cū for-
tuna bella restabant. Quare si
ip̄a ratio min⁹ p̄ficiet. ut mortē
negligē posseim: at vita acta p̄-
ficiat ut satis sup̄q̄ vixisse videra-
mur. Quin⁹ em̄ sensus abiecit:
cū sūmis et p̄iis bonis laudis et
glorie quāuis nō sentiat mortui
non carere. Et si em̄ nichil habz
in se gl̄ia aut expetat̄: tūc vir-
tutem tanq̄m umbra seq̄tur. Ver-
iudiciū multitudine de bonis si qm̄
est. magis laudandū est: q̄ illi
ob eam rem beati. Non possū
autē dicē. quomō h̄ accipiat̄: li-
gurgū solonem. legū et publice
discipline curē gloria: themistocle.
epaminonda bellice virtutis. Ante
em̄ salamina ip̄am neptim⁹ ob-
ruet: quā salaminij trophēi mēo-
riam. prius q̄ boecia leuata colle-
tur. q̄ pugne leuante gl̄ia. a iulio
autē cardus deseret fama. Cu-
riū. fabriciū. Calatinū. Duos
scipiones. Duos africanos. Mar-
tinū. Marcellū. Catonē. paulū.
leliū. et innumēabiles alios. Ex-
silitudine aliqua qui arripuit.
nō eam fama populat̄. sed vera
bonoz laude merens: fidenti aīo
si ita refert gradiet̄ ad mortem.
in qua aut sūmū bonū aut illū
malū eē cognouim⁹. Hedo vō

suis rebz volet etiā mori. Non
 em̄ tam amul⁹ bonoz iocand⁹
 est: qm̄ molesta recessio. Hanc
 sententiā significāe videt lacōis
 illa vox: qui cū Rodius diagozas
 olympionices nobil' vno die duos
 suos filios victoris olympie vidis-
 set. accessit ad senem. et gratula-
 tus mortis diogora inquit. Nō
 em̄ in celū ascensurus es. Magna
 h̄ et immū fortasse greti putāt
 uel tū potius putabant: is qz q̄
 h̄ diagore dixit pm̄agnū existi-
 mans: tris olympionicas vna e-
 domo pdne. cūctari illum diuici⁹
 in vita fortune obiectu inutile pu-
 tabat illi. Ego autē tibi quidē.
 qd̄ satis eēt paucis v̄bis ut in-
 videtur r̄nderam. Concesseris
 em̄ nullo in malo mortuos eē.
 Sed ob eam causā contendi ut
 plura dicerē: qd̄ in desiderio et
 luctu hec est maxima cōsolatio.
 Nm̄ em̄ et m̄n̄ causā suscep̄i
 dolorem modice ferre debem⁹. ne
 nos metip̄os amare videamur.
 Illa suspicio intolerabili dolore
 cruciat: si opinamur eos quibz
 orbati sum⁹ eē cum aliquo sensu
 in hys malis quibz vulgo opm̄a-
 tur. Hanc exarte opinōne in-
 metip̄i nolui iudicatus: eo qz fū
 fortasse longior. **D. .xxv.**

Ulongior nō m̄ch̄ q̄
 dem. Prior em̄ pars
 orōnis tue faciebat ut
 mori cuperē: postior ut mō nō
 nollem mō non laborarē. Om̄i
 autē rōne illud certe p̄fectū est.

ut mortē non ducerē in malis.
Qum igitur etiā rethorū
 epilōgum desideram⁹. an hanc
 iam arte plane relinqm⁹. Tu
 vero istam ne reliqueris quam
 semp̄ ornasti: et quidem iure.
 Illa em̄ te uerū si loquimur no-
 lum⁹ ornauit. Sed quidē est
 iste epilōgus. **H**abes em̄
 audire **Quidq̄ est. .xxvi.**

Quid reorū immortalū
 uidicia solent in scolis
 proferre de morte. nec
 vero ea fingere ip̄i. sed herodoto
 auctore alijs qz pluribz. Om̄i
 argie sacerdotis deobis et b̄moto
 filij pdicatur. Nota fabula est.
 Cū em̄ illam ad sollempne et
 statutū sacrificiū curru vehi-
 us eēt. satis longe ab opido ad
 fanū moraretur qz iumeta: tūc
 iuuenes h̄ij quos modo noīam
 ueste posita corpa oleo punxe-
 runt. ad uigū accesserūt. Ita
 sacerdos aduecta in fanū cum
 curus eēt ductus a filijs: p̄ca-
 ta ad ea dicitur. ut illis premij
 dare pro pietate qd̄ maximū bo-
 nū posset hom̄i dari a deo. post
 epulatos cum m̄re adolestētes.
 sompno se dedisse: mane inue-
 tos mortuos. **S**imili p̄catōe
 tropon⁹ et agamedes vsi dicūt:
 qui cū apollini templū exedifi-
 cauissent delphis venerātes deū
 petauerūt mercedem nō parua
 quidē opis et laboris sui nichil
 certi: sed quod eēt optimū hom̄i.
 Quibz apollo se id daturū oñdit.

post eius diei diem trā. Qui
ut illuxit: mortui sūt reperi. In
dicauisse deum dicunt. et eū qui
dem deū cui reliqui dii concessis-
sent. ut p̄ter ceteros diuinaret.
Affectur eadē de silentio fabel-
la quedam: qui cū a mīda captus
ēet. hoc ei mūcis p̄ sua missioē
reddisse scribitur. docuisse regē
non nasci homī longe optimū
ēē p̄ximū aū qm̄ primū mori.
Qua sententia in thesiphonte
est vsus euripedes. Nam nos
decebat ceas celebrātis domū
luge. ubi ēet aliquis in lucem
editus: humane vite varia repu-
tantis mala. At qui labores mor-
te finisset grauis: hūc om̄s am-
cos laude et leticia exequi. **D**ile-
quiddā est in consolatioē cranto-
ris. At eū Termanēū quedam
elisū cum grauit̄ filij mortem
mēret. venisse in sichomacū q̄
rentē que fuisset causa tante
calamitatis. Hūc in tabulis
tris huiusmodi v̄sculos datos.
Ignari homines in vita mētibus
errant. Euthymus potit̄ fato-
rū numine leto. Sic fuit valis
finiri ipi q̄ tibi q̄. **H**is et ta-
libz auctoribz vsi. cōfirmat cām
a dijs imortalibz iudicatā. Alcibi-
damus quidē rethor antiquus. in
p̄nus nobilis scripsit eadē lauda-
tioē mortis: que constat ex e-
numeatioē humanoz maloz. Cui
rōnes hee que exquisitā a plis
colliguntur defuerūt: ubi as orōis
non defuit. **C**lare vero mortec

pro p̄ria appetite nō solū gloriose
rethoribz. sed etiam beate videri
solent. Reperit̄ ab ericico: cuius
etiam filie cupide mortē expetue-
rūt pro vita auiū. Codrū qui se
in medios imisit hostes veste
famulari. ne possēt agnoscī: si es-
set ornatu regio: quod oraculū eadē
datum. si rex infectus ēet. uictri-
ces athenas fore. Menecles nō pre-
tinitur. qui oraculo edito largi-
tus est p̄rie suū sanguinē. Iphi-
gema aulide se ducti iubet: ut hos-
tū eliciatur suo. veniūt inde ad
p̄iora. Harmodij morte et ans-
togiton lacedemonij leonidas. the-
banus epaminudas iugent. Nos
nō nocūt: quos eumneare longū
est. Ita sunt multi: quibz videbi-
m̄ optabiles fuisse mortes cū
gloria. **Q**ue cum ita sint: iug-
na tamen eloquētia est vtendū.
Atq; ita velud e superiore loco cona-
onandū: ut homines uel optare
mortē incipiant. uel certe timē
desistant. Nam si sup̄nus ille
dies nō extinctionē. sed cōmuta-
tioē affert loci: quid optabile?
Sim autem p̄mit. ac delet omnino:
quid melius qm̄ in medijs vite la-
boribz obdormisse et ita conueniēte
sompno consopiri sempiterno?
Quod si fiat: melior enim q̄ so-
loms oratio. Hic eū n̄. Nemo
me lacrimis inquit decoret: nec
fimoā fletu faxit. At uō ille sa-
piens. aozis mea ne careat lacri-
mis liquam̄ amias meiorē. ut
celebrent furiā aū gemitu. Nos

vero si quid tale acciderit. ut a deo
 denūciatū videatur. ut exeam⁹ e
 vita leti et agentes grās parcam⁹.
 mitiq; e custodia et leuari vichis
 arbitremur: ut aut metinam et
 plene in iram domū remigrem⁹.
 aut om̄ sensu molestia q; caream⁹.
 In aut nichil denūciabit: eo tamē
 sum⁹ aīo ut horribilem diem illū
 alijs nobis faustū putem⁹. nichil
 q; in malis ducam⁹ qd̄ sit uel a
 dijs imortahz ul' a natura parē:
 te om̄ constacurū. Non em̄ teme
 nec fortuito facti et creati sum⁹:
 sed profecto fuit quedam vis que
 consuleret generi huāno. nec id
 gignēt aut aleret qd̄ cū exime
 lauisset om̄s labores. tū inadet
 in mortis malū sempiternū. Por
 tum potius nobis et pfugū pa
 tū putem⁹: quo vrina uelis pā
 sis pueli liceat. sine reflantibz
 ventis. Reiciem tū eodem paulo
 tardius. et referem̄ nācē est. Ad
 aut om̄ibz nācē est: id ue miserū
 vni eē potest. **H**abes epilogū:
 ne quid p̄termisū aut relictum
 putes. **D.** Ego uō. Et qui idē
 fecit etiam iste epilogus firmore.
A. Optime inq̄m. Sed nunc
 quidē vāitudm̄ tribuam⁹ aliqd̄.
 Cras aut et q̄ dies erim⁹ i tus
 culano hec agam⁹: et ea potissi
 mū que leuationē hēant egritu
 dimū formidinū cupiditatū. Q̄
 in oī phia est fruct⁹ vberim⁹:

Explicit liber p̄m⁹. c. T. C.
de tusculanis quōibz Inap̄ sds.

Neoptolemus quidē
 apud emmū philoso
 phari sibi ait nācē
 eē. sed paucis nam
 om̄no aut nullis pla
 cere. Ego aut v̄ute nācē michi
 quidē arbitror philosophai. nam
 quid possim p̄sertim nichil agēs
 agere meli⁹. sed non paucis ut
 ille. **D**ifficile est em̄ p̄hē pauca
 eē ei nota: an nō sint aut plura
 q; aut om̄ia. Nam nec pauca
 nisi e multis eligi p̄nt: nec qui
 pauca p̄cepit. item reliqua eodē
 studio p̄sequetur. S; tū in vita
 occupata atq; ut neoptolemi eāt
 imitari pauca ipā multū sepe
 p̄sunt. et ferunt fructus: s; nō
 tantos quā ex om̄isa phia p̄cipi
 p̄nt. Tamen eos quibz aliqua
 ex p̄te interdū aut cupiditate aut
 egritudine aut metu liberentur.
 Velut ex ea disputatioē que imp
 michi habita est in tusculano
 magna videbat̄ mortis effecta cō
 temptio: que nō minimū valet
 ad animū metu liberandū. Nā
 qui qd̄ vitari nō potest metuit:
 is viuē quieto animo nullo mō
 potest. Sed qui nō modo q̄a nācē
 est mori verū etiā quia nichil
 habz mors qd̄ sit horrendū. mor
 tem non timet: magnū is sibi p̄
 sidū ad bēam vitam comparat.
 Quāq; nō sum⁹ ignari multoz
 studiosē cont̄ eē dicturos. Quod
 vitare nullo mō potuim⁹: nisi
 nichil om̄no scribem⁹. Etem si
 orōnes quas nos iudicio mltitudis

Handwritten flourish or signature

pbari uolebam? popularis est et
illa facultas et effectus eloque-
cie est audientium approbatio: sed
si reprobatur non nulli. q̄ nichil
laudarent. nisi qd̄ se imitari
posse confident. quemq; spandi
sibi fine eundē b̄dicendi p̄pone-
rent. et cū obiceretur copia sen-
tentiā atq; v̄borū. icumitatem
se male et famem quā v̄tate et
copiam dicent. unde erat exortū
genus actorū hys ip̄is qui id seq̄
se profitebatur ignotū qui iam
conticiuerūt pene ab ip̄o foro ur̄si:
quid futurū putam? cū aduocōe
populo quo utebam̄ antea nunc
im̄me nos v̄ri posse videamur.
Est em̄ phia paucis concēta in-
diabz: multitudinē consulto ip̄a
fugiens etq; ip̄i suspecta et inuisa.
Vt si uel quis v̄missam velit vi-
tupare. sedō id p̄lo facē possit:
uel si in eam quā nos maxime
sequimur conet̄ nuade. magna
possit h̄re auxilia e reliquoz pho-
rum disciplinis. **N**os autē v̄mū
se phie vitupatoribz respondim?
in hortensio. **P**ro achadem̄ia autē
que dicenda eēt satis accurate
in quatuor achadem̄icis libris ex-
plicata arbitimur. **S**ed t̄m̄ abest
ut scribi contra nos nolim?
ut id etiā maxime optem?. In ipsa
em̄ grecia phia tanto in honore
nūquā fuisse: nisi doctissimoz
contentionibz dissensionibzq; v̄gu-
isset. **Q**uōbrem hortor om̄s
qui facē id p̄nt: ut huius quoq;
genēis laudem iam languenti

gracie eripiant et p̄ferant in
hanc urbē: sicuti reliquas om̄s.
que quidē erant expetende ma-
iores n̄r̄ studio atq; industria
sua t̄nstulerūt. atq; oratorū q̄dē
laus ita ducta ab humili. v̄ant
ad sumū. ut iam qd̄ natura
fert in om̄ibz rebz fere senescat
breuiq; t̄p̄e ad nichilū v̄tura
videatur. **O**lia quidē nascatur
lacrimis h̄ris ex hys t̄p̄ibz eamq;
nos adiuuem?
nosq; ip̄os redat.
qui refelliq; paciamur. **Q**uod
hij ferūt animo iniquo. q̄ c̄ris
quibzdam destinatis q; senectatis
quasi addicti et conscanti sūt:
ea q; n̄citate constricti. ut etiā
que nō pbari soleant. ea cogāt
constancie cū defendē. **N**os qui
sequimur pbabilia. nec ultra qm̄
id qd̄ verisile occurrat progredi
possim?
et refelle sine p̄tinacia
et refelli sine inuidia parati
sum?. **Q**d̄ si h̄ studia traducta
erūt ad n̄ros: ne bibliothecis q;
dem grecis egebim?. in quibz in-
tudo infinita librorū p̄t̄ eorū
est multitudinē qui scripserūt.
Eadem em̄ dicitur a multis: ex
quo libris om̄ia refererūt. **Q**d̄
accidet etiā n̄ris: si ad h̄c stu-
dia plures conflixerūt. **S**ed eos
si possim? excitem?. qui libaliter
eruditi adhibita etiā differendi
elegancia rōne et via philoso-
phatur. **E**st em̄ quoddā gen?
eorū qui se phos appellai volūt:
qui dicitur latinū sane multi li-
bri. **Q**uos non cōcepto eq̄tem?

forti cont' mortem habita inſedit
oro. Sed hec eadem nuq̄d ceſes
apud eos ipſos valere. niſi ad mo-
dum paucos. a quibz mueta diſ-
putata coſcripta ſunt. Quot
em quicqz phoꝝu inuenit. q̄ ita
ſit moratus ita aũ ac vita con-
ſtitutus. ut ratio poſtulat. qui
diſciplinã ſuam nõ oſtentatioem
ſciencie. ſed legem vite putet. q̄
obtempet ſibi ipſi decretis ſuis pa-
reat. Videre liceat alios tanta
leuitate et iactatioe: ut iſe ſit
non didiſſe melius. alios pecu-
nie cupidos glie nõ nullos. nul-
tos libidinu ſeruos: ut cũ eorũ
vita inuabit pugnec oratio.
Quod quide michi videt' eẽ tur-
piſſimu. Ut em ſi ſe gmatiaũ
quiſpiã pfeſſus. barbae loq̄tur.
aut ſi abſurde canat iſ qui ſe
hri velit muſicũ. hoc turpior
ſit qd̄ in eo peccet auq̄ pfitet'
ſciam: ſic phus in vite vone
peccas. hoc turpior e. qd̄ in offi-
cio auq̄ magiſt' eẽ vult labit'.
artẽ q̄ vite pfeſſus delinquit i
vita. **D.** Nonne verendu eſt
igitur. ſi eſt ita ut dias. ne phi-
loſophiã falſa glia exhorues.
Quod eſt em manus argume-
tu nichil eam pdeſſe qm̄ qſdam
pfectos phos turpit' viuẽ. **A.**
Nullũ vero id quide argumẽtu
eſt: nam ut agri nõ om̄s fru-
giferi ſũt qui coluntur. falſũqz
illud ac improbe. et ſi nõ in ſege-
tem detioreſ ſũt dare fruges. tũ
ipe ſuapte natura emittent: ſic

animum nõ om̄s culti fructũ ferũt.
Itaqz ut in eodẽ ſimili verſer: ut
ager quãuis fertilis ſine cultura
fructuoſũ eẽ nõ potest. ſic ſine
doctrina animũ. Itaqz eſt res
vtraqz ſine altã debilis. Cultura
aut animi phiã eſt. Hec extra-
hit vicia radicat. et parat aĩos
ad ſatus accipiedos. eaqz hĩs mu-
dat: et ut ita dicam. ferit q̄ ad-
ulta fructus uberrimos ferunt.
Agamũ igitur ut cepimũ. Dic
ſi vis de q̄ diſputari velis. **D. ij.**

Dolorem exiſtio maxi-
mũ maloz om̄. **A.**
Etiam ne mar' q̄ dede-
as. **D.** Non audeo id dicẽ qd̄:
et me pudet tam cito de ſentẽtia
eẽ deiectũ. **A.** Magis eẽt pu-
tendu. ſi in ſentẽtia pmanes. Qd̄
em minũ eſt dignũ. q̄ tibi peĩq̄
quidq̄m videri dedecore. Flagitio.
turpitudie. Que ut effugias:
quis eſt nõ modo nõ reuſandũ.
ſed nõ ultro appetendus. ſubendũ
exapiendũ dolor. **D.** Ita p̄ſo
exiſtamo. Quare ne ſit ſumũ
malũ dolor: malũ eẽt eſt. **A.**
Vides ne igit' q̄ntũ breuit' am-
monit'. de doloris t̄ore deieciſ.
D. Vides plane: ſed plũ deſi-
dero. **A.** Expiar equidẽ: ſed
magna res eſt aĩmoqz in opus
eſt nõ repugnãte. **D.** Hebis
id quide. Ut em heri feci: ſic
iõnem nũc quo ea me aũqz ducet
ſequar. **A.** Damũ igit' de ibe
allitate multoz. et de varijs pho-
rum diſciplinũ loquar. Quoz

al. miſerabilẽ.

princeps. et antiquitate & auctori-
 tate aristipp⁹ socrat⁹. nō dubita-
 ut sūmū malū dolorem dicē.
Demū ad hanc enervatā muli-
 ebireq; sententiā satis doctē se
 epicurus p̄buit. hunc p̄ Rhodi⁹
 icionim⁹ vacare sūmū bonū dix⁹.
Tantū in dolore duxit mali. Ceterū
 p̄ter zenonē. aristonē. pirronē.
 idem fere quomō tu: malū illud
 quidē. sed alia peiora. Ergo qd̄
 natura ip̄a et quedā generosa v̄-
 tus statim respuit. desine dolere
 sūmū malum dicē. oppositoq; de-
 decore sententiā depellere in eo ma-
 gistra vite phia tot sc̄la p̄manz.
Quod hunc officū. que laus. qd̄
 erit tanti: qd̄ adipisci cū dolore
 corpis velit. q̄ dolere sūmū ma-
 lum sibi eē p̄suasit. **Q**d̄ por-
 ro quis ignomiam. quā turpitu-
 dine nō p̄tulerit. ut effugiat
 dolorem. si id sūmū malū deare-
 uerit. **Q**uis autē nō miser. nō
 modo tūc cū premet sūmū dolo-
 re: si in hys est sūmū malū: sed
 etiā cum sciet sibi id posse euenire.
Et quis est cui nō possit. Ita
 fit: ut om̄o nemo possit eē bea-
 tus. **M**etrodor⁹ quidem p̄fecte
 eū beatū putat: cui corp⁹ bene
 constitutū sit et exploratū ita
 semp fore. **Q**uis est autē iste
 cui id exploratū possit eē. **E**pi-
 curus vero ad ea dicit: ut michi
 quidē risus captiue videatur. **A**f-
 firmat enī quodā loco si iratur
 sapiens. si cruciet expectas for-
 tasse. dū dicit patiet̄ perferet.

non succumbet. **M**agna me her-
 cule laus et eo ip̄a p̄ quē mirum
 hercule digna. **S**ed epicurus hor
 asperu et duro non est hoc satis.
In phalaridis tauro si erit dicet.
Qm̄ suaue est qm̄ hoc nō auro.
Suaue etiā an parū est si non a-
 marū. at id quidē illi ip̄i qui dolo-
 rem eē malū negant non solent
 dicē. auqm̄ suaue eē cruciat. aspe-
 rū. difficile. odiosum. cont̄ naturā
 dicit: nec tñ malū. **I**s qui solū
 hoc malū dicit. et maloz om̄ū
 extremū: sapientē id censet sua-
 ue dicturū. **E**go a te nō postulo.
 ut dolorem eiste uerbis afficias.
 quibz epicurus voluptatē: hō ut
 sc̄is voluptuari⁹. **I**lle dicit sane
 idem in phalaridis tauro qd̄ si
 eēt in lectulo. **E**go tantā vim
 nō tribuo sapientie cont̄ dolore:
 si forte in p̄ferendo officio sapie-
 tis est. **V**t letetur etiā nō postulo.
Tristis enī res est sine dubio. as-
 perū. amara. inimica naturae. ad
 paciendū tollerandūq; difficilis.
Aspice philoctetē: cui cōcedendū
 est gementi. **I**p̄m enī hercule
 uiderat in tanta magnitudine
 dolorū euulante. **N**ichil igitur
 hūc virū sagitte quas ab hercule
 accepit cū consolabatur: cum ei
 vipino morfu uene ueneno ibute
 terros cruciatus aient. **I**taq; ex-
 clamat auxiliū expetes mori
 cupiens. **H**eu qui salis flucti-
 bz mandet me ex sublimi vertice
 saxi. **J**am iā absumor conficit
 aīam vis vulneis ulceris atri.

Difficile dictu videtur eū q̄
malo non eē et magno quidem:
qui ita clamare cogatur. Sed vi-
deam⁹ herculem ip̄m. qui cū dolē
frangebat. qui īmortalitatē ip̄a
morte quēbat. Quas hic voces
apud sophoclem in trachynis edit.
Cui cū teramra sanguine cētauri
tunicam tunicā induisset inhesis-
set q; ea visceribz: ait ille. . *iii.*

Multa dictu grama. p̄
pessu aspera. Que cor-
pōe exanclata atq; aīo
puli. Nec michi īmonis terror
implacabilis. Nec tantū inuexit
tristis curstus mali. Quācum
vna vecors oenei partu edita. H̄
me inuenit ueste furiali in scū
Que lateri inherēs. morsu lace-
rat viscera. Vigens q; grauit
pulmonē haurit spūs. Jam de
colorem sanguine omnē exorbu-
it. Sic corpus clade horribili ob-
sumptū exstabit. Ip̄e illigat⁹
peste intermor textali. Nō nos
hostalis dextera nō cū edita moleg.
Centaurus ictus corpori infixit
meo. Nō gr̄a nis nō barbara
ulla inuāitas. Non seuā tris
gens religata ultimis. Quas
pagians vudiq; omnē hic ferita-
tem expulit. Sed femine in-
foinea ināmor manu. Quate
vere hoc nomen vsurpa patri.
Ne me occidētē matris supet
caritas. Hec arripe ad me: mā-
bz abstractam p̄is. Jam cernā
me ne an illam potiorē putes.
Perge aude nate illacrima p̄is

pestibz. Misere gentes n̄ras fle-
bunt miserias. Heu virginalē
me ore plorati edere. Quē vidit
nemo illi ingemiscētē malo. S̄
feminata virtus afflictā occidit.
Accede nate assiste miserandū as-
pice. Eiusciantū corp⁹ laceratū
patris. Videte cuncti dij tu q; ce-
lestū sator. Jace obscuro in me
vni choruscā fulmīs. Nūc nūc
dolore auriferi torquētur vertices.
Nunc serpit ardor ante victrices
man⁹. O pectori o terga. o lace-
rorū chori. Vīo ne pressu quidam
nemeus leo. frēdens efflaunt gra-
uit extremū habitū. Hec dextera
leuiam terrā mactata excetra.
Placavit hec bicorporē afflirit
manus. Ermanā hęc uastifi-
cam abiecit beluam. H̄ e tartara
tenebrici abstractū plaga. Tri-
pitē eduxit hidra genatū canē.
Hec inēmit tortu multiplicabili.
Draconē auriferam obtutu asser-
uante arborem. Multa alia vic-
trix n̄ra lustravit man⁹. Nec
quisq; ex n̄ris spolia cepit laudibz.

Dissim⁹ ne nos con- *iii.*
tempne dolorem. cū ip̄m
herculem tā intolerāter
dolere videam⁹. Veniat estylus
nō poeta solum. sed et pythagore⁹:
sic em̄ accepim⁹. Quomō fert
apud eum p̄methēus dolere. quē
excipit ob furatū lēniū unde ignis
lucet mortalibz. clam diuisus. Cū
doctus p̄methēus. clepsisse dolo-
penas q; ioui fato expendisse.
Dupino has igit⁹ penas pendēs

affixus ad caucasiū. dicit hec. *iii.*

Citanū sboles socia mī
 sanguis. Geniato celo.
 aspiciate religatū aspice:
 Vinctūq; saxis. nauem ut horri:
 sono fivro. *R*octem pauētes tim:
 di annectūt nauite. *D*atum mē
 me sic infixit iupiter. *J*ouis qz
 numen mulabria sciuit manus.
 Hos ille tuncos fabrica crudeli in:
 ferens. *P*rupit artus. qua miser:
 sollicitia. *T*ransliberatus castrū
 hoc furiarū incolo. *J*am tercio
 me quoq; funesto die. *Tū iocore*
~~opinio sum et facata affatim.~~
 Tristi aduolatu aduicias lacrimas
 vnguibz. *J*ouis satelles pastu di:
 lamat fero: *Tū iocore opinio fur:*
 ta et facata affatim. *C*langorē
 fundit vastū et sublime aduolās
*P*innata cauda nīm adimat sā:
 guine. *C*um vero ad esum inflatu
 renouatū est. *reaur* *T*um vuisus
 tenos auida se ad pastus refert.
 Sic hūc custodem mesto crucian:
 tem solo. *Q*ui me phemū unū
 fedat miseria. *N*amq; ut videtis
 vincle constrictus iouis. *A*rtere
 nequeo duram voluarem a pettoē.
 Sic me ipē iudius pestes exapio
 anxiās. *A*more mortis terminū
 adquiens mali. *S*ed longe a
 leto numine appello: iouis. *A*q;
 hec vetusta seclis glomerata hor:
 ridis. *L*uctifica dades nostro in:
 fixa est: corpori. *E*quo liquate
 solis ardore exadunt. *G*utte
 que saxa assidue instillant can:
 casi. *v. capitulum*

Uix igitur posse videntur
 ita affectū non miserū
 dice. *E*t si hūc mise:
 rum: certe dolorem malū. *D.* Tu
 quidē adhuc meā causam agis: sed
 hoc mox video. *I*ntea vnde isti usq;
 Non em agnosco. *R.* Dicam her:
 cule. *E*tēū recte requiris. *V*ides
 ne abundae me oco? *D.* Quid
 tū? *R.* fusti ardo cum cēs athe:
 nis sepe in scolis phoz. *D.* Vero
 ac libent quidem. *R.* Anmadū
 tebas igitur et si tū nemo erat
 ad modum copiosus verūptamen
 versus ab hīs ammisseri oīm.
D. Ac multos quidē a dyomiso
 storo. *R.* Probe dicit. *S*ed is
 quasi dictata nulla elegancia uul:
 lo delectu. philo nī et ppriū nomē
 et lecta poemata et loca aduūge:
 bat. *I*taq; postqū adamau hāc
 quasi senilem declamatioem: stu:
 diose equidē vror nīs poetis. *U*bi
 illi defecerūt: uera multa e grecis
 ne quo ornamento in hoc genē dis:
 putatiois curēt latina oīo. *S*ed
 vides ne poete quid mali afferūt:
 lamētantis inducūt viros fortis:
 simos. *R.* Sollūt animos nīs. *I*ta
 sunt demde dulces: ut nō legant
 modo. sed eciam ediscantur. *S*ic ai
 malam domesticā disciplinā vita:
 q; vmbriatlem et delicatā. cū ac:
 cesserūt eciam poete: ueruos oīs
 virtutis elidunt. *R*ecte igitur a
 platone educūtur ex ea ciuitate
 qm finxit ille: cū optimos mo:
 res et optimū. *R.* *P*oē statū ex:
 quiret. *A*c uō nos docti scilicet a

ita. nū. redup. p. nū.

gracia hoc et a puericia et legi-
mus et discimus. Hanc eruditionem
liberalem et doctrinam putamus.

Ded quid poetis uasamur. virtu-
tis magistri phi inuenti sunt qui
sumum malum dolorem esse dicunt.
Ac tu adolescens cum tu id tibi
paulo ante dixisti uideri. rogat
a me. etiam ne maius quam deceas:
uero de sententia desististi. Rogo
hoc idem epicurum. Maius dicit
esse malum medicum dolorem: quam
maximum deceas. In ipso enim de-
dere mali nihil esse nisi sequatur
dolores. Quis igitur epicurum sequatur
dolor: cum hoc ipsum dicit summum ma-
lum esse dolorem quod deceas maius
a philosopho nullum expecto. Quare sa-
tis michi dedisti: cum respondisti
maius tibi malum uideri deceas
quam dolorem. hoc enim ipsum si tene-
bis: intelliges quam sit obsequendum
dolori. Nec tam querendum est do-
lor malum ne sit: quam firmandus
animus ad dolorem ferendum. **¶**

Concludunt ratioculationes
istorum aut non sit malum:
quasi de uerbo non de re
laboretur. Quid me decipis zeno
nam cum id quod michi horribile
uidentur tu omnino negas malum esse.
Captor enim scire cupio quomodo id
quod ego miserimum existimem
ne malum quidem sit. Nihil est
inquit malum nisi quod turpe atque
uiciosum est. ad inopiam redis.
Illud enim quod me angebat non eri-
nis. Scio dolorem non esse nequam.
Desine id me docere. hoc docere doceam

ne an doleam. nihil interesse. nunquam
quidquam inquit ad beate quidem ui-
uendum quod est in una uirtute posi-
tum. sed etiam tamen reiciendum. **¶** Cur?
Asperum est contra naturam. difficile
pressu triste durum. Hec est copia
uero: quod omnis uno uerbo malum
appellamus id tot modis te posse
dicere. Difficis tu michi non tol-
lis dolorem. cum dicas. asperum. contra
naturam. quod uix ferri. tolerari que
possit: nec mentaris. Sed ut succubere
non oportebat: uerbis gloriante.
dum dicas. **¶** Nihil bonum nisi
quod honestum: nihil malum nisi
quod turpe. Optare hoc quidem est
non docere. Illud et melius et ue-
rius: omnia que natura aspernat
in malis esse. que asistat in bonis.
hoc posito et uerborum concertatione
sublata tamen tamen excelleret illud quod
recte amplectatur isti quod honestum
quod rectum quod decorum appellamus.
quod idem in cordum uirtutis nomine am-
plectimur: ut omnia preterea que bona
corpis et fortune purantur: peri-
gna et minuta uideantur: nec ma-
lum quidem ullum nec si in unum lo-
cum omnia collata sint. cum turpi-
tudinis malo comparanda. **¶** Cur
si ut inuicio concessisti turpitudine
potius est malum quam dolor: nihil
est plane dolor. Nam dum tamen turpe
nec dignum uis uidebitur ciuilem ge-
mie. lamentari. frangi. debilitari.
dolere: cum honestas. tamen dignitas.
cum decus aderit. Tuque in ea intue-
ris si continebis: cedit profecto
uirtuti dolor et animi inductio

languescet. Aut enim nulla virtus est: aut contempnedus omnis dolor. Prudentiam ne vis esse sine qua ne intelligi quidem ulla virtus potest? Quid ergo ea patietur? Nec est quidquam facere proficiente et laborante: an temperantia finet te facere quidquam immoderatum? an colli iustitia poterit ab homine propter unum dolorem evinciente commissa. prudente consilios multa officia relinquere? Quid fortitudinem comitibusque eius magnitudinem animi gravitati patientie rerum humanarum despicencie quomodo ritebis? Afflictus ne et iacens. et lamentabili voce deplorans? audiens. Quis virum fortem te vero ita affectu ne virum quidem quisquam dixerit. Amittenda igitur fortitudo est: aut sepeliendus dolor. Et quid? Has igitur si quem de cornithijs tuis amissis posse te habere reliqua suppellectile. saluam virtutem autem amissas et si amitti non potest virtus. sed si vna confessus fueris te non habere. nullam te esse habiturum? Num igitur forte virum. num magno animo. num patiente. num graviter. num humana contempnentem potes dicere. aut philoctete tam illum. **D.** A te enim malo discere? Sed ille certe non fortis: qui iacet in lecto humido: qui emulatu. questu. gemitu. striditibus resonando. multum flebiles voces refert. **vij.**

Non esse nego ego dolorem. Dolorem esse nego. Cur enim fortitudo desideraret? Sed cum opprimi dico patientia: si

modo ulla est patientia. Si nulla est: quid exornamur et phiam. aut quid eius nomine gloriosi sumus? Pungat sane vel fodiat dolor. Hanc. Si nudus es. da iugulum. Dum rectus: iulcanijs armis id est fortitudinem resiste. Hec enim te nisi ita facies custos dignitatis relinquit et deserit. Curerunt quidem leges quas sine minus sanxit de iouis quidem sententia ut poete fecerunt. itemque ligurij laboribus erudiunt iuventutem. venandam. curando. esuriendo. sitiendo. algendo. estuando. Sparthe vero pueri ad aram sic verberibus afficiuntur: ut multum e visceribus sanguis exeat non nunquam etiam ut cum ibi esse audiebam ad necem: quorum nemo vno modo exclamavit unquam sed ne ingenuit quidem. Quid ergo? Hoc pueri pati. viri non poterunt. Et mos valet: ratio non valebit. **D.** Interest aliquid inter laborem et dolorem? **R.** Sunt similia ordo. sed tamen differunt aliquid. Hec duo greci illi quorum copiosior est lingua quam nostra. vno nomine appellant. Labor est functio animi quedam vel corporis gravioris operis et muneris. Dolor autem motus asper in corpore: alienus a sensibus. Itaque in durissimos homines illi studiosos vel potius amantes doloris appellant. Nos commodius laboriosos. aliud enim est laborare: aliud dolere. Quibus inops. inter dum quibus abunde te putas grecia. Aliud inquam est laborare: aliud dolere. Cum uarices secebatur: gams Mari

al. arcum.

dolebat. Cū estu magno duce-
bat agmen: laborabat. Est mē-
hec tamen q̄dam similitudo. Con-
suetudo em̄ laborū: pressioem do-
lorū efficit faciliorem. Itaq; illi
que græcie forma rerū publicarū
rederunt. corpora iuuenū firmari
labore noluerūt. Quod spartia
te etiā in feminas trāstulerūt: q̄
æcis in urbib; molliſſimo cultu
parietū vmbis occultantur. Illi
aut̄ noluerūt nichil horū simile
ēē apud lænas iuignes quibus
magis paleſt. emota. sol. puluis
labor. Milicia in studio est q̄ fer-
tilitas barbara. Ergo hys labo-
ris exercitatioib; et dolor non
nūq̄m mēturrit. Impellūt. abi-
ciuntur. feruntur. cadunt. Et ipse
labor quasi calum quēdam addu-
cit dolor. Miliciam vō m̄m̄m̄m̄ di-
co nō spartiatarū quoz p̄cedit
ad modum ad tibiam. nec adhibe-
tur ulla sine anapestis pedibus
hortatio ergo n̄ri exatus vnde no-
men habeat vides. Deinde qui la-
bor q̄ntus agminis ferre plus di-
midiat mensis abaria ferre si-
quid ad usum vehit. fide uallū.
Nam scutū gladiū galeā onēā
n̄ri milites nō plus numerāt.
si humeros. lacertos. manū. Ar-
ma em̄ mēbra militis ēē dicunt.
Que quidem ita genūt apte: ut
si usus foret abiectis onerab; ex-
peditis armis. ut mēbris puḡre
possint. Quid exercitatio legionū.
quid ille concursus clamor q̄nti
laboris est. Ex hoc ille animū

in plus paratus ad vulnē. adduc
pari animo meritatū militem:
mulier videbitur. Cur. Tantū
intest inter nouū et veterē exer-
citum. Qūntū expti sum;: etas
trionū plurimūq; melior. sed
ferre laborem. cōtempnē vulnū
consuetudo docet. Q̄nēā videm;
ex acie efferri sepe saucios. et q̄-
dem rudem illū et meritatū q̄-
nis leui ictu ploratus turpissios
edere. At vero ille exatatus et
veteris. ob eam q̄ rem fortior medi-
cū modo requirēs a quo obliget.
o patricoles inquit ad vos ven-
ens auxiliū et uas manū expec-
to. plus q̄m opetam malā pestē
mandatā hostili manu. Neq;
sanguis ullo potis ē pacto cōsiste
profluēs. Si quidē magis sapia
n̄ra mors deuitari potest. Namq;
estulapij liboz saucij op̄let por-
tatis. Non potest accedere certe.
Euripilus hic quidem ē hominū
exercitatus. ubi tantū luctus conti-
nuatur. Vide q̄m nō flebilē
rūderat. vōnem etiā afferat: aut
equo aīo sibi ferendū sit. Qui
alteri exiciū parat. eū scire opor-
tet sibi paratā pestem. ut p̄tici-
pet parem. Abducet patricoles
credo ut collocet in cubili. ut vul-
nus obliget. Siquidem homo cēt.
sed nichil vidim;. Querit em̄
quid actū sit. Eloquere res ar-
gum̄ ut plio se sustinet. Non
potas effari tantū dictis: q̄ntum
feris laboris suppetit. Qui esce
igitur. et vulnū alliga. Etiā si

al. in honore

euripilus posset. nō posset esop.
 ubi fortuna hectoīs iram acrem
 animi iā inclinātā et cetā expli-
 cat in dolore. Si em̄ intempans
 militaris in forti viro glā. Ergo
 h̄ veteranus miles facē potit: doc-
 tus vir sapiensq; nō potit. Ille
 vero melius ac nō paulo quidem.
 Sed adhuc de consuetudinē exercitati-
 onis loquor: nondū de rōne et sa-
 pientia. amabile sepe mediā bi-
 diū aut tardū ferūt. Subduc-
 abū unū diem. athlete iouē olim-
 pium eū ipm̄ cui se exercebit i-
 plorabit ferre nō posse clamabit.
 Consuetudis magna vis est. P-
 noctant venatores in iuue. i mō-
 tib; uri se patiuntur. Inde pug-
 les celestib; contusi. ne ingemis-
 cūt quidem. Sed quid hos quib;
 olimpiorū victoria nichil antiquū
 videtur. Gladiatores aut pditi
 homines aut barbari quas plagas
 pferunt. Quomō illi qui bene
 instituti sūt accipe plagam ma-
 lūt: qm̄ turpit̄ mutare vitare.
 Qm̄ sepe apparet nichil eos mal-
 le qm̄ dno placē ul' pplō. Mutat
 etiā vulnerib; confecti. ad dnos.
 qui querāt quid velint si satis h̄
 factū sit. velle disambē. Quis
 modo gladiator ingemuit. quis
 vultū mutavit unqm̄. quis non
 modo stetit. verū eadē deiecit t̄
 piter. Quis cū ferrū p̄cipere
 iussus. collū contraxit. Tantū
 exercitatio. meditatio. cōsuetudo
 valet. potit ergo hoc sanis spur-
 tus homo. uita illa dignū locoq;

vir natus ad gliam ullam ptem
 animi tā mollem habebit qm̄ nō
 meditatioē et rōne corroboret.
 Crudele gladiatorū spectaculū et
 m̄hūanū non nullis videri solet.
 Et adhuc scio an ita sit ut nūc
 sit. Cū vero fontes veni ferro de-
 pugnabāt: aurib; fortasse multe
 oculis quidē nulla poterit eē for-
 tior cont̄ dolorem et mortē disa-
 plina. De exercitatioē et con-
 suetudinē et cōmentatioē dixi. age
 sis nūc de rōne videam: nisi qd
 vis ad hęc. *D. viii.*
Ego ne ut te impellē:
 ne hoc quidem velle.
 Ita me ad credendū tua
 duat oratio. Sit ne igitur
 dolore malū nec ne scoria viderunt:
 qui contortulis quib; dā et minu-
 tis conclusis conclusitulis nec as-
 sensib; pmanētib; effici uolunt
 nō eē malū dolorem. Ego illud
 quiddā sit tantū eē. qm̄ videt
 non puto: falsa q; eius spē et vi-
 sioē moueri homines dico vehemē-
 tuis doloremq; eius omnē eē tole-
 rabilem. Unde igit̄ ordiar. An
 eadem breuit̄ attingā que modo
 dixi. quo facilius oratio progredi
 possit longi. Ite om̄s igit̄ hoc
 constat nec doctos homines solū.
 sed etiam idoctos: viroz eē fortū
 et magnanimoz et patientū
 et humana vincentiū tolerāter
 dolorem pati. Nec vero quisq;
 fuit: qui eū qui ita patētur.
 laudandū putaret. Quod ḡ
 et postulat̄ a fortib; et laudat̄

cum fit: id aut extimescere venies
aut non ferre potest. nonne turpe est?
Atqui vide ne cum omnes recte affecti
ones animi virtutes appellentur. h
primum nomen omni non sit. sed ab
ea que una ceteris excellebat omnes
nominate sunt. appellata est enim
ex viro virtus. Viri autem propria
maxime est fortitudo: cuius mu
nera sunt maxima mortis doloris
que contemptio. Utendum est igitur
hinc: si virtutis copotes. vel potius
si viri esse volumus: quam a viris vir
tus nomen est mutuata. **Q**ue
res fortasse et recte. talem enim phi
losophiam medicina proficit: quo modo
venit epicurus homo minime malus
vel potius vir optimus. tamen monet
quintus intelligit. Neglige inquit
doloris. Quis hoc dicit? Idem
qui doloris summum malum vix satis
constanter audiamus. Si summus do
lor est inquit. breue esse necesse est.
Terenda sunt michi ista eadem. Non
enim satis intelligo quid summum di
cas esse. quid breue. Summum. quo
nichil sit superius. breue quo nichil
breuius. Contempno magnitudinem
doloris. a qua me breuitas temporis
iudicabit antequam pene adueniat.
Sed si est tantus dolor quantum phi
loctere: bene plane magnus michi
videtur. sed tamen non summus. Ni
chil enim dolet nisi pes. potest oculi.
potest caput. latera pulmones.
potest omnia. longe igitur a summo
doloris. Ergo inquit dolor diutius
habet leticie plus quam mesti
cie. Non ego nunc possum tantum

hominem dicere. nichil sapere: sed nos
ab eo dederi puto. Ego autem dico
summum dolorem. etiam si x. achomie
maior sit alius non continuo esse bre
uem. Multosque bonos viros pos
sum nominare: qui copiosos annos
doloribus podagrie cruciatur maxis.
Sed homo catus nunquam timet
nec magnitudinis nec diuturnita
tis modum: ut sciam quid summum
dicat in dolore. quid breue in tempore.
Omittam hunc igitur nichil dicere.
tem proorsus: cogamque confiteri
non esse ab eo doloris remedia que
renta. qui doloris malorum omnium dixit
maximum. quamvis idem forniculum se
in coramibus et in straguria sua
prebeat. **v. capitulum.**

Alunde igitur est querenda
medicina et maxime
quidem si quid maxime consenta
neum sit querimus ab hijs. quibus
quod honestum sit summum bonum quod
turpe summum videtur malum. Hijs
tu potestis gemere et iactare te non
audebis profecto. loquetur enim coram
voce virtus ipsa tecum. Tu ne
cum pueros lacedemone. adolescentis
olimpie barbaros in harena vide
ris gravissimas exapietis pla
gas et ferentis silencio: si forte
dolor aliquis perdidisset exclama
bis ut mulier. nec constantem et
sedare feris. fieri non potest: na
tura non patitur. Audio. Pueri
ferunt gloria ductu. ferunt pudore
alij. alij metu: et tamen verum.
ut hoc quod a tam multis et tot
locis profertur natura patiat? Illa

vero nō modo patitur: necū etiam postulat. Nichil em̄ habz p̄stans. nichil quod magis expetat. qm̄ honestatē. qm̄ laudē. qm̄ dignitatē. qm̄ deus. **H**isce ego pluribz nomibz vnā rem declarā uolo. sed utar: ut qm̄ maxime significem pluribz. **V**olo autē dicē illud homi longe optimū eē quod ipm̄ sit optimū p̄ se a virtute p̄fectū uel in ipā virtute sitū sua spēre laudabile. **Q**uod quidē aiō dixērim solum qm̄ sumū bonū. **A**tz hec ut de honesto. sic de turpi contraria. **N**ichil tam retrū uel tā asp̄nādū: nichil hoīe indignū. **Q**uod si tibi p̄suasū est. p̄ncipio em̄ dixisti plus in dedecōe mali tibi videri. qm̄ in dolore: reliquū est ut tute tibi impes. qm̄q̄ hoc nescio quomō dicatur. quasi duo simū. ut alē impet alter pareat. **N**on insate tā dicatur. **E**st em̄ animū in ptes distributū duas: quarū alterā rōnis est particeps. alterā expers. **C**ū igitur p̄cipit. ut nobismetipis impemū: hoc p̄cipitur ut rō coherceat temeritatē. **E**st in animis om̄i fere molle natura quiddā demissū humile. eneruatiū quodāmodo languidū. et si nil eēt aliud. nichil eēt hoīe deformiū. **H**ec p̄sto est domina om̄i et regina ratio: que cōnexa p̄ se et progressa longius sit p̄fecta virtus. **H**ec ut impet illi parti animi q̄ obedire debet: id videndū est vno. **Q**uonā modo in quies. **V**elud dūs seruo. vel ut

impator militi. vel ut patēs fili. **S**i turpissime se pars illa animi geret quā dixi eē mollem si selmentis muliebrit lacrimis qz det: vniat et constingat amicum p̄mquoz qz custodijs. **S**ep̄ em̄ videm⁹ fractos pudorē q̄ rōn nulla vincerentur. **E**rgo hos quidē ut famulos vinctis certe ac custodia: qui autē erant firmiores nec tamen robustissimi. hos amicitia oportebit ut bonos milites reuocatos dignitatē tueri. **N**ō minus in vixtis ille sapiētissim⁹ grece ḡnter saucius lamētatur. uel modice potus. **P**ede temptum inquit **I**te et sedato uisu: ne succissim arripiat maior dolor. **P**acum⁹ hec melius qm̄ sophocles. apud illū em̄ ulixes p̄ quā flebit lamētatur in vulnere. **T**amen huic leuit⁹ gemētū illi ipi qui ferūt sauciū p̄sonē ḡntatem intueres non dubitarūt dicē. **T**u quoqz ulixes qm̄q̄ grauit⁹ cernim⁹ ictum pene nimis aiō es molli: qui cōsuetus in armis em̄ gere. **I**ntelligit poeta prudens ferendi doloris consuetudinē eē non contempnēdam magistrā. **A**tz ille non imoderate in magno dolore. **R**etinete. tenete. opprimate ulcus. **P**udate heu me miserū excrucior. **I**ncipit labi. deinde illud desinit. **O**pite. abscedite iam iam mitate. **N**am atrectatu et q̄ssu seuū amplificatis dolorē. **V**idene ut obmutueit nō sedat⁹ corpis sed castigatus autum dolor. **I**taqz

in extremis viperis alios quoque ob-
iurgat: idque mouens. **C**ongru-
fortunam aduersam. non lamentari
debet. Id viri est officium: fletus
muliebris ingemo additus. **H**uius
animi pars illa mollior rationem sic
paruit: ut seueri imperatori miles
prudens. In quo vno erit perfecta
sapientia. que adhuc nos quidem
videmus neminem: sed philosophorum sente-
ntias qualis hic futurus sit. si modo
aliquid fuit exponitur. Ea igitur
que erit in eo perfecta atque absolu-
ta sapientia. sic illi parti inferiori im-
parabit: ut iustus pateris filijs nu-
tu quolibet conficiet nullo labore
nulla molestia. Eriget ipse se sus-
tinebit. instruet. armabit: ut tan-
quam hosti. sic obsistat dolori. Que
sunt ista arma? Contencio. con-
firmatio. sermoque intus: cum ipse
seam. Caue turpe quidquam lan-
guidum non virile. obuersetur spes
honeste. zeno proponat cleares: qui
possessus est omnia potius quam con-
silia delenda tyrannidis indicaret.
De anaxarcho democritio cogitetur:
qui cum tyri in manus timocaron-
tis regis madisset. nullum genus
supplicij deprecatus est. neque recu-
savit. Calamus indus indoctus
ac barbarus in india: amfasi
natus sua voluntate nimis com-
bustus est. Nos si pes condoluit.
si dens. sed fac totum dolo corpus:
ferre non possumus. Opinio enim
est quedam effemata ac leuis.
nec in dolore magis quam eadem
in voluptate qua cum liquefimus

Humiliter mollicia apud aculeum sine
clamore ferre non possumus. **A**l-
ter vero. **S.** Marus rusticanus vir.
sed plane vir cum seceret ut super
dixi principio vetuit se alligari.
Nec quisquam cum marum solutus
dicitur esse seceret. Cur ergo alij
postea. Valuit auctoritas. Vides
ne igitur opinio non nature esse
malum. Et cum fuisse aarem mor-
sum doloris: idem marus ostendit.
Crus enim alterum non prebuit. Ita
et tulit dolorem ut uir. et ut
homo maiorem ferre sine causa
necessaria uoluit. **Capitulum. xv.**

Corum igitur in eo est
ut tibi impes. ostendi autem
quod erit impandi genus:
atque hec cogitatio quid patientia.
quid fortitudine. quid magnitudine
animi dignum sit dignissimum sit.
Non solum enim animum comprimunt.
sed etiam ipsum dolorem nescio quo
pacto mitiorem facit. Ut enim fit
in prelio. ut ignauus miles ac ti-
midus simul ac uidet hostem. ab-
iecto sacro fugiat quantum possit.
ob eamque causam peat non nunquam
etiam integrum corpore. cum ei qui ste-
terit nichil tale euenerit: sic qui
doloris spem ferre non potest abia-
unt se atque ita afflicti et exanima-
ti iacent. Qui autem resisterunt:
discedunt sepiissime superiores. Sunt
enim quedam animi similitudines
animi corpore: ut ouera contentis
corpore facilius feruntur remissis
opprimunt. Similiter animus in
contencione sua depellit pressum omnem

ponderū : remissioe autē sic urge-
tur. ut se neq̄at extolle. Et si ve-
rum querim⁹ : in omib⁹ officijs p̄-
sequētis animi est adhibenda con-
tencio. Ea est sola officij tanq̄m
custodia. Sed hoc idē in dolore
maxime est providendū : ne quid
abiecte. ne quid timide. ne quid ig-
naue. ne quid seruiliter muliebrit̄
ve faciam⁹. In p̄mis q̄ refutet̄
ac iudicatur ille philoctete⁹ cla-
mor. Ingemiscē non nūq̄m vir
p̄missū est : id q̄ raro. euilatus
ne mulieri quidem. Et hic nim-
rum est fletus : quem .xij. tabule
in funebz adhiberi veterunt.
Nec uero unq̄m nec ingemiscit
quidē uir fortis ac sapiens : nisi
forte ut se intendat ad firmitatē.
Ut in stadio cursoris exclamant.
qm̄ maxime p̄nt. faciūt idē
cū exēntur athletē. Pugiles uō
etiam cū ferunt adūsariū : i iac-
tandis cestib⁹ ingemiscūt. nō q̄
doleant animo ve succubant. sed
quia p̄ fundenda uoce omē corp⁹
intendit̄. uenitq̄ plaga vehemē-
tior. Quid qui uolūt exclamāc
maus. Nū satis hūt latera fau-
ces lingua intēde. e quib⁹ elia vo-
cem et fundi. ut dem⁹ toto corpe
atq̄ omib⁹ unguis. ut dicit̄ conec-
tionem uoces afferunt. Genu me
hercule. at. antonū uidi cum cō-
tēpte pio serpo lege uaria dicit̄
tange trum. Ut cū baliste lapi-
dum et reliqua toruēta teloz eo
grauiores emissiones hūt q̄ sūt
contenta atq̄ adducta vehemēti⁹.

sic vox sic ausus sic plaga hoc
grauior. cū est missa contentus.
Cui⁹ contenciois cū tanta vis sit
si gemitus in dolore ad confirmā-
dum animū valebit : utemur.
Sui erit ille gemitus elemētabile
si imbecillus. si abiectus. si flebil⁹ :
ei qui se dederit. uir eum uirum
dixerim. Qui quidē gemitus si
lenationis aliquid afferret : tamē
uidemus quid eēt fortis atq̄ aiosi
uiri. Cū uero nichil iminuant
doloris : cur frustra turpes esse
uolunt. Quid est em̄ fletu nu-
liebri uir turpius. .xj. .

A Tq̄ hoc p̄ceptū quod de
dolore datur. patet lac⁹.
Omib⁹ em̄ reb⁹ nō solū
dolore simili contencioe animi re-
sistendū est. Ita exardescit. libido
conuicitat̄. in eandē artem confugi-
endū est. eadem sūt arma sumē-
da. Sed qm̄ de dolore loquimur.
illa omittam⁹. Ad ferendū igit̄
dolorem placide atq̄ sedate : pluri-
mū proficit toto pectore ut dicit̄
cogitare. qm̄ id honestū sit. Dum⁹
em̄ natura ut an̄ dixi. dicendū
est em̄ sepius studiosissimi appetē-
tissimi q̄ honestatis. cui⁹ si quasi
lumen aliqd̄ aspexim⁹. nichil est
qd̄ ut eo ponamur. nō patiamur
et ferre et p̄peti. Ex occurſu atq̄
impetu animoz ad uerā laudem
atq̄ honestatē tendente. illa peri-
cula adēntur in p̄lijs. Nō sen-
ciūt uiri fortes in acie uulnera :
uel sentiūt sed morti malūt qm̄
tū modo de gradu dignitatis.

dimoueri. Fulgentis gladios hos-
tiū videbant deas: cū in aciem eorū
irruerant. Hīs leuabat omnē
metū uulnerū nobilitas mortis
et gloria. Nū tamen ingemuisse
epaminudā putas cū una cū san-
guine vitā effluere sentiret? Im-
pante eū priam lacedaemonis re-
linquebat: quā acceperat seruē-
tem. Hec sunt solacia. hec fōmē-
ta sumorū dolorum. *.xy.*

Dices. Quid in pace.
quid domi. quid in lectu-
lo? Ad phōs me renouas:
qui in aciem nō sepe p̄deunt. Et
quibz homo sane leuis erudeōtes
dyomis cum a zenone fortis eē
didicisset. a dolore deductus est.
Nam cū ex rembz laboraret:
in ipō euulatu clamitabat falsa
eē omnia que antea de dolore ipē
sensisset. Quem cū cleantes
condiscipul⁹ rogaret. quā ratio
eum de sentētia deduxisset: rē-
dit. Quia cū tantā opam phie
dedissem. dolorem tamen ferre
non possem: satis eēt arguētū
malū eē dolorem. Plinos annos
in phia consumpsi: nec ferre pos-
sum. Malum est igitur dolor.
Cum cleante annū pete tiam p̄-
cussisset uersū ex epigoneis fe-
runt dixisse. Audis ne hec am-
phiora sub tiam abdite. zenone
significabat. a quo illum dege-
nerie tolebat. **C**at nō uir pos-
sedom⁹ quem et ipē sepe vidi.
et id dicam quod solebat narra-
re pompeius. Se cū rhodū venisset

decedens e sira audire noluisse
possidomū. Sed cum audisset eū
gemitū eē egrum qd̄ uehementer
eius artus laboraret: noluisse
tū nobilissimū phōz uisere. Quē
ut vidisset et salutauisset. honori-
fias qz uerbis p̄secutus eēt. mo-
lesteqz se dixisset ferre. quo eū
non posset audire: at ille. Tu
vero inquit potes: nec omitam
ut dolae corpis efficiat. ut frus-
tra tantus uir ad me uenerit.
Itaqz narrauit eū copiose et gra-
uiter de hoc ipō nichil eē bonū nī
quod eēt honestū. cubante dispu-
tauisse. Cumqz quasi faces ei do-
lores admonerentur. sepe dixisse.
Nichil agis dolor: quāuis sis mo-
lestus. nūq̄m te eē cōfitebor malū.
COmno qz om̄s clari et nobili-
tati labores cōtemptū fuit etiam
tolerabiliōres. Videm⁹ ne ut a-
pud magrōs eorū ludoz qui gū-
mici uocātur. magn⁹ honos sit
nullū ab hīs qui descendūt i id
certamen deuitari dolere? Apd̄
quos autē uenandi et equitadi
laus uiget. qui hanc p̄cesserūt
nullū fugiūt dolorem. Quid de
nris ambitionbz. quid de cupidita-
te honorū loquar? Que flam-
ma est? P̄ quā non curauerūt
hij qui hec om̄i punctis singulis
colligebant. Itaqz semp affrica-
nis socraticū zenophōtem i mā-
bus habebat: cui⁹ id laudabat
in p̄mis qd̄ dicēt costē labores
nō eque graues eē impatori et
militi qd̄ ipē honos laborem

leuiorem faciet impator. .xiii.

Sed tamen hoc euenit. ut in vulgus insipientium opinio valeat honestatis: cum ipsam videre non possint. Itaque fama et multitudinis iudicio mouetur: cum id honestum putent. quod a plerisque laudatur. Te autem si in oculis sis multitudinis. tamen eius iudicio stare nolim: ne quod illa putet id te putare pulcherrimum. Tuo tibi iudicio est utendum: si tibi recta probata placebis. Tu non modo tu te viceis. quod paulo ante precipiebam: sed omnia et omnia. Hoc igitur tibi propone. amplitudine animi. et quasi quendam exaggerationem quam altissimam animi: que maxime eminet contemptu et despicendis doloribus. Unam esse omnium rem pulcherrimam: eoque pulchriorem si uacet populo. neque plausum captis. seipsum tamen delectet. Quam etiam michi quidem laudabiliora uideantur omnia. que sine uindicta et sine populo teste sunt: non quo fugiendus sit. omnia enim bene facta in luce se collocari uolunt: sed tamen nullum theatrum uirtuti consuetudina maius est. Atqui in primis medicemur illud. ut hoc patientia dolorum quam sepe iam intentione animi dixi esse firmadam in omnium genere se equabile prebeat. Depe enim multi. qui aut propter uictorie cupiditate. aut propter glorie. aut etiam ut ius sum et libertatem tuerentur uel tenerent:

vulnera exceperunt fortiter et tulerunt. Idem omnia contentioe dolorem morbi ferre non possunt neque illum quem facile tulerant. sed studio potius et gloria. Itaque barbari quidam etiam imanes feruere decertare acerrime possunt. egrotare uariis non possunt. Circi autem homines non satis animosi sed prudentes ut est captus hominum satis hostem aspice non possunt. Eadem morbos tolerant atque humane ferunt. At cum libri et celabei in preliis exultant: iam etantur in morbo. Nichil enim potest esse equabile: quod non a certa ratione perficiatur. Sed cum uideas eos qui aut studio aut opinione ducantur. in eo persequendo atque adipiscendo. dolore non frangi: debeas existimare. aut non esse malum dolore. aut etiam si quidam asperum alienumque a natura sit. id placeat appellare malum: tamen tamen esse. ut a uirtute ita obruatur. ut ~~quisquam~~ nusquam appareat. Que meditare quies dies et noctes. Facius enim manabit hec iactio: et aliquanto maiorem locum quam de uno dolore occupabit. Nam si omnia fugiende turpitudinis. ~~fr~~ adipiscendeque honestatis causa faciemus. non modo stimulos doloris. sed etiam fulmina fortune contempnemus. licebit presertim cum paratum sit illud ex hesterna disputatioe profugium. Ut enim si quem nauigantem perones in se

quatur. deus q̄ quis dixerit ei
ce te e nauu presto est. qui ex
apiat. uel delphum ut arione
metchimneū. uel equi pelopis.
illi neptunij. qui p̄ vndas aur
rus suspensos rapuisse dicūt.
eripient te et qua uelis perfe
rent. omne omittam̄ timore.
sic urgentibz aspectis et odiosis
dolens si tanta non sint ut fe
rendi sint: quo sit confugiendū
vides. hec fere hoc t̄p̄e putau
eē dicenda. Sed tu fortasse in
sentētia p̄manes. **D.** Ni
mine uero: meq̄ biduo duarū
rerū quas maxime timebā spe
ro liberatū metu. **R.** Cras
ergo ad deposediam. Sic enim
diximus. Sed tibi hoc uideo nō
posse deberi. **D.** Ita proisus.
Et illud quidem ante meridiē.
hoc eodem tempore. **R.** Sic
faciemus. et tuis optimis stu
dijs obsequemur.

Explicit liber secundus.

Incipit tertius.

O Vidnam eē brute
cause putē. cur cū
constemq̄ ex animo
et corpore: corpore
tuendi curandi q̄
causa quesita sit et ars eius atq̄
utilitas deorū imortalū inuēto
consecrata. Animi autē medicina
nec tam desiderata sit anteqm̄
inuenta. nec tā alta postea q̄
cogitata est. nec tam multis ḡ
ta et pbata. pluribz etiā suspec
ta et iniuria. An qd̄ corpore gra
uitate ac dolore animo iudicam̄?
animi morbu corpore nō sentim̄?
Ita fit ut animus de se ipse cū i
dicet. cū id ipm̄ de quo iudicat
egrotet. Quod si tales nos na
tura genuisset. ut eam ipam̄ in
tueri et p̄spicere eademq̄ optima
duce cursum vite cōficere possent.
hanc erat sane qd̄ quisq̄m̄ rōne
ac doctrina requireret. Nūc par
uulos nobis dedit igniculos: q̄s
celerit malis moribz questio q̄ de
prauatos sic extinguim̄. ut
uisq̄m̄ nature lumē appareat.
Dunt eū ingemis uis semina
mnata virtutū: que si adoleste
licet. ipa nos ad beatā vitā na
tura p̄ducet. Nūc autē simul
atq̄ editi in lucem sum̄. et sus
cepti: in om̄i cōtinuo p̄uinitate
et in sumā opinionū p̄uinitate
uersam. ut pene cū lacte nutri
tis errore suxisse videamur. Cū
vero parentibz redditi demū ma
gistris traditi sum̄: tū ita va
rijs imbuiim̄ erroribz. ut uariati

veritas et opinioni confirmata
 natura ipsa cedat. **A**ccedunt etiam
 etiam poete: qui cum magna spes
 sapientie doctrineque per se tulerunt.
 audiuntur. leguntur. ediscuntur. et
 inherescunt penitus in mentibus.
Cum vero eodem accedit quasi
 maximus quidam magister populi
 atque omnis undique ad vicia consen-
 sciens multitudo: cum plane infir-
 cimus opinioni pravitate. a na-
 turaque defessimus. ut nobis op-
 timum naturam iudicasse videantur.
 qui nichil melius homini. nichil ma-
 gis expectandum. nichil prestantius
 honoribus. impiorum populari gratia
 iudicauerunt: ad quam fertur op-
 timus quisque. veramque illam honest-
 tatem expectans. quam vna natura
 maxime inquitur. in summa veri-
 tate versatur. consuetudineque nulla
 eminentem effigiem virtutis. sed
 adumbrata ymaginem glorie. **E**st
 enim gloria solida quedam res et
 expressa non adumbrata. **E**a est
 consensu laus bonorum: incorrup-
 ta vox bene iudicantis de excellen-
 ti virtute. **E**a virtuti resonat:
 tanquam ymago glorie. **Q**ue quia
 recte fecerit plerumque comes est:
 non est bonis viris repudianda.
Mala autem que se imitacione eius
 esse vult temeraria atque inconsi-
 derata et plerumque peccatorum vicio-
 rumque laudatrix fama popularis
 simulacione honestatis formam eius
 pulchritudinemque corrumpit. **Q**ua
 cecitate homines cum quedam causa
 preclara cupent. ea que nesciunt

nec ubi nec qualia sunt: fundit
 alij evertunt suas civitates. alij
 ipsi occiderunt. **A**ccipit hinc quidem opti-
 ma petentes non tam voluntate quam
 ausu errore falluntur. **Q**uid qui
 pecunie cupiditate. que voluptatum
 libidine feruntur. quorum ita prur-
 bantur animi. ut non multum absint
 ab insana. quod insipientibus conti-
 git omnibus hijs nulla ne est adhi-
 benda cautio. **V**erum quod minus no-
 ceant animi egritudines quam corporis:
 an quod corpora curari possint aior
 medicina nulla sit. **A**t et mor-
 bi ymaginatioes plures que sunt an-
 quam corporis. **H**ij enim ipsi odiosi sunt
 quod ad animum pertinet. cum que solli-
 citant: animusque eger. ut ait
 enim semper eriat. neque parum. neque
 proci potest. cupere nunquam desinit.
Quibus duobus morbis egritudine
 et cupiditate. ut omittam alios:
 qui tandem perit in corpore esse gra-
 viores. **Q**ui vero probari potest
 ut sibi animus mederi non possit:
 cum ipsam medicinam corporis animus
 inueniat. cumque ad corporum sanati-
 onem multum ipsa corpora et natura
 valeat. nec omnes qui se curari
 passi sunt continuo etiam conuales-
 cant. **A**nimum autem qui sanari vo-
 luerunt. preceptisque sapientium pa-
 ruerunt. sine ulla dubitacione sa-
 nentur. **E**st profecto animi medi-
 cina. philosophia: cuius auxilium non ut
 in corporis morbis petendum est
 foris: omnibusque opibus viribusque
 ut nosmetipsi mederi nobis pos-
 simus. elaborandum est. **Q**uoniam de

Uniusa phia quito ope et expecte
da eet. et colenda. satis dan est
ut arbitror in hortensio. De maxi
mis autē rebus nichil fere intum
sim⁹ postea nec disputare nec
scribe. Hys autē libris exposita
sunt ea que a nobis cū familiar
ly mris in tusculano erāt disputa
ta. **D.** Sed quā duobz superioribz de
morte de dolore dan est: tertius
dies disputatiois hoc tertium vo
lumen efficiet. **U**t em in acha
demia nram descendim⁹. indurato
iam in postmeridianū temp⁹ die:
popositi eorū qui adierāt cām disse
rendi. **Tū res acta sic ē. d. ca^m. p^m.**

U Idem michi cadere in
sapiētē egritudo. **M.**
Nun relique quoqz p
turbatioēs animi forindnes. libi
dnes. uacundie. **H**ec em fere st
eiusmodi q̄ greci pathē appellant.
D. Ego poterim morbos dicere.
et id verbū eet e verbo: sed in cō
suetudinē nram nō caderet. Nam
inuidere. misereri. gestire. letari.
h̄ omnia morbos greci appellant.
motus aīm rōm nō obrepantes.
Nos autē hos eostem mot⁹ con
citati animi recte ut opinor ptur
batioēs dixerim⁹ morbos autē
non satis usitate: nisi quid aliud
tibi videtur. **M.** Nichi uō isto
mō. hecme igitur cadere in sapi
entē putas. **D.** Proxius existi
mo. **M.** Ne ista gloriosa sapiā
non magno estimanda est. **S**i
quidē non multū differt ab insa
nia. **D.** Quid. **T**ibi omis ne

animi cōmotio videt⁹ insania. **M.**
Non michi quidē soli. sed id quod
soleo sepe ammirari maioribz nris
quoqz hoc ita visū intelligo uultis
annus aū soanrem. a quo hec oīs
que est de vita et moribz phia ma
nauit. **D.** Quo nam tantē mō.
M. Quia nomē insanie signifi
cat mentis egritudoem t morbū
id est insanitātē et egritū aīmū
quam appellabant insanā. **O**mīs
autē pturbatioēs animi. morbos
phi appellant: negantqz stultū
hys morbis vacare quēqz. **Q**ui
autē in morbo sunt. sani nō sunt.
at oīm insipientiū animi t morbo
sunt. **O**mīs igitur insipientes
insaniūt. **S**anitatē animoz po
sitam in tūquillitate quadā constā
ciaqz censebant. hys rebz mētem
vacuā appellarūt insanā: p̄tēa
quod in pturbatioē animi. sicut t
corpōē pturbato sanitas eē non
possit. nec min⁹ illud acute. qd̄ aī
afficiōem hūmē mentis carentē
nomauerūt clemenciā. **E**x quo
intelligendū est eos qui h̄ rebz
uonia posuerūt sensisse hoc idem
quod a soanre acceptū diligenter
stoici retinuerūt omīs insipientes
eē non sanos. **Q**uis est anim⁹ t
aliquo morbo. **M**orbos autē hos
pturbatos motus ut modo dixi
phi appellant. **N**ō magis est
sanius qm̄ id corp⁹ quod in morbo
est. **I**ta fit: ut sapiencia sit sa
nitas animi: insipientia autē q̄
insanitas quedā que est insania
eademqz clemēcia. **M**ultoqz mel⁹

hec vocata sunt verba latins qm
gras. Quod alijs quoq; multis
locis reperitur. Sed id alias. nuc
quod instat. **Capitulu scdm.**

Quoniam igitur qd queri-
m. quid et quale sit:
verbi vis ipa declinat.
Eos em sanos qm intelligi necesse
est. quoz mens motu q morbo p-
turbata nullo sit: qui cont affecti
sunt. hos insanos appellari necesse
est. Itaq; nichil meli qm quod e
in consuetudine sermois latin cu
exisse de pte dicim. eos qui effre-
nati ferunt aut libidine aut iracu-
dia. qm ipa uncondia libidinis
est pars. sic em diffinitur uncu-
dia ulascendi hvido. Qui igitur
exisse de pte dicitur. ideo dicitur:
quia no sunt in pte mentis. au-
regnu cocus animi a natura tri-
butu est. **G**reci autem manan
unde appellant. no facile dixerim.
Eam tu ipam nos melius distin-
guim qm illi. hanc em insaniam
que uncta stulticie patet latius
a furore disuigim. **G**reci volut
illud idem. sed parit valent verbo:
que nos furorem. melancolia illi
vocant. Quasi vero atra bili solu
mens. ac non sepe vel iracundia g-
more vel timore ul dolore moueat.
Quo gene athamante. alcimene.
aiacem. orestem. fure dicim. **Q**
ita sit affectus: cu dnu reru sua-
ru ee uerant. xij. tabule. Itaq;
non est scriptu. si insanus. sed si
furiosus ee incipit. **S**tilticia em
consuevit inconstanciam. id e san-

tate vacante. **P**osse tu tueri medio-
citate officioz et vice comunem
cultu atq; usitatu. furore aut ee.
vati sunt. metis ad omnia cecitate.
Quod cu maus videatur ee. qm
insana: tu eiusmoe est. ut furor
in sapiente eade no possit. nec pos-
sit insana. **S**ed hec alia questio
est: nos ad ppositu reuam. **m.**

Quod ad opinor in sapien-
tem egritudine dixisti
videri. **D.** Et uero ita
existimo. **h.** Humanu id qui-
dem qd ita existimas. **N**on em
sillice nati sum. **S**ed est natura
bile in animis teneru quidda atq;
molle: qd egritudine q tempesta-
te quaciat. **N**ec absurde auctor
ille qui in ura achadenna uel in p-
mis fuit nobilis mime inquit
assencioz hys qui istam nefas qua
indolencia magnope laudat: qui
nec potest ulla esse nec debet ee
egrotasse. **D**i inquit fuerint sensu
assit. siue secetur quid siue auella-
tur a corpoe. **N**am istud nichil
dolere. non sine mercede contingit.
imanitatis in aio. stuporis in cor-
pore. **S**ed videamus nec hec ordi-
sit hom assentanciu me imbe-
allitati. et indulgentiu molli-
din. **N**os autem audiam no solu
ranos amputare miseriar: sed
oms radicum fibras euelle. **T**u
relinquit aliquid fortasse ita sut
alte sarpes stulticie. sed relinqt
id solum quod eiti natuui. **I**llud
quide sic habeto. nisi sanatus sit
antim. quod sine phia fieri non

potest. finem miseriarum nullū fore.
Quinobrem quā cepimus tradam⁹
nos ei curandos. Sanabim⁹: si uo-
lemus. Et progrediar quidē loqu⁹.
Non enim de egritudine solū. quinā
id quidē primū. sed de omni animi
ut ego proposui perturbatione morbo.
ut greci uolūt explicabo. Et pri-
mo si placet stoicorū more agam⁹.
qui breuiter astringē solent ar-
gumenta: deinde in uō instituto
vagabimur. **iiii. capitulū.**

Qui fortis est. idem est
fidens: quā confidēs ma-
la consuetudinē loquēdi.
in uicio ponit ductū uerbum a cō-
fidendo. quod laudis est. Qui
autē fidens est: is pfecto nō ex-
mescit. Discrepat autē a timēdo
confidere. at in quem cadit egritu-
do: in eundē timor. Quarū enim
rerū pūcia sum⁹ in egritudine:
easdem impendentes et uementes
timem⁹. Ita fit: ut fortitudinē
egritudo repugnet. Verisimile ē
igitur in quem cadit egritudo: in
eandē in eundē timorē et in fracti-
onē quādam animi et demissioem.
Que in quē cadunt. in eundē ca-
dit ut seruiat. ut uictū se si quā
eē fateatur. Que qui recipit:
recipiat idem nātē est timiditātē
et ignauitā. Non cadit autē h⁹
in uirum forte. Igitur ne egrit-
tudo quidem. at nemo sapiēs nisi
fortis. Non cadit igitur in sapi-
entē egritudo. p̄terea nātē est q̄
fortis sit: eundē esse magnū animi.
Qui magnū animi sit: inuictū.

Qui inuictus sit: eū res huma-
nas despice. atq; infra se positas
arbitrari. Despice autē nemo
p̄t eas res: p̄pter quas egritudinē
affici potest. Ex quo efficit: for-
tem uirū nūquā egritudine affici.
Om̄s autē sapientes fortes. Nō
cadit igitur in sapientem egritudo.
Et quemadmodū ocul⁹ contur-
batus non est probe affectus ad
suū mun⁹ fungendū et relique
partes totū ue corpus statum ē
motū deest officio suo et mu-
neri: sic conturbatus anim⁹ non
est aptus ad suū mun⁹ exequē-
dū. Nunquā autē animi est rōne
bene uti. Et sapientis anim⁹ ita
semp affectus est. ut rōne optime
utatur. Nunquā igitur est pau-
ratus. At egritudo perturbationē ē
animi. Semp igitur ea sapiens
uacabit. **v. capm.**

Uri etiā simile illud ē
tempans: quem greci.
sophrona appellant. eam q; uirtutē
sophronisen uocant. Quā soleo
equidē cum tempantia. tū modēra-
tioem appellare. nō nūquā etiam
modestiam. Sed haud scio. an itē
frugalitas eadē uirtus appellari
possit. Quod angustinus apud
grecos ualet: qui frugi homines.
xpiciuoc. appellant. id est tū-
modo uales. At illud est lacus.
Om̄s enim abstinentia. om̄s ino-
cencia. q̄ apud grecos uisitatum
nomē nullū habet. sed hīc potest.
abaabnc. Nam ē innocētia af-
fectio talis animi: que nisi tāta

est. et si hijs angustijs quibz plibz putant tenentur. nunquam est piosoms cognomen tantope laudatū. Sed quia nec qui ppter metum presidū reliquit quod ē ignaue nec qui ppter auariciā clam depositū non reddidit. quod est iniusticie. nec qui ppter temeritatem male rem gessit. quod est stulticie: frugi appellari solet: eo tres virtutes. fortitudinē. iusticiā. prudentiā. frugalitas complem est. Et si hoc quidem cōmune est virtutū. Omnes em̄ inter se uere et iugate sunt. *.vi. cap. m.*

Reliqua igitur et q̄rta virtus sit: ut sit ip̄a frugalitas. Cuius em̄ videtur p̄m̄. motus animi appetentis regere. & sedare: semp̄q; ad usantē libidini moderatam in ore seruare constantiam. Cuius contrariū uiciū nequicia dicit̄. frugalitas ut opinor a fruge: q̄ nichil melius in terra. Nequicia ab eo et si hoc erit fortasse durus. sed temerius iussisse putemur. si n̄ sit ab eo qd̄ nec quidq̄m est ī tali homine ex quo idem nichil dicit̄. qui sit frugi. Igitur uel si maius moderatus et temperans. eū necesse est eē constantē. Qui autē constantis. quietū. Qui quietus. in p̄turbatiōe omni vacuū. Ergo etiam egritudine. Et s̄ illa sapientis. Abest ḡ a sapiente egritudo.

Itaq; non insate. *.vii.* eracleōtes dyomisi ad ea disputat que apud

homerū achilles querit̄ hoc opinor modo. Corq; in eū p̄mitus turgescit tristibz iris: cū decore atq; om̄i me orbatū laude recor dor. Num manus affecta rē recte tenet cū in timore est. aut nū aliquod quippiam mēbrū tumidū ac turgidū non uiciose se h̄t? Sic igit̄ inflatus animus et tumens in uicio est. Sapientie at̄ animus semp̄ uicio vacat. Nūq; turgescit: nūq; timet. At uat̄ animus eiusmodi est. Nūq; igit̄ sapiens insatur. Nam si insat̄: etiā concupiscit. Prū est em̄ irati cupere ei a quo lesus uideatur. qm̄ maximū dolorem murere. Quis autē id concupiscit: eū necesse est. si id consecutus sit magnopere letari. Ex quo fit. ut alieno malo gaudeat. Quod qm̄ non cadit in sapientem: ne ut insat̄ quidē cadit. Dum autē cadit in sapientem egritudo: cadet etiā inuidia. Qua quomā uacat: etiā egritudine uacat. *.viii.*

Etenim si sapiens ī egritudine cadere possit: possit etiā in inuidia. Non dixi inuidiam: que tū est cū inuidet̄. Ab inuidet̄o autē recte inuidencia dicit̄ potest: ut effugiamus ambiguiū nomē inuidie. Quod uerū ductū est a nimis intiendo fortunam alteri: ut est in menalippo. Quis nā florem liberū inuidit meū? Hale latine uidetur. Sed p̄clare acm̄. Ut em̄ uide. sic

inuide florē rectius q̄ florī. Nos
consuetudine phibemur. poeta ius
sui tenuit: et dixit audacius.
Cedit igitur in eundē et miser
et inuidere. Nam qui dolet ali-
cui adūsis. alicui etia secūdis
dolet: ut theophrast⁹ inuitū de-
plorans calisthēnis sodalis sui re-
bz alexandri prosperis angit. Ita
q̄ dicit calisthēne incidisse in hoīes
sūma audacia. sūmaq̄ fortuna: si
ignariū. quēadmodū rebus secūdis
uti conueniret. Atqui quēadmodū
miseria egritudo est ex alteri rebz
secūdis. In quē igitur cedit mi-
seri: in eundē etiam inuidere. Nō
cadit autē inuide in sapiente. q̄
ne miseri quidē. Quid si h̄ resie
sapientis soleret: miseri etia solēt.
Abest q̄ a sapiente egritudo. **x.**

H Et sic dicitur a storiis
concluduntur q̄ cōtor sūis.
Sed laus aliquāto dicen-
da sunt et diffusis. Sentētijs tū-
tendū eoz potissimū. q̄ maxime
forti ut ita dicam virili vūtur
iōne atq̄ prudentia uel sentētia.
Nam pipateria familiae nri
quibz nichil est uberius. nichil
eruditius. nichil grauius. medio-
citates uel pturbatiōes morboz
anīm nichil nō sane probant.
Omne enī malū etiam mediocre:
magnum est. Nos autē id agim⁹:
ut in sapiente nullū sit omnino.
Nam ut corpus etia si mediocri-
ter egrū est sanū non est: sic ī
animo ista mediocritas caret sa-
nitate. Itaq̄ p̄clare nri ut alia

multa molestia sollicitudine an-
gorem p̄t similitudine corporū
egroz egritudine noiauerūt. h̄
p̄t modū verbo ḡtū omne ptur-
batiōem animi appellant. Vocat
H. Na ooc. id est morbū. quicūq̄
est motus in animo turbid⁹. Nos
melius. Egris enī corporibz simi-
lima est animi egritudo: at non
similis egritudo est libido non
imoderata leticie: que est volup-
tas animi elata et gestiēns. Ipse
etiam met⁹ non est morbi ad mo-
dum similis: quāq̄ egritudini est
similior. Sed p̄t egritudo ī cor-
pore: sic egritudo in aīo nomen h̄t
non seruatum a dolore. Dolore q̄
hui⁹ origo nobis explicanda est.
Item cū efficiens egritudinē in
animo. nā ut medici causa morbi
inuenta: curatiōem eē inuētam
putant. Sic nos causa egritudis
reparata: medendi facultate replem⁹.

Est igitur causa oīs **x.**
in opinione: nec vero
egritudinis solū. sed etia
reliquarū om̄ pturbatiōnū. Que
sunt genē quatuor: p̄t bz plures.
Nam cū om̄ pturbatio sit aī
motus. uel iōnis expers. uel iōnē
aspnans. ul' iōni non obediens.
is q̄ motus aut boni aut mali
opinionē citet: bifariam quatu-
or pturbatiōes equalit' distribu-
te. nam due sunt ex opinione
boni. Quar' altā voluptas gesti-
ens. id est p̄t modū elata leticia
opinionē p̄tis alicui⁹ magni a-
licui⁹ boni. altā cupiditas. que

Pactos.

recte ul' libido dici potest: que e
 imoderata appetitio opinati mag
 ni boni rom non obtempans. Q
 uel cupiditas ul' libido recte dici
 potest. hec ergo duo genera vo
 luptas gestiens et libido bonoru
 opinione turbatur. ut duo reliq
 metus et egritudo maloz. Nam
 et metus opinio magni mali im
 pedentis. et egritudo est opinio
 magni mali pntis. Et quidem
 recens opinio talis mali ut in eo
 rectu videatur ee анги. Id autē
 est ut is qui doleat. oportē opine
 tur se dolere. Hys autē perturbati
 ombz quas in vita homi stulticia
 qī quasdam furias imittit atqz
 incitat. ombz viribz atqz opibz
 repugnadiū est: si uolumz hoc
 quod datū est vite tranquille pla
 cideqz traducere. **Capituli. xi.**

Sed cetera alias. Nam
 egritudinē si possumz
 depellamz. Id em sic
 ppositū: quādo quidem eam tu vi
 deri tibi in sapientē cadere dixisti.
 quod ego nullo modo existimo.
 tetra em res est misera detesta
 bilis: omī contentioē velis ut
 ita dicam remis qz fugienda. Q
 lis em tibi ille videtur. tantalo
 pgenerat' pelope nanis. qui qn
 dam a socero oemas rege ippoda
 mīa raptis nactus iuprijs. iouis
 quidē iste nepos. Tam ne ergo
 abiectus tamqz fructus nolite in
 quit hospites ad me adire illico
 istie: ne contagio mea bonis vni
 braue obfit. **Tanta vis sceleris**

in corpore heret. Tute thiesta dāp
 nabis. orbabis qz luce ppter vni
 sceleris alieni. Quid illū filium
 alienū solis nomine patris luce in
 dignū putas. Refugē oculi: cor
 pus in acie extabuit. lacrimę pe
 dere humore exsanguis gene sit
 situ utous barba pedore horrida
 atqz inronsa. infusta pectus illu
 ue scabui. **H**ec mala o stultis
 sine oeta ipē tibi addidisti. Nec
 merant in hys que tibi casus in
 ueveāt et quidē inuereāto malo
 cum timor animi resdidisset. Est
 autē egritudo ut docebo in opin
 one mali recētis. Sed meris vidē
 regni desiderio nō filie. Illā em
 oteras: et iure fortasse regno
 nō equo animo carebas. Est aut
 impudens luctus: merē se confi
 cētis: qd impare non liceat libe
 ris. Dromfius quidē tyrannus.
 furcissis exclusus epulsus: chozni
 thi pueris docebat. vsqz eo carere
 impio nō poterat. Tarqmo vco
 quid impudēti. qui bellū gereret.
 cum hys qui eius nō tulerāt sup
 biam. Is tū restitui in regnū
 nec veientū. nec latior' armis
 potuisset: cūmas contulisse se
 dicit. in ea qz vrbe semo et egrit
 tudine est confectus. Hoc tu igit
 censes sapienti acide posse. ut eg
 tudine opprimat. id est miseria.
 Nam cū omīs perturbatio miseria
 est: tūc carnisfina est egritudo.
 Habet ardorem libido. leuitatem
 leticia gestiens huilitatē metus.
 Sed egritudo maiora quedam

tabe auctantū afflictioem fedu-
tatem lacert. Excedit animū
planeq; conficit. Hanc n̄ erum?
sic ut abiciam? : miseria carere
nō possum? . atq; hoc quidem per-
spiciū est tū egritudine existē.
cum quid ita visum sit ut mag-
nū quoddā malū adesse et urge
videatur. Epicuro autē placet
opinionē mali egritudine esse
natura : ut quicūq; intuetur ī
aliquod malū malū. si id sibi ac-
cidisse opinetur. sit continuo in
egritudine. Curenari non omī
malo egritudine effici censent :
sed insperato nec opinato malo.
Videntur em̄ omnia repentina
graviora. Et hoc et illa uire lau-
dantur. **E**go cū genui tū moi-
tuus scui. et ei rei sustuli. Pre-
terea ad tyriam cū nisi ob defendē-
dam greciā : sciebam me in mor-
tiferum bellū nō in epulas mitte.

H Et recordatio futuri. **xij.**
vōrū maloz lenit eorū
aduentū : que uementi
alonge ante uideris. Itaq; apud
euripidem a theseo dicta laudat.
Licet em̄ ut sepe facim? in lati-
nū illa conuicere. **Q**uam qui
h̄ audita a docto memissem vno
futuras meā cōmentabar unsei-
as. aut mortem acerbam. aut
exily mestam fugā. aut semp
aliquā molem mali medicabar :
ut si qua inuicta diuitas casu fo-
ret. me me imparatū cura lace-
raret repēs. **Q**uod aut theseus
a docto se audisse dixit : id de se

ipē loquitur euripides. Fuit enim
auditor anaxagorē : que ferūt uū-
ciata morte filij dixisse. Sciebam
me gemisse mortalem. Que vox
reclamat hys eē hec acerbā quibz
nō fuerint cogitata. Ergo id quidē
non dubiū. quū omnia que mala pu-
tantur. sint īprouisa grauiora. Ita
q; quinq; non hec una res efficit
maximā egritudine : tū qm̄ nullū
potest pūssio animi et pūatio
ad minuendū dolorem : sint semp
oīa hōi humana meditata. **xij.**

E T mirū hec est illa
pūstans et diuina sapiā :
et pūptas et pūntatū
pūntas res huānas hē : nichil a-
mirari cū acciderit. nichil anteqm̄
euenit. nō euenire posse arbitri.
Quōbrem omīs cum res secunde
sunt. maxime meditari seā opor-
tet. quo pacto adūsam erūpnam
ferat pūala dampna. Regre re-
dicens semp seā cogitet. aut filij
pūm. aut vxoris mortē. aut mor-
bum filie cōmūna eē hec : ne qd
horū unqūm accidat aīno nouū.
Quidq; pūter spem ueniat. omē
id deputare eē in lucro. Ergo hoc
tercū a pūia sumptū cum tam
cōmode dixerit : nos e quoz fonti-
bz id haustum est nō dicim? . hoc
melius et constanti? sentiem?
Hic est em̄ ille uultus semp idem.
quem di? zancippa pūdicat solita ī
vno suo fuisse socrate : eodē semp
se uidisse. exeuūt illū domo et re-
ūtentem. Nec uero erat eadem
fons : q. q. crassi illi? uetis. que

semel aut in omni vita risisse luali?
 sed tranquilla et ~~serena~~ serena.
 Sic enim accepimus. Jure autem erit
 semper idem vultus: cum mentis a qua
 is fingitur nulla fieri mutatio.
 Quare accipio equidem a ceteris
 hic arma contra casus et even-
 tus quibus eorum advenientes impet-
 diturna meditatioe frangatur.
 Simulque iudico malum illud opin-
 omne esse non naturae. Si enim in re
 eent: cur fieret praevisa leviora.

Sed est istem de ~~re~~ ~~rebus~~ ~~rebus~~ quod dici posset sub-
 tilius: si prius epicuri
 sententiam viderimus. Qui censet
 necesse esse omnes in egritudine esse.
 qui se in malis esse arbitrentur: siue
 illa ante visa et expectata sint.
 siue inveniuntur. Nam neque ve-
 rustate minus mala: nec fieri pre-
 meditare leviora. Stultamque etiam
 esse meditationem futuri mali: aut
 fortasse nec futuri quidem. Hanc esse
 odiosum malum omne cum venisset.
 Qui autem semper cogitavisset acci-
 dere posse aliquid aduersi: ei fieri
 illud sempiternum malum. Si vero ne
 futurum quidem sit: frustra suscipi
 misericordiam voluntariam. Ita semper
 angri: aut accipiendo. aut cogitan-
 do mala. **R**evocationem autem egrit-
 tudinis in duabus rebus ponit. a vo-
 catione cogitanda molestia: et re-
 uocatione ad contemplandas volup-
 tates. Pareat enim censet animum
 rem posse: et quo ille ducat sequi.
 Verat igitur ratio intueri molesti-
 as. abstrahit ab acerbis cogitatio-

ibus. hebeunt aciem ad miseras
 contemplandas: a quibus cum cecidit
 receptum impellit rursus et iacet.
 ad inspiciendas tota que mente co-
 tractas uarias voluptates. Qu-
 bus ille et praeterea memoria et
 spe consequentium vitam sapientis
 refertam putat. ~~vb. n. u. u.~~

Hic modo more uos diximus.
 Epicurei dicunt suo. Sed
 que dicunt viderimus quomodo
 uegligamus. Principio male rep-
 hendunt praemeditationem rerum fu-
 turarum. Nichil est enim quod tam
 abundat eleuetque egritudine: quam
 perpetua in omni vita cogitatio. Nichil
 esse quod accidere non possit: quod con-
 ditionis humane meditatio. quod vite
 lex commentatioque parandi. Que
 non hoc affert. ut semper meam?
 sed ut nunquam. Neque enim qui rerum
 naturam. qui vite varietatem. qui in-
 becillitatem generis humani cogitat.
 meret cum hoc cogitat: sed tamen uel
 maxime sapientie fugit munus.
 Vtrumque enim consequitur: ut hoc co-
 siderandis rebus humanis proprio phie
 fruatur officio: et aduersis casibus
 triplici consolatione sanetur. Primum
 quod posse accidere diu cogitauerit:
 que cogitatio vna maxime moles-
 tias omnes extenuat et diluit. De-
 inde quod humane ferenda intelligit.
 Postremo: quod videt malum nullum esse
 nisi culpam. Culpam autem nullam
 esse: cum id quod ab homine non poterit
 praestari euenerit. Nam reuocatio
 illa quam affert cum a contuendis
 nos malis auocat: nulla est. Non

est enim in uia potestate. fodicant
tib; hys rebus quas malas esse opi
nemur. Dissimulatio ul' obliuio
lacerant uerant stimulos admo
uent. ignes adhibent. respirare
non sinit. Et tu obliuisci iubet.
quod contra naturam est: quod a na
tura datum est auxilium extorquedi.
inuetari doloris. Est enim tarda
illa quidem medicina. sed tamen mag
na: quam affert longinquitas et dies.
Iubet me bona cogitare: obliuisci
malorum. Dices aliquid et mag
no quidem phisico dignum: si ea bona
sentires. que essent homine dignis
sima. pithagoras sic diceret in
aut socrates aut plato: quid iacet
aut quid meret. aut cur succubis
cedis quod fortune que puella te
forsitan potuerit. et pungeret te
non potuerit. Certe uires fran
ge magna vis est. In uirtutibus
eas excita: si forte dormiunt. Ita
tibi adent princeps fortitudo: que
te animo tanto esse coget. ut omnia
que pnt homini euenire. contempnas et
pro nichilo putes. Adert tempe
rancia: que est eadem moderatio. a
me quidem paulo ante appellata
frugalitas: que te turpiter et ne
quiter nichil facere patiatur. Quid
est. autem nequus. aut turpis ef
feminato uir? Ne iusticia quidem
te finet ista facere: cui minima esse
uidetur in hac causa locus. que tamen
ita dicit dupliciter te esse iniustum.
cum et alium appetas et qui mor
talis natus conditionem postules
immortalem: et quia uis feras quod

utendum acceperas reddidisse. Pru
denae uero quid respondebis. doceri
uirtute sese esse contentam. quomodo
ad bene uiuendum. sic etiam ad beate?
Que si extrinsecus religata pen
teat. et non oriatur a se. et in se
ad se reuertatur. et omnia sua com
plexa. nichil querat aliunde: non
intelligo cur aut uerbis tam ue
hementi ornanda aut re tanto opere
expectanda videatur. **xvi.**

Hec bona me si reuo
cas epicure: puto. seque
utor te ipso duce: obliuisci
cor etiam malorum ut iubet. eo quod faci
lius. quod ea que in malis quidem po
nenda censeo. Sed triduas cogi
tationes meas ad voluptates: quas
corpus ardo. aut que propter corpus ul'
reuiditioem uel specie cogitentur.
Nunquid est aliud. Recte ne int
propter sententiam tuam? Solent enim
isti negare nos intelligere quid dicat
epicurus. Hoc dicit et hoc ille gre
culus me audiente athenis senex.
Zeno istorum acutissimus contendere
et magna uoce dicere solebat eum
esse beatum. qui primum voluptati
bus fruetur confidat quod se frui
turum: aut in omni. aut in magna
uite pro dolore non intueente. aut
si intueretur. si summus foret:
futurum breuem. Sim productior:
plus habiturum iocundi quam mali.
Hec cogitante. fore beatum: presertim
si et ante preceptum bonis contentus
esset. non morte nec deo extimesceret.

Habes formam uite **xvii.**
beate epicure ubi zenonis

expressam: nichil ut possit negari.
Quid igitur huius ne vite propositio et cogitatio thiestem levare poterit. aut etiam de quo paulo ante dixi telamonem pulsum patria exulante atque egente? In quo haec amminatio fiebat. **H**ic tunc est ille telamon modo quem gloria ad celum extulit quem expectabant. cuius ob oculos grati ora obiciebant sua. **Q**uod si cui ut ait idem simul animus recondidit: a gravibus illis antiquis prophis petenda medicina est. si non ab aliis voluptuariis. **Q**ui enim ista bonorum copiam dicunt. **S**ane sane summum bonum esse non dolere: quoniam id non vocatur voluptas. **S**ed non necesse est nunc omnia. **I**d ne est. quod traducti luctum lenem? **S**ic sane summum malum dolere. **I**n eo igitur quod non est. si malo careat. fruuntur ne continuo summo bono? **Q**uid tergiversamur epicure. nec fateamur eam dicere nos voluptatem. quam tu idem cum nos prostruxisti soles dicere? **I**n eo quidem libro qui continet omnem disciplinam tuam. fingam enim iam interpretis munus. ne quis me puret fingere: dicas haec.
N **E**t equidem habeo **xviii.** quod intelligam bonum illud. detrahens etiam eas voluptates quae sapore percipiuntur. detrahens eas quae auditu et tactibus. detrahens eas etiam quae ex formis percipiuntur oculis suavis motiones. siue quae aliae voluptates in toto homine gignuntur. quolibet sensu. **N**ec vero ita dici potest. metis

leticiam solam esse in bonis. letantem enim mentem ita noni spe eorum omnium que supra dixi fore: ut naturali potius dolore careat. **A**tque huiusmodi quae huiusmodi verbis: quibus ut intelligat quam voluptatem noverit epicurus. **D**einde paulo infra **D**epe quod sum inquit ex hiis qui appellabatur sapientes quid habent quod in bonis relinquent. si illa detraherent: nisi si vellent voces inanis fundere. **N**ichil ab hiis potu cognoscere. **Q**ui si virtutes ebullire nolent. et sapientias: nichil aliud dicent. nisi eam viam qua efficiantur haec voluptates quas supra dixi. **Q**ue sequuntur in eadem sententia sunt: totus quod liber qui est de summo bono refertus est talibus et verbis et sententiis. **A**d hanc tunc igitur vitam telamonem reuocabis illum. ut leues egritudine? **E**t si quem tuorum afflictum merore videris: huic accipensere potius quam aliquem sordidum libellum dabis? **H**ypocritam hortaberis ut audiat voces potius quam platonis: expones que expectet florida et varia fasciculum ad nares admonebis. incedes odores et fertis redimiri iubebis et rosa. **S**i vero aliquid etiam tui plane luctum omnem absterseis. haec epicuro conficienda sunt: aut ea que modo expressa ad verbum dixi tollenda de libro. vel totus liber potius abiciendus. **E**st enim confertus voluptatibus.
Querendum igitur **xix.** quemadmodum egritudine privemur eum qui ita dicit.

Dol michi fortuna nunc michi
magis desit quam genus. Namque
regnum suppetebat michi. ut sci-
as quanto e loco quanto opibus. quibus
de rebus elapsa fortuna accidit.
Quid? hunc calix nulli imp-
gendus ut plorare desinat. aut
aliquid eiusmodi? Ecce tibi ex al-
tera parte ex eodem poeta ex opibus
sumis opes egens hectoris ve hunc
subuenire debemus. Querit enim
auxilium. **Q**uid poetam perfidius
aut exequar? Quo nunc ne auxi-
lio exilij aut fuga fixa sum. ar-
ce et urbe orba sum. quo accedam.
aut quo applicem? Cui nec are
patris domi stant. fructa et dis-
iecta. Jacent sana flamma defla-
grata. Toti alij stant parietes
deformati. atque abiecte crispata.
His que sequantur: et illud
in primis. O pater. o patria. o
patriam domus. heptu altisono car-
dine templum. Vidi ego te astante
ope barbarica. tectis celatis laque-
tis. auro ebore instructa regifice.
O poetam egregium. quinq; ab
his cantoribus euphorionis contem-
nitur. Venit omnia repetita et
nec opinata esse grauiora. Eng-
genatis igitur regis opibus. que vide-
bantur semper fore: quid adiu-
git? Hec omnia vidi inflamari.
patriamque vitam euitari iouis aia
sanguine turpai. **D**ivellat car-
men. Est enim et rebus verbis
et modis lugubre. Eripiam
hunc egritudine. Quomodo? Col-
locem in culcit plumbea. adduca-

mus psalteria. deinde hedrycu mee-
dam? scutellam dulcibile potioris
aliquid videam? et abi. Hec tan-
tem bona sunt quibus egritudine
grauissime detrahatur. Tu enim
paulo ante ne intellige te quidem
alia ulla dicebas. Renocui igitur
oportet a merore ad cognitionem bo-
norum. Conueniret in cum epiano:
si quid esset bonum conueniret. **D**i-
cet aliquis. Quid ergo? Tu epi-
anum existimabas ista uoluisse.
aut libidinosas eius fuisse sen-
tencias. **xx. u**
Ego vero nunc. Video
enim ab eo diu multa se-
uere: multa placere. Itaque ut sepe
dixi. de acume eius agitur. non
de moribus. Quamuis spernat vo-
luptates quas modo laudauit: ego
tamen meminerit quod videat ei sumum
bonum. Non enim verbo solum posu-
it voluptatem: sed explanauit quod
diceret. Saporem inquit et corporum
complexum et ludos atque cantus
et formas eas quibus oculi iocunde
mouentur. Num fingo. num men-
tor? Cupio refelli. Quid enim
laboro. nisi ut veritas in omni
questione explicet? At idem ait
non crescere voluptatem dolore ditto:
sumamque voluptatem nichil dolere.
Paucis verbis: tria magna parca.
Omnium quod seculum ipse expugnat.
modo ne suspicari quidem se quod
bonum nisi sensus quasi titillaret
voluptate. nunc autem sumam volup-
tatem esse dolere. Potest ne ma-
gis seculum ipse pugnare? **Alterum**

patem: qd cum in natura ta sint.
 Vni gaudere. alteru dolere. etia
 nec gaudere nec dolere. hic primum
 et tertiu putat idem ee nec disti
 gunt au dolendo voluptate. **Ter**
 cui patem comune cu quibzdam:
 qd cum virtus maxime expectat.
 eius qz adipiscende causa plia qsi
 ta fit ille a virtute sumu bonu
 separavit. **.xxi. capitulum.**

Alaudat sepe uirtute.
 Et quidem. C. gracchus
 cu laigitioes maximas
 fecisset et effudisset etiaru. Qd
 verba audiam cu fca videam. Piso
 ille frugi semp contra legem fru
 metaria dicebat. Is lege lata con
 sularis ad frumentu accipiendu
 venerat. Annuu adicit gracchus i
 conacione pisonem stante. Queit
 audiente. P. R. quid sibi costet
 cu ea lege frumetu petat. quam
 dissuasert. Nolum inquit bone
 gracche. ut frumentum tibi vitium
 diuidere liceat. Sed si facias: pro
 petam. pariu me declinavit vir q
 uis et sapiens lege sempromia pa
 trimoniu publicu dissipari: lege
 orones gracchi: patronu etiaru ee
 dices. **N**egat epicuru: iocunde
 posse viui: nisi cum virtute uiua
 tur. Negat ullam in sapiente
 viui ee fortune: tenuu victu au
 fert copioso. Negat ee ullu tep?
 quo sapiens non beatus sit. **Q**ua
 pho digna: sed cum voluptate pug
 nacia. Non istam dicit uoluptate.
 dicit qualibz. Nempe ea dicit:
 in qua virtutis nulla pars mfit.

Age si voluptate iam no intelli
 gum?: ne dolorem quidem. **N**ego
 igitur eius. **Q**uis ee qui dolorem
 sumu malu metiatur metioem
 face virtutis. **E**t queit quida
 epicuri viri optimi. na nullum
 genu est minq maliciosu: me stu
 diose dice cont epicuru. Ita ardo
 de dignitate et de honore concen
 dum. **N**ichu sumu in aio bonu
 videtur: illi in corpoe. **N**ichu in
 virtute: illi in voluptate. **E**t illi
 pugnat quidem. et vicioru fide
 implorat. **M**ulti aute sunt: qui
 statim conolent. **E**go sum is qui
 dicam me no laborare ac cu abi
 turu qd egerit. **Q**uid em de bel
 lo punco agitur? **D**e quo ipso
 cu aliud. **C**. catoni. aliud lentulo
 videtur: nulla me eos conteratio
 unqm fuit. **H**ij minq uacide a
 gunt. pferim cu ab hijs no sane
 animosa defendatur sententia. p
 qua no in senatu. no in conione.
 no apud exercitu neqz apud cens.
 res dice audeant. **S**ed cum istis
 alias: et eo quide animo nullu
 ut certame institua. veru diceti:
 bz facile cedam. **T**antu amonebo
 si maxime veru sit ad corpus oia
 referre sapiente. siue ut honestu
 dicam. nichil facere nisi qd expe
 diat. siue hec omnia referre ad vi
 litate suam. qm h plausibilia no
 sut. vt in smu gaudeant gliose
 loqui desinant. **.xxij.**

Quenaicor restat sen
 tencia: qui cu egritudi
 ne censent existe. si nec

al' natura.

opinatio quid euenerit. Est id quod
magnū ut p̄dixi. et iā Crisippo
ita uideri scio: qd̄ p̄missū aut̄ non
sit id fieri uolentia. Sed nō s̄
in hoc omnia: q̄m̄q̄ hostiū repēs
aduentus magis aliqui conturbat
qm̄ expectatus: et maris subita
tempestas. qm̄ aut̄ p̄missa. terret
nauigātes uolentius. Et sunt
pleraq̄ huiusmodi. Sed cū diligēt
nec opinatoz turbam cōsideres:
nichil aliud repias. nisi oīa uideis
subita maiora. Et quidē ob duas
causas. Primū q̄ q̄nta sunt q̄
accidunt: considerādi spaciū nō
datur. Deinde cū p̄caueri potu
isse uideatur. si p̄missum eēt: q̄si
culpa cōtractū malū egritudine
acriorem faciat. Quod ita esse
dies declarat: que procedēs ita
mitigat. ut istem malis manē
tibz. nō modo leuiatur egritudo:
sed in plisq̄ tollatur. Cartagine
ses multi rome seruerūt: mace
dones p̄ se rege capto. uidi etiā i
peloponēso. cum eēim adolescens
quosdā chorinthios. Hī poterāt
om̄s eadem illa de andromacha
deplorāre. Hec omnia uidi. Sed iā
decauantiant fortasse. Eo enim
erāt uultu ordne om̄i reliquo
motu et statu: ut eos arguios
aut fictionos dicēs. Magisq̄ me
mouerāt chorinthi subito asp̄tū
parti qm̄ ipos chorinthios: qz
animo diuturna cogitatio callū
uotustatis obduerāt. Legimus
librū andromachi que ille euerfa
cartagine misit consolandi cū

ad captiuos aues suos. In eo est
disputatio scripta carneadis quā
se ait in cōmentariū retulisse.
Cum ita positū eēt uidei fore in
egritudine sapiētē patriā captā.
Que carneades contra dixerit:
scripta sūt. Tanta igit̄ calamita
tis p̄nis adhibetur a pho medici
na: q̄nta in inueterata ne desidiē
quidem nec si aliq̄ post annis
idem ille liber captiuus missus eēt.
uulneibz medetur. sed acatrabz.
Sensim em̄ et p̄detēptim p̄gre
diens extenuatur dolor: non quo
ip̄a res imutari soleat. aut possit.
sed id quod incio debuerat. usus
doceat. minora eē ea que sūt. vi
sa maiora. Quid ergo opus est
dicet aliquis rōne. aut om̄i conso
lacione illa qua solemus uti cū le
uare dolorem merentiū uolunt.
Hoc em̄ fere cū habemz i p̄p̄
tū: nichil oportet mopinātū uideri.
acqui tolerabilius ferret incōmodū:
qui cognouit uerē esse hom̄i tale
aliquid accidere. Hec em̄ oīo de
ip̄a sūma mali nichil detrahit.
Tantū modo affert nichil eueisse:
quod nō opinandū fuisset. Neq̄
tū genus. id oīom̄s in consolando
non ualet: sed id hūid sciam an
plimū. Ergo ista nec opinata
non hūt tantā vim: ut egritudo
ex hīs om̄s oriat̄. Ferūt em̄ for
tasse q̄m̄. nō id efficiūt. ut ea que
accidat maiora uideāt. qz uerēna s̄.
Duō q̄a repentina. **xxij.**
Duplex est igitur rō uerē
repiendi nō in hīs solū

que mala. sed in hys etiā q̄ bona videntur. Nam aut de ipius rei natura qualis et quāta sit q̄rim⁹: ut de paup̄tate non nūq̄m̄ cuius onus disputando leuam⁹. docētes q̄m̄ parua et pauca sint q̄ natura desideret: aut a disputandi subtilitate omnem ad exempla truduam⁹. Hic socrates cōmemorat. hic diogenes. hic ceclianū illud. **H**epe ē etiā sub palliolo sordido sapientia. Cū em̄ paup̄tatis vna eademq̄ sit vis: quid nā dici potest quib̄ rem. **C.** fabricio tolerabilis ea fuerit. alij negent se ferre posse. huic igitur alteri generi similis est eiacio consolandi: que docet huāna eē que acciderint. Non em̄ id solū continet ea disputatio ut cogitationem afferat genis huāni: sed significat tolerabilia eē. que tulerint et ferunt ceteri. **D**e paup̄tate ḡ multi paciētes paupes cōmemorantur: de cōtempnendo honore multi inhonorati p̄feruntur. et quidē p̄t̄ id ipm̄ beatiōes: eoz q̄ qui priuatiū ocaū negocijs publicis antulerūt nominatum vita laudat. **N**ec siletur illud potentissim̄ regis anapestum: qui laudat senem et fortunatū eē dicit qd̄ inghosus atq̄ ignobilis sit ad sup̄mū diem p̄uēturus. **S**imili cōmemorandū exemplis orbicatos quoq̄ liberoȳ arbitrat̄: eoz qui gruuus ferūt luct⁹. aliorū exemplis lemūtur. **H**ic permissio ceteroȳ facit. ut ea que acciderint multo minora qm̄ sint existimata videantur. **I**ta fit sensim cogi-

tantibz: ut quāta sit emēta opio appareat. **A**tq̄ hoc idem et thelamon ille declarat. **E**go cū genui mortuū scim̄. et ei rei sustuli. et theseus futuras meā cōmētabar misēias. **E**t anaxagoras. **S**acchamē genuisse mortalem. **H**ic em̄ oēs diu cogitantes de rebz huānis intelligebant eas nequaq̄ p̄ opinione vulgi esse estimandas. **E**t michi quidē ferre idem accidere videt̄ hys qui aū meditantur. qd̄ hys quibz medetur dies: nisi qd̄ rō quedam sanat illos. hos ipa natura: intelledo qd̄ illud continet malū qd̄ opiatum sit et si rem cōtineat eē maximū. nequaq̄m̄ tū esse tantū ut beatam vitam possit eūtere. hoc igit̄ efficit̄ ut ex illo nec opmato plaga maior sit: nō ut illi putant. ut cum duobz pares casus euenerūt. is modo egritudine afficiat̄. cui ille nec opmato casus euenerit. **I**taq̄ dicitur nō nulli in meiore. cū de hac cōmuni hom̄m conditiōe audissent ea lege eē nos natos. ut nemo in p̄petuū possit eē exps mali: graui⁹ etiā tulisse. **xxiii.**

Quocirca carneades ut video ur̄m scribe anthiochum reprehendē arisippū solebat: laudantē euripidē carmen illud. **M**ortalis nemo est que non attingat dolor morboq̄. **M**ulti sūt humandi: rursūq̄ araudi. **M**ors q̄ est fims omnibus: que generi humano angore ne qd̄ qm̄ afferūt. **R**eddenda est t̄t̄ t̄t̄. **C**ū uita omnibz mereda. ut fruges.

extimescedas. al.

Sic iubet natura. Negabit h
genus orōnis. quodq̄m om̄o ad
lenigandā egritudinē pertinere.
Id em̄ ip̄m dolendū eē dicebat:
q̄ in tam crudelem naturā inci
dissim̄. Nam illam quidē orō
nem ex cōmemoratiōe alienorū
malorū ad maluosos consolandos
eē accommodatā. **M**ichi vō lōge
videtur secus. Nam et naturā fe
rende conditionis humane. quasi cū
deo pugnare cohibet: ammonetq̄
eē hōiem. Que cogitatio magno
ope luctū leuat. Et enumeratio
exemplorū nō ut amnū maluo
lorū oblectet affectur: sed ut ille
qui meret ferendū sibi id cōseat.
quod videat multos moderate et
tranquille tulisse. Omnibz em̄
modis fulcendi sūt qui ruunt:
nec coherere p̄nt p̄t magnitu
dinē egritudinis. Ex quo ip̄am
egritudinē. **ANTH.** crisipp̄ q̄si
solutiōem totius hōmis appellat.
Que tota potit euelli: explica
ta ut p̄ncipio dixi causa egritu
dinis. Est em̄ nulla alia nisi
opinio. et iudiciū p̄tis magni
atq̄ uigentis mali. Itaq̄ et do
lor corporis cui est morsū acer
rim̄ p̄ferretur. spe p̄posita boni:
et acta et acta etis honeste. ac
splendide. tantā affectu consolati
onem. ut eos qui ita vixerint at
nō attingat egritudo. aut pleni
ter pungat animi dolor. Sed ad
hanc opinionē magni mali cum
illa etiam opinio accesserit oportet
rectū esse. ad officium p̄tinē. ferre

illud egrē quod accideit: tū deniq̄
efficiat illa cūus p̄urbano. .xxv.

Et hac opinione sūt illa
varia et detestabilia genā
lugēdi. Pedores mulie
bres. lacrimioēsq̄ genorū pectoris.
femini et capitis passionēs. Hinc
ille agamēnon homerici et idem
actian̄ sandens dolore idēptidem
in tonsam comā. In quo factū
illud bioms: p̄inde stultissimū re
gem in luctū capillū sibi euellere:
quasi caluitio meiorū leuaretur. Sed
hec om̄a faciūt: opinantes ita
fieri oportet. Itaq̄ et eschymes in
demostenē mulchitur: qd̄ is septimo
die post filie mortē hostias immo
lauisset. ac qm̄ rethorice qm̄ co
piose. q̄s sententias colligit. q̄
verba contorquet: ut licet qd̄uis
rethori intelligas. Que nemo p̄
baret: nisi insitū illud in animis
heremus om̄is bonos intitu suoz
qm̄ grauissime merere oportet. Ex h̄
enem̄. ut in animi doloribz alij so
litudines capret: ut ait homer̄
de bello troiano. Qui miser in
campis merēs erras. alienis ip̄e
tū cor edens hōm̄ vestigia vitas.
Et mocha fingit lapidea: p̄pter
etiū in luctu credo silentiū. hecubi
aū putant p̄t animi acerbitate
quādam et rabiem fingi in canē
eē comisam. Sūt aut̄ alij. quos
in luctu cū ip̄a solitudine loqui
sepe delectet: ut illa apud erinū
nutrix cupide cepit miseriā. Nūc
me proloqui celo atq̄ t̄re medee
miseras. Hec om̄a recta vera

debita putantes faciunt in dolore: maximeque declarat hoc quasi officij iudicio fieri. **Q**uod si qui forte cum se in luctu esse vellent aliquid fecerunt humanum, aut si hilariter locuti sunt: reuocant se rursus ad mesticiam, peccantque se infimulant quod dolore intemserunt. **P**ueros vero matres et magistri castigare etiam solent, non verbis solum, sed etiam verberibus: si quid in domestico luctu hilariter ab his factum est aut deum plorare cogunt. **Q**uid ipsa remissio luctus cum est conscientia intellecta que est nichil proficere merito: nonne res declarat fuisse totum illud voluntarium? **Q**uod ille terentianus ipse se petens id *εαυδοητεία αν πογαανηοε:* **D**ecerni tantisper me nimis iunior chremes meo gnato facere: dum fiam miser, hic decernit: ut miser sit. **N**am quis igitur quodam decernit inuitus? **M**alo quidem ne quomodo dignum deputare malo. **S**e dignum deputat nisi miser sit. **V**ides ergo opinionis esse non nature malum? **xxvij. capitulum.**

Quid quod res ipsa lugere prohibet ut apud hominum cotidiane necesse in tentus que multorum sedatione dolorum afferunt? **A**puod que ita dicitur. **N**amque nimis multos atque omni luce carentes terminum, ut nemo possit merore vacare. **Q**uo magis est equum, tumultus mandare pepercit firmo animo, et luctum lacrimis finire duris. **E**rgo in po-

testate est abice dolorem cum velis tibi seruire. **A**n est illum tempus, quoniam quidem res in nostra potestate est cum non ponende cure et egritudinis causa seruiamus? **C**onstabat eos qui conadente vulnerebus grecum pompeum vidissent, cum in illo ipso acerbissimo spectaculo sibi timeret quod se classe hostium circumclusos viderent nichil aliud cum egisse: nisi ut remiges hortaretur, et ut salutem adipiscerent fuga. **P**ostea quoniam turum venissent, tum primum afflicti lametantur que cepisse. **T**imor igitur ab his egritudinem potuit repellere: inano ac sapientia vera non poterit. **Q**uod est autem quod plus valeat ad ponendum dolorem quam cum est intellectum nichil proficiet, et frustra esse susceptum. **S**i igitur deponi potest: etiam non suscipi potest. **V**oluntate igitur et iudicio suscipi egritudines confitendum est. **I**dque indicat corpora patientia, qui cum sepe multa sint pressi, facilius ferunt, cum quidem accidit: obduruisseque se contra fortunam arbitrantur, ut ille apud euripidem. **S**i michi nunc primum tristis illuxisset dies, nec tam erumpens nauigassem salo: esset dolendi causa, ut inieci ealei freno repente tactu exagitatur nouo. **S**ed iam subactus miseris obtorqui. **D**efangatio igitur miseriarum egritudines cum faciat leuiore: intelligi necesse est non rem ipsam atque causam fonte esse meroris. **xxvij. cap.**

Philosophi summi neque
uodum tantum sapientiam
consecuti. uone intelli-
gunt in summo malo sese esse. Hinc
enim insipientes. neque insipientia
ullum malum manus est. Neque
enim lugent. Quid ita? Quia
hinc generi malorum non affigitur
illa opinio rectum esse et equum. et
ad officium pertinere egrum ferre quod
sapientis non sit. Quod idem affin-
gunt hinc egritudinem. in qua luc-
tus que omni maxima inest. Ita
quod aristoteles veteres philosophos accu-
sans. qui existimauissent philosophiam
suis ingenijs esse perfectam. aut eos
aut stultissimos aut gloriosissimos
fuisse. Sed se videre quod paucis an-
nis magna accessio facta esset. breui
tempore philosophiam plane absolutam fore.
Theophrastus autem moriens accu-
sasse naturam dicitur. quod coruus
et coruicibus vitam diuturnam que
id nichil inuenerit. hominibus quorum
id maxime inuenerit. tam exi-
guam vitam dedisset. quorum si etas
potuisset esse longinquior: futurum
fuisse. ut omnibus perfectis artibus.
omni doctrina uita hominum erudi-
retur. Querebatur igitur se cum
illa uideri cepisset extinguere. Quod
ex ceteris philosophis? Nonne ap-
timum quisque et grauissimum confi-
tetur multa se ignorare. et multa
sibi etiam esse discenda? Neque
tamen cum se in media stulticia que
nichil perius est. herere intelli-
gant egritudine permittunt. Nulla
enim amittet opinio officiosi doloris.

Quid qui non putant lugendum
uiris. qualis fuit. Q. maximus
efficiens filium consularum. qualis. I.
paulus paucis diebus duobus amis-
sis filiis. qualis. M. cato pretore
designato mortuo filio: quales
reliqui quos in consolatione collegi-
mus. Quid hos aliud placauit. nisi
quod lucrum et mercedem non putabat
esse uiri? Ergo id quod alij rectum
opimates egritudinem se solent de-
dere: hi turpe putantes. egritudinem
repulerunt. Ex quo intelligitur
non in natura. sed in opinione esse
egritudinem. **xxviii.**

Quia dicitur h. Q. s.
tam demens. ut sua vo-
luntate doleat. Natura
affert dolorem. cui quidem ciantor
inquit in cecidendum putat. Pre-
mit enim atque instat: nec ei resisti
potest. Itaque oileus ille apud so-
phoclem qui chelamonem antea de
aiatis morte consolatus esset: is
cum audisset de suo filio fractus
est. De cuius commutata mente
sic dicitur. Nec uero tanta
preditus sapientia quisquam est:
qui aliorum erumpnam dicitis alle-
uans. non idem cum fortuna muta-
ta impetum commutat. clade ut sibi
ta frangatur sua. ut illa ad alios
deum et precepta eradat. Hec cum
disputat. h. studet efficere: nature
nullo modo obstiti posse. Hi tamen fatentur
gruiores egritudines suscipi. quam
natura cogat. **xxix.**
De est igitur amencia.
ut nos quoque idem ab alijs

requiram? **S**ed plures sunt esse
 suscipiendi doloris. **P**rimū illa
 opinio mali: quo viso atque persuaso.
 egritudo insequitur necario. **D**em
 etiam gratū mortuus se facere:
 si grauitur eos luceant arbitratur.
Accedit superstitio muliebibus quādam.
Existimant enim dijs immortalibus
 se facilius satisfacturos: si eorum
 plaga percussa. afflictos se et strā-
 tos esse fateantur. **S**ed hī inter se
 quā repugnēt. plique non vident.
Laudant enim eos qui equo animo
 moriatur. **Q**ui alterius mortem
 equo animo ferunt: eos putant vitu-
 pandos. **Q**uasi fieri ullo modo
 possit. quod in amatorio sermone
 dici solet: ut quisquam plus alterū
 diligat quam se. **P**redari illud est.
 et si queris rectū quoque et verū:
 ut eos qui nobis carissimū esse debe-
 ant. eque ac nosmetipsos amemus.
At uero plus fieri nullo pacto potest:
 ne optandū quidem est in amicitia
 ut me ille plus quam se. ego illū plus
 quam me. **P**erturbatio vite si ita sit
 atque officiorū omnī consequetur. **S**ed
 de hoc alias. **N**ūc illud satis est
 non attribue ad amissionem amicorū
 nostrā miseriam nostram. ne illos plus
 quam ipsi velint si sentiant: plus
 certe quam nosmetipsos diligam.
Nam quod autem pluresque consolatio-
 nis nihil lenari. adiunguntque con-
 solatores ipsos confiteri se miseros.
 tū ad eos impetu fortuna conuenit:
 utriusque dissoluit. **S**unt enim ista
 non nature vicia. sed culpe. **S**tulti-
 tia autem accusare quibus cognosce

licet. **N**am et qui non lenantur.
 ipsi ad miseriam inuitant: et qui
 suos casus aliter ferunt. atque ut
 auctores ipsi ferre non sunt viciosi-
 ores. quam ferre plique: qui auarū auar-
 itas. glorie cupiditas gloriose reprehē-
 dunt. **E**st enim propriū stulticie.
 aliorū vicia cernere. suorum obliuisci.
Sed nimirum hoc maximum est ex-
 primendū: cū constet egritudinem
 vetustate tolli. hunc hanc vim non
 esse in die positā. sed in cogitandō
 diuturna. **N**am et si eadem res est.
 et idem est homo: qui quidquam
 potest de dolore mutari. si neque de
 eo propter quod dolet est quidquam mu-
 tatum neque de eo qui dolet. **C**o-
 gitatio igitur diuturna nihil esse
 in re mali dolori incedit: non ipsa
 diuturnitas. **H**ic michi afferunt
 mediocritates: que si naturales
 sunt. quod opus est consolatione?
Natura enim ipsa terminabit mo-
 dum. **S**im opinabiles: opinio
 tota collatur. **xxx^m capitulum.**

Satis dictū esse arbitror
 egritudinem esse opinioem
 mali presentis: in qua opi-
 nione illud insit. ut egritudinem
 suscipere oporteat. **A**dditur ad hanc
 diffinitionem a zenone recte: ut o-
 pinio illa presentis mali sit recens.
Hoc autem verbum sic interpretatur:
 ut non tamen illud recens esse velit.
 quod paulo ante acciderit: sed quod diu
 in illo opinato malo vis quedam
 insit. et vigeat et habeat quadam
 viriditate. tam diu appellatur
 recens. ut artemesia illa mansoli

regis carie vxor. que nobile illd
ALICARHASSI. fecit sepulchru.
q̄ diu iuxit. vixit in luctu. eo-
demq; etiam cōfecta contabuit.
huic erat opinio condie recens.
que tū demq; non appellabatur
recens cū vetustate exaruit. **H**
igitur officia sunt consolantiū:
tollere egritudinē fundit. aut
sedare. aut detrahē qm plurimū.
aut supprimere. nec pati manere
longius: aut ad alia traducē. **S**unt
qui vni officiu consolantis pu-
tent. malū illud omnino nō esse:
ut cleanti placet. **S**unt q̄ nō
magnū malum ut pipatetici.
Sunt qui adducūt a malis ad bo-
na: ut epicurus. **S**unt qui satis
putant ondere. nichil inopinati
accidisse. nichil mali. **C**risippus
aut caput eē cōset in consolatio.
detrahē illam opinionē merentis.
se officio fungi putet iusto atq;
debito. **S**unt etiā qui hec omnia
genera consolandi colligunt. **A**-
lius em̄ alio modo mouet: q̄ fere
nos omnia in consolatiōe vnam
coniecim⁹. **E**rat em̄ in timore
anim⁹. et om̄is in eo tēptabat
curatio. **S**ed sumēdū tempus
est nō min⁹ in aīoz morbis q̄
in corporū: ut p̄metheus ille
eschili. cui cū dā cēt. atqui
p̄metheū te hoc tenē existimo.
mederi posse vñem iracundie:
respondit. **S**i quidem quis tem-
pestiuam medicinā admouens
non aggrauescens vilius illi
dat manus. **.xxxi. caplin.**

Erat igitur in cōsolatio-
nibz prima medicina:
docere aut nullū malū
eē. aut ad modū parū. **A**lrea et
de cōmuni cōditione vite: et p̄prie
si quid sit de ipius qui mereat
disputandū. **T**ercia sūmam eē
stulticiā. frustra confici merde:
cū intelligas nichil p̄fici posse.
Nam cleantes quidē sapiētē
consolatur. qui cōsolatiōe nō eget.
Nichil em̄ eē malū quod turpe
nō sit. si lugenti p̄suaseris: nō tu
illi luctū. sed stulticiā detreeris.
Aliemū autē temp⁹ docendi.
Et tū non satis meli videt vi-
disse hoc cleantes suscipi aliquādo
egritudinē ex corpō posse. quod
eē sūmū malū cleantes ip̄e fate-
atur. **Q**uid em̄ dicem⁹? **C**um
socrates alibiadi p̄suasisset ut
accepim⁹ eū nichil hom̄is eē nec
quidq̄m mē alibiaden sūmo loco
natū et quēuis baulū interesse.
cum se alibiades affligeret. lac-
mans q̄ socrati supplex eēt. vt sibi
virtute traderet. turpitudinē q̄ de-
pelleret: quid dicem⁹ cleante tū
nulla re que egritudinē alibiade
afflicebat. nichil mali fuisse?
Quid illa licoms qualia sunt:
qui egritudinē extemians. paruos
ait. eam rebz moueri fortune et
corp̄is incōmodis. nō aīni malis.
Quid ergo illud qd alibiades
dolebat. non ex aīni malis vi-
cijs q̄ constabat. **A**t de epicuri
cōsolatiōe satis est dictū ante.
Nulla quidē firmissima cōsolatio

est: quinq; et visitata est & sepe
 prodest. Non tibi autē soli hoc
 prodest quidem ut dixi: sed nec
 semp nec omibz. Sunt em̄ qui
 respiciant: sed refert quomō ad-
 hibearur. Ut em̄ tulerit quisq;
 eoz qui sapientē tulerūt. nō quo
 quisq; in cōmodo affectus sit pre-
 dicandū est. Crispini ad veritatē
 firmissima est ad tempus egritu-
 dinis difficilis. magnū omnis est.
 pbare merenti illū suo iudicio qd
 se ita putet oportē facere mēre.
 Nimirū igitur ut in causis non
 semp utimur eodē statu. sic em̄
 appellam; cōtrivisiarū generā. sed
 ad tempus cōtrivisiarū naturā ad
 psonam accommodam;: sic in egrit-
 tudine lenienda. quā quisq; cura-
 tidem possit recipere videndū est.

Sed nescio quo xxxij.
 pacto ab eo quod erat
 ante ppositū aberravit
 orō. Tu em̄ de sapiente quesieas.
 cui aut malū videri nullū potest.
 quod vacet turpitudine: aut ita
 parvū malū ut id obruat; sapia.
 Dixq; appareat qui nichil opini-
 one affingat assumatq; ad egrit-
 tudinē: nec id putet eē rectum
 se qm̄ maxime extrucai. luctuq;
 confici: quo p̄raun; nichil esse
 possit. E docuit tamē ratio. ut
 michi quidem videt; .cū id ipm̄
 non querētur pprie. hoc nō turpe
 qd eēt malū. nisi qd idē turpe
 dici posset. Tūm ut videm; qd
 quid eēt in egritudine mali: id
 nō naturale eē. sed voluntario

al' gūg.

iudicio et opiniois errore contrac-
 tum: tractatū est a nobis id gen; egritudinis. qd vniū est om̄i mari-
 niū. ut eo sublato reliquoz reme-
 dia nō magnope querēda arbit-
 remur. Sūt em̄ certa q de pau-
 ptate. certa que de vita inhonō-
 ra et ingloia dici soleant. Sepa-
 ratim certe scōle sūt de exilio et
 interitu patrie. de seruitute. de de-
 bilitate. de cecitate. de om̄i casu
 in quo nomen pōni solet calamitatis.
 hec greci in singulas scōlas
 et in singulos libros dispariunt.
 opus em̄ querūt: quinq; plane
 disputatiōes delectatiōis sūt.
 Tamē ut medici toto corpore cu-
 rando minime eadē partē si cōdo-
 luit medētur: sic philosophia
 cū vniūsam egritudinē sustulit.
 cū si quis error aliunde extitit:
 si paupertas momordit. si ignomia
 pupugit. si quid tenebrarū effu-
 dit exilii aut eoz que modo dixi
 si quid extitit: et si singulariū st-
 rerū pprie consolatiōes. de quibz
 audies tu quidē cum voles: sed
 ad eundē fontē reitendū est. egrit-
 tudinē omnē paul abecē a sapiente:
 qd inanis sit. qd frustra suscipi-
 atur. qd non natura exoratur:
 sed iudicio. sed opinioe. sed quadā
 mutatiōe ad dolendū. cū id de-
 aruerim; ita fieri oportē. hoc
 detructo qd totū est voluntariū:
 egritudo illa merens erit sublata
 morsus tamen et contractū cle-
 quedā animi relinquētur. hanc
 dicāt sane naturālē: dū egritari-

dms nomen absit graue tetru
 finestru qd cum sapientia ee atqz
 ut ita dicam habitare nullo modo
 possit. Atqz stirpes snt egritudis
 qm multe qm amare. q ipso truco
 everso oms eligende sut. et si ne
 cesse erit singulis disputatioibz.
 Duplex em nobis hoc au modi
 est oau. Sed ratio vna est om
 egritudinu. plura nomia. Nam
 et inuidere egritudinis est. et e
 mulari et obrectare et inuicere
 et augi. lugere. merere. erupna
 affia. lamentari. sollicitari. dolo.
 in molestia ee. afflictari. despe
 rare. Hec omnia diffiniunt stoici.
 eaqz verba que dixi singularu
 rerum sut. no ut videntur caste
 res significant. sed aliquid diffe
 runt. Quod alio loco fortasse te
 tabim. hec sunt ille fibre stirpi
 um. quas inuicem dixi psequende se
 et oms eligende: ne vquam ulla
 possit existere. Magnu opus et
 difficile. Quis negat. Quid
 aut preclaru. non id arduum.
 Sed tamen id se effectura plia
 proficetur. Nos modo curatioez
 eius rei recipiam. Veru quide
 hec hactenus. Cetera quocienscuqz
 uolens. et hoc loco et alijs pata
 vobis erunt.

Explicit liber tertius.

Inapit quartus.

Um multas locis
 mox hominu ige
 na et virtutes bru
 te soleo mirari: cu
 maxime in hys stu
 dijs que sero ad modu expetita i
 hanc ciuitate e grecia tustulerunt.
 Nam cu a pmo urbis ortu regis
 institutis partim etia legibz. auspi
 cia conuocione conicia puocationes
 patru consiliu equitu pedituqz
 descriptio. tota res militaris diuini
 tus eet constituta: cu pgrit sso a
 mirabilis incredibilisqz cursus ad
 omne excellencia factus est. Do
 minatu regio. *R. P.* libata. Nec
 uero hic locus est. ut de moribz in
 stitutisqz maior et disciplina ac
 tempatione ciuitatis loquamur.
 alijs hec locis satis accurate a nobis
 dicta sunt: maximeqz in hys sex
 libris quos de *R. P.* scripsimus.
 Hoc aut loco consideranti michi
 studia doctrine multa sane occur
 runt. cur ea quoqz accessita aliunde
 neqz solum expetita. sed etia con
 seruata et culta videatur. Erat
 em illis pene in cospetu pstanti
 sapientia et nobilitate pythagoris:
 qui fuit in italia tempibz istem
 quibz. *L. brutus* liberauit priam
 pclarus auctor nobilitatis tue ppa
 gorie au doctrina cu longe lateqz
 floretet ul' flueret: pmanauisse
 michi uidetur in hanc ciuitatem.
 Idqz cum coniectura pbabile est:
 cu quibzdam etia vestigijs indica
 tur. Cuius em est. qui putet
 cu floretet in italia gre maxis

et potentissimis ciuit.

et potentissimis auitatib; ea q̄
 magna dicta est in hys qz p̄mū
 ipius pitagore. deinde postea pi
 tagoreoz tantū nomen eet. mōz
 hoim ad eoz doctissimas voces
 aures clausas fuisse. **Q**um eadē
 arbitoz p̄t pitagoreoz admira
 tioem Numam quoq; regem py
 tagoreū a posteriorib; existiatum.
Nam cū pitagore disciplinā et
 instituta cognoscēt regis qz eius
 equitatē et sapiēciam a maiorib;
 accepisset. etates autē et t̄p̄ra
 ignoraret: p̄t̄ vetustatem eū q̄
 sapiēcia excelleret. pitagore au
 ditorem crediderūt fuisse. **E**t
 de coniectura quidē hacten⁹. **V**esti
 gia autē pitagoreoz q̄m̄q; multa
 colligi p̄nt: paucis tamē vtemur.
Qm̄ id non agitur hoc tempōe.
Nam cū carminib; soliti illi eē
 dicātur. et p̄cepta quedam ocul
 tuis tradē et mentes suas a cogi
 tationū intencioē canib; et fidi
 bz traduce ad t̄quillitatē: ḡn̄s
 finis auctor carō in originib;
 dixit. morem apud maiores hūc
 epularū fuisse. ut demiceps qui ac
 cubarent. canerēt tibia clarorū
 virorū laudes atq; virtutes. **E**x
 quo p̄spiciū est et cancus tūc
 fuisse rescriptos vocā somis & car
 mina. **Q**m̄q; id quidem. xij. ta
 bule declarant. condi iam t̄ soliti
 eē carmen. **Q**uod ne licet fieri
 ad altiū iniuriā: lege sanxerūt.
Nec uero illud nō euiditorū tem
 porū argumētū est: qd̄ et deorū
 puluinaib; et epulis magistratū

fides p̄anūt. quod p̄mū eius fuit
 te qua loquar disciplinā. **N**ich
 quidē eiam appy ceteri carmen qd̄
 valde paneaus laudat in eplā q̄
 dam que est ad. **Q**. tuberonē
 pitagoreoz videt. **M**ulta etiā
 sunt in m̄ris institutis ducta ab
 hys que p̄tereo: ne ea peperisse
 ipi puremur. **S**ed ut ad p̄posi
 tum redeat orō: qm̄ breui t̄p̄e
 quot et q̄nti poete. qui an̄ orato
 res extiterūt: facile ut appareat
 m̄ros aliunde didicisse. et vidēt
 omnia consequi potuisse. simul vt
 velle copissent. **S**ed de ceteris stu
 dijs alio loco et dicem⁹ si vsus
 fuerit: et sepe dixim⁹. **S**apiēcie
 studiū vetus id quidem in m̄ris:
 sed tamen ante lelij etate et sci
 piomis. non reperio quos appellae
 possim nominatim quib; adolese
 tib; stoiciū diogenem et achade
 micū Carneade video ad senatū
 ab atheniensib; missos eē legatos.
Qui cū. **R. P.** nullā attigisset
 partē unqm̄. eet qz eoz alter ari
 ueus. alter babilom⁹: nūq; p̄fecto
 stolis eēt exatati. neq; ad illud
 mun⁹ electi. nisi in quib;dā p̄n
 cipib; t̄p̄rib; illis fuissent studia
 doctrine: qui cū cetera h̄ris manda
 rent. alij ius civile. alij orōnes
 suas. alij monimēta maiorū. hac
 amplissimā om̄ arcuū. bene vi
 uendi disciplinā. vita magis q̄
 h̄ris p̄secuti sunt. **I**taq; illi⁹ v̄
 elegantis qz phie que ducta a so
 crate in p̄pareticis adhuc p̄mā
 sit. et idem alio mō dicētib; stoias.

cū ad academici eorū controuersias
 disceptarent: nulla fere sunt. ac
 pauca ad modū latina monime-
 ta. siue apte magnitudinē rerū
 occupatiōemq; om̄. siue etiā qd̄ i-
 ptis ea probari posse nō arbitra-
 bantur. Dum interim silentib; G.
 anasimū extitit dicens. cuius li-
 bus editis. cōmota multitudo con-
 tulit se ad eandē potissimū disci-
 plinam. siue qd̄ erat cognitu p̄fa-
 cilis. siue qd̄ mutabatur illecebris
 et blandis voluptatib; siue etiā
 quia nichil erat prolatū melius
 qm̄ illud quod erat tenebant.
 Post anasimū autē cū multa
 emuli rōnis multa cōscripsisset:
 italiam totā occupauerūt. Qd̄
 q; maximū argumētum est. nō
 dici illa subtiliter qd̄ etiā facile
 ediscatur. et ab indoctis p̄bent:
 id illi firmamētū discipline pu-
 tant. Sed defendat qd̄ quisq; se-
 rit. Sunt enī iudicia libera.
 Nos institutū tenebim; nullis
 q; vni; discipline legib; astricti.
 quib; in plia uctio paream; qd̄
 sit in quacq; re maxime p̄babile.
 semp̄ requirem;. Quod cū ali-
 as sepe: tū nup̄ in misculano stu-
 diose egim;. Itaq; expositis tri-
 diu disputatiōib;: quartus dies
 hoc libro concluditur. Ut enī i
 inferiorē ambulatiōem descendi-
 m; quod feceram; idem sup̄iorib;
 dieb;: acta res est sic. *q; p̄mū ca.*

Dicat si quis uult qua de
 re disputari uelit. *D.*
 Non michi uidet̄ om̄

pturbatiōe animi. posse sapiens
 vacare. *A.* Egritudinē quidem
 hesternā disputatiōe posse uideba-
 tur: nisi forte r̄p̄is causa nō as-
 seniebant. *D.* *Mime vō.* Nā
 michi egregie p̄bata est oīo tua.
A. Non igitur existimas eadē
 in sapientē egritudinē. *D.* *Disq;*
 non arbitror. *A.* Atqui ista p̄-
 turbare animū sapientis nō po-
 test: nulla poterit. Quid enī.
 metus ne cōturbet. Et eorū
 rerū absentū metus: quare p̄n-
 cū est egritudo. *S*ublata igitur
 egritudinē: sublatus est metus.
 Restant due p̄turbatiōes. leticia
 gestiens et libido: que si non ca-
 tent in sapientē. semp̄ erit mōs
 t̄quilla sapientis. *D.* *Dic* pror-
 sus intelligo. *A.* *Utrū* igitur
 manus statim ne nos uela face.
 an quasi portu egrredientis pau-
 lulū renngare. *D.* Quid nā
 est istuc. *A.* Non enī intelligo.
A. Quia crisip; et stoici.
 cū de animi p̄turbatiōib; dispu-
 tant: magnā p̄tem in hīs par-
 ciendis et diffiniendis occupati
 sunt. Illa eorū perigua oīo est.
 qua metoatur animis. nec eos
 turbulentos cē patiatur. *P*ipa-
 tetia autē ad placandos animos
 multa afferūt: sp̄mas partiē-
 di et diffiniendi p̄timitūt.
 Querebam igit̄ utrū pandit̄
 vela oīoms statim; an eam an
 paululū remis dialentorū p̄pelle-
 rem. *D.* *Isto* mō uō. *E*rit enī
 hoc totum qd̄ quero ex utroq;

perfectū. **A**). Est id quide rectū:
 sed pmo requies. si quid fuerit
 obscurus. **D**. faciam equidem:
 tu tamen ut soles dices ista ob-
 scura planius qm dicuntur a
 grecis. **S**. **Capitulum. ij.**

Eritur equidem sed in-
 tento opus est animo.
 ne omnia dilabatur. si vnu
 aliquod effugerit. **Q**m q greca
 pathe vocant. nobis p̄turbatioēs
 magis appellari placet. q̄ morboꝝ:
 in hys explicandis verem illam
 equidem pythagore p̄mū. dehinc
 platonis descriptioem sequar. qui
 animū in duas p̄tes diuidunt.
 Alterā rōnis p̄cipem faciūt: al-
 terā ex parte. In partice rōnis
 ponūt tranquillitatē. id est plac-
 dam quietam q̄ constantiam. In
 illa altera motus turbidos. tim-
 ure. tim cupiditatis: cōtrarios mi-
 nicos q̄ rōni. **S**it igit̄ hic fons.
 Utamur tamen in hys p̄turbatioi-
 bz desarbendis. stoicoꝝ diffinici-
 onibz et particioibz: que michi vi-
 dentur i hac quōne versū acutissime.

Est igitur zenonis h. m.
 diffiniciō: ut p̄turbatō
 sit qd̄ pathos ille dicit̄.
 auersa a recta rōne cont̄ natam
 animi cōmotio. **Q**uidā breuiꝝ
 p̄turbatioem eē impetū ueheme-
 tiorē. **S**ed uehementiorē enim
 volūt eē: qui longius discesserit
 a nature constantia. **P**artes
 autē p̄turbationū uolunt ex du-
 obz op̄matis malis. Ita eē q̄tuor.
 Ex bonis libidinem et leticiam:

ut sit leticia p̄ncipiū bonoz. libido
 futuroꝝ. **E**x malis egritudinē
 nasci censent. metū futuroꝝ: eg-
 tudinem p̄ncipibz. **Q**ue em̄ vem-
 enia metuntur: eadem efficiūt
 egritudinē instanciam. **L**eticia at̄
 et libido in bonoz op̄mione ver-
 sant̄: cū libido ad id quod videt̄
 bonū iniecta et inflāmata rapi-
 atur. leticia ut̄ adp̄ta iam aliqd̄
 concupitū efferat̄ et gestiat.
Nature em̄ om̄s ea que bona
 vident̄ sequūtur: fugiūt q̄ cont̄-
 ria. **Q**uāobrem simul abiecta
 sp̄s est auꝝp̄iam qd̄ bonū vide-
 atur. ad id adipiscendū impellit
 ip̄a natura. **I**d cum constantē
 prudentē q̄ fit: eiusmōi apposi-
 onē stoici **ΒΟΥΛΗΤΗ**. appellant:
 nos appellamꝝ voluptatem. **E**ā
 illi putant in solo eē sapiente:
 quā sic definiūt. **V**oluptas est
 que quid cum rōne desideat. **Q**ue
 aut̄ rōm adūsā macata est vehe-
 mentia: ea libido est. uel cupidi-
 tas effrenata. que in om̄bz stul-
 tis inuenit̄. **I**taq̄ cū ita mo-
 uem̄ ut in bono simꝝ aliq̄. dupli-
 id contingit. **N**am cū rōne am-
 mꝝ mouet̄ placide atq̄ constantē:
 tū illud gaudiū dicitur. **C**ū at̄
 maniter et effuse animꝝ exultat:
 tum illa leticia gestiens ul̄ mi-
 mia dici potest. **Q**uā ita diffi-
 niūt: sine rōne eē animi elatio-
 nem. **Q**uonia q̄ ut bona natā
 appetimꝝ: sic a malis natura de-
 clinamꝝ. **Q**ue declinatio si cū
 rōne fiet. cautio appellet̄: ea q̄

24

intelligat in solo esse sapientie. Quod autem sine ratione et cum examinatione humili atque fracta: uolentur metus. Est igitur metus rationi aduersa cautio. Presentis autem mali sapientis affectio nulla est. Stulta autem egritudo est: ea qua afficiuntur in malis opinatis. animosque demittunt et contrahunt. rationem non obrepantes. Itaque hec prima diffinitio est. ut egritudo sit animi ratione aduersante contractio. **iii.**

Sic quatuor perturbaciones sunt tres constantie: quam egritudinem nulla constantia opponit. sed omnes perturbaciones iudicio censent fieri et opinione. Itaque eas diffinitur passus: ut intelligat non modo quod uiciose. sed etiam quoniam in natura sunt perfectate. Est igitur egritudo opinio recens mali presentis: in quo demitti contrahi que autem rectum esse uideatur. Leticia opinio recens boni presentis: in quo effectum rectum esse uideatur. Metus opinio impendens mali: quod intolerabile esse uideatur. Libido opinio uenturi boni: quod sit ex usu iam presentis esse. atque adesse. Sed que iudicia quasque opiniones perturbacionum esse dixi: non in eis perturbaciones solum positas esse dicunt. Verum illa etiam que efficiunt perturbacionibus. Ut egritudo quasi morsum aliquem doloris efficiat: metus recessum quedam animi et fugam. leticia profusam hilaritatem. libido effrenatam appetentiam. Opinacionem autem quam in omnes

diffinitioes superiores inclusimus: uolunt esse imbecillam assensioem. **¶** Sed singulis perturbacionibus partes eiusdem generis plures subiunguntur. ut egritudinem inuidia. Utendum est enim docendi causa. uerbo minus uisitato. quam inuidia non in eo solum qui inuidet dicitur. sed etiam in eo cui inuidetur: emulatio. obrectatio. misericordia. angor. luctus. meror. erumpna. Dolor. lamentatio. sollicitudo. molestia. afflictatio. despectio. et si que sunt de genere eodem. **¶** Sub metum autem subiecta sunt pigritia. pudor. terror. timor. pauor. examinatio. conturbatio. formido. **¶** Voluptati malivolentia. letans malo alieno. delectatio. Iactatio. et similia. **¶** Libidinem. iracundia. odium inimicitia. discordia. indigentia. desiderium. et cetera huiusmodi. **v. cap. iii.**

Hec autem diffinitur hoc modo. Inuidenciam esse dicunt egritudinem susceptam propter alterius res secundas: que nichil noceant inuidenti. Nam si quis doleat eius rebus secundis. a quo ipse ledatur. non recte dicatur inuidere: ut hectori agamemnon. Qui autem cui alius comoda non noceant. tamen hijs doleat. is inuideat profecto. **¶** Emulatio autem dupliciter illa quidem dicitur: ut in laude. et in uicio nomen hoc sit. Nam et imitatio uirtutis. emulatio dicitur: sed ea huius loco nichil utimur. Est enim laudis. et est emulatio egritudo: si eo quod concupiscit alius

potat. ipe careat. **O**btrecta-
 tio autē est ea quam intelligi ze-
 lotipiam volo. Egritudo ex eo qd
 alter quoq; potat. eo quod ipe cō-
 cupierit. **M**isēria est egritudo
 ex misēria alteri. iniuria laborā-
 tis. Nemo em̄ paritade aut pro-
 ditōris supplicio misēria cōmouet.
Angor: egritudo p̄mēs. **L**uctus
 egritudo ex eius qui carus fuerit
 interitu acerbo. **M**eror: egritu-
 do flebilis. **E**rumptio: egritu-
 do laboriosa. **D**olor: egritudo
 crucians. **L**amentatio: egritudo
 cum euulatu. **S**ollitudo: egritu-
 do cū cogitatioe. **M**olestia:
 egritudo p̄manens. **A**fflicatio:
 egritudo cum veracōe corporis.
Desperatio: egritudo. sū ulla
 expectatioe meliorū rerum. **vi.**
O De aut̄ subiecta sunt
 sub metu: ea sic diffini-
 unt. **P**igrificā: metū
 consequētis laboris. **T**errorē:
 metū concutientē. Ex quo fit. ut
 pudorem rubor. terrōrē pallor et
 tremor. dencū arpitus consequitur.
Timorē: metū mali p̄pinquā-
 tis. **P**auorē: metū mentē loco
 mouētē. ex quo illud erit. Tū
 pauor sapientia omniē michi ex
 anima expectaret. **E**xamina-
 tioem. metū subsequētē + quasi
 comitē pauoris. **C**oncurbatōe:
 metū exuacientē cogitata. **F**or-
 midinē: metū p̄manētē. **vii.**

Voluptatis autē p̄res
 h̄ modo describūt: ut
 maliuolencia sit volup-

tas ex malo alterius. sine emolu-
 mento suo. **D**electatō: volup-
 tas suauitate audit. aīnū delin-
 ens. Et qualis est h̄ aīnū: tales
 sunt oculorū et tactionū et odorā-
 tionū. et saporū. que sunt om̄s
 vni⁹ genis. ad p̄fundendū aīnū
 tanq̄m liquefcē voluptates. **G**ac-
 tatio est voluptas gestiens: et se
 effereus insolentius. **viii.**

O De aut̄ libidm̄ subiecta
 sunt. ea sic diffiniūt:
 ut ita fit libido p̄mēs:
 di eius. qui videatur lesisse iūria.
Exandescēcia aut̄ fit ita nas-
 cens et mō existēs: q̄ oīa iocic.
 grece dī. **O**diū: est ita inue-
 terata. **I**mmēcia: ita vlcscē-
 di temp⁹ obseruās. **D**iscordia:
 ita acerbior. intimo odio. et corde
 concepta. **I**ndigēcia: h̄bido i:
 explebilis. **D**esideriū: libido
 eius qui nodum affit videndi.
 Distinguit illud etiā: ut libido
 sit earū rerū que dicit̄ de quodā.
 aut quibzda. q̄ katacophilaata.
 appellant. ut h̄re diuicias capē
 honores. **I**ndigēcia rerū ip̄ar ē:
 ut honoz. ut pecunie. **ix.**

O aīnū aut̄ paubatio:
 nū fontē esse dicit̄ in-
 temperancā: que est a
 tota mente. a recta rōne defecto.
 sic aīsa a p̄scriptioe rōnis: ut
 nullo modo appetitōes aīni nec
 regi nec contineri q̄ant. **Q**uē
 admodū igit̄ temperancā appeti-
 tōes sedat. ut hec recte rōm pa-
 irant. conseruatq; considerata

iudicia mentis: sic hinc immi-
ca intemperantia omnem animi sta-
tū inflāmat. conturbat. iātat.
Itaq; et egritudines et metus &
reliques perturbatiōes om̄s gigni-
tur ex ea: quēadmodū cum san-
guis corruptus est. aut pituita
redundat aut bilis in corpore mor-
bi egritudinesq; nascuntur: sic p-
uarū opinionū conturbatio. et
iparū int̄ se repugnancia. san-
tate spoliat animū. morbisq; cō-
turbat. Ex perturbatiōib; autē
p̄mū morbi conficiuntur. que vo-
cant illi nosmata: eaq; q̄ sunt
eis morbis contraria. q̄ habent ad
res certas viasam om̄s hōez atq;
fastidiū. Demde egritudines:
que appellant̄ a stoicis appoc-
tata. hysq; item opposite
contrarie offensiones. **x. cap.**

H De loco nimū opere
consumit̄ a stoicis max-
ime a arisippo: dū mor-
bis corporū comparatur animi simi-
litudō. Quā orōne p̄termissa
nime nctaria: ea que rem con-
tinent p̄tinetem. Intellegat̄
igitur perturbatiōem iactantib; se
opinionib; mōstant̄ et turbide
in motu eē semp. Cum autē h̄
foruor concitatioq; animi inueta-
uerit. et tanqm̄ in venis medul-
lisq; insederit: tū existit & mor-
bus et egritudo. et offensiōes
hec que sunt eis morbis egrō-
tationib; q; contrarie. Hec que
dico cogitatiōe inter se differunt.
re quidē copulata sunt. eaq; ori-

untur ex libidine et ex lenicia.
Nam cū est concupita pecūia
nec adhibita cōtinuo rō quasi q̄-
dam soanica mediana q̄ sana-
ret eam cupiditate p̄manet in
venas et inhet̄ in viscerib; illud
malū existit. qui morbus egrō-
tatioq; auelli inuereata nō p̄nt:
eiq; morbo nomen est auaricia.
Similit̄ q; ceti morbi ut glie cu-
piditas ut mulierositas. ut ita
appellem eā que grece φιαοτλαγα.
dicit̄: ceti q; similit̄ morbi egrō-
tatiōesq; nascuntur. **Que autē
sunt hys contraria: ea nasci p̄nt
a metu: ut odiū mulierū. quale
in nussogino atli ē in hys ut
hominū vniūsi genus qd̄ acce-
pim̄ de timone: qui insane
heportura. appellatur: ut
inhospitalitas est. Que om̄s
egritudines animi ex quodā me-
tu nascuntur earū rem̄ q̄s fugi-
unt et oderunt. **Definiūt
autē animi egritudinem. opinio-
nē vehementem de re nō expete-
da. tanqm̄ valde expetenda sit
et inherētem et penitus insita.
qd̄ autem nascitur ex offensi-
one ita diffiniūt. opinione ve-
hementē de re nō fugienda. in-
herētem et penitus insita tanq;
fugienda. hec autē opinatio ē
iudicare se scire qd̄ nesciat. **E-
gritatio autē quedam subiecta
sunt. auaricia. ambitio. mulie-
rositas. pernicacia. ligurricio.
violencia. cupidia: et si qua
similia. **Est autē auaricia********

opinio vehemens de pecunia q̄si
 valde expectanda sit: inherens &
 penitus insita. Similis q̄ est
 eiusdem generis diffinitio reliq̄rū.
Offensionū autē diffinitioes
 huiusmodi: ut hospitalitas sit
 opinio vehemens valde fugien-
 dū esse hospitē: ea q̄ inherens
 ut penitus insita. Similit̄ q̄
 diffinitur et mulieris odiū. ut
 ipoliti: et ut timoris generis hu-
 manū. **A**tq̄ ut ad validitatis
 similitudinē veniam⁹. ea q̄ colla-
 tione utamur aliquā. sed parcius
 qm̄ solent sciri: sunt alij ad
 alios morbos p̄cliviores. Itaq̄
 dixim⁹ grandinosos quosdam
 torminosos nō quia iam sint. alij
 ad metum. alij ad aliam p̄tura-
 tiōem. Ex quo in alijs anxietas
 unde anxij. in alijs iracundia d̄r:
 que ab ira differt. Est q̄ aliud
 iracundiū eē. aliud iratū: ut dif-
 fert anxietas ab angore. Neq̄
 em̄ om̄s anxij qui anguntur aliquā.
 nec qui anxij semp̄ angūt. ut
 inter ebrietatē et ebriositatem
 int̄est. aliud q̄ est amatorē esse
 aliud amātem. atq̄ h̄ aliorū ad
 alios morbos late p̄clivitas pat̄.
Nam p̄tinet ad om̄s p̄tura-
 tiones. In multis em̄ vicijs appar̄:
 sed nomen res nō habet. Ergo
 dicitur invidi et maliuoli et
 luudi et tumidi et misericordes:
 quia p̄clivies ad eas p̄tura-
 tiones. nō quia semp̄ ferūtur.
Hec igitur p̄clivitas ad suū
 qd̄q̄ generis a similitudinē corp̄is

egrotatio d̄r: dum ea intelligat̄
 ad egrotandū p̄clivitas. Sed h̄
 in bonis rebz qd̄ alij ad alia bona
 sunt aptiores. facultas noietur.
 in alijs p̄clivitas ut significet
 lapsiōem in neutris h̄at sup̄ius
 nomen. Quomō autē in corp̄e
 morbus est egrotatio et viciū:
 sic in animo appellant totus cor-
 pis corruptiōem. egrotatiōem:
 morbū cum nubecillitate. viciū:
 cum p̄tes corp̄is int̄ se diffidēt.
Ex quo p̄clivitas m̄b̄oz distor-
 sio. deformitas. Itaq̄ duo illa mor-
 bus et egrotatio ex totius valitu-
 dinis corp̄is conquassatiōe & p̄-
 turbatione gignūtur. viciū autē
 integra validitūme ipm̄ ex se cer-
 nitur. h̄ in animo. t̄m̄ mō cogita-
 tiōe possim⁹ morbū ab egrota-
 tiōe seuigere. Viciōsitas autē ē
 habitus et affectio in tota vita
 inconstans: et a se ip̄a diffenci-
 ens. Ita fit: ut in altera corrup-
 tiōe opinioni morb⁹ efficiat̄ et
 egrotatio. in altera inconstātia et
 repugnācia. **N**on em̄ om̄e vi-
 cium partis habet difficientis:
 ut eoz qui non longe a sapiā
 absunt. affectio est illa distor-
 sio sibi ip̄a: dum est insipiens. sed
 non distorta nec p̄clivitas. Morbi
 autem et egrotationes p̄tes sūt
 viciōsitas. **.xi. capitulum.**

Sed p̄turbatiōes sunt
 ne eiusdem p̄tes: q̄stio
 est. Vicia em̄ affectiōes
 sunt manētes. p̄turbatiōes vero
 mouētes: ut non possint affecti.

omni manentium pres ee. Atq; ut
 in malis attingit animi naturā
 corporis similitudo: sic in bonis. Hinc
 em in corpore. pulcritudo. vires. va-
 lido. firmitas. velocitas. Hinc itē
 in animo. sicut em corporis tempa-
 tio est. cū ea congruūt inter se e-
 quibz constam: sic animi sani-
 tas dicitur. cū eius iudicia opini-
 ones q; concordant. Ea q; animi
 est virtus. quam alij temperantiā
 dicunt ee ipam. alij obtemperantē
 temperantiē pceptis etiā subsequē-
 tem. nec hntem ullam spem suā.
 Sed siue hoc siue illud fit: i solo
 ee sapiente. Est autē quedā cū
 sanitas. q; in insipientē etiam ca-
 dat: cū auratione et pauatiōe
 medicorū p̄turbatio mentis afferē.
 Et ut corporis est quedam apta
 figura membrorū cū coloris qua-
 dam suauitate. ea q; dicit pulcri-
 tudo: sic in animo iudiciorū opini-
 onūq; equalitas et constācia
 cum firmitate quadā et stabili-
 tate virtutē subsequens. aut vir-
 tutis vim ipam continens. pulchri-
 tudo vocatur. Itaq; et viribz cor-
 poris et neruis. et efficacitati si-
 milis. similibzq; verbis animi vi-
 res nominatur. **V**elocitas autē
 corporis celeritas nominatur. Que
 eadem ingenij etiā laus habetur:
 ppter animi multarū rerū breui
 tempore p̄ursionem. **xij.**

Illud animorū corporūq;
 dissimile: qd animi va-
 lentes morbo temptari
 nō possunt. corpora possunt. Sed

corporū offensioēs siue culpa acci-
 dere pnt: animorū nō. Item quū
 omīs morbi et p̄turbatiōēs ex
 asp̄natiōe eueniūt. ita in homibz
 solum existūt. Nam bestie sile
 quiddā faciūt: sed in p̄turbatiōēs
 non madūt. Inter acutos autē
 et inter hebetes interest: qd ingē-
 osi ut es chorinthū in eruginem:
 sic illi in morbū et madūt tardū
 et recreatur oī. Hebetes autē
 non itē. Nec vero in omnē mor-
 buum ac p̄turbatiōem animū in-
 gemosi cadit. Non em multa
 efferata et imania quedā autē
 huānitatis quoq; hnt spem pri-
 mā: ut insedia et metus et eg-
 tido. Egritatiōēs autē morbi q;
 animorū. difficilq; euelli posse pu-
 tātur: qm̄ sūma illa vicia. q; vir-
 tutibz sunt contrā. Morbis em
 manētibz. vicia sublata ee nō pos-
 sunt: quia nō tam celerit sanā-
 tur. qm̄ illa collūtur. **xij.**

Habes ea que de p̄turba-
 tiōibz enucleate dispu-
 tant stoici. que logica
 appellant. quia disputatur sub-
 tilius. Ex quibz. tanqm̄ ex scru-
 pulosis coribz enauigant oratiō:
 relique disputatiōis causū tene-
 amus. **N**odo satis illa dilucide
 dixerim pro rerū obscuritate. **D**
Prosus satis. Sed si que dilige-
 tius erūt cognoscenda: quereim
 alias. Nunc vela que modo dice-
 bas. expectam. et ausum. **A**.
Quā et alijs locis de virtute et
 dixim. et sepe dicendū erit.

plurimeque enim quoniam que ad vi-
tam moresque pertinent. a virtutis
fonte ducuntur: quoniam igitur virtus
est affectio animi constans conueniens
que laudabiles efficiens eos in
quibus est et ipsa pro se sua sponte
separata etiam utilitate laudabilis: ex
ea proficiuntur honestate volunta-
tes sententiae actiones. omnisque ratio
ratio. Quoniam ipsa virtus brevis
summa recta ratio dici potest. huius
igitur virtutis contraria est vicio-
sitas. Sic enim malo quam maliciam
appellare. quam graeci κακίαν. ap-
pellant. Nam malicia certi au-
dam vicia nomen est: viciositas
omnis. Ex qua cogitatur perturbati-
ones: que sunt ut paulo ante diximus
turbiditatem animorum concitatioque motus
aversi a ratione et inimicissimi me-
tus viteque tranquillitas. Importat
enim egritudines anxias atque acer-
bas: animosque affligunt atque debi-
litant metu. et eadem appetitio
inflamant nimia. quam cum cupi-
ditate cum libidine dicimus: im-
potentiam quadam animi a temperan-
tia et moderatioe plurimum diffici-
tem. Que si quam ea deperiretur.
id quod ei fuerit concupitum tum
affert alacritate. ut nichil esse
constet quid agat: ut ille qui
voluptate animi nimiam summum
erroris esse arbitratum. Eorum igitur
malorum in una virtute posita sa-
natio. Quid autem est. non mi-
serius solum. verum etiam fedius et
deformius. quam egritudine quis afflic-
tus et debilitatus iacens. Cui

miserie proximum eis is qui app-
propinquas aliquid malum metuit. em-
minatque pendet animi. Quam
viam mali significantes poetae impen-
dere apud inferos. saxum tauralo fa-
ciunt ob scelera animaque impotentiam
et superbiaque loquentiam. Ea contra
pena stulticie est. Omnibus enim
quorum mens abhorret a ratione. semper
aliquis timore impendet. atque ut huius
tabificae mentis perturbatioes sunt
egritudine dico et metu: sic hilaris
ores ille; cupiditas aude semper
aliquid expetere. et inanis alacri-
tas. id est leticia gestiens non me-
tum differunt ab amencia. Ex quo
intelligitur qualis ille sit quem cum
moderatum alias modestum temperan-
tem. alias constantem continentem
que dicimus. Non nunquam haec eadem
vocabula ad frugalitatis nomen
tanquam ad caput referre volumus.
Quod si eo nomine virtutes continere-
tur: nunquam ita divulgatum esset.
ut iam pueribus locum obtineret.
Hominis frugis omnia recte facere.
Quod item stoici cum de sapiente
dicunt: nimis admirabile. nimis
que magnifice dicitur videtur. **xiii.**
Ergo hic quisque est qui
moderatioe et constantia
quietus animo est sibi que
ipse placatus. ut nec tabescat mo-
lestus. nec frangatur timore. non
scent quid expetens ardeat desi-
derio. nec alacritate futili gesti-
ens deliquescat: is est sapiens
quem quoniam. is est beatus cui
nichil humanarum rerum aut ino-

lembile ad demittendū animū .
aut nimis letabile ad efferendū
videri potest . Quid em̄ ei vide-
atur magnū in rebz humanis . aut
eternitas . om̄s qz totius mūdi
nota sit magnitudo . Nā quid
aut in studijs huānis . aut in tā
exigua breuitate vite magnū
videri sapienti potest . qui semp
animo sic exultat . ut ei nichil ī-
pūsum accidē possit . nichil ī-
opmatū . nichil omnino nouū . At
qz idem ita acē in om̄s ptes acē
intendit . ut semp videat sedem
sibi ad oīū sine molestia atqz
angore viuendi . ut quēcūqz ca-
sum fortuna inuereit . hunc ap-
te et quiete ferat . Qd̄ qui fa-
ciat . non egritudine solū vacab̄ .
sed etiam reliquis p̄turbatioibz
om̄bz . Hys autē vacuus animū .
p̄fecte atqz absolute beatos effici-
et . idemqz concitatus et abstrac-
tus ab integra certa qz ratione .
non constāciam solū amittit .
verū etiam sanitatem . . xviii

Quarta mollis et enez-
uata putanda ē p̄ipa-
reticorū rācio et om̄cio .
quibz turbari aīos necē dicunt
esse . Sed adhibent modū quē-
dam : quē ultra p̄gredi nō opor-
teat . **M**odū tu adhibes vicio .
An viciū nullū est non parere
iōm̄ . An rācio parū precipit .
nec bonū illud est . quod aut
cupias ardent . aut adeptus ef-
feris te insolent . Nec porro
malū . quo aut opp̄ssus iaceas .

aut ne opp̄mare mente iux con-
stes . ea qz om̄ia aut nimis leta .
aut nimis tristia errore fieri . Qd̄
si error stultus extenuet die ut
cum res eadem maneat . alie fe-
ret inueterata . alie recencia : sapi-
entis animū ne attingat quide .
Etenim quis erit tandem modus
iste . Queramus em̄ modū egrī-
tudinis . In quo ope plurimū poi-
tur tulisse egrē . P. Luciliū . fr̄
repulsa consulatus . Scriptū a-
pud fammū est . Sed tamen trā-
fisse videtur modū quippe qui
ob eam cām a vita recesserit . No-
denarius igitur fieri ferri debuit .
Quid si cum id ferret ī modice .
mors liberorū accessisset . nata
ēet egritudo noua . sed ea modi-
ca magna tamen fr̄a ēet acces-
sione . Quid si deinde dolores
graves corpis . si bonorū amissio .
si cecitas . si exiliū . si pro singu-
lis malis egritudines acciderēt .
sūma ea fieret que nō sustinet .
Qui modū igitur vicio querit .
similit̄ facit . ut si posse putet
cum q̄ se e rupe p̄cipitauerit sus-
tinē se cū velit . Ut em̄ id non
potest . sic animū p̄turbatus et
inacat̄ nec cohibē se potest . n̄
quo loco uult consistē . Omnino
queqz crescencia p̄nitiosa sunt .
eadē sunt viciosa nascēcia . Egrī-
tudo autē ceteriqz p̄turbationes
amplificate certe pestifere sūt .
Igitur etiā suscepte cōtinuo in
magna pestis pte vsant̄ . Etenim
se ip̄e impellūt . ubi semel a rōe

discessit est. Ipa qz sibi imbecal-
 litas indulget: in aliu qz puehit
 iprudens: nec reperit locum co-
 sistendi. Quobrem nichil int
 est. veru moderatas pturbatioes
 approbent: an moderata muisti-
 ciam. moderata ignavia: moder-
 inta intempantia. Qui em vi-
 cis modu imponit: is parte sus-
 cipit vicior. Qd cum ipm p se
 ociosum est: tu eo molestus qd
 sunt in lubrico. Incurata qz semel
 in procliu labuntur. sustineri nul-
 lo modo possunt. *xvii. n*

Quid qd ipem ppareti:
 a pturbatioes istas qd
 nos extirpandas puta-
 mus. non modo naturales ee di-
 cunt: sed eaa nclit a natura
 datus. Quoz est talis oratio.
Primu multis verbis iracun-
 diam laudant. et cotem fortitu-
 dnis ee dicunt: multoqz et in
 hostem et in improbu auem vehe-
 mentioes iratoru impetus esse. le-
 ues ee incunulas eoz qui ita
 cogitaret. Puelu rectu est h
 fieri conuenit. dimicare p legibz.
 pro patria libertate. pro patria.
 Nec nullam hnc vnu: nisi uia
 fortitudo extanduit. Nec uero
 de bellatoribz solu disputant. Im-
 pia seueiora nulla esse putant
 sine aliqua acerbitate iracundie.
 Oratore teniqz no modo accusa-
 tem. sed ne defendente quide pro-
 bant sine stimulis iracundie. Q
 etia si no asse: tamen verbis
 atqz motu simulanda arbitrat.

ut auditoris iram oratoris incen-
 dat orō. *Quidamqz.* Vnu teni-
 qz videri negant. qui uasri nesci-
 er: eamqz qua leuitate nos dia-
 m. viciofo magnitudinis nomine
 appellant. **N**ec uero solum
 hanc libidinem laudat. est em
 ira ut modo diffinui ulciscendi
 libido: sed ipm illud genus uel li-
 bidinis uel cupiditatis ad sumā
 utilitate ee dicunt a natura danti.
Nichil em queqz nisi qd iubeat
 pclare face posse. **N**octu am-
 bulabat in publico themistocles:
 qd sompnu cape no posset. Que-
 rentibz respondit anitaidis tro-
 phois se e sompno suscitai. **C**ui
 non sunt audite demostens vi-
 gilie: qui dolere se aiebat. Si qn
 opificai ante lucana victus eet
 industria: Philosophie teniqz
 ipius pnceps. nuqm in suis stu-
 diis tantos pgressus sine flagra-
 ti cupiditate face potuisset. vlti-
 mas terras lustrasse pithagoru.
 democritu. platonem. accepim.
Vbi em quidqm eet. quod disti-
 posset. eo venendū iudicauerit.
Ipsam egritudine qua nos ur-
 tentam et imane beluam fugien-
 dam dixim no sine magna uti-
 litate a natura dicit instituta:
 ut omis castigationibz. rephensio-
 nibz. ignominijs. affia se in delicto
 dolerent. Impunitas em patoru
 data videt eis qui ignominia fe-
 runt sine dolore. **M**orderi me-
 lius est consciencia. **E**x quo est
 illud e uita ductu a sumo. **N**a

*No putam h fieri
 sumo cupiditatis ar-
 dore potuisse.*

cum dissolutus filius. heu me miserum: tu seuerus pater dum modo doleat. aliquid doleat quod libet. **R**eliquas quoque partes egritudinis vales esse dicant. anisidiam ad operam ferendam. et calamitates hominum indignorum subleuandas. Ipse illud emulari obiectat. non esse iuuale: cum aut se non idem videat consecutum quod alium. aut alium idem quod se. **Q**uod si qui sustulisset: omnem vitem diligentiam sublatam fore. **Q**ue summa esset in eis: qui leges. qui magistratus. qui paupertatem. qui ignominiam. qui mortem. qui dolorem timeant. Hec tamen ita disputant: ut ressecunda esse fateantur: euelli penitus dicunt non posse. nec opus esse. **E**t in omnibus fere rebus mediocritatem esse optimam existimant: quam cum exponunt. nichil ne tibi videatur. an aliquid dicere. **D.**

Idem vero dicit. xvij.

al' referens.

Mitaque expecto quid ad ista respicias. **A.** fortasse: sed illud ante. Vides ne quanta fuerit apud achademicos verecundia? Plane enim dicunt quod ad rem pertineat. preparatorias videtur a stoicis. Digladietur illi per me licet: cui nichil nocere est. nisi ubi sit illud quod verisimilimum videtur inquirere. Quid est igitur quod occurrat in hac questione de qua possit attingi aliquid verisimile. quo longius mens humana progredi non potest. **D.** Diffinitio perturbationis. qua recte zenonem vsurpant. Ita enim diffinit: ut perturbatio sit causa a ratione. contra naturam. animi commotio. Vel breuius: ut perturbatio sit appetitus. Vehementior autem intelligatur huius qui procul absint a nature constantia. **Q**uid ad has diffinitiones possim dicere. atque huius pluraque sunt acute prudenterque disputantium: illa quidem ex iustorum pompa ardores animorum coctosque virtutum. an vero vir fortis nisi stomachum cepit non potest fortis esse? **G**ladiariorum id quidem: quoniam in eis ipsis videmus sepe constantiam colloquuntur. cogreduntur. quoniam. aliquid postulant: ut magis placati quam irati esse videantur. **S**ed in illo genere sit sane aliquis pacidiam hoc animo: ut narrat lucilius. **Q**uidam equidem illum et vincam: si id queritis inquit. Verum illud credo fore in os prius accipiam ipse quam gladium in stomacho. furia a pulmonebus sisto. **O**di hominem. namus pugno. nec longius quidquam nobis quam dextere gladium dum accionodet alter. usque adeo studio atque odio illius effertur ira. ac sine hac gladiatoria iracundia videmus progredierem apud homerum aiacem. **Q**uanta dixi cum hilaritate aiacem cum depugnaturus esset cum hectori. **C**uius ut arma sumpsit ingresso. leticiam attulit sociis. tironem autem hostibus: ut ipsum hectorem quemadmodum est apud homerum toto pectore tremetem provocasse ad pugnam periret. Atque huius collocuti me se

ut perturbatio sit causa a ratione. contra naturam. animi commotio. Vel breuius: ut perturbatio sit appetitus. Vehementior autem intelligatur huius qui procul absint a nature constantia. **Q**uid ad has diffinitiones possim dicere. atque huius pluraque sunt acute prudenterque disputantium: illa quidem ex iustorum pompa ardores animorum coctosque virtutum. an vero vir fortis nisi stomachum cepit non potest fortis esse? **G**ladiariorum id quidem: quoniam in eis ipsis videmus sepe constantiam colloquuntur. cogreduntur. quoniam. aliquid postulant: ut magis placati quam irati esse videantur. **S**ed in illo genere sit sane aliquis pacidiam hoc animo: ut narrat lucilius. **Q**uidam equidem illum et vincam: si id queritis inquit. Verum illud credo fore in os prius accipiam ipse quam gladium in stomacho. furia a pulmonebus sisto. **O**di hominem. namus pugno. nec longius quidquam nobis quam dextere gladium dum accionodet alter. usque adeo studio atque odio illius effertur ira. ac sine hac gladiatoria iracundia videmus progredierem apud homerum aiacem. **Q**uanta dixi cum hilaritate aiacem cum depugnaturus esset cum hectori. **C**uius ut arma sumpsit ingresso. leticiam attulit sociis. tironem autem hostibus: ut ipsum hectorem quemadmodum est apud homerum toto pectore tremetem provocasse ad pugnam periret. Atque huius collocuti me se

pus qm manu confereret leuit
 et quiete: nichil ne in ipa quide
 pugna iracundie rabiose ve fece
 ruat. Ego ne torquatu quidem
 illum qui hoc cognomen inuenit.
 iratu existimo gallo torque de
 traxisse. Nec marcellu apud
 clastidiu ideo fortem fuisse. quia
 fuerit iratus. De affricano quide
 quia notior est nobis ppt recentē
 memoria uel iurare possu: nō illi
 iracundia inflāmati fuisse. cū in
 acie. **A**. alhemu peliguū scuto
 pterent. gladiūqz hosti in pect
 infixit. De **L**. bruto fortasse du
 bitarim: an ppter infmitū odū
 tyrami efficiatū in armte in
 uaserit. Video em̄ varūqz cōmuni
 ictu cecidisse cōtrio. Quid igit
 huc adhibens iram? An fortitu
 do ubi infamie cepit: impet⁹ suos
 non habet? Quid hercule que
 in celū ista ipa quā vos iracundiā
 cē uultis sustulit fortitudo. In
 tum ne censes conflixisse cū eri
 manthio ap⁹ ex aur leone nemeo?
 An etiam thesūs marathoni
 tauri cornua cōprehendit irat?
 Vides ne fortitudo nūme sit rabi
 osa: sit qz iracundia tota lenitatis.
 Neqz em̄ est ulla fortitudo: que
 iōnis est exps. Contēpnende res
 humane sūt. negligenda mors ē:
 patibiles et labores et dolores pu
 tandi. Nec cum constituta sunt
 iudicio atqz ~~constantia~~ sentētia:
 tū est robusta illa et stabilis for
 titudo. Nisi forte que vehemēter.
 acriter. animose fuit: iracūde fieri

suspiciamus. Michi ne scipio qdē
 ille pontifex maxim⁹. qui hoc stoi
 corū verū esse declarauit. in qm
 pnatū cē sapientē. iratus fuisse
 videtur tiberio graccho: cum cū
 consulē languētem reliquit. atqz
 ipē pnatū ut si consul cēt q rem
 publicā saluā esse uellet: se sequi
 iussit. Nescio et quid ipi uos in
R. P. fortit fecerim⁹. si quid fe
 cerim⁹. certe irati nō fecim⁹. An ē
 quidqz simili⁹ infame qm ira.
 Qm bene enim⁹ mcaū dixit in
 fame. Color. vox. oculi. spūs impo
 tentia dēorum ac fēorū quā pte
 hnt sanitatis? Quid achille ho
 merico feduis. quid agamenone
 in iurgio. nā aiacem quidem ira
 ad furore mortēqz pduxit. Nō
 igitur desiderat fortitudo aduoca
 tam iracundiā. Satis ē instructa.
 armata. parata. p se. Nā isto
 modo licet quidem dicē utlem vi
 uolentiā ad fortitudinē cē utle
 tementiā: qd et infam et ebri
 multa faciunt sepe vehemēcius.
 Semp aiax fortis. fortissim⁹ tū
 in furore. Nam facinus fecit ma
 ximū. cū clauis inclinatibz. sū
 mā rem pferit. man⁹ prelium
 restituit infamens. Dicam⁹
 igitur utlem infamiam. **xviii.**

Tactata diffinitioe for
 titudinis: intelliges cā
 stomacho non egere.
 fortitudo est igitur affectio ai.
 legi sume in ppetiendis rebz ob
 tempans. vel conseruatio stabilis
 iudicij. in eis rebz que formidolose

videntur subeundis et repellendis.
vel sciencia rerum formidolosarum con-
trariarumque aut omnino negligenda-
rum: conseruans eorum rerum iudiciu.
Vel breuius ut crisippus. Nam su-
piores homines diffinitiones erant
sphaeri hominis in primis bene diffi-
nientis: ut putant stoici. Sunt
enim omnino omnes ferre similes. Sed
declarant communis notiones. alia
magis alia. Quomodo igitur crisip-
pus? Foratudo est inquit scia-
reum preferendarum: uel affectus an-
imae faciendo ac preferendo. summe le-
gi parens. sine timore. **Q**uis
insecutemur istos ut carneades so-
lebat: metuo ne soli phi sit. Que
enim diffinitionum istarum non aperit
notionem mentem quam habemus omnes
tactam atque inuolutam de foratitu-
dine? Quia apta: quis est qui
aut bellatori aut impari aut
oratori querat aliquid. nec eos
existimet sine iracie quidquam for-
te face posse? Quid stoici qui
omnes insipientes dicunt insanos
esse. Nomen ista colligunt. Re-
moue perturbaciones. maximeque ira-
ciam: iam videbuntur monstra
dicere. Nunc autem ita differunt.
sic se dicere omnes stultos insanire:
ut male oleum omne tenui. Ac
non semper. Commoue: senectus.
Sic iracundia non semper iratus
est. lacesse: iam videbis furere.
Quid ista bellatrix iracundia.
cum domum redijt qualis est cum
uocare cum liberis. cum familia?
An tamen quoque est uilis? Est igitur

aliquid quod perturbata mens melius
facere possit quam constans. An
quisquam potest sine perturbacione
mentis irasci? Bene igitur uir
cum omnia essent in morbis uicia. quod
nullum erat iracundia fedius: irac-
undos solos morbosos noiauerit.
Quatore uero irasci. minime
debet: simulare non debet. An tamen
irasci cum uideamur: cum quid in cau-
sis acruis ac uehementius dicimus?
Quid cum iam rebus transactis et
partis scribimus orationes. nisi irati
scribimus? Et quis hoc unquam
admitat auum? Aut egisse unquam
iratum esopum. aut scripsisse ex-
istimas iratum accium? Agitur
ista proclare. et ab oratore quod
melius. si modo est orator quod ab
ullo hystorone. Sed agunt et le-
guntur leuiter. et mente tranquilla.

Ibidem uero **vix.**
laudare autem est libidinis.
Themistoclen michi et
demostenen profertis: additis pi-
thagoram democritum platonem.
Quid uos ad studia libidinem
uocatis. quod uel optimarum rerum
ut ea sunt que profertis. sedata
tamen et tranquilla esse debent.
Jam egritudine laudare unam
rem maxime detestabile quorum
est tandem phor. **A**comode
dixit afranius. Dum modo doleat
aliquid doleat quodlibet. Dixit
enim de adolescente perditio ac disso-
luto. Nos autem de constanti ac
sapiente uiro querimus. Et quidem
illam iram iram centurio heat

ut signifer. vel ceti de quibz di-
ci non necerit est. ne rethorum
apiamq mistia. Vtile em est
vri motu animi: qui vti rone
non potest. Nos aute ut testi-
ficor sepe de sapiente querim?

CAt etiam emulai utle est ob-
trectare miseri. Cur misere
potius qm opem feras. si id fa-
cere possis? An sine misedia li-
berales ee no possim? Non
em ipi suscipe egritudines ppt
alios debem? sed alios si possu-
mus leuare egritudine. **O**b-
trectae vo alteri haud illa viciosa
emulatioe. que riuilitati filis e
emulari. quid habet utilitatis:
cum sit emulantis. angri alio
bono quod etiam alius habeat?
Quis id approbare possit egrit-
tudine suscipe pro experientia.
si quid hie uelis? Nam solum
hie uelle. suma demencia est.
Mediocritates aute maloru qe
laudare recte possit? Quis em
possit in quo libido cupiditas ue-
sit. non libidinosus et cupid?
ee? In quo ira: no iracund?
In quo angor: no anxius? In
quo timor: non timidus? Libi-
dinosu igitur et anxiu et ira-
cundu. et timidum. consenuis
ee sapientem. **xxi. capitulu.**

De au excellencia ml-
ta quidem dici quauis
fuisse lateqz possunt:
sed breuissime illo modo. Sapien-
ciam ee reru diuinaz et hua-
naru cognicioem scienciamqz.

que cuiqz rei causa sit. Ex quo
efficitur: ut diuina imitet hu-
mana oia inferiora uirtute du-
cat. In hanc tu igitur tanqm
in mare. qd est uentis subiectu
pturbatoem cadere. dixisti tibi
videri. Quid est qd tanta graui-
tatem costancia qz perturbet?
An impropisum aliquid aut rep-
tinu? quid potest accidere tali.
et cui nichil qd homi euenire
possit? Nam qd aut nimia
refectari oportet. naturalia reli-
qui: quid tandem potest ee natu-
rale. quod idem nimiu possit ee?
Sunt em omnia ista ex erroru
orta radiabz: que euellenda et
extrahenda peme. no arcuade:
da nec amputanda st. Sed qm
suspicoz te non tam de sapiente
qm de corpo quere. illu em pu-
tas oim pturbatioe ee liberum.
te us: uicam qmca sint. que
a phia remedia morbis animoz
adhibeantur. **xxi. n.**

Est em quedam medica-
na certe. nec tam fuit
hominu generi infensa.
atqz inimica natura: ut corpi-
bz tot res salutare animis
nullas inuenit. De quibz
hoc etiam e merita melius: qd
corporu adiuueta adhibetur
extrinsecus. aiorum salus iclu-
sa in hys ipis est. Sed q maior
est in eis prestancia et diuin-
oz: eo maiore diligencia indigz.
Itaqz bene adhibita ratio. cermit
quid optimu sit: neglecta mlis

multiplicat erroribus. Ad te igitur
michi comitenda omnis oratio est.
Simulas enim quere te de sapie-
te: queris autem fortasse de te. **xxxij.**

Erit igitur perturbatio:
nū quas exposui varie
sunt curatioes. Nam
neque omnis egritudo vna ratioe
sedatur. Alia enim lugenti. alia mi-
seranti aut inuidenti est. adhibe-
da curatio. Est etiam in omnibus
quatuor perturbacionibus illa distric-
tio: vtrum ad vniuersam perturbacionem
que est aspersione rationis. aut appe-
titus vehementior. an ad singulas
ut ad metum et libidinem et reli-
quas melius adhibeatur oratio:
et vtrum illud nec ne videatur
egre ferendum ex quo suscepta sit
egritudo: an omnium rerum toleranda
omnino egritudo. ut si quis egre fe-
rat se pauperem esse id ne disputes
paupertate malum non esse. an homines
egre ferre nihil oportere. Ni-
mirum hoc nichil: ne si forte non per-
suaseris de paupertate sic egritudi-
ni concedendum. Egritudine autem
sublata propriis rationibus quibus heri-
si vbi sumus: quodammodo etiam pau-
peritatis malum tollitur. Sed omnis
eiusmodi perturbatio animi placati-
one abluatur. Illa quidem cum
doceas et bonum illud esse ex quo le-
ticia aut libido oritur: nec ma-
lum ex quo aut metus aut egritudo.
Verumptamen hec est etiam
et propria sanatio: si doceas ipsas
perturbaciones per se esse viciosas. nec
habere quequam aut naturalem. aut

naturam. ut ipsam egritudinem le-
niri videmus cum obiciamus meritis
imbecillitate animi effrenati:
cumque eorum grauitate constanciaque
laudamus. qui non turbulente hu-
mana paciatur. Quod quidem solet
eis etiam accidere. qui illa mala cen-
sent ferenda cum equo animo ar-
bitratur. putat aliquis esse volup-
tatem bonum: alius autem pecuniam.
Tamen et ille qui ab intemperantia:
et hic ab auaricia vocari potest.
Illa autem altera ratio et oratio. que
simul et falsam opinionem tollit.
et egritudinem detrahit: est ea
quidem vtilior. et ratio proficit.
neque est ad vulgus adhibenda.
Quedam autem sunt egritudines.
quas leuare illa medicina nullo
modo possit: ut si quis egre fe-
rat nichil in se esse virtutis. nichil
animi. nichil officij. nichil honestatis:
propter mala is quidem angatur.
sed alia quedam sit ad eum admo-
uenda curatio. et talis quidem que
possit esse omnium etiam de ceteris rebus
discrepantium philosophorum. Iure omnes
enim conuenire oportet commotiones
animorum. a recta ratione auersas esse
viciosas: ut etiam si nec mala
sint illa que metum egritudinem
ve nec bona que cupiditate letitiam
ue moueat tamen viciosa sit ipsa com-
motio. Constitem enim quedam
volumus. sedatum. graue. humana
omnia prementem. illum esse. quem
magnanimum et forte virum dixi-
mus. Talis autem nec merens. non
timens. nec cupiens. nec gestiens

89
eē quisq̄m potest. **C**orū em̄ hec
sunt: qui euentus humanos su-
piores q̄m suos animos esse di-
cunt. Quare om̄ phorū ut
ante dixi. vna ratio est medendi:
ut nichil quale sit illud qd̄ con-
turbet animū: sed de ip̄a sit p̄-
turbatioe dicendū. Itaq̄ primū
in ip̄a cupiditate cū id solū agit.
ut ea tollatur. nō est querēdum
bonū illud. nec ne sit quod libidi-
nem moueat: sed libido ip̄a tol-
lenda est. ut siue qd̄ honestū ē
id sūmū bonū. siue voluptas siue
horū varumq̄ cōiunctū siue illa
tria genera bonorū tamen etiā si
virtutis ip̄ius uehementior appeti-
tus sit eadem om̄ibz ad deterrēdū
adhibenda oratio. Conuenit aut̄
om̄ne sedatioem animi hūana in
conspectu posita natura: q̄ quo
finalius expressa cernat̄. explicā-
da est orōne cōmūnis conditio
lexq̄ vite. Itaq̄ nō sine causa
cum orestē fabulam dicēt euri-
pides p̄ rostris: reuocasse dicitur
socrates. Neq̄ tam terribilis ulla
fanda oratio est: nec fors. nec
na celiū inuentū malū quod
nō natura humana paciēto fe-
rat. Est autē utilis ad p̄suadē-
dum ea que acciderint fieri pos-
se et oportere. enuatio eorū que
tulerūt. Et si egritudinis seda-
tio et hestina disputatioe expli-
cata est: et in consolatioe libro
quē in medio. nō em̄ sapientes
erant̄ merē et dolore cōscripsi-
m̄: qd̄q̄ vetat arisippus ad re-

centes quasi tumores animi re-
mediū adhibere. id nos fecim̄.
nature q̄ vim attulim̄. ut mag-
nitudinē medicine doloris mag-
nitude concederet. **.xxviii.**

Sed egritudinis de qua
satis disputatū est. fi-
nitima est metus: de
quo pauca dicenda sunt. Est
em̄ metus ut egritudinis p̄ncip̄.
sic ille futuri mali. Itaq̄ non
nulli egritudinis partē quādā
metū eē dicebant. Alij autem
metū p̄molestia appellabāt: qd̄
est quasi dux cōsequētis moles-
tie. Quibz igitur rōnibz instan-
tia ferūtur: eistem cōtempnūt
sequēcia. Nam videndū est in
vtriusq̄. ne quid humile. submis-
sū. molle. effemiatū. fractum.
abiectūq̄ faciam̄. Sed q̄m̄q̄m
de ip̄ius metus inconstācia. im-
becillitate. leuitate dicendū ē:
tamen multū p̄dest. ea que me-
tuūtur ip̄a contēpne. Itaq̄ siue
casu accidit. siue consilio: p̄com-
mode fctm̄ est. qd̄ eis de rebz q̄
maxime metuūt. de morte et
de dolore p̄mo et proximo die dis-
putatū est. Que si p̄bata sunt:
metu magna ex pte liberati su-
mus. **Ac de malorū opinione**

U hactenus. **.xxviii.**
Idem nūc de bonorū.
id est cupiditate et leu-
cia. Nichil quidē in tota rōne ea
que p̄tinent ad animi p̄turbati-
onē vna res videtur causa con-
tinere. Om̄s eas eē in nostra

ptate : om̄s iudicio susceptas. oēs
voluntarias. **N**ec igitur error
est eripiendus. hec tetraheda
opinio : atq; ut in malis opina-
tis tolerabilia. sic in bonis sedati-
ora sunt efficienda. ea q; magna
et letabilia dicunt. Atq; h' quide
cōmune maloz et bonoz : ut
sit iam difficile nichil earū rez
que pturbent animū. aut in ma-
lis. aut in bonis ee habendū. tū
alia ad aliū motum curatio sit
adhibenda. **A**lia q; rōne malivolū
alia amator. alia rursus anxius.
alia timidus corrigendū. atq; e-
rat facile sequētem eam rōnem
que maxime pbatur de bonis &
malis. negare vniqm̄ leticia posse
affici insipientem. q̄ nichil unq̄
h're boni. **S**ed more nūc cōmuni
loquimur. Sūt sane ista bona q̄
putantur honores. diuicie. volup-
tates. et cetā : tū in eis ipis po-
titudis. exultans gestiens q; leti-
cia turpis est. ut si videre conces-
sum sit : vituperetur tū cachinatio.
In eodem vicio est h' fusio animi
in leticia : quo in dolore contentio.
Eademq; leuitate cupiditas est
in appetendo : qua leticia in fru-
endo. **E**t ut nimis afflictis mo-
lestia : sic animi elati leticia. in-
re iudicatur leues. **E**t cū inui-
dere egritudinis sit. malis autē
alienis uoluptatē cape leticie :
vtrūq; inuicem et fertate
quadam pponēda castigari solet.
Atq; ut confide decet. timē non
decet : sic gaudē decet. letici nō

decet. **Q**uā docendi causa a gau-
dio leticiā distinguim⁹. **I**llud iā
supra dixim⁹ contractioem animi
recte fieri nūqm̄ posse. **A**lter
em̄ venians ille gaudet hector.
letus sū laudari me abs te pr̄
a laudato uiro : alit̄ ille apud
tribeam. leua delinca argento.
Nutū obseruabis meū quid ve-
lum. quid studeam. **A**duemes di-
gito impellā ianuā. fores pate-
bunt de impulsio : arsis ubi me
asperecit : alacris obinā michi
venit. cōplexum exoptas meū.
Michi sedet qm̄ h' pulchra putet.
ipe iam dicet. fortunā ipam an-
ibo fortunis meis. **H**ec leti-
cia qm̄ turpis sit satis est dili-
gentē penitus videre : et ut tur-
pes sunt qui efferūt se leticia.
tū cum fruuntur ueneris vo-
luptatibz. sic flagitiosi. qui eas
inflammato animo cōcupiscunt.
Totus vero iste qui vulgo ap-
pellatur amor. nec haile inuenio
quo alio nom̄e appellari possit.
tante leuitatis est : ut nichil vi-
deam qd̄ putem conferēdum.
Quē cecilius dicit deum q̄ nō
putet sūmū aut stultū aut
rezū imperitū existimet. cui⁹
in manu sit quem ee temētem
velit. quē sapere. quē insamire.
quē in morbuū inci. quē contra
amari. quē expeti. quē accer-
siri. **O**pclamū emundatrice
vite. **q**ue poetica que amorem
flagitij et leuitatis auctore in
concliuū deoz collocandū putet.

De comedia loquor. Quid si
 hec flagitia nos pbarem? nulla
 eet omnino. Quid autē ex tge-
 dia ille princeps argonautarū.
 Tu me amoris magis q̄ honois
 seruasti grā. Quid ergo hic a-
 mor medee. q̄nta miserarū exi-
 tauit incendia. **A**tq; eam tū
 apud aliū poetā patri dicē au-
 det: se cōiugem habuisse illum
 amor quē dederat. qui plus pol-
 let. potiorq; est patre. **xxxv.**

Sed poetas ludē s̄nam?
 quoz fabulis in hoc fla-
 gicio versari ipm videm?
 iouem: Ad magrōs virtutis phi-
 losophos veniam? qui amore
 negant stupri ee. et in eo liti-
 gant cū epicuro nō multū ut
 mea fert opinio menciēte. Quis
 est em̄ amor amicitie? Cur
 neq; deformem adolestere quisq;
 amat. neq; formosū senem.
 Michi quidē h̄ in grecorū gymnā-
 sijs nata consuetudo videt: in
 quibz isti liberi et concessi sūt
 amores. Bene ergo ait em̄.
 flagitij p̄cipū ee nudare nri
 cuius corpa. Q̄ ut sint qd̄ fieri
 posse video pudici. solliciti tū et
 anxij sunt: eoq; magis qd̄ se ip̄e
 continet et cohercent. Atq; ut
 muliebris amores omittā. q̄bz
 maiore licēciam natura cōcessit:
 quis aut de gannēdis iuptu
 dubitat quid poete velint. at
 nō intelligit quid apud euripi-
 dem et loquatur: & cupiat laus.
 Quid demq; honnes doctissimi

et sūm poete de ip̄is etiā carmī-
 bus edant et cantibz? foris vir
 in sūma. **R. P.** cognitus de iu-
 uenū amore scribit alceus. Nā
 anacronontis quidē tota poesis est
 amatoria. Maxime vero om̄
 flagrasse amore reginū ibicū
 apparet ex scriptis. Atq; horū
 om̄ libidinosos ee amores vide-
 m̄. Phi sum̄ exorti et auctoe
 quidē nō platone quē non in-
 iuria dicearchus accusat quo
 amori auctoritatē tribuere m̄.
Stoici vero et sapientē amati-
 rū dicunt: et amorē ipm cog-
 natū amicitie faciendē ex pul-
 chritudinis spē diffmūt. Qui
 si quis est in rerū natura. sine
 sollicitudinē. sine desiderio. sine cu-
 ra. sine suspitōe sit sane. vacat
 em̄ om̄ libidine. hec autē est de
 libidine oiv. Sin autē est aliq̄s
 amor ut est certe qui nichil ab-
 sit aut nō multū ab insania. q̄-
 lis in leucadia est. Siquidem sit
 quisq; deus cui ego sūm cure: at
 id erat de hys om̄bz curandum.
 queadmodū hic fruetur volup-
 tate amatoria. heu me infelicem.
Nichil verius. Probe et ille san-
 ne est qui remere lamentai si-
 cut infanus videtur etiā suis.
 at quas tragedias effecit **E**t
 apollo sancte fer opem teq; onps
 neptune inuoco. **C**undū totū
 se cōmissurū ad amorē suū suble-
 uandū putat: venerē excludit
 ut iniquā. Nam quid ego appel-
 lem te veni. ~~Quasi vero ip̄e nō~~

Eam pro libidine negat curare
quidam. Quasi vero ipse non propter
libidinem tanta flagitia faciat et
dicat. *xxvj.*

Sic igitur affecto. hec
adhibenda curatio est:
ut et ostendat quoniam leue sit illud
quod cupiat. quoniam contempnendum. quod
nichil sit omnino. quod facile uel a
limite uel a homine profici uel omnino
negligi possit. Abducendum est
etiam non nunquam ad alia studia.
solicitudines. curas. negotia. lo-
ti demum mutatio tanquam egipti
non conalescentis. sepe curandum
est. Etiam nouo quidem amore ve-
terem amorem tanquam clauo clauum
excitandum putant. Maxime autem
amouendum. quoniam sit furor amo-
ris. omnibus enim ex animi perturba-
tionibus est profecto nulla vehemen-
tior: ut si iam ipsa illa accusata no-
lis. stuprum dico et corruptelas. et
adulteria. incesta demum quorum
omnium est accusabilis turpitudine. Sed
ut hanc omittas. perturbatio ipsa men-
tis in amore pro se feda est. Nam
ut illa preteream que sunt furoris:
hanc ipsam pro sese quam habet lenitatem.
que videntur esse mediocria. In-
iuriam. iniuriam. suspiciones. indu-
cie. bellum. pax rursus incerta.
hec si postules ratione certa facere:
nichilo plus agas. quam si res operam.
ut cum ratione insanias. hec inco-
stantia mutabilitasque mentis que
non ipsa prauitate detreat. Est
enim illud quod in ipsa perturbatione
dicatur demonstrandum nullam esse.

nisi optimabilem. nisi iudicio suscep-
tam. nisi voluntariam. Etiam si na-
turalis amor esset. et amaret omnes.
et semper amarent. et idem amaret:
neque alium pudor. alium cogitatio. a-
lium sacietas detereret. *xxvij.*

Ita vero que quoniam diu per-
turbat animum. dubitati-
onem insanie non habet:
cuius impulsu existit etiam in-
fratres tale iurgium. **Q**uis ho-
te exsuperavit unquam gentium impu-
dentia. Quis autem malicia te?
Prostris que sequuntur. Altius
enim versibus inuoluntur inter fratres
grauissime contumelie: ut facile
appareat atroci filios esse eius qui
meditat penam in fratrem nouam.
Maior michi moles manus in-
cendit malum: qui illius acerbum
cor concidit et compunctum. **Q**u-
igitur hanc erit moles. audi thieste
ipsum. hortatur me frater. ut meos
malis miser mandarem notos eorum
viscera apponit. **Q**uid est enim
quo non pergridatur eorum ira. quo
furore? Itaque uatos proprie exisse
dicimus de pietate: id est de consilio.
de ratione. de mente. Honor enim pietas
in totum animum esse debeat. **H**is
demum autem subtrahendi sunt ei in
quos impetum conatur facere: dum
se ipsi colligant. Quid est autem
seipsum colligere. nisi dissipatas animi
partes. rursus in suum locum cogere.
Aut rogandi orandi que sunt. ut si
quam habent ulciscendi vim. diffe-
runt in tempus aliud dum deferues-
cat ira. deferuescent autem certe signum

91

fiat ardorem animi multa ratione
excitatur. Ex quo illud laudatur
archite. Qui cum villico frus eet
uatiore: quo te modo inquit acce-
pissim: nisi natus oem. Vbi ergo
isti qui uilem uacilliam dicunt?
Potest uilis ee infamia. aut na-
turale quiddam est et scdm natu-
ram. quod fit repugnate ratione.
Quomodo autem si naturalis esset
ira. aut alius alio magis uacilliam
eet. aut finem haberet. p usq eet
ulla uilascendi libido. aut quecum
penitet qd defeciss p iram. ut a-
lexandru regem uidem. Qui
cum interemisset dnu familiare
suu: iuxta se mans abstinuit. Ta-
ta vis fuit penitendi. Quibz cog-
nitis: quis est. qui dubitet quin
hic quoq motus animi sit totus
opimabilis ac uoluntari. **xxviii.**

Quis em dubitauit. quin
egotationes animi qualis
est auaricia et glie au-
piditas eo q magis estimetur. ea
res ex qua animus egrotat oia.
Vnde intelligi debet purbationem
quoq omne ee in opimone. Et
si ergo fiducia id est firma animi
confisio sca quedam est. et opno
grans non teme assentientis. Me-
tus quoq est diffidencia expectati
et impendentis mali. Et si spes
est expectatio boni: mali expecta-
tionem ee uice est metum. ut igit
metus. sic relique purbationes st
in malo. Ergo ut constacia scie:
sic purbatio curis est. Qui at
natura dicitur uacilli aut miseri

cordes aut mundi aut tale quid:
eis sunt constituti quasi mala vali-
tudine animi. Sanabiles tamen:
ut socrates dicitur. cum multa in
conuentu uicia collegisset. et eum
zophirus qui natura cuiusq ex
forma pspice profitebat. stupi-
du dixisset et mulierosiu: derisus
est a ceteris qui illa in socrate uicia
non agnoscent. ab ipso autem socrate
subleuatus: cum illa sibi signa i-
ee sed ratione a se derecta diceret.
Ergo ut optima quisq ualitudine
affectus potest uideri ut natura
ad aliquem morbu pclinor: sic au-
mus alius ad alia uicia ppenfior.
Qui autem non natura sed culpa
uiciosi ee dicitur: eorum uicia constat
e falsis opimoribz rem bonarum et
malarum. ut sit alius ad alia uicia
et motus purbationesq pclinor.
Inuetatio autem ut in corporibus
egrius depellitur q purbatio:
cibus q repentini oculor tumor
sanatur. qm diuturna lippitudo
depellitur. **Capitulum. xxix.**

Sed cognita iam causa
purbationum. que omnes
oriuntur ex iudicij opinio-
ni et uoluntatibz: sic iam dispu-
tationis huius modus. Scire autem
nos oportet. cognitio que ad pos-
sunt ab homine cognosci bonorum et
malorum finibz nichil a plura posse
aut minus aut ualius optari:
qm hec que a nobis h triduo dis-
putata sunt. Morde em concepta
et dolore ad paciendu leuato aduiri-
m sanationem egritudinis: qua

93

nullū homī maus malū est.
Et si em̄ om̄is animi p̄urbatio
gravis est nec multū differt
ab amencia: tū ita cet̄os cū sūt
in aliqua p̄urbatioe. aut metus.
aut leticie. aut cupiditatis. cōmo-
tos modo et p̄urbatos dicē sole-
mus: ac eos qui se egritudinē
dediderūt miserōs. afflictos. enūp-
nosos. calamitosos. Itaq; nō for-
tū fr̄m videtur. sed a te rōne
ppositum. vt separatim de egritu-
dine et de ceteris p̄urbatioib; *disputacem.* In ea em̄ est fons
miseriarū et caput. Sed et egr-
tudinē et reliquorū animi morbo-
rū vna sanatio est: om̄s opina-
biles eē et voluntarios. Faq;
re suscipit qd̄ ita rectū eē videa-
tur hunc eriditū. quasi radicē
om̄i malorū stirpit. se phia ex-
tracturā pollicetur. Demū nos
igitur hunc excolendos: paciam;
q; nos sanari. Hys em̄ malis i-
sidentib;: non modo beati: sed ne-
sani quidem eē possum;. Aut
igitur negem; quidq; rōne cō-
ficia. cum cōtra nichil sine rōne
recte fieri possit. aut cū phia
ex rōne constet. ab ea si bonū &
beati volum; eē om̄ia aduimē-
ta et auxilia petam; bene bea-
teq; viuendi. *u u u u u u*

Explicit liber quartus.

Incipit quintus liber

Quintus hic breue
dies finem faciet
tusculanarū dispu-
tationū. Quo die
est a nobis addere
quā ex om̄ib; maxime plus
disputatū. Place em̄ tibi ad mo-
dum sensi. et ex eo libro quē ad
me accuratissime scripsisti. et ex
multis sermomb; tuis: virtutē
ad bene viuendū seipā eē contē-
tam. Quod et si difficile ē pro-
batū pp̄ tam varia et tā multa
tormenta fortune: tale tū est ut
elaborandū sit quo facili; pro-
betur. Nichil est em̄ om̄ que
in phia tractatur. quod graui;
magnificētius q; dicat;. Nā cū
ea causa impulerit eos q; p̄mi-
se ad phie studiū contulerūt. vt
om̄ib; reb; post habitis totos se
in optimo vite statu exquiredo
collocarent: p̄fecto spe beate
viuendi tantā in eo studio auā
opamq; posuerūt. Qd̄ si ab hys
inuenta et p̄fecta virtus est. et
si p̄sidi; ad beate viuendū in vir-
tute satis est: quis est qui non
p̄clare et ab illis positam et a
nobis susceptā opam philosophā-
di arbitretur? Sū aut; virtus sū-
iecta sub varios incertos q; cas;
famula fortune est nec tantarū
virū est ut seipā tueatur: uere-
or ne tam nō virtutis fiducia
viuendū nobis ad spem beate vi-
uendi. qm̄ uota facienda videat;. *al' beate*
Equidem eos casus in quib; me
fortuna vehementer exant. metū

ip̄e considerans huic incipio sen-
 tencie diffidē interdū: et hūa-
 in genicis imbecillitate fragili-
 tatemq; extimescē. Veror em̄
 ne natura cū corpa nobis infir-
 ma dēdisset. hysq; et morbos ī-
 sanabiles et dolores intolerabi-
 les aduēxisset: ammos q; dēdit
 et corporū dolorib; conguētis ē
 sepatim suis angorib; et molesti-
 tīs implicatos. Sed in hoc me
 ip̄e castigo: qd̄ ex aliorū et ex
 uirū fortasse mollitia non ex ip̄a
 virtute de virtutis robore existio.
 Illa em̄ si modo est ulla virtus.
 quā dubitationē auiculus tuus
 brute sustulit om̄ia que eadē in
 homīe possunt. Subter se habet:
 eaq; despiciens casus cōtempnit
 humanos. culpaq; om̄i carens
 p̄ter seip̄am censet nichil ad se
 p̄tinere. Nos autē om̄ia aduēsa
 tuū venencia metu angentes.
 tū merore p̄sencia: rerū natura
 qm̄ errorem nr̄m dampnāe ma-
 lum. Sed et huius culpe cetorū
 q; viciorū p̄torū q; nr̄orū om̄is
 a phia petenda correptio ē. Cui
 in finū cum a p̄mis t̄p̄ib; etatis
 ur̄a voluntas studiūq; nos com-
 pulisset: hys grauissimis casib;
 in eundē portum ex quo etiam
 egressi. magna iactati tēpestate
 confugim̄. **C**erte phia dur-
 o virtutis indagatrix. expultrix
 exaltrixq; viciorū. quid non mō
 nos. sed om̄o vita hom̄. sine te
 eē potuisset? Tu urbes pepisti.
 tu dissipatos hom̄es ī societate

molesta.

vite conuocasti. Tu eos p̄mo int̄
 se domicalis. deinde cōiugis. tū
 hārū et nocum cōmuniōe iūx-
 isti. Tu muētrix legum. tu ma-
 gistra morū et discipline fuisti.
 ad te confugim̄. a te op̄e petim̄.
 Tibi nos ut antea magna ex p̄-
 te totos tradim̄. Est autē vn̄
 dies bene et ex p̄ceptis tuis act̄
 peccati īmortalitati ante ponēd̄.
 Cui igitur potius op̄ib; vram
 qm̄ tuis. que et vite tūquillitate
 largita nobis es. et t̄vire mortis
 sustulisti. **C**Ac phia quidē tū
 abest. ut promide ac de hominū
 vita merita laudetur: ut a plisq;
 neglecta a plisq; etiā vituperetur.
 Vituperare quisq; vite parētem et
 hoc patriadio se inquinare audeat.
 et tam impie ingratus eē ut
 eam accuset quā verēi debeat.
 etiam si min̄ p̄cipē potuisset.
 Sed ut opinor hic error. et hec
 indoctorū animis offusa caligo
 est qd̄ tam longe retro respicē
 nō possunt: nec eos a quib; vita
 hom̄ p̄mo instructa sit. fuisse
 phos arbitrātur. Quā rem an-
 tiquissimā cum videam̄: nomē
 tamen cōfitemur eē verens. Nā
 sapiēciam quidē ip̄am q̄s negare
 potest. nō modo te eē antiquā.
 verū etiam noīe. que diuinariū
 hūanariūq; rerum tū m̄iorū cau-
 sarū q; cū h̄q; rei cognitiōe. hoc
 pulcherrimū nomē apud at̄ q̄s
 assequēbat̄. Itaq; et illos. vij.
 qui a grecis. **C**O. id est sapie-
 tes a nr̄is hebant̄ et notabāt̄.

et multis an scelis ligurgiu. cui
templi homerus etia fuisse ante
hanc urbem condita tradit. etia
hericis etanby vixem et nesto-
re accepim et fuisse et habitos
ee sapientes. Nec vero arhlans
sustine celu. Nec prometheus
affixus caucaso. nec stellatus ce-
pheus cu uxore et genere et fi-
lio tradetur: nisi celestiu diuina
cognitio. nome eoru ad errorem
fabule traduxisset. In quib; ducti
deinceps oms. qui in reru conce-
platioe studia ponebant. sapien-
tes habebatur et norabantur. Id
q; eoru nomen usq; ad pithagoe
manavit etate. Que ut scri-
bit platonis auditor heraclides
ponticus vir doctus in primis.
philutem ferunt venisse: cumq;
cum leonte pncipe philiasioru
eloqueter vel sapienter et copi-
ose differuisse quedam. Cui in-
geniu et eloquentiam cu admira-
tus eet leon: quesuisse ex eo q
maxime arte conficeret. An illu
respondisse arte quidem se scire
nullam. sed ee philosophu. am-
miratu leonte nouitate nomis.
quesuisse. quam eent phi: et qd
int eos et reliquos intret. Pi-
thagoru autē respondisse. simile
sibi videri vita homi et mercatu
eu qui heretur maximo ludoru
apparatu totius grece celebra-
te. Nam ut illi alij corporib;
excitatis gliam et nobilitate co-
rone peteret. alij emedi et ven-
tendi questu et lucro ducenti. eet

autē quoddā genus eoz idq; max-
ime ingeniu. qui nec lucru nec
plausu querebant. sed uisendi ca-
veniret studioso q; pspicent. quid
ageretur et quomo: item nos qsi i-
nicatus quidam celebritate ex ur-
be aliqua. sic in hanc vitam ex alia
vita et natura pfectos. alios glie
seruire. alios pecunie. raros esse
quosda qui ceteris omib; p nichilo
habitis. reru naturā studioso in-
tueretur. hos se appellare sapie-
studiosos. id est philosophos: et
ut illic liberalissimu eet spectare
nichil sibi adquiretem. sic i vita
longe omib; studijs cōtemplatioe;
reru cognitioemq; pstante. **N**ec
vero pithagoras nomis solu inue-
tor. sed reru etia iparum aplifi-
cator fuit. Qui cu post hunc
philasut sermonē in italiā veif-
set: exornauit ea greca q mag-
na dicta est. et puatum et pub-
lice pstantissimis et institutis et
artib;. Cui disciplina aliud te-
pus fortasse fuerit dicendi. Sed
ab antiqua phia usq; ad socrate
qui archelau anaxagoe disciplinā
audierat. nam motus q; tracta-
bant. et vnde omnia oriretur. q
ue recedent: studioso q; ab hjs fi-
teru magnitudines. incualla. e-
sus inq;rebatur. et aucta celestia.
Socrates autē pma phiam de-
uocauit a celo: et in urbib; col-
locauit. et in domos etia intro-
duxit. et coegit de vita et mor-
bus reb; q; bonis et malis quere.
Cui multiplex rō disputandi. et

ingenij magnitudo. rerū q̄ vaie-
 tas platōnis meōria et lris con-
 secanta plura genā efficit differē-
 tū phorum. **E** quibz nos id po-
 tissimū consecuti sum⁹ quo socia-
 tem vsū arbitram⁹: ut inān sen-
 tēciam tegem⁹ eride: alios leua-
 rem⁹. et in omī disputatiōe qd
 eēt verissimilimū quērem⁹. **Q**ue-
 morem cū carneades acutissime
 copiosissimeq; tenuiss. fecim⁹
 et alias sepe et nup in tustula:
 no. vt ad eam consuetudinē dis-
 putāem⁹. **E**t quatrduo quidem
 sermone habitū superioribz libris
 ad te pscripū misim⁹. **Q**uāto
 autē die cum eodem loco cōsedisse-
 mus: sic est propositū de quo
 disputaem⁹. **D. Capm̄ p̄mū.**

*Quis liber
 dicitur ut
 sit vniuersi
 opus ee ostra*

Non michi videtur ad
 beate viuendū satis pos-
 se virtutē. **A.** At her-
 cule bruto meo videt⁹: an⁹ ego i-
 diciū pace tua dixerim longe an-
 pono tuo. **D.** Non dubito. nec
 id nūc agitur tu illū q̄nū ames.
 sed de hoc qd dixi michi videri q̄-
 le sit. de quo a te disputai uolo.
A. Nempe negas ad brē viuē-
 diū satis posse virtutē. **D.** Pr-
 sus nego. **A.** Quid ad recte ut
 honeste laudabilē. postremo ad
 bene viuendū. **D.** Certe satis.
A. Potes igit. aut qui male
 viuat nō eum miserū dicere?
 Aut quē bene fateare: eū nega-
 re beate viuē? **D.** Quid dū-
 m̄ possim? Nam etiā in tormē-
 tis recte. honeste. laudabilē. et

ob eam rem bene vni potest: dū
 modo intelligas qui nūc dicam
 bene. **D.** Dico eū grauit. cōstant.
 sapient. fortiter. **H**ec etiā in eū-
 lemm comitūtur: quo vita non
 aspirat beata. **A.** Quid igit?
D. Nola ne beata vita quēsd relinqt
 ex hostiū. lincūq; carceris. cū cō-
 stancia. gūtas. fortitudo. sapia.
 relique q; virtutes rapiātur ad
 tortorem. nullūq; nec supplicū
 recusent. nec dolore. **D.** Tu si
 quid es factur⁹: noua aliq̄ cō-
 quiras oportet. **I**sta tamen me
 minime mouent. nō solū quia p-
 multa sūt: sed multo magis q̄a
 tanqm̄ leuia q̄dam vna nichil
 valent in aqua. sic storicor ista
 magis gustata q̄ potata delcānt:
 uelut iste chorus virtutū in eū-
 leū ipositus. ymagines cōstituit
 ante oculos cū amplissima digu-
 tate: ut ad eas cursim p̄ectura.
 nec eas beata vita a se desertas
 passura videat. **C**ū autē animū
 ab ista pictura ymaginibz q; vti-
 tū ad rem veritatēq; p̄duxeris.
 hoc nudū relinqtur. possit ne
 quis beatus eē qm̄ dūi torqat?
Quāobrem hoc nūc queram⁹.
 virtutes autē noli vereri. ne ex-
 postulent et q̄rantur sese a be-
 ata vita eē relictas. **S**i eū nul-
 la virtus prudēcia vacat: pruden-
 cia ipā hoc videt. non omīs bonos
 eē etiā beatos. **C**yultraq; de. **A.**
 artho. **C.** cepione. **A.** aquilio re-
 cordatur. **B**eamq; vitam si yma-
 ginibz potius uti qm̄ rebus ipis

placet conante ne in cauleu retti
net ipa prudentia. negat qz ei cu
dolore et cruciatu quidqm esse
comune. **A.** facile patior te is
to modo agere. et si iniquu est
psarve te michi. queadmodu a
me disputari velis. Sed quero
vtru aliquid actu superioribz die
bz. an nichil arbitremur. **D.** Ac
tum vero et aliquitu quide. **A.**
Atqui si ita est. profligata ia
hec et pene ad exitum adducta
questio est. **D.** Quo tandem
modo. **A.** Quia motus turbu
lenti iactationes qz animozz inata
te et impetu inconsiderato elate.
vnuem omne repellentes vite be
ate nulla ptem relinquunt. **Qs**
em potest morte aut dolore me
tuens. quoz alteru sepe adest. al
teru semper impedit. ee no mi
ser. **Qd** si idem qd fit pleuqz
paupertate. ignomiam. infamia
timet. si debilitate cecitate. si de
mqz qd non singulis homibz. s
potentibz. pps sepe contingit.
potest ea timens ee quisqm be
atus. **Quid** si no modo timet
ea futura. veru eoa fert sustinz
qz pscia. **Ac** de eodem ex alia
viciis orbitates. **Qui** rebz hys
fructus egritudine debilitatur. po
test tandem ee non miserim.
Quid vero illu que libidimbz
inflamatu et furente videmus
omnia inuide appetetem. cu inex
plebili cupiditate quoqz affluen
tius voluptates hauriat vndiqz
eo grauius ardens qz sitient.

none recte miserimū dixeris.
Quid ille elatus leuitate. mani
qz leticia exultans. et tunc ges
tiens. none tanto inferior. qto
sibi vadetur beator. **Ergo** ut hy
miseri. sic cont illi beati qd nulli
motus erent. nulle egritudines
exedunt. nulle libidines inatant.
nulle furiles leticie exultantes
languidis liqfaciunt voluptatibz.
Ut igitur maris tranquillitas in
telligitur. nulla ne animina qdem
aura fluctus comouete. sic animi
quietus et placatus status ceru
tur. cu perturbatio nulla est qua
moueri queat. **Qd** si est q vnu
fortune. qui omnia humana q auqz
accideri pnt. tolerabilia ducit. ex
quo cu nec timor nec angor acci
gat. idqz si nichil concupiscat.
si nulla efferaat animi inani vo
luptate. quid est cur is no beus
sit. **Et** si hec virtute efficitur.
quid est cur virtus ipa p se no ef
ficiat beatos. **D.** Atqz alterum
dici no potest. quoniam hy qui nichil
metuunt. nichil angantur. nichil co
cupiscunt. nulla impotenti leticia
efferaantur. beati sunt. **Iraqz** id tibi
concedo. alteru aute iam integru
non est. **Dupioibz** em disputatio
bus effectū est. vacare omni animi
perturbatoe sapientem. **Numru**
igitur confecta res est. **Videtur**
em ad exitum venisse quo. **A.**
Id quidem. **Veruptamen** marthe
maticoz. iste mos est. non est
phozum. **Nam** geometre cu ali
quid doce uolunt. si quid ad eam

rem p̄inet eoz que aū docuerūt
 id sumitur p̄ concessō et p̄bato.
 Id modo explicant. de quo aū michi
 scriptū est. **P**hi quācuq; rē h̄nt
 in manib; . in eam q; cōueniūt cō
 gerunt om̄ia et si alio loco dispu
 tata. **Q**uod in ita eēt: cur stori
 cus si eēt questū. satis ne ad be
 ate uiuendū virtus posset multa
 dicat: an satis eēt responde se aū
 docuisse nichil bonū eē. nisi quod
 honestū esset. **H**oc probato: cō
 sequēs eē beatam vitam virtute
 eē cōtētam. **E**t quomō hoc sit
 consequēs illi: sic illud huic. **V**t
 si virtute cōtēta sit b̄ta vita: nisi
 honestū quod sit. nichil aliud sit
 bonū. **S**ed tamen nō agunt sic.
Nam et de honesto et de sumo
 bono separatim libri sūt: et cū eo
 efficiatur. satis magnam vim in
 virtute ad beate uiuendū eē nicho
 minus hoc agunt separatim. **P**rius
 em̄ et suis argumentis et ammo
 nitionib; tinctanda queq; res est
 tanta p̄fertim. **C**ane em̄ putes.
 ulla in plia vocem emissā cla
 riorē. illū ne eē plie p̄missū
 uberius aut maus. **N**am quid
 proficetur o di; boni effecturam
 se ei qui legib; suis parauisset. ut
 eēt contra fortunā semp̄ armat.
 ut om̄ia presidia h̄ret in se bene
 beateq; uiuendi. ut eēt semp̄ dem
 q; beatus. **S**ed videre quid efficiat.
Tantisp̄ hoc ipm̄ magni estimo
 quod pollicetur. **N**am zerses qui
 dem refertus om̄ib; p̄m̄is dom̄s
 q; fortune. non equitatu. non pe

restrib; corp̄is. nō nauū multitu
 dine. nō infinto pondere aur̄i cō
 tentus. p̄mū p̄posuit qui inuēf
 set nom̄ia voluptatē. qua ip̄a cō
 tentū nō fuit. **N**eq; em̄ unq;̄
 finem inueniet libido. **N**os velle
 p̄mo elice possem; qui nobis ali
 quid attulisset quo hoc firmū
 credēmus. **D. caplm̄ scdm̄.**

Utem hoc quidē: sed
 habeo paulū qd̄ requirā.
Ego em̄ assencior eoz
 que posuisti alterū alteri cōsequēs
 esse. ut queadmodū si quod hoēs
 tum sit id solū sit bonū sequatur
 vitam beatam virtute confici:
 sic si vita beata in virtute sit.
 nichil eē nisi virtute bonū. **S**ed
 brutus tuus auctore antiocho.
 et aristone. non sentit h̄. **P**u
 tat em̄ aliquid etiā si sit bonū
 p̄ter virtutem eē. **Q**uid ḡ?
Contra beatū ne me dicturū pu
 tas. **D.** Tu vero ut videt. **N**ā
 p̄finit nō est meū. **Q**uod au
 q; igitur cōsentaneū sit: alio
 loco. **N**am ista michi et cū an
 thiocho sepe et cum aristone
 nup̄ cum athemis impator apud
 eum diuisarēt. dissentio fuit.
Michi em̄ non videbatur quis
 qm̄ eē beatus posse cum ī malis
 eēt: in malis autē sapientē eē
 posse. si eēt ulla corp̄is aut for
 tune mala. **D**icebatur autē hec
 que scripta sunt etiā antiochus
 locis plurib; . virtutem ip̄am p̄ se
 effice posse. neq; tū beatissimā.
Dem̄ ex maiori p̄te pl̄s q; res

nominari: etiam si que pars abest:
ut vires. ut validudines. ut diuitias.
ut honore. ut gloriam: quae genere
non numerari cernebantur. Item beatam
vitam etiam si ex aliqua parte claudet:
tamen ex nullo maiori parte obti-
nere nomen suum. Hec nunc enucle-
are non ita necesse est: quoniam non con-
stantissime michi dici videtur. Nam
et qui beatus est non intelligo quid
requirat. ut sic beator. Si enim est
quod desit: non beatus quidem est.
Et quod ex maiori parte unquamque
partem appellari et expectari di-
cunt: est ubi id isto modo valeat.
Cum tria genera malorum esse dicant:
qui duorum generum malis omnibus
vigeat. ut omnia aduersa sunt in
fortuna omnibus oppressum et con-
fectum corpus doloribus: huic paulum
ad beatam vitam dicemus deesse non
modo ad beatissimam. Hoc illud
est: quod theophrastus sustinere
non potuit. Nam cum statisset
verbera. cruciatus. tormenta. pa-
triae eusiones. exilia. orbitates.
magna vim habere ad male mi-
serereque viuendum: non est ausus
ample et clare loqui cum humiliter
deminuisseque sentiret. Quis bene
non queritur: constanter quidem
certe. Itaque placere michi non solet
consequenter reprehendere: cum prima
concesseris. hic autem elegantissimus
omni philosophorum et eruditissimus
non magno opere reprehendit: cum
tria genera dicit bonorum. Verat
autem ab omnibus primum in eo libro
quod scripsit de vita beata: in quo

nulca disputat. quod obire is qui
cruciat. qui torquet. beatus esse non
possit. In eo etiam putat dicit in
rotam. id est genus quoddam tor-
menti apud grecos beatam vitam
non attingere. Non usquam id quidem
dicit omnino: sed que dicit. idem
valent. Possunt igitur cum consen-
serunt in malis esse dolores corporis.
in malis naufragia fortune. huic
succedere dicenti non omnes bonos
esse beatos cum in omnibus bonos ea que
in malis ille numerat. cadere pos-
sunt. Veratur idem theophrastus
et libris et scholis omnium philosophorum:
quod in calistene suo laudavit illam
sententiam. vitam regit fortuna:
non sapientia. Negant ab ullo
philosopho dicitur esse quidquam languidum.
Recte id quidem. sed nichil intelli-
go dici potuisse constantius. Si
enim tot sunt in corpore bona tot
extra corpus. in casu atque for-
tuna. nonne consentaneum est plura
fortunam que dominam rerum sit. et exte-
riorum et ad corpus pertinentium.
quam consilium valeat. **C**um malum
epicuri munitari. qui multa preda-
re sepe dicit. Quis enim sibi con-
stanter conuenienterque dicat. non
laborat. Laudat tenuem victum.
philosophi id quidem: sed si socrates at-
antisthenes diceret non is qui finem
bonorum voluptate esse dixerit.
Negat quemquam iocunde posse
vivere: nisi idem honeste. sapienter.
iusteque vivat. Nichil gratius.
nichil philosophia dignius. nisi hoc idem
ipsum. honeste. sapienter. iuste. ad

voluptate referret. **Q**uid melius quam fortuna exigua inuenire sapienti? Sed hoc is ne dixit. qui cum dolorem non modo maximum malum. sed solum malum etiam dicit toto corpore opprimi possit doloribus acerrimis. tunc cum maxime contra naturam glicetur. **Q**uid idem melioribus etiam verbis metrodorus. Occupauit te inquit fortuna atque cepi. omnesque aditus tuos interclusi: ut ad me aspirare non possis. **P**redare: Si aristochus aut stoicus zenon diceret. Tu uero metrodore qui omne bonum in visceribus medullisque credideris: et diffidens firmum bonum firma corporis affectione explorataque spe concinere: fortune aditus interclusisti. **Q**uomodo enim isto bono iam exolari potes? **iii**

Aqui hys capitur imperiti: et propter huiusmodi sententias istorum est multitudo. Acute autem disputantis illud est: non quid quisque dicat. sed anque dicendum sit videre. **V**alde in ea ipsa sententia. quam in hac disputacione suscepimus. omnes bonos semper beatos uolumus esse. **Q**uid dicam bonos: prospiciunt est omnibus. **V**irtutibus enim instructos et ornatos. cum sapientes. cum viros bonos dicimus. **V**ideamus qui dicendi sint beati. **E**quidem hos existimo: qui sunt in bonis. nullo aduerso malo. **N**eq; ulla alia huic verbo cum beati dicimus. **S**ubiecta notio est: si secretis malis omnibus cumulata

bonorum complexio. hanc assequi virtus. si quidquam proter ipsam boni est esse non potest. **A**deit enim malorum si mala illa dicimus turba quedam. paupertas. ignobilitas. humilitas. solitudo. amissio carorum. graues dolores corporis. perdita validitas. debilitas. cecitas. interitus patrie. exilium. seruitus. **D**enique in hys tot et tantis et que plura sunt acide: potest esse sapiens. **N**am hec casus importat: qui in sapientem potest incurrere. at si ea mala sunt. quis potest persistere semper sapientem beatum fore: cum vel in omnibus hys uno tempore possit esse. **N**on igitur facile concedo. neque beato meo. neque coribus magistris nec veteribus illis aristoteli. spensippo. zenocrati. polemone: ut cum ea que supra enuimus in malis numeret. **I**dem dicant semper beatum esse sapientem. **Q**ui si titulus hic delectat insignis et pulcher pitagora. socrate. platone dignissimus: inducant animam illa quorum splendore capiunt. vires. validitatem. pulchritudinem. diuitias. opes. honores contempnere: eaque que hys contra sunt. pro nichilo ducere. **T**um poterunt clarissima voce profiteri se neque fortune impetu. nec multitudinis opinione. nec dolore. nec paupertate terri: omniaque sibi in sese esse posita. nec etiam quidquam extra suam partem. quod ducant in bonis. **N**ec hinc et hoc loqui. que sunt magni cuiusdam et alti viri: et eadem que

vulgus in malis et in bonis nu-
merare: concedi nullo modo potest.
Qua gloria commotus epicturus exori-
tur: cui etiam si displicet. videtur
semper sapiens bonus. Hic dignitate
huius sententiae capitur: sed nunquam
id dicitur. si ipse se audiret. Quid
est enim quod minus conveniat. quam
ut is qui vel summum vel solum ma-
lum dolorem esse dicat. idem censeat.
quoniam hoc suave est. tamen cum dolorem
crucietur. dicitur esse sapientem.

Non igitur ex sim-
plicitate vocibus philosophi specta-
di sunt: sed perpetuitate
atque constantia. **D.** Adducas me
ut tibi assentiar: sed tua quoque
vide ne desideatur constantia. **A.**
Quo nam modo. **D.** Quia legi
inquit quatuordecim de fimbriis libri. In eo
mihi videbare contra catonem disse-
rens hoc velle ostendere quod mihi
quidem probatur: mihi Zenonem et pi-
pareticos nihil propter novitatem
verborum interesse. Quod si ita est:
quid est cause. quoniam si Zenonis
verbum consentaneum sit. satis mag-
nam vim in virtute esse. ad beate vi-
vendum liceat idem pipareticas di-
cere. Rem enim optimam spectari
oportet. non verba. **A.** Tu quidem
tabellis obsignatis agis mecum:
et testificaris quid dixerim aliquando
aut scripserim: cum alij isto modo
qui legibus impositis disputant.
nos in diem vivimus. quodcumque
nostros annos probabilitate profici-
sit. id dicimus. Itaque solum sumus
liberi. Verumptamen quoniam te constantia

paulo ante diximus: non ego hoc
loco id querendum puto. verum ne
sit quod Zenoni placuerit. quod
que eius auditori Aristoni bonum esse.
solum quod honestum esset: sed si ita
esset. tamen ut hoc totum beate vivere in
vna virtute poneret. Quare demum
hoc sane brutto. ut sit bonus semper
sapiens. Quoniam sibi conveniat: ipse
viderit. Gloria quidem huius senten-
tie quis est illo viro dignior. Nos
tamen teneamus: ut sit idem bea-
tissimus. Et si Zenoniceus: advena
quidam et ignobilis urbanus opifex
insinuasse se in antiquam philosophiam
videtur. Huius sententiae gravitas a
Platonis auctoritate repetatur.
apud quem sepe hec oratio usum parata
est. ut nichil propter virtutem dicere
bonum. Velut in Gorgia Socrates
cum esset. ex eo quesitum Archelaum
proferre filium. qui cum fortunatissimus
habetur. nonne beatum putaret. hanc
satis inquit. Nunquam enim cum eo
collocutus sum. **A.** An tu aliquid id
scire non potes. Nullo modo.
Tu igitur nec de profanis quidem
rege magno potes dicere bonus ne
sit. **A.** An ego possim cum ignorem
quoniam sit doctus. quoniam vir bonus.
Quid. tu in eo sitam vitam
beatam putas. Ita proorsus existi-
mo: bonos beatos. improbos im-
puros. **A.** Miser ergo Archelaus.
Certe: si iniustus. **Videtur**
ne omnem beatam vitam hic in vna
virtute ponere. Quid vero in epi-
taphio. Quomodo idem. Nam cum
viro inquit in seipso apta sit omnia

que ad beate viuendū ferunt. n̄
 suspensa a horz aut bono casu.
 aut contrā pendere ex alterius
 euentis et errare cogūtur: huic
 optime viuendi ratio comparata
 est. hic est ille moderatus. hic
 fortis et hic sapiens. hic et nas-
 centibz et cadentibz cū reliquis
 cōmodis tū maxime liberis: pare-
 bit et obediet p̄cepto illi veteri.
 Neqz letabitur unqz nec mere-
 bit nimis: qd̄ semp̄ in serpo oem
 spem reponet. *su. v. n. n.*

Et hoc igitur platōnis
 quasi quodā sancto agus-
 toqz fonte nr̄a om̄is ma-
 nabit ord̄. Vnde igit̄ ord̄ni recti
 possum⁹ qm̄ a cōmuni parente
 natura que quiddā genuit non
 modo animal. sed etiam qd̄ ita
 ortum eēt e trā. ut stirpibz suis
 intētur. in suo quoqz genē p̄fectū
 eē uoluit. Itaqz et arbores et vi-
 tes et ea que sunt humiliora. ne
 se colle a terra altius possint: alia
 semp̄ uiuent. Alia hieme nudata.
 ueruo tempore frondeſcūt repeſcūt.
 Neqz est ullum qd̄ non ita uige-
 at interno motu quodā et suis in
 quoqz semimbz inclusis: ut aut
 flores aut fruges fundat aut bac-
 cas. Om̄ia qz in om̄ibz q̄ntum in
 ip̄is fit nulla uel impediēte p̄ſcā
 sunt. Facilius uero in bestijs qd̄
 hys sensus a natura est datus.
 vis ip̄ius nature p̄ſcā potest.
 Namqz alias bestias nantes. aqz
 incolas eē uoluit: alias uolucres
 celo firm̄ libere serpentes quasdā

eē gradientes. Surū ip̄arum soli-
 uagas. partim congregatas. ima-
 nes alias quasdā aut acures nō
 nullas alias abditas t̄ncqz rectas
 atqz earū queqz suū tenens mu-
 niscum disparis animātis vitā
 trāſire non possit. manet in lege
 nature. et ut bestijs aliud. alij p̄-
 cipue a natura datū est. qd̄ suū
 queqz retinet. nec discedit ab eo:
 sic hom̄ multo quiddam p̄ſcā.
 si p̄ſtancia debent dici ea q̄ hnt
 aliqua comparatōem. huāna autē
 anim⁹ deceptus est ex mēte di-
 uina cū alio nullo nisi cū ip̄o deo.
 si fas est dictu comparari potest.
 Hic igitur si est exaltus et si er-
 acies ita curata est. ut ne cecidit
 erroribz fit p̄fecta mens. id est
 absoluta ratio: qd̄ est idem uirt⁹.
 Et si omne beatū est cui nichil
 deest. et quod in suo genē exple-
 tum atqz accumulātū est. idqz uir-
 tutis est p̄p̄riū: certe om̄s uirtus
 compotes beati sunt. Et hoc q̄-
 dem michi cū bruto cōuenit. id est
 cum aristotile. zenocrate. pseuſip-
 po. polemone. Sed michi uidetur
 etiam beatissim⁹. Quid em̄ de-
 est ad bene beateqz viuendū ei
 qui confidit suis bonis. At qui
 diffidit: beatus eē qui potest.
 At diffidat necē est: qui bona
 diuidit tripartito. Qui em̄ ponit
 aut corpis firmitate. aut fortu-
 ne stabilitate confidit. At qui
 nisi stabili et fixo et p̄manēte
 bono beatus eē nemo potest.
 Quid ergo. Eiusmodi istorū

sententia est: ut nichil lacrimis
illud dictum in os cadere videat:
qui gloriati audam mercatori quod
multas naues in oem oram ma-
ritimam dimississet. non sane opta-
bilis quidem ista inquit videntibus
apta fortuna. an dubium est. quoniam
nichil sit habendum in eo genere quo
vita beata complectitur. si id possit
amitti? Nichil enim arescere. nichil
extinguere. nichil cadere debet eorum
in quibus vita beata consistit. Nam
qui timebit ne quid ex his dispa-
dat: beatus esse non poterit. Volu-
mus enim eum qui beatus sit. tutum
esse. inextinguibile. septum atque
munitum: non ut paruo metu
perditus sit. sed ut nullo. Ut enim
innocens is dicitur non qui leuit
nocet. sed qui nichil nocet: sic
sine metu is habendus est. non
qui paruum metuit. sed qui omni
metu vacat. **Q**ue est enim
alia fortitudo nisi animi affectio:
tunc in aduendo periculo. et in labore
ac dolore patiens. tunc procul ab
omni metu? Atque hoc certe non ita
se habent: nisi omne bonum in vna
honestate consistet. Qui autem
illam maxime optatam et expe-
ditam securitatem: securitatem
autem nunc appello vacuitatem
egritudinis. in qua vita beata
posita est: habere quisquam potest.
cui autem assit aut adesse possit
multitudo malorum? Qui autem
poterit esse celsus et erectus. et
ea que hominum accidere possunt omnia
parua dicens. quale sapientem

esse volumus. nisi omnia sibi in se
posita censebit? Au lacedemone-
m philippo munitam per litteras
se omnia que conaretur prohibitu-
rum consuevit. nisi se esset etiam
more prohibitorum: is vir quem
querimus non multo facilius tali
anno reperietur quam ciuitas vni-
uersa? Quid ad hanc fortitu-
dinem de qua loquimur temperan-
cia adiuncta. que sit moderatrix
omni commotionum? Quid potest
ad beate viuendum deesse ei. que
fortitudo ab egritudine et a me-
tu vindicet temperantiam. Tunc a
libidine auocet: tunc insolenti a-
lacritate gestare non sinat. Hec
efficere virtutem ostendere: nisi su-
prioribus diebus essent explicata. At
quecumque perturbationes animi mi-
sera sedationes autem vitam effici-
ant beatam duplexque ratio pertur-
bationis sit. que egritudo et metus
in malis opinatis. in bonorum autem
errore leticia gestiens libidoque
versetur. cum omnia cum consilio
et ratione pugnent: ipsa tam gra-
uibus concitationibus. tamque ipsa inter
se dissentientibus atque distractis
que vacuum solutum liberum vi-
deris. hunc dubitabis beatum dicere?
At qui sapiens semper ita affectus
est. semper igitur sapiens beatus
est. Atque etiam omne bonum leta-
bile est. Quod autem letabile:
id predicandum et pro se ferendum.
Quod tale autem: id etiam gloriosum.
Si vero gloriosum: esse laudabile.
Quod laudabile autem: profecto

etiam honestū. Quod bonū igitur
id honestū. At quia ista bona nu-
merant. ne ipsi quidem honesta
dicunt. Solum igitur bonū: quod
honestū. Ex quo efficitur hoēs-
tate vna vitam contineri beatam.

Non sunt igitur ea bona dicenda
nec habenda: quibus abundantem
licet esse miserum. **.vi. cap.**

Ad dubitas quoniam potestas
validudine. viribus. forma
integritate. acerrime
que sensibus. adde etiam si libet pueri-
tate et velocitate. da diuitias. ho-
nores. nuptia. opes. gloriam: si fuerit
is qui habebit iniustus. inrem-
pans. timidus. hebet ingenio.
atque nullo: dubitas ne eum miser-
rimus dicere. Qualia igitur ista
bona sunt que qui habeat miser-
rimus esse possit. Videamus ne quod
ut acerrimus ex sui generis generis.
sic beata vita ex suis similibus par-
tibus effici debeat. Quod si ita est:
ex bonis que sola honesta sunt.
efficiendum est beatum. Ea mixta
ex dissimilibus si erunt. honestum ex
hijis effici nihil poterit. Quo
detincto. quid poterit beatum intelli-
gi. Etiam quiddam est quod bonum
sit. id expectandum est. Quod autem
expectandum est: id certe appro-
bandum. Quod uero approbaris:
id gratum acceptumque habendum.
Ergo etiam dignitas ei tribuenda
est. Quod si ita est: laudabile est
sit necesse est. Bonum est igitur omne
laudabile. Ex quo efficitur: ut quod
sit honestum. id sit solum bonum.

Quod in ita tenebimus: multa
erunt. que nobis bona dicenda erunt.
Omitto diuitias: quas cum quis
quauis indignus habere possit: in
bonis non numero. Quod enim est
bonum: id non quibus habere potest.
Omitto nobilitatem famamque po-
pularum: stultorum improborumque con-
sensu exarata. Hec sunt que mi-
nima cum bona dicuntur. necesse est.
Candiduli dentes. oculi venusti.
color suavis. et eaque anticlea ulxi
pedes abluens. lenitudo orationis. mol-
litas corporis. Ea si bona dicemus.
quid erit in pluri gravitate quam in
vulgi opinione. stultorumque turba.
quod dicatur aut grauius aut gra-
uius. Aut enim eadem stulti prece-
ptua uel producta dicunt. que bona
isti dicunt. illi quidem. sed hys be-
atam vitam complexi negant: hys
autem sine hys esse nullam putant.
aut si sit. beatissimam beatam. bea-
tissimam certe negant. Nos autem
uolumus beatissimam: idque nobis so-
cratica illa conclusio confirmat.
Dic enim princeps ille philosophus differe-
bat: qualis cuiusque animi affectus
est. talem esse hominem. Qualis
autem homo ipse est: talem eius esse
rationem. Rationem autem facta similia:
facis vitam. **A**ffectus autem animi
in bono viro laudabilis. Et vita
igitur laudabilis boni viri: et ho-
nesta. Ex quibus bonorum vitam bea-
tam esse concluditur. **.vi. u.**

Etiam propter deorum atque ho-
minum fidem parum ne-
cognitum est superioribus
ca

uiris disputatioibz; an delectatiois
et ocy consumendi causa locuti
sunt: sapientē ab omī concitacōe
āni. quā p̄urbatioem uoco. sep̄
vacare. semp̄ in animo eī eē pla-
cidissimā pacem. **V**ir igit̄ tem-
peratus. constans. sine metu. sine
egritudine. sine alacritudīe ulla.
sine libidine. nōne beatus. **A**t
semp̄ sapiens talis. **D**emp̄ igit̄
beatus. Itaq; qui potest vir bea-
tus nō ad id quod laudabile sit.
om̄ia referre que agit queq; sen-
tit. **R**efert aut̄ om̄ia ad bene-
uicendū. **B**eata igit̄ vita lau-
dabile: nec quidq̄m sine virtute
laudabile. **B**eata igit̄ vita uirtute
conficitur. atq; hoc sic etiam cō-
cluditur. **N**ec in misera vita
quidq̄m est p̄dicabile aut̄ glori-
andū: nec in ea que nec misera
sit nec beata. **E**t est in aliqua
vita p̄dicabile aliquid et glori-
dum ac p̄ se ferendū: ut epam-
numidas. **C**onsilijs n̄ris laus
est attonsa lacōmū. **V**t affrica-
nus. a sole exoriente sup̄ meo-
rides paludes nemo est qui me
factis equipare queat. **Q**uod si
beata vita glorianda et p̄dicanda
et p̄ferenda est: nichil est aliud
quod p̄dicandū et p̄ferendū sit.
Quibz; positis intelligis quid
sequatur. **E**t quidē nisi ea ut
a vita beata est q̄ est eadem ho-
nesta: sit aliud necesse est melius
beata vita. **Q**uod em̄ erit ho-
nestū. facebatur certe eē meli⁹.
Ita erit b̄tā vita aliquid meli⁹.

Quo quid potest dia p̄uersius.
Quid cū faceretur satis magnā
vini eē in uicys ad miserā vitam:
uōne fatendū est eandem vinū
uirtute eē ad beatam vitam. **C**on-
trarioz em̄ contrā sunt cōseq̄-
cia. **Q**uo loco quero quā vinū
beat libitū illa cartolari qui cū in
altam lance animū bona iponat.
in altam corpis et ext̄na: tantū p̄-
pendē illam boni lance p̄ueter. ut
iram et maria dep̄mat. **Q**uid
ergo aut̄ hūc p̄hibet aut̄ etiam
renocantem illū grauissimū phi-
losophoz exaḡgantem tantope
uirtute extenuatē certā et abi-
cientē in uirtute. nō mō beatam
vitam. sed etiam beatissimā po-
nē. **Q**uod quidē nisi sit: uir-
tutū meritis consequatur. **N**am
in que cadit egritudo: in eundem
mentū cadere necesse est. **E**st em̄
metus. futue egritudinis solli-
citi expectatio. **I**n que aut̄ me-
tus: in eundem formido. timiditas.
pauor. ignauia. **E**rgo ut idē vin-
catur interdū nec p̄ueter ad se p̄-
ceptū illud an̄ei p̄tinē: p̄uide
ita parenti se in vita ut uinci
nesciant. **H**ic autē uincetur ut
dri: nec modo uincet. sed etiam
seruiet. **A**t nos semp̄ uirtute
liberā uolum⁹. semp̄ inuictā. q̄
nisi sunt. sublata uirtus ē. **S**i
fortit: eā ut magno aīo. **E**t
quidē ut nulla re unq̄m t̄ram.
semp̄q; s̄m⁹ inuicti. **S**equitur. ut
nichil peniteat. nichil de sit. nichil
obstet. **E**rgo om̄ia p̄fluēter et

absolute prospere. Igitur beate.
 Hanc autem virtus ad fortiter vi-
 uendum potest. Hanc ergo etiam
 ad beate. Etenim ut stulticia et
 si adempta est quod concupuit.
 nunquam se tamen satis consecuta
 putat: sic sapientia semper eo
 contenta est. quod adest. neque ea
 unquam sui penitet. Simile ne
 putas. C. lely unum consulatum
 fuisse. et eum quidem cum repulsa.
 Sic cum sapiens et bonus vir qua-
 lis ille fuit suffragiis preterit:
 non populus a bono consule potius
 quam ille a bono populo repulsam
 fert. Suffragiis preterit. Sed tamen
 utrum malles te si potestas esset
 semel consulem ut lelium an ut
 cumam quater? Non dubito. tu
 quid responsurus sis. Itaque video
 cui committam. non quous hoc idem
 interrogarem. Raderet enim alius
 fortasse se non modo quatuor con-
 sulatus unum antepone: sed unum
 diem cum multorum et clarorum
 virorum totis etatibus. lelius si di-
 gito que attigisset: penas de-
 disse. **C**um cum collega sui con-
 sulis. **M.** octavius precari caput
 iussit. **P.** crassi. **L.** cesaris. no-
 bilissimorum hominum. quorum vir-
 tus fuerat domi militieque cog-
 nita: **M.** antonii omnium eloquentis-
 simi. quos ego audierim. **S.**
 cesaris. in quo michi videtur spe-
 cimen fuisse humanitatis. salis.
 suavitatis. leporis. **B**eatus ne
 igitur quia eos interfecit. michi
 contra non solum eo videtur miser

quod ea fecit: sed etiam quod ita se
 gessit. ut ea facere ei liceret. Et
 si peccare nemini licet. Sed ser-
 monis errore labimur. Id enim
 licet dicimus. quod cuique conceditur.
Utrum tamen beatorum. **C.** ma-
 rius cum cum ambice victoriae glo-
 riam cum collega titulo communem
 tenuit. pone altero lelio. nam hunc
 illi ducem similitudinem: an cum cum
 bello victor natus nectarius titulo
 deprecantibus. non semel respondit.
 sed sepe moratur. In quo beati-
 or ille qui hinc nefarie voci
 paruit: quam is qui eam scelerate
 impavit. Nam cum accipe quam
 facere preterit iniuria: tamen morti
 ipsi iam aduentanti paulum pro-
 cede obviam. quod fecit catulus:
 quam quod marius. Talis viri in-
 tenti et suos obuere consula-
 tus. et contumacem extremum
 tempus etatis. **vij.**

Duo de xl. annis tyran-
 nus sircusanoz fuit
 dyomisius: cum quinquaginta
 et viginti annos dominatum occupa-
 uisset. Qua pulchritudine vir-
 tem. quibus aut opibus perditam
 servitute oppressam tenuit civi-
 tatem? At qui de hoc homine
 a bonis auctoribus sicut scriptum
 accepimus summam fuisse in vic-
 tu eius temperantiam: in rebusque
 gerendis virum aciem et indus-
 trum. Eundem tamen maleficum
 naturam et iniustum. Ex quo om-
 nibus bene veritate intuentibus vi-
 deri necesse est miserum. **Ea**

em ipa que concupierat ne tu q
tem ai omnia se posse consebat co
sequebat. Qui ai eet bonis pare
tib; atq; honesto loco natus. et si
id quide alys alio modo tradidit:
abundaret q; equaliu familiari
tamb; et consuetudine ppinquoz
heret etiam more grece quosda
adolescentes amore comictos: ac
debat eoz nemim. sed ijs quos
ex familijs locuplota seruos de
legerat. quib; seruitutis nomen
ipe deaxerat. et quib;dam con
uenis et fens barbaris corpois
custodiam comittebat. Ita ppter
iniusta dominatus cupiditatem
traute quoda mo ipe se incluse
rat. **Q**uin etia consozi collu
comitteret. tondē filias suas docu
it. Ita sordido anallariq; officio
regie virgines ut constrictile to
debant barbam et capillu pris.
Et tamen ab hys ipis cum iam
eent adulte ferru remouit. in
stituit q; ut caudentib; uigla du
putantib; barba sibi et capillu
aduerret. **C**uq; duas uxores he
ret aristomache tuem sua dori
dem aut loatesem: sic noctib;
ad eas uentitabat. ut omnia spe
culaetur et psautetur ante.
Et cum fossam lata cubiculari
lecto circumdedit. eius q; fosse
tristiu ponticulo ligneo comixis
set: cu ipm cum forem cubiculi
clausat. detorquebat. **I**te q;
cum i comunib; suggestis con
siste non audeat: concionari e
turri alta solebat. **A**tq; is ai

al' artificis.

pila lude uellet. studioso em id
facitabat tunicaq; pone: adoles
centulo que amabat tradidisse
gladiu dicitur. hic ai quida fami
liaris iocans dixisset. huic qd ete
vitam tua comictis. arripisset q;
adolescens: utruq; interfici iussit.
Alteru quia via demonstraui
intimendi sui: alteru quia visu
id dictu approbauisset. **A**tq; co
fco sic doluit: ut nichil tulerit
grauius in uita. **Q**uem em ve
hementē amarit occiderat. **S**ic
distrahuntur in contrarias pres in
potentiū cupiditates. **C**ū huic
obscurus sis: illi est repugna
dum. **Q**uāq; hic quide tyrānq
indicauit qm eet brutus. **N**am
ai quida ex assentatoib; eius da
macles comemoaret in sermoe
copias eius opes maiestare do
minatus rerū abundantiā. mag
nificentiā edui regiarū. nega
ret q; unqm beatiore queqm fu
isse: vis ne igitur inquit o danno
de. qm hec vita delectat degus
tare ipa eadem et fortunā expe
riri meam. **C**um se ille cupere
dixisset: collocari iussit hoīem
in aureo lecto. stratio pulcherri
mo terali stragulo. magnificis
opib; picto. abacos q; copluris
ornauit argento auroq; celato.
In ad mesam eximia forma
pueros delectos iussit consistē:
eos q; nutu illius intuentis di
ligentē ministrare. **A**deant uigie
ta corone. incendebatur odores.
Sense ai exquisitissimis epulis

extruebantur. fortunatus sibi da-
 moles videbatur. In hoc medio
 apparatu fulgentem gladium e la-
 cinari. seta equina aptu demitti
 iussit: ut impendat illius beati
 aruabz. Itaq; nec pulchros illos
 ministratores aspiciebat. nec ple-
 nu artis argentu: nec manu por-
 ugebat ad mesam. Jam ipse dif-
 fluebant corone. Demq; exorau
 tyranu ut abire licet: qd iam be-
 atus nollet ee. **H**atis ne videt
 declarasse dyomsius. nichil ee ei
 beatium. cui semp aliquis terror
 impendat. Atq; ei ne integri
 quide erat ut ad iustia remigra-
 ret aubz: uita et libertatem red-
 deret. **H**ys em se adolescens ipro-
 uida etate interierat erantis eaq;
 comiserat ut saluus ee no possat.
 si sanus ee cepisset. **Q**uatope
 vero amicitias desideraret. Quare
 infidelitate extimescebat. declara-
 uit in pithagoris duobus illis:
 quoz cum alteru uade mortis ac-
 cepisset et alter uade suu libare
 psto fuisse ad homin mortis des-
 tinata: utina ego inquit teraus
 nobis amicus assaberet. **Q**u
 huic erat miseru carere consuetu-
 dine amicoz societate victus ser-
 mone omno familiari homi pre-
 sertim docto a puero: et artibz in-
 genuis erudito. **C**eterusq; uo
 pstudiosum poeta ecia tragicu:
 qm homi nichil ad rem. in h em
 gene nescio quo pacto magis qm
 in alijs suu auq; pulchru est: ad
 huc nemine cognoui poeta. Et

michi fuit cu aquino amicitia:
 qui sibi optimu videbatur. Sic se-
 res habet. *me mea: te delectat tua.*
Ed ut ad dyomsiu. **W**.
 redcam: omi cultu hua-
 no et victu carclat. **V**i-
 uebat cu fugitiuis. cum facinoro-
 sis. cum barbaris. **N**emine qui
 aut libertate dignus eet. aut vel-
 let omno liber ee: amicu sibi ar-
 bitrabitur. **N**on ego iam cum
 hu vita qua terius. miserius.
 detestabilius excogitae nichil pos-
 sum. platonis aut archite vita com-
 parabo: doctoru homi et plane sa-
 pientiu. **E**x eadem urbe humile
 homuiculu a pulue et radio exci-
 tabo: qui multis annis post fuit
 archuned. **C**ui ego questoz ig-
 noratu a syracusans cu ee omno
 negaret septu vndiq; et vestitu
 vopribz et dumetis indagau se-
 pulchru. **T**enebam em quosdam
 senariolos: quos in eius monume-
 to ee ee inscriptos accepam. qui de-
 clarabant in sumo sepulchro spe-
 ran ee positam cu cylindro. **E**go
 aute cu omnia collustrare oculis.
 est em ad portas sagragianas
 magna frequencia sepulchoru.
 annaduerti colimellam e dums
 eminentem. in qua erant spere
 figura et cylindri. **A**tq; ego sta-
 tim syracusans erant aute pn-
 cipes mecu dixi: me illud ipm
 arbitrari ee quod querere. **I**m-
 missi cu falabz multi purgarut
 et aperuerut locum. **Q**uo cum
 patefactus eet aditus: ad adusa

basim accessim). apparebat epy-
gmina exesis posteroib; partib;
versiculor; dimidiatis fere. Ita no-
bilissima grece ciuitas quoda; no-
eciam doctissima sui cuius minus
acutissim; monumentu; ignorasset:
nisi ab hoie arpinate didicisset. **x.**

Sed redeat vnde aberra-
uit or. Quis est om-
ni mo; cum misis. id e-
am huamitate et cu; doctrina
habeat aliquod comertu;: q; no-
se hunc mathematicu; malit q;
illum tyranu;. Sed vite modu;
actioemq; querim;: altius mens
romb; agitandis exquirendis q;
debatu; cu; oblectatioe solercie:
qui est vna; suauissim; pastus
animoz;: altius in cete et inu-
rys cu; diurno et nocturno me-
tu. Age confer; democritu;. pita-
goram. anaxagoru;. Que reg-
na. quas opes studijs eoz; et de-
lectatioib; antepones. Etenim que
pars est optima in homie: in ea
siti eē nēe est illud quod queis
optimu;. Quid est autē in hoie
sagaci hac bona mente melius?
Eius igitur bona fruendū est:
si beati eē uolum;. bonū autem
mentis est virtus. Ergo hac
beatā vitam cōtineri. nēe est.
huc omnia que pulchra honesta
pclara sunt: ut supin dixi. De
dicendū idem paulo uberius videt.
plena gaudioz; sunt. Ex ppetu-
is autem plenis q; gaudijs cum
p;spiciū sit vitā beatā consistē:
sequit; ut ea existat ex hoestate.

Sed ne verbis solum attingam;
ea que volum; ostēdere: pponēda
quedam q; mouētia sunt q; nos
magis ad cognitiōem intelligen-
cia; q; comitant. Sumat; em;
nobis quida; prestans optimis
artib;: is q; animo et cogitatioe
fugatur parū. **P**rimo inge-
mo eximo sit nēe est. Tardis
em; mentib; uirtus nō facile co-
mitat;. Deinde ad inuestigan-
dam veritatem studio incitato.
Ex quo triplex ille animi fet;
existet. vnus in cognitiōe rerū
positus: et in explicatiōe natē.
Alt; in descriptioe expetendarū
fugiendarū rerū ve; inuicere
viuendi. Tertius in iudicando
quid cuiq; rei sit consequēs. qd
repugnās. In quo inest omis
tū subtilitas differendi: tū veri-
tas iudicandi. **Q**uo tandē igit;
gaudio affici nēe est. sapientis
animi cu; hys hitante; pnoctan-
te; q; curis: ut cu; totius mūdi
motus comisiones q; p;spexerit.
sydera; q; viderit inuincibilia ce-
lo in hēcia. cu; eius ipius motu
congruere. certis in fixa sedib;.
septē aha suos eque tenē cursū.
multū int; se aut altitudine; aut
humilitate distancia;. Quoz;
vagi motus. iata tū et certa sui
cursus spacia diffiniant. Hoz;
mimirū aspectus impulit herodes
verēs et amonuit ut plura que-
rent. Inde est indagatio nata
iniciōz; et tanqm; seminu;: vñ
eēt omnia orta genata cōarta

nere. Nec enim licet hijs q̄ laudē
 cum dolore petēdam eē dicant.
 negare illos eē beatos. qui illam
 adepti sunt. Quāq̄ eīm sint in
 quibzdam malis: tū hoc nomen
 beati longe et late patet. Nam
 ut questuosa mercatura. fructu-
 osa iurio dicit̄. nō si altera semp
 omī dampno. alia omīs tēpesta-
 tis calamitate vacat. sed si multo
 maiore ex parte extat in vtraq̄
 felicitas: sic vita nō solum si vn-
 diq̄ referta bonis est. sed si multo
 maiore et grauiore ex parte bona
 ppendent. recte beata dici potest.
 Sequit̄ igitur bonoz rōne. ul' ad
 supplicū beata vita v̄tutem. cū
 q̄ ea descendet in taurū aristoti-
 le. zenocrate. pseusippo. polemoē
 auctoribz: nec eā minimis blan-
 dimentis corrupta deseret. Eadē
 calyphontis erit diodoriq̄ sentē-
 cia. quoz vterq̄ honestatē sic
 complectit̄. vt omīa que sine ea
 sint. longe et retro ponenda cen-
 seat. Reliqui qui h̄re se vidēt
 angustū: enatant. tūmē epici-
 rus. iheronimū. et si qui sunt qui
 desertū illum carneate curent de-
 fendere. Nemo est eīm qui eoz
 bonoz animū putet eē iudicē:
 eumq̄ condēficiat. ut ea que
 bona mala ue videantur. possit
 contēpnere. Nam qd̄ tibi epici-
 rus videatur. eadē erit iheroni-
 mi et carneadis causa et haile
 reliquozum omniū. Quis eīm
 est contra mortem et dolorem
 paratus. *xiii. u. u. u.*

deceat.

Ordiamur ab eo si placet:
 quem molle. quē uolup-
 tuarū dicim⁹. Quid
 is tibi videtur. an dolore timere.
 qui eum diem quo mouit̄ beatū
 appellat. maxims q̄ doloribz af-
 fectus. eos ipos inuentoz suozū
 memoria et recordatiōē cōfutat.
 Hoc hec si agit: ut ex tempore
 quasi effitire videatur. De morte
 eīm ista sentit: ut dissoluto ani-
 mātē sensū extinctū putet. Qd̄
 autē sensu careat. nichil ad nos
 id indicet p̄tinere. Item in dolore
 habet certa que sequatur: quā
 magnitudinē breuitate consola-
 tur. longinquitatē leuitate. Q̄
 tandem isti grandiloqui contra
 hec duo q̄ maxime angunt. meli⁹
 se habent qm̄ epicurus. An ad
 cetera q̄ mala putatur. nōne et
 epicurus et ceti phi satis pati
 videntur. Quis nō paup̄tatē
 eximescit. Neq̄ tū quisq̄m
 phiūm. hic uō ipē qm̄ paruo
 est contentus. Nemo de tenui
 victu plura dixit. *xv. u. u.*

id e foras mētē.

Etenim que res pecunie
 cupiditate afferunt. ut
 amor. ut ambitio. ut
 cotidianis sumptibz copiose suppe-
 tant. cū p̄uul ab h̄is om̄ibz rebz
 absit: cur pecuniam magnop̄e de-
 sideret. aut potius cur curet oīo.
 An sc̄thes anacharsis potuit p̄
 nichilo pecuniam ducere m̄ates
 phi face non poterūt. Illius
 epla fertur h̄is uerbis. **A**nach-
 charsis hannoni sal. Nichi a-

inictu est: facticiū tegimen cal-
ciamentū: solozū calium. Cubile:
tira. pulpanētum: fames. lacte.
carne. caseo. vescor. Quare ut
ad quietū me liceat venias. Qu-
nein aut ista quibz es delectat?
uel ambz tuis uel dñs imortalibz
dona. **C**ōms fere phi om̄ dista:
phnarū nisi quos a recta rōne na-
tura viciosa detorsisset: eodē hoc
animo eē potuerūt. **D**octres
in magna pompa cū magna
vis auri argentiqz ferretur: tā
multa nō desidero inquit. **T**e-
nocantes cū legati ei ab alexandro
quingenta talenta attulisset.
que erat pecunia tempibz illis
athens p̄sertim maxima: abdu-
xit legatos ad cenā in academi-
am. Hys apposuit tantū qd̄ sa-
tis eēt: nullo apparatu. Cum
postridie rogarent eū cui mu-
nerari iuberet: quid nos hest-
na inquit cenula nō intellexis-
tis me pecunia nō egere? **C**ū
cum tristioris vidisset: minas
xxx. accepit. ne asp̄nari regis
liberalitatē videretur. At vero
diogenes liberius ut aiunt. alex-
andro roganti ut diceret. si quid
opus eēt: nūc quidem paululū
inquit ab sole abscede. **O**ffere-
rat videlicet ap̄canti. Et hic
quidem dicitare solebat. quāto
regē p̄sarum vita fortuna qz
superaret. Sibi nichil deesse: illi
satis nichil unquā fore. Se ei
voluptates nō desiderare. quibz
saciari ille nūquā posset: suas

eū consequi nullo modo posse.
Vides credo cupiditatū genā
diuiserit. nō minis fortasse sub-
tilit. vtiliter tamen. Partim
eē naturales et naturas. partim
naturales et nō necessarias: p-
tim neutriū. **N**ecessarias faci-
ari posse pene nichilo. diuitias
eū naturę parabiles eē. **S**e-
cūdum autē genus cupiditatū.
nec ad potendū difficile esse
censet: nec vero ad curendum.
Tercias qd̄ eēt plane ma-
nes. neqz naturā modo. sed ne
naturā quidē attingent. fun-
ditus eiciendas putauit. Hoc
loco multa ab epicureis dispu-
tatur. hec qz voluptates singul-
latim extenuatur. quaz genā
contēpnūt. querūt cū copiam.
Nam et obscenas. **xvi.**
voluptates de quibz ml-
ta ab illis hētur oīo.
facilis. communis. in medio fitas
eē dicunt: eas qz si natura re-
quirit nō genē. aut loco. aut
ordine. sed forma etate figura
merendas putant ab hys qz ab-
stinere minime eē difficile: si aut
valitudo aut officū. aut fama
postulet. **O**m̄o qz hoc genus
voluptatū optabile eē. si non ob-
sit: p̄desse nūquā. **T**otum qz h-
de voluptate sic ille p̄cipit: ut
voluptatē ip̄am p̄ se. quia volup-
tas fit. semp̄ optanda et expe-
tendam putet: eademqz rōne do-
lorem. quia dolor fit. semp̄ esse
fugiendū. Itaqz hac vsurū

al. disputare.

compensatioe sapientem: ut voluptatem fugiat. si ea maiore dolorem effectura sit. et dolore suscipiat. maiore efficiet voluptate. Omnia qz iocunda qz qm sensu corporis iudicetur. ad animu referri tamen. Quarta corpus gaudet tam diu du pnter sentit et voluptate ammu et pntem percipere pnter cu corpe et pspicere venienter. nec pnter tam pnter flue sinere. Ita ppetuas et contextas voluptates in sapiente fore semp: cu expectatio futuraz voluptatu et perceptaru memoria iugetur. xvij.

Alqz hys similia ad victu etiam trasserunt. extenuat qz magnificencia et sumpt epulaz qd paruo cultu natura contenta sit. Etem quis hoc non videt desiderijs omnia ista conduri. Darius in fuga cu aqua turbidam et cadaueribz inquinata bibisset: negavit se unqm bibisse iocundus. Nunqm videlicet ficiens biberit. nec esuriens tholomeus ederat. cui cum pagnati egyptu comitibz no consecutus cibarijs. in casa panis datus eet. nichil visum illo pane iocundius. Contentam ferunt. cu usqz ad vesperam contenti ambularet. que sita qz eet ex eo. quare id faceret: respondisse se quo meli9 cenaret obsonae ambulando fame. Quid victu lacedemonioz i philiis none videmus? Vbi cum

tyranus cenauisset dyonysius: negavit se iure illo nig. qz caput cene erat delectatu. Tu is qui illa coxerat. minime miru inqt. Condimeta em defuerunt. Que tandem inqt ille: Labor in venatu. sudor cursus ab eurota. fames. sitis. Hys em rebz lacedemonoz epule conduuntur. Atqz hoc no hominu more solu. sed etia ex bestijs intelligi potest: que ut qd quid obiectu. qd modo a natura no sit alienu. eo contente non qruunt amplius. Civitates qdam uniuerse more docte pmoia delectantur: ut de lacedemonijs paulo an dixim9. Psaru in zenophonte victus expoitur: qd negat ad pane adhibe qudqm pter nasturtiu. Qm si queda etia suauiora natura desiderat: qm multa ex tra arboribz qz gignuntur cu copia facili tu suauitate pstantia. Adde siccitatem: que cosequat hanc consequetiam in victu. Adde integritate. valitudinis. Confer sudantis. refertos epulis. tanqm opimos boues: tu intelliges q voluptate maxime sequatur. eos minime cosequi: iocunditate qz consequi victus ee non in saccitate. sed i desiderio. Chymotheu claru hoiem athenis et pncipem ciuitatis ferunt cu cenauisset apd platonem eo qz conuiuio admodu delectatus eet. vidisset qz eum postadie: dixisse. Vre equide cene no solum in pnti. sed et

postero die iocunde sunt. Qui
quod ne mente quidem recte uti pos-
sumus: multo cibo et potione com-
pleti. **E**st preclara epistola plato-
nis ad dionysium proximos: in qua
scriptum est hys fere verbis. **Q**u-
am venissem: vita illa beata que
ferrebit plena italicarum sinicu-
fiarumque mersarum. nullo modo in
placuit. bis in die saturum fieri.
neque unquam pro noctare solui. Cetera
que comitatur huic vite in qua
sapiens nemo efficietur unquam.
moderat? vero multo minus. **Q**u-
am natura tam inimitabilis tem-
pori potest? **Q**uomodo igitur
iocunda vita potest esse. a qua
absit prudentia. absit modera-
tio? **E**x quo sardanapalli opu-
lentissimi sive regis insana ag-
noscutur: qui macedi iussit tribus
to hec. **H**abeo que edi: queque
ex saturata libido hausit. At
illa iacent multa et preclara re-
licta. **Q**uid aliud magis aristoteles
in bouis non in f. regis
sepulchro inscriberes? **H**ec
habere se mortuum dixit: que
viviis. ne quidem diuicias habe-
bat quam fruebatur. **xviii.**
Quod igitur diuicie desi-
deretur: aut ubi pau-
ptas beatorum esse non si-
mit? **S**ingulis credo tabulis lu-
dis. Si quis est qui hys delecte-
tur. nonne melius tenues homines
fruitur. quam qui illis abundat?
Est enim omnium earum rerum in nostra
vibe summa in publico copia:

que qui privati hinc nec tam mul-
ta et raro videntur cum in sua rura
venerunt: quos tamen pinguis
aliquid cum illa. unde habeat
recordatur. **D**ies deficiet. si
velim paupertatis causam defendere.
Apta enim res est. et cotidie
nos ipsa natura ammonet: quam pau-
as et quam prius rebus egeat. **xix.**

Dum igitur ignobilitas
aut humilitas aut po-
pularis offensio sapien-
tem prohibebit beatum esse. **V**ide
ne plus commendatio in vulgus.
et hec que expetit gloria mo-
lestie habeat quam voluptatis. **L**e-
mulus sane dicitur non demosthe-
nes qui illo susurro delectari se
dicebat aqua ferentis mulier
cule ut mos in grecia est: insu-
surantisque alteri. hic est ille
demosthenes. **Q**uid hoc leuius?
at quis orator apud alios lo-
qui videlicet didicerat: non ml-
tium ipse secum. **I**ntelligendum
est igitur neque gloriam popularem
ipsam pro se expetenda: nec ig-
nobilitatem extimescenda. **Q**ui
athenas inquit democritus:
neque me quisquam ibi agnoscit.
Constantem hominem et grauem:
qui gloriatur ab gloria se abfuisse.
An tibianes huiusque qui fidibus
vritur. suo non multitudinis ar-
bitrio. cantus suosque moderan-
tur: vir sapiens multo maiore
arte preditus. non quid verissi-
mum sit. sed quid vulgus velit
exquirit? **A**n quidem stultus.

penite cepit.

quos singulos sicut oparios barbarosque contempnas: eos aliqd putare ee vniuersos. Ille uo nras ambitiones leuitates que contempnet: honores que populi etia vltio delatos repudiabit. Nos autem eos nescim contempne. antequam penitebit. Est aute apud heracliam phislat. de pncipe ephesior hermodio. vniuersos aut ephesios ee morte mulctandos.

Quo ai ciuitate expellent hermodoru: ita locuti st. Nemo de vobis excellat vnus et si quis extiteit: alio in loco et apud alios sit. an hoc non ita fit in omni plo. Nonne omne exsupancia virtutis oderunt. Quid aristocles. malo em grecoru qm nra proferre. none ob eam causa expulsus e pna. qd pter modum iustus esset. Quis igitur molestus vacant. qui nichil omnino ai populo contempunt. Quid est em dulcis ocio litterato. Hys dico lris quibz in finitatem reru atqz nature. et in hoc ipso mudo celum etas maria cognoscim. **Capitulum .xx.**

Quoniam contempto igitur honore. contempta et pecunia: quid relinquitur qd extimescendu sit. Exiliu credo: qd in maximis malis ducitur. P si ppter aliena et offensam populi voluntate malum est: q sit ea contempnenda. paulo ante dam est. Im abesse patria miseru e. plene miseroru puincia sunt ex qbz

ad modum pauci in patriam reuocantur. ac mulctantur bonis exules. Quid cu. Paru ne multa de toleranda paupate dicantur. Ja vero exilium si reru natura non ignominia uomis querim: quantum a ppetua pegrinatioe distat. in qua etates suas phi nobilissimi consumserunt. zenocrates. atator. arthesilas. Crates. aristotiles. theophrastus. zeno. Cleanthes. crisippus. antipater. Carneades. panecius. Curomachus. Philo. auchiochus. possidomus. Et innumerabiles alij: qui semel egressi domu. nuquam reuicerunt. At em sine ignominia affice sapientem. de sapiente em hec omnis oratio est: cui iure id accidere possit. nam iure exulatem cosolari non oportet: postremo ad omnes casus facillima res est eorum qui ad voluptatem eam referunt. que sequuntur in vita: ut quocumque hoc loco suppeditetur. ibi beate possint viuere. Itaqz ad omne rationem tenet uox accommodari potest. Patria est ubicumque est bene. Doctes quidem ai rogantur ciuitatem se esse diceret: mundam inquit. Totius em mundi se incolam et anem arbitrabatur. Quid zalucius. Nonne animo equissimo athensis exul philosophabatur. Cui tu illud ipm non accidisset: si in. R. P. quiescens epicuri legibus paruisset. Quid etenim beator epicurus qd in patria uiebat. qm q athensis metrodorus.

ai. cuius ciuitatis aut

Ut plato zenocrate vincebat. ut
palemo arthesila quo eet beati-
or. Quia uero ista ciuitas esti-
manda est. ex qua boni sapientes
qz pelluntur. **D**emarachus qm
tarquinij regis nri pr tyranni
capselu qd ferre no potat fugit
tarquinij corintho. et ibi fortu-
nas suas constituit. ac liberos
procreauit: nec stulte anposuit
exili libertate domestice serui-
tuti. **J**am vero motus animi
solicitudines egritudines qz le-
muntur obliuione: traductis ais
ad voluptatem. Non sine causa
igitur epicurus ausus est dice i
pluribz bonis ee sapientem. qua
semp in voluptatibz. Ex quo ef-
fici putat ille quod querimus: ut
semp sapiens sit beatus. **D. xxxj.**
Etiam ne si sensibz care-
bit oculoꝝ. si aurium.
Etiam. **N**a ista
ipa contempnit. Primum enim
horribilis ista cecitas. quibz tan-
dem caret voluptatibz: cu quida
ecia disputant. cetis volupta-
tes in ipis habitare sensibz. que
aut conspectu percipiuntur. ea no
versari in oculoꝝ ulla iocunditate:
ut ea que gustemus. olfaciamus.
tractemus. audiamus. in ea ipsa
ubi sentimus parte versentur:
in oculis nichil tale sit. **A**mmo
em accepit que videmus. **A**mmo
autem multis modis varijs qz de-
lectari licet: ecia si no adhibeat
aspectus. **L**oquor em de docto hoie
et erudito: cui viuere e cogitare.

Sapientis autem cogitatio non
ferme ad inuestigandum adhibet
oculos aduocatos. **E**tiam si nox
non adimit beatam vitam: cur di-
es nocti similis adimat. **N**a
illud antipatri crenati est quide
paulo obstemus: sed non absurda
sententia est. cuius cecitate cum
muliercule lamentaretur: qd agi-
tis inquit. **A**n vobis videtur nul-
la voluptas ee nocturna: appui
quide veterem illum qui cecus annos
multos fuit. et ex magistratibz
et ex rebz gestis intelligimus in
illo suo casu. nec puato nec pub-
lico muneri defuisse. **S**an-
ctissimi domum compleri a consulto-
bus accepimus solitam: cum sua
ipi non videbant: quoz res erat.
cecum adhibebat ducem. **P**ue-
ris nobis gneus anfidius proci
et in senatu dicebat sententiam
nec amicus delibantibz decrat:
et grecam scribebat historia. et
videbat in hris. **D**iodorus stoi-
cus cecus annos multos domi-
ne vixit. **I**s uo qd credibile
vix eet. cu in phia multo ecia
magis assidue qm antea versa-
retur. et cum fidibz pitagore.
oru more vivebat. cuius ei libri.
noctes et dies legentur. quibz i
studijs oculis non egebat: tamen
qd sine oculis fieri posse videtur
geometrie munus tuebat. verbis
percipiens discensibz. vn quo quinqz
lineam scribent. **A**sclepiadem
ferunt no ignobilem cecum phim
cu quide quereret quid ei cecitas

attulisset. respondisset: ut vno
 puero eam comitator. Ut enim
 uel summa paupertas tolerabilis sit
 si liceat quod quibusdam grecis cotidie
 sic centas ferri facile possit. si
 non desint subsidia validitudinum.

Democritus lumbis amissis.
 alba scilicet et atra discernere non
 poterat. ac vero bona mala. eque
 iniqua. honesta turpia. vana et
 utilia. magna parua poterat: et
 sine varietate colorum licebat vivere
 beate. sine notione rerum non lice-
 bat. Atque hic vir impediri etiam
 animi aciem aspectu oculorum ar-
 bitrabatur. Et cum alij sepe quod
 ante pedes esset non viderent:
 ille per infirmitatem omnem peregrin-
 abatur. ut nulla in extremitate
 consisteret. Traditum est etiam
 homerum cecum fuisse. At eius
 picturam non possumus videmus.
 Que regio que ora. qui locus
 grece. que spes formaque pug-
 ne. que acies. quod remigum. que
 motus hominum. qui ferarum non
 ita expictus est: ut que ipse non
 viderit. nos ut videmus affectus.
 Quid ergo? aut homerum delecta-
 tionem animi ac voluptatem aut
 cuiquam docto unquam defuisse ar-
 bitramur? Aut in ita se res ha-
 beret: maxagoras. aut hic ipse
 democritus. agros ac primordia
 sua reliquissent et huic querere
 di discendi que diuine delectationi
 toto se animo dedissent. Itaque
 augurum turesiam que sapientem
 fuerunt poete. nunquam inducunt

deplorantem cecitatem suam. At vero
 poliphemum suum homerus cum im-
 manem ferumque finisset. cum are-
 te etiam colloquentem facit. eiusque
 laudare fortunas. quod qua vellet.
 ingredi posset. et que vellet at-
 tingeret. Recte id quidem. Nichilo
 enim erat ipse ciclops. quam ari-
 es ille prudentior. . . . .

In surditate vero quid
 nam est mali? Erat
 sindaster. et crassus:
 sed aliud molestius. quod male an-
 diebat. etiam sicut michi videbatur
 iniuria: Epicurei vero grece fere
 nesciunt. nec grece latine. Ergo
 hi in illorum: et illi in horum ser-
 mone surdi sunt. Omnesque id
 nos in illis linguis quas non intel-
 ligimus que sunt innumereabiles.
 surdi profecto sumus. At vocem
 citharedi non audiunt: ne strido-
 rem quidem ferri. cum acuitur.
 aut grunntum cum cum iugulat
 sus: nec cum quiescere uolunt fir-
 mitum murmurantis maris. Et
 si cantus eos forte delectant: co-
 gitare debent. anquam hi sunt in-
 uenti multos virisse beatos et
 sapientes. Demde multo maio-
 rem percipi posse. legendis hijs que
 audiendis voluptatem. Tu ut pau-
 lo ante cecos ad aurium traduce-
 bamus voluptatem: sic licet sur-
 dos ad oculorum. Item qui secum
 loqui poterit: sermonem alium
 non requiret. . . . .

Quod congregetur in unum
 omnia: ut idem oculis et

auribus captus sit. **D**icitur etiam
acerimus doloribus corporis: qui
plerumque pro se ipsi conficiunt ho-
mine. **S**ed forte longinquitate
producti. vehementer tamen torquentur:
quoniam uti causa sit cur ferantur. **Q**uod
est tandem dii boni quod laborem?
Portus enim presto est: quoniam mors
ibidem est eternum nichil sentendi
receptaculum. **T**heodorius huius-
modi mortem munitati: magnam
vero inquit effecisti. si canthari-
dis vini consecutus es. **P**aulus
prophetam ne in triumpho ducetur
in tua id quidem inquit est
peritiam. **S**ed multa primo die cum de
morte ipsa quem non pauca et
postero cum agatur de dolore sit
dicta de morte. **Q**ue qui recor-
detur: haud sane periculum est. ne
non morte aut optanda. aut esse
non timentam putet. **N**ichil quod
in vita seruanda videtur illa lex:
que in grecorum communis obtinet
aut bibat inquit. aut abeat.
Et recte. **A**ut enim fruatur aliquis
pariter cum alijs voluptate potan-
di: aut ne sobrius in inuolentorum
involentiam incidat. ante disce-
dat. **S**ic iniurias fortune quas
ferre nequeas diffugiendo relinquit.
Hec etiam que epicurus. istis ver-
bis dicit **Jeromus**. **Q**uod si huius
credimus prophetis. quorum ea sententia
est. ut virtus ipsa pro se nichil
valeat. omneque quod honestum nos
et laudabile esse dicimus. id illi
cassum quiddam et inani vocis so-
no decoratum esse dicat. et tamen sp

beatum esse censeat sapientem: quod
tandem a socrate et platone profectis
prophetis facienda reses. **Q**uorum alij
tantam instantiam in bonis animi esse dicunt.
ut ab huius corporis et eterna obser-
uent. **A**lij autem huius ne bona quidem
dicunt. si in animo reponunt omnia. **Q**ui
controversiam tanquam onerantur arbiter
solebat iudicare carneades. **N**am
cum quaecumque bona proparerent. eade-
m stoniam comoda videntur. neque tamen
proparerent pro tribuunt diuicijs.
bone validum certis rebus gemis
eiusdem quam stonia: cum ea res non
vobis ponderet. causa esse dissendi
negabat. **Q**ua re huius locum certarum
disciplinarum pro quoadmodum obti-
nere possunt: ipsi videntur. **N**ichil
tamen gratum. quod de sapientium perpetua
bene viuendi facultate dignum quid-
am prophetarum voce proficitur. **xxviii.**

Sed quoniam mane est eundem:
has quoniamque dierum disputa-
tiones memoria comprehendenda.
Equidem me etiam conscripturum
arbitror. **U**bi enim melius vti
possim? huius cuiusmodi est otio?
Ad brutumque nostrum hos libros altos
quoniamque mittentur: a quo non in impulsu
sumus ad philosophicas scripturas.
verum etiam lacessit. **I**n quo quantum
certis profuerimus. non facile dixerim.
Nris quidem acerbissimis doloribus.
varijsque vndique confusis molesti-
is alia nulla potuit inueniri le-
uatio. **U** . . . . .
M. T. C. Tusulanarum
disputationum liber quintus et
ultimus ad brutum explicat.

Incipit Tullius de amicitia.

Quincus munitius augur scenola multa naravit de G. lelio socio suo memoiter et iocunde solebat. nec dubitare illū in omni sermone appellare sapientē. ego autē a patre ita erim deductus ad scenolam supra viri roga ut quo ad possem et liceret a semis latere nunquam discedem. Itaque ab eo multa prudentē disputata. multa etiā brevitē et comode dicta memorie mandabā. fieri quae studebam et prudentia doctior. Quo mortuo me ad pontificē scenolam contuli. quē unū me civitatis et ingenio et prudentia iusticia prudentissimū audeo dicere. Sed h' alias. unū redeo ad augurē. Cum sepe multa tē meminim domi in enuclio sedente ut solebat. Cum et ego eē vna et pauci ad modū familiarēs in eū sermone illū invidē qui tū fere multis erat in ore meministi eū pfecto actū et eo magis quā publico supplicio utebare multum. Cum ita tribunus plebis capitali odio a quito pompeio qui tū erat consul dissideris. qui cum comunitissime et amantissime vixerat quita erat hominū vel amicitio vel quela. Itaque in scenola tū in campā mentionem invidisset. exposuit nobis sermōes

lelij de amicitia habitū ab illo secum et cū altero genere. G. fauino marti filio paucis diebus post mortē africanū eius disputatiōnis sententiās memorie mandavi. quas hoc libro disposui meo arbitratu. Quasi enim ipos iduxi loquentes ne inquam et inquit sepius interponeretur. atque ut tanquam a patribus coram huius videtur sermo. Cum enim sepe mecum ageres. ut de amicitia scriberem aliquid. digna res in tui hominū cognitiōe tui unā familiaritate visa est. Itaque feci non minus ut pdessem multis rogatu tuo. Sed ut catone maiore feci qui est scriptus ad te de senectute. catonē induxi senē disputātem. quia nulla videbatur aptior persona que de illa etate loqueretur. quā eius qui diutissime senex fuisset. et in ipsa senectute propter ceteros florisset. Sic cum accepissem copatribus maxime memorabilem. G. lelij. et. P. sapientis familiaritatem: fuisse idonea michi lelij persona visa est. qui de amicitia ea ipsa differet. que disputata ab eo meminisset scenola. **G**enus autē hoc sermōis positū in hominū ceterū auctoritate. et eorum illustratum plus nescio quo pacto videtur huius gravitatis. Itaque ipse mea legens sic afficior interdū. ut catonem. non me loqui existimem. Sed ut cum senex ad senē de senectute: sic hoc libro ad amicitiam amicitissimū scripsit de amicitia

al. om.

al. darussot.

tū est cato locutus quo erat fe-
nemo senior tempibz illis nemo
prudencior. Nunc lelius et sapi-
ens sic em̄ est habitus. et amici-
ae gloria excellens de amicitia
loquitur tū velim ammiū a me
parūp̄ auertis leliū ipm̄ loqui
pntes. **G**aius famulus que-
runt ad socterū veniūt post
mortē affricam. sermo ab hys
oritur. respondet lelius cui⁹ to-
ta disputatio est de amicitia.
quā legens tu te ip̄e cognosces.
famul⁹. Sunt ista vera ut dicit
leli. nec em̄ melior vir fuit af-
fricano vir quisp̄m̄ nec clarior.
Sed existimare debes om̄ oculos
in te eē comectos. virū te sapien-
tem et appellant et existant.
Tribuebatur hoc modo paulo
ante. **C**aton. **S**caur⁹ lucium
aciliū apud p̄res m̄os appellatū
eē sapientē. sed vtriqz alio quo-
dam modo. Acilius. quia prudēs
eē cūli iure putabat. **C**ato.
quia multaz rerū usum habe-
bat multa eius et in senatu ⁊
in foro ul' p̄uisa prudent' uel
acta constant' uel resposā acute
ferbātur p̄tea quasi cognome-
iam habebat in senectute sapi-
entis. **V**ere alio quodam modo
non solū natura et moribz. Ve-
rum etiā studio et doctrina eē
sapientē. Nec sicut vulgus. sed
sicut eruditi solent appellare
sapientē qualem in reliqz grecia
nemine. Nam qz vj appellāt
qui ista subtilis querūt i m̄o

sapientū nō hunc athenis vi-
rum accepim⁹. et eum quidē
apollinis oraculo sapientissimū
iudicatū. hanc in te eē sapiē-
ciam existimāt ut om̄a via tua
in te eē posita ducas. hūanosqz
casus virtute inferoēs putes.
Itaqz ex me querūt credo ex
hoc ut scenola quo nā pacto
mortem affricam ferax eoqz
magis qui in p̄mis nomis cum
in orto deij bruti auguris com-
medandi causa ut ad' solet
venissem⁹ tu nō affuisti qui
diligentissime p̄t illū diem
illudqz mun⁹ solitus eēs obire.
Scenola querūt quid. **G**. leli
multi ut ex famulo dictū est.
Sed ego id respondeo qz aiādū
ti dolorem quē accepis tū sum
videtur tū amantissimi morte
ferre moderate. nec potuisse nō
comoueri. nec id tue fuisse hūa-
nitatis. **Q**d autem hys p̄mis
nomis in collegio nō nō affu-
isses in validudine rūdeo causa
non mesticia fuisse. **L**eli. Rec-
te quidē scenola. ⁊ vere. nec em̄
ab isto officio quod semp vsur-
pauit tū valerem abduci in com-
modo meo debui. nec ullo casu
arbitror hoc constanti homini
posse cōtingē ut ulla int̄missio
fiat iudicij officij. Tu at' faum
qz in tantū tribui dicit q̄itum
ego nec cognosco nec postulo pa-
as amice. Sed ut michi videris
non recte iudicas. de catone autē
nemo qui quidē **h**actis credo at'

si quisq̄m ille sapiens fuit. Q̄
modo ut alia omittā mortē filij
sui tulit. meminerā paulū. Ga
iū videram. Sed huj quidē nec
catom comparatur p̄fecto et vi
ro spectato. **Q**uāobiz caue
catom anteponas ne istū quidē
quē apollo ut ois sapientissimū
indicavit lunā em̄ facta illius
dicta laudatur. de me autē ut
iam cū utroq; loquar sic hētote.
Ego si scipionis me desidero mo
neri negem qm̄ id recte faciam
viderunt sapient. sed certe mēci
ar. **N**oueor em̄ tali amico or
batus qualis ut arbitror nemo
vnq̄m erit. et cōfirmāe possū
nemo certe fuit. sed non egeo
medicina. meipm̄ consolor. et
maxime eo solatio q̄ illo errore
curo quo amicos dissessi plerū
q; angī solent. **N**ichil em̄
mali scipioni accidisse puto. n̄
accidit. Sed quid accidit. sius
aut̄ incōmodis grauit̄ angī nō
amicū sed seipm̄ amantis est.
cum illo uero quis ueget eē ac
tum p̄clare. nisi em̄ qd̄ m̄ime
putabat imortalitātē optari
vellet q̄ non adeptus est qd̄ hōi
fas eēt optare. qui sumā spem
om̄ quam de eo iam puero hūe
rat continuo adolestēns m̄redi
bili virtute supauit qui consula
tum unq̄m petijt consul fcs ē
bis. p̄mū autem temp̄ iterū sibi
suo tempore. sed. **R. P.** pene scō
qui duab; euectis virib; t̄ m̄im
assimis hūc impio non modo

p̄ntia. Verū etiā bella futura de
leunt. **Q**uid dicam de morib;
facilimis de pietate in matrem.
liberalitate in sorores bonitate in
suos iusticia in om̄s: nota sunt
nobis. **Q**uā autē ciuitas ca
rus fuit: merore funeis indi
catū est. Quid ergo paucorū
amozū hūc accessio inuare po
tuisset. Senectus em̄ quāuis nō
sit grauis ut mem̄ catonē an
no vno anteqm̄ mortuus esset
meū et cū scipione dissexi tū
affert eam viriditātē in q̄ nūc
erat scipio. Quāobiz vita
talis fuit uel gloria ul̄ fortuna.
ut posset accidere nichil. **N**oz
endi em̄ sensum celebritas abstu
lit: quo de genere mortis difficile
dictū est. Quid homines suspi
cētur videas. h̄ uē tū licet dice
P. scipioni ex multis dieb; quos
multū celeberrimos viderit in vi
ta illum diē clarissimū fuisse:
cū senatu dimisso domū reduc
tus ad vespum est a p̄rib; con
scriptis. **R. P.** scōis et latius
pridie qua accessit a vita. ut
tam ex alto dignitatis ḡdu ad
supos videatur deos potius qm̄
ad inferos puenisse. neq; em̄ hys
assentior qui hic nup̄ dissexi ce
perūt cum corpib; simul animos
intēre. atq; om̄ia morte deleri.
plus apud me antiquoz auctoi
tas valet uel nroz maior q̄ mor
tus tam religiosa tribuerūt. **Q**d
non fecissent si nichil ad eos p̄
tine arbitrent̄. uel eoz qui in

hac tū fuerūt magnāq; grām
que nūc quoq; deleta est tū flore
bant statuta et suis p̄ceptis eru
dierunt uel eius qui apollinis o
mnilo sapientissim⁹ est iudica
tus qui nō h̄ dicebat tamē illd
ut pleriq; sed idem semp dicebat
animos homī cē diuinos hys q;
cum ex corpore excessit reditū in
celum patere optauo cuiq; et
iustissimo expeditissimū idem
sapior uidebatur. quiq; idē quasi
item p̄sagiret per paucas ante
mortem diebz. tū et philipp⁹ t
manli⁹ adēent et alij plures tu
q; stenola meū uenisses tridui
differunt de. **R. P.** au⁹ dispu
tationis fuit extremū ferre de i
mortalitate aīorum que se in qe
te p̄ uisum ex affricano audisse
dicebat. id si ita est. ut optum
au⁹q; anim⁹ in morte facillime
euolet. tanq̄m uel custodia uia
disq; corpus au sensem⁹ cursū
faciliorē deos q; scipioni tri
buisse. Quocirca hoc merde er
euentu ueror. ne inuidi magis
qm̄ amici sit. **S**in autē illa nō
ueror. ut idem intitus sic aīor
qui corporū. nec ullus sensus
maneat. quia ut nichil boī ē
in morte. sic ēte nil mali. sen
su em̄ amisso. sic idem quasi nō
natus ēēt om̄io qm̄. tū natū
est et nos gaudemus et hoc ciui
tas dum erat letabat. Quōob
rem cū illo q; ut supra dixi ac
tum optime est meū in cōmo
dus q; equi⁹ fuāt ut prius

in uicē. sic prius exissem de
vita. sed tū uīe amicitie recor
datōe ut beate uixisse uideat
q; cum scipione uixerim. qui cū
michi cōiuncta cura de. **R. P.**
de priuata fuit. quo cū et dom
et milicia cōmunitis. et id in q; ē
om̄is uis amicitie uolūtātū stu
dior sententiariū sūma cōsecutio.
Itaq; non causa ista sapie qm̄
mō faun⁹ cōmemorauit me
famauiat falsa p̄sertim qm̄ q;
amicitie uīe meoriam sp̄co sem
p̄tiam fore. Idq; eo magis in
est cordi q; ex om̄ib; sc̄lis uix
tria aut quatuor nominat⁹ pa
ria amitor. Quo in genē spe
rare uideo scipionis et leli am
ciam nota posteritati fore fau
m⁹. illud quidē leli ita nō ē.
Sed qm̄ mentioem fecisti am
icie et sum⁹ ociosi p̄gratū michi
fecis spero item stenola si que
admodum soles de cetis rebus
que ex te queruntur sic de amici
cia disputais quid sentias q̄lem
existimes. que p̄cepta des. **S**ed
michi modo erit gratū atq; id
ipm̄ cum tecū agere conarer;
faun⁹ amuerit. Quāobrem
uāq; uim gratū ad modū fe
ceris. **I.** ego ū nō ḡuarer si in
ip̄i confiderem. Nam et p̄clara
res est. et sum⁹ ut dixit faun⁹
ociosi. sed quis ego sum aut que
est in me facultas. doctorū est
ista consuetudo ea q; grecor. ut
hys anponatur de quo disputet
qm̄ subito magnum opus eger

qz ex conuentione non pua. Qm
obrem que disputat de amicitia
possunt ab eis censeo petat qui
ista pfitetur. ego vos hortari tm
possim. ut amicitiam omnibus
rebz anteponatis huams. Nichil
est em tam nature apu ta con-
ueniens ad res uel secundas uel
adusas sed h prmu censeo. nisi
in bonis amicitia ee non posse.
neqz id ad unu refert ut illi q
hic subtilius differunt fortasse
verum sed parum ad comune
utilitate negant em quemcu
virum bonu ee nisi sapietem.
Sic ita sane sed ea sapietiam i
epretatur qua adhuc mortalis
nemo consecutus est. Nos at
ea que sut in usu vitaz coi no
ea que finguntur aut optatur.
sectari debem. Nunquid ego
dicam. S. fabriciu. M. curiu.
C. cornucariu quos nri maiores
sapientes vocabat. ad istoz nor-
mam ee sapientes fuisse. Qre
sibi habeant sapiencie nomen.
et inuidiosu et obscuru conce-
dant ut viri boni fuerint ne id
quide faciant negabunt id nisi
sapienti posse continge. **A**ga-
nus igitur pmguu inuina ut
aut qui ita se gerunt itq vi-
uunt ut eoz fides probet mee-
gritas equalitas liberalitas. n
sit in eis ulla libido uel cupiditas
uel audacia sit q magna costan-
cia ut hii modo fuerunt q noia
in hos viros bonos ubi habiti st
ita putem appellandos. qa asse-

106
quetur qm homines pnt natam
optima bene viuendi duce. Sed
et iam michi pspice videar ita
natos ee. ut int omis eet socie-
tas quedam. maior aut ubi qsqz
prme accederet. Itaqz aues po-
cuis qz pegrini. ppinqui qz aliei.
cum hys em amicitia natura
ipa pepit. sed ea non satis habz
firmitatis. Namqz h pstat ami-
cicia ppinquiti qz ex ppinquitate
beniuolencia tolli potest. subla-
ta em beniuolencia. amicitie no-
men tollitur. ppinquitatis ma-
net nomen. **Q**uanta sit vis
amicicie ex hoc maxime itelligi
potest. qz ex infinita societate
huam genis qua conuoluit
ipa natura ita conuoluit est res
atqz adducta in angustu. ut
omis caritas aut int duos aut
paucos uiget. Item nichil est
aliud nisi omi diuinar. huam
qz rerum cu beniuolencia et cai-
tate consensio. Qua quide ami-
cicia haut scio an excepta sapia.
hom quidqz melius sit a diis im-
mortalibz dari. diuitias alij po-
onit. alij bona ualitudine. alij
potentiam. alij honores. multi
ecia voluptates. beluaru qz h
quide extremu est. Illa autem
supiora caduca et mcta sunt
posita. no tam in consilijs uris.
qz in fortune temeritate. q aut
in uirtute sumu bonu ponit.
pdare id quide illi. Sed hec ipa
uirtus amicitia et gignit et co-
tinet. nec sine uirtute amicitia

ullo potest esse pacto. Jam virtute ex consuetudine vite sermo: nis quod nostri interpres. nec eam ut quidam docti magnificentia uerborum memorem utrosque bonos esse. qui huiusmodi. numerum paruos Latinos. Catones. Carios. Scipiones philosophos huius communis uita contemta est. Eos autem omittam qui omnino nusquam reperiuntur. tales sunt inter uiros amicitia tantas oportunitates habet quanta uix quocumque in principio. qui potest esse uita uitalis ut ait enim que non in amicitia mutua beniuolentia conuenit. **Q**uid dulcius quam habere cum quo omnia audeas sic loqui. ut tecum. Qui est tantum fructus in prosperis rebus. nisi habes qui illis eque ac tu ipse gauderet. aduersas uero ferre difficile est si eo qui illas gerit etiam qui tu ferret. Denique cetera res que expentur oportune sunt singule rebus ferre singulis diuicie ut utare. opes ut colere. honores si laudare. uoluptates ut gaudere. ualido ut dolore carere. et muneribus fingere corporis amicitia plurimas res continet. Quocumque te uerteris preesto est. nullo loco excluditur. nunquam in tempesta. ua. nunquam molesta. itaque non aqua non igne ut autem pluribus locis utimur quam amicitia. Neque ego nunc de uulgari aut de mediocri que tamen ipsa et delectat et preest. sed de uana et perfecta loquar qualis eorum qui per pauca

notantur fuit. Nam et fedas res. facit splendidiore amicitia. et aduersas patiens comunicans que leniores. Cum plurimas et maximas comoditates conueniat inter illa inuicem prestat omnibus que bona spe plucet in posterum. nec debilitari animos aut cadere patitur. uerum etiam amicum. qui intuetur tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Quo etiam et absentes adfuit. et egeres habundant et imbecilli ualent. quod difficilius dictum est. mortui uiuunt. tantus honos eos memoria desiderium amicorum persequitur. ex quo illorum beata mors uidetur. horum uita laudabilis. Quod si eximie ex natura rerum beniuolentie uinctioem nec domus ulla. nec uis stare potest. nec agri cultus permanebit id si minus intelligitur. quanta uis amicitie concordieque sit ex dissensionibus atque ex discordiis percipi potest. Que enim domus tam stabilis. que tam firma ciuitas est. que non odiis et dissidiis euiti possit. Ex quo quantum boni in amicitia sit. diiudicari potest aggentium quemdam doctum uirum carumque grecis uariatum fecerunt. quem in rerum natura totoque mundo constaret queque mouentur ea continere amicitia. dissipare discordiam. atque hoc quod omnes mortales et intelligunt et reprobant. Itaque si officium aliquod extitit in amicitia in periculis aut aduersis

aut comunicadis quis est q
hij non maxims effent laudi
bz: qui clamores cō cauea nup i
hospit et amici mei. **M.** piam
noua fabula cū ignoate rege
vter eorū orestes eet pilades o
restē se dicet. ut pro illo necie
tur. orestes aut ita ut erit se
orestē pseueraret stātes plau
debant in refica quid arbitram
in natura facturos fuisse facile
iudicant natura vni suā cum
hoies qui face ipi non possēt:
id recte fieri in alio iudicarent.
Hactenq videoz de amicitia michi
q sentirem potuisse dice si qua
petera sūt credo multa ee ab hys
qui ista disputant si videbitur
qritore. **Faunq** nos aut q q
a te potius ab istis sepe quesim
et audim nō inuitus quide. Sed
expectamq aut qdam filij vris
tue **Scenola**. **Tū** magis id dices
faun si nup hortis sapionis cū
te. **P.** Disputatū est affus
ses. **Qualis** ite paronq iusti
cie fuit cont accusatā orōnem
phili faunq. facile id q fuit
iusticiā inuictissimo vno defen
de. **Sed** quid amicitia. **Nonne**
facile ei erat qui ob eam summa
fide constancia iusticiaq serua
ta mariam gliam cepit. **lele** vi
li q est afferre. quid em refert
q me rone cogatis. **Cogitis** ete.
studijs em ~~generoz~~ generoz pre
sertim in re bonā cū est difficile
tū ne equū quem obfiste. **Sepis**
sime igitur michi cogitanti

607

maxie id considerandū videi solz.
vtrum pte inbecillitate atq in
opiam desicāta sit amicitia ut
dandis et recipiendis beneficijs
qd quisq p se vniq possēt. id ac
ape ab illo. vicissimq reddet. an
esset id quide ppruū amicitie. sed
antiquoz et pulchrior et magis
a natura ipā pfecto alia causa.
Amor em ex quo amicitia noiata
est pncops ad beniuolētiā con
uigendū. **Nam** vtilitates quide
et ab hys pauptur qui silatioē
amicitie colunt. et obseruatur
tempis causa. **In** amicitia autē
nichil fictū. nichil silatū. qd q
est ibi verū est et volūtariū.
Qua ppter a natura michi vi
detur potius qm ab indigētia or
ta amicitia applicatioē magis ai
cū quodam sensu amandi q cogi
tatioē qntū illa res vtilitatis eet
habitura. quod quide quale sit:
etiam i bestijs quibzdam anadūti
potest. que ex se natos amat ita
ad qddam tempq et ab eis amā
tur. vt facile eorum sensu appa
reat. qd in homie multo est em
tencius pnuū et ea caritate q ē
inē natos et parentes. **Que**
dirimi nisi detestabili scēle nō
potest. **Deniq** cōsimilis sensu
extitit amoris si aliq nacti su
m q auq cum natura et moribz
congruam q in eo quasi hinc
aliquid ibi probitatis et virtu
tis pspice videamur. **Nichil**
em virtute amabiliq. nichil qd
magis alluciat ad diligendum

109

quippe. cui propter virtutem et probi-
tatem eos etiam quos nunquam vidi-
mus quodam modo diligamus. Quis
est qui Ciceronem fabricam. C. curiam.
non cum caritate aliqua benevola
memoriam usurpet: quos nunquam
vidit. Quis autem est qui tar-
quinium superbum. qui. P. cassium
et spiritum elium non oderit cum
duobus de impio in italia decer-
tatum pirro et hannibale ab alio
propter bonitatem eius non nimis
alienos animos habemus. alterum propter
candorem suam semper haec civi-
tas oderit. quod si tanta vis probita-
tis ut eam vel in eis quos nunquam
vidimus vel quod magis in hoste
diligamus. quod mirum si animi hominum
moueantur tamen eorum quibus cum usu
coniuncti esse possunt propter virtutem
et bonitatem prospicere videantur.
quoniam confirmatur amor et be-
neficio accepto et studio profecto
et consuetudine adiuncta. Quibus
rebus ad illum primum animi motum
et amorem adhibitis admirabi-
lis quidem exardescit benevolentiae
magnitudo. Quia si qui putant
ab imbecillitate proficisci. ut sit
aliquis per quem assequatur quod quili-
bet desideret. humile sane velim
quid et minime gloriosum ut ita
dicam ortum amicitiae quoniam ex io-
pia et indigentia nata volunt.
Quod si ita esset ut quisque in se
minimum esse arbitretur. ita ad am-
icitiam esset aptissimus hoc quod
longe secus est. Ut enim quisque
sibi plurimum confidit et ut quisque

maxime virtute et sapientia sit
munitus est ut nullo egeat.
suaque omnia in seipso posita esse
iudicet ita in amicitias expe-
tendis colendisque maxime ex-
cellit. Quid enim africanus in-
digens mei? Annume hercule. At
ne ego quidem illius? Sed ego
admiratioe quadam virtutis illius
ille viassem opinionem fortasse
non nullam de meis moribus ha-
bat me dilexit auxit benevole-
ntiam consuetudo. Sed quoniam multae
utilitates et magne consecute
sunt. non sunt tamen ab eorum spe
causa deligendi profecto. Ut enim
beneficia liberales quae sumus. non
ut exigamus gratiam. neque enim
beneficium feneratorum. sed natura
propensi ad liberalitatem sumus: sic
non amicitiam spe mercedis ad-
ducti. Sed quod omnis eius fructus
in ipso amore inest expectanda
putamus. Nos autem ab huius
pecunia ritum ad voluptatem omnia
referunt longe dissencientes.
Nec mirum: nihil enim altum.
nihil magnificentum ac diuinum sus-
cipere possunt. qui suas cogitationes
omnes abiecerunt in rem tam humi-
lem atque contemptam. Quod ob-
rem hos quidem ab hoc sermone
remoueamus ipsi autem intelliga-
mus natura quidem diligendi sen-
sus et benevolentiae caritatem sig-
nificatioe sancta probitatis qua quae
appetunt applicant sese et pro-
prie admonet. et uti usu eius
quae diligere ceperunt fruatur et

108

morbz. sint qz pares in amore
et equales appensiores qz ad bene
merendū q̄ ad repositendū. atqz
h̄ int̄ eos sit honesta contēctio.
Sic et utilitates maxie capiē
tur ex amicitia. et erit eis ort̄
a natura grauior qm̄ imbecilli
tate et vior. Nam si utilitas cō
glutinet amicitias eadem com
mutata dissoluēt. sed q̄a natura
mutari nō potest. idcirco v̄e ami
ciae sempiternae sūt. ortū quidē
amiciciae videns n̄ quid ad h̄ uultus
f. tū nō p̄ge leli. p̄ hoc em̄ qui
minor est natu meo uir respon
deo. s. itē tu qui q̄obrem audias
L. audite ergo optem̄ v̄iri ea q̄
sepissime int̄ me et sapioēm dis
serēbatur qm̄q̄ ille qui nichil dif
ficialius eē dicebat q̄ amicitiam.
usqz ad extremā uite diem p̄ma
nere. Nam uelud nō idem expe
dunt inuadere sepe uelud de **R. P.**
non idem sentiretur. autai etiam
mores homi sepe dicebat alias ex
aduersis rebz alias ex etate ingra
uescente atqz earū rerū exemplū
ex similitudine capiebat mentis
etatis qz sūm̄ p̄ueroz amores se
pe vna cū p̄textā roga deponēt.
sū autē adoleſcentiā p̄duxisset.
dirim̄ aut̄ interdum contēctioe
uel luxurie uel condiciois ul̄ com
modi alicui qd̄ idem adipisci v.
atqz non possēt. Qd̄ si qui lō
gus in amicitia p̄f̄t̄ p̄uocati
essent tū sepe labefactari si in hō
ris contēctioem inuadissent. pes
tem em̄ nullā maiorem esse in

amiciciaz q̄ in plerisqz peccante
cupiditate et optam̄is quibzqz e
tamen honoris et glorie. ex quo
ūniciaas maximas int̄ amicitia
mos extitisse sepe dicebat. mag
na etiam discidia et plerūqz ius
ta uasū cum aliquid ab amicis
qd̄ rectū non eēt postularet. ut
aut libidinis m̄stri aut aduero
res eēt ad iniuriā quidē qui re
cusaret q̄uis honeste id faceret.
uis tū amicitiae arguerēt̄ desere
ab hys quibz obsequi uolent.
illos autē qui quid uis ab am
ico postulare audent postulatioē
ip̄a profitei omnia se amici causa
eē facturos eoz querela inueta
ta nō modo familiaritudo ex
tingui solere. sed odia etiā gigni
sempiterna. Nec itaqz multa q̄si
fata impende amicitiaz. ut omnia
subt̄ fugē nō modo sapiecie. sed
etiam felicitatis dicēt sibi uidei.
Quobrem id p̄mū uideam̄ si
placet. quatin̄ amor in amicitia
p̄gredi debeat. nōne si coriolan̄
habuit amicos cōferre illi cōt̄
p̄riam arma cū coriolano debue
runt. nū beallitudin̄ amici re
gum appetētem. nū emulū de
buerant iunare tiberiū qui gra
tium. **R. P. a. P.** tiberone et
equalibz amicis delictum uidebit.
C. **A.** **G.** bisius cū man̄ uir
hospes familie scenola tū ad me
qui aderam leuate et rupilio cō
sulibz in consilio de p̄catū ueniss̄.
hanc ut sibi ignoscere causam.
asserbat qz tantū. **T.** q̄z feciss̄

ut quodque vellet. faciendum sibi putaret.
Tu ego etiam ne si te in capitolium
faces vellet ferre. **N**uquam inquit
voluisset id quidem. Sed si uoluisse
paruisse videtis quam nefaria est
vox. **E**there se et ita fecit sed plus
etiam quam dixit. Non enim paruit
ille. **T**. grati temeritati. sed profuit
nec se comitem suorum illius sed du-
cem probuit. Itaque hac amicitia no-
ua quomodo peritum in asiam pro-
fugit. ad hostes se contulit. pe-
nas. **R**. **P**. graues iustasque per-
soluit. Nulla est ergo excusatio
peccati si amici causa peccaueris.
Nam cum consilatrix amicitiae opi-
mo virtutis fuerit. difficile est
amicitiam manere si a virtute dese-
ceris. quod si rem statuimus uel conce-
dere amicos quidquam velint. vel repe-
tunt ab his quidquam velint proficiam
quod sapientia sumus si nihil habeat
res vicij. **S**ed loquimur de his
amicis qui ante oculos sunt quos
videmus. aut de quibus memoria acce-
pimus quos nouit vita communis
ex hoc numero nobis exempla su-
menda sunt et eorum quidem maxi-
me qui ad sapientiam proxime acce-
dunt. vidimus paulum omnium
lucano familiariter fuisse sicut
a patribus accepimus bis una consu-
les collegas in censura tamen et cum
his et inter se conuictissimos fu-
isse. **M**. curium conuictum memorie
traditum est. Igitur ne suspicari
quid possimus quicquam horum ab
amico quisquam contempnisset quod
contemnit fidem contemnit iniurandum contemnit

rem. **P**. ceterum. Nam hec quidem i-
talibus viris quid attinet dicere si
contempnisset impetratum non fu-
isse. Cum illi viri sanctissimi fu-
erunt. eque autem nequias sic tale a-
liquid et face rogatum et rogare
at uo tiberium gratum sequebatur.
S. carbo. et **G**. cato et minime te.
quid. **G**. fratrem unum idem acrimus.
Hec ergo lex in amicitia sanciat.
ut neque rogemus res turpes. neque
faciamus rogati. turpis enim exai-
facio et minime accipienda tamen in
certis partibus. tamen si quis contemnit. **R**. **P**.
se amici causa fecisse fateatur.
Etem eo loco faunus et scenola
locati sumus ut nos longe prospicere
oporteat futuros casus. **R**. **P**.
deflexit iam aliquantulum de spacio
curatuloque consuetudo maiorum ti-
berium gratum regnum occupare cona-
tus est. uel regnauit is quidem
paucos menses. **N**uquid sile. **P**.
R. audierat uel viderat: hunc et
post mortem amici secuti et propin-
qui quid in. **P**. sapienter effecerunt.
sine lacrimis neque dice. nam car-
bone quem modo propter recentem me-
moriam tibi gratia sustinuumus.
de. **G**. ante grati tribunatum quid
expetente non libet augurari.
Serpicus deinde res que proliuis
ad principatum cum solus cepit labit
videtis in tabellis iam antequam sit
facta labes primo gabina lege
premissa antequam pro cassia. **V**ide
iam videoz proliuis a senatu dissi-
tum multitudinis arbitrio res
maximas accipi plures enim disset

queadmodum hec fiant quod quead-
 modum hijs resistat. Quorsu h-
 quia sine socijs nemo conat quod
 fle. **P**recipiendum est ergo bonis
 ut si in eiusmodi amicitia igno-
 ranti aliquo maderit ne existimet
 ita se alligatos. ut ab amicis in ali-
 qua. **R. P.** peccantibus non disce-
 dunt. **I**mprobis autem pena statu-
 enda est. **N**ec vero minor hijs
 quam secuti erunt alterum quam hijs qui
 fuerunt impietatis duces. **C**on-
 darioz in grecia themistocle quis
 potentior. **Q**ui cum impator bello
 pisco seruitute greciam liberaasset.
 propterque inuidiam expulsus in exi-
 lium esset. in grece patrie iniuriam non
 tulit quam ferre debuit fecit idem
 quod annis. xx. apud uos fecerat
 coriolanus huius adiutor contra patriam
 inuenit est nemo. Itaque mor-
 tem uterque sibi concituit. Quare
 talis improborum consensio non modo
 excusatio amicitie regenda. Si
 potius omni supplicio iudicanda.
 ut ne quis putet concessum ami-
 citiam uel bellum prius inferre sequi.
Quo quidem ut res ire cepit
 hanc scio aliquam futuram sit. **N**
 autem non minoris cure est. qualis
R. P. post mortem meam futura
 sit quam qualis hodie. **H**ec igitur
 prima lex sanciat amicitie. ut
 ab amicis honesta petatur. ami-
 corum causa honesta faciamus. **N**
 expectemus quidem ut rogemus. sed
 studium semper adsit. auctacio ab-
 sit. **C**onsilium verum dare gaudea-
 mus libere plurimum in amicitia

amicorum bene suadentium valeat auc-
 toritas eaque adhibeat ad mouendum
 non modo aperte sed etiam acriter si
 res postulabit et adhibere poterit.
Nam quibusdam quos audio sa-
 pientes habitos in grecia placuisse
 se optimorum mirabilia quedam. **S**ed
 nichil est quod illi non persequantur
 arguunt partem fugiendas esse
 amicitias nimias ne uideantur
 vnum sollicitum esse pro pluribus sa-
 tis superque satis esse sibi suarum au-
 que rerum alienis nimis implicare
 molestum esse comodissimum esse quoniam
 laxissimas habenas habere amicitie
 quas uel adducas cum uelis ul-
 remittas. **C**aput omnium esse ad bene-
 uolum securitatem. qua firmum
 non possit amicum si tanquam perituri
 at unus pro pluribus alios autem
 dicere autem multo etiam inhumanius
 que locum breuitate paulo ante
 perstruxi presidij adiuuentique
 causa non beniuolencie neque ci-
 tatis amicitias esse expotendas.
Itaque ut quisque minimum firmita-
 tis habet minimumque uirum ita ami-
 citias expete maxime et ex eo
 fieri. ut muliercule magis ami-
 citiarum presidia quam uiri querant.
 et mores quam opulenti et calamum-
 nosi quam hijs qui putentur esse bene.
Opulenti sapientiam. solem e-
 nim tollere uidentur qui amicitiam
 e vita tollunt. qua nichil
 a dijs immortalibus melius habemus.
 nichil iocundius. **Q**ue est enim
 ista securitas spe quidem blan-
 da. sed re ipsa multis locis repudianda.

Neqz em̄ est consentaneū ullā
honestam rem uel actiōem ne solli-
citus sis aut non suscipe. aut sus-
ceptam deponē. **Q**d si curā fugi-
mus virtus fugiēda est que nācē
est cū aliqua cura res sibi contri-
as aspiciatur atqz odit. ut bonitas
malicia. et cōpāna libidinem.
ignamā fortitudo. Itaqz videas
rebus iniustis iustos debere et ibe-
allibz fortes flagitiosos modestos
S. h̄ primū est animi bene cōsti-
tuti et letari bonis rebus et dolori
contrariis. Quāobrem si cadit ī
sapientē animi dolor. qui profcō
cadit nisi ex eius aīo exstirpata
hūanitate arbitram̄. Que est
causa cur amicitia funditus tol-
lam̄ a uita. ne aliquas ppter
eam suscipiam̄ molestias. **Q**d
em̄ int̄ est motu animi sublato
nō dico int̄ pecudem et hōiem.
sed inter hōiem et truncū aut
saxum. aut quoduis genis esse.
Neqz sunt isti audiendi q̄ vir-
tutem durā et q̄ ferreā esse quā-
dam uolunt. Que quidē est cum
multis in rebus cū in amicitia te-
nera est atqz tractabilis. ut et
bonis amici quasi defendatur.
et in cōmodis cōtēhatur. **Q**uā-
obrem auctor iste qui pro amico
sepe capiendus est. nō tantum
ualet ut tollat e uita amicitia
nō plus qm̄ virtutes. quia non
nullas curas et molestias aufe-
runt repudient. Cū autē cōtē-
hat amicitia ut sup̄ dixi sed q̄
significatio virtutis eluceat. ad

quā se similis animi applicet et
aduigat. id cum contingit amor
exoriatur nācē est. **Q**uid em̄ tā
absurdū est q̄ in multis delatū
in ambz rebus. ut honore ut gloria
ut in edificio et vestitu cultuqz
corpis ai aut uirtute p̄dicō eo
qui uel amare. uel ut ita dicā
reclamare possit nō ad modū
delectari. **N**ichil em̄ est remu-
neratiōe benignitatis nichil vi-
cissitudine studior officior qz
iocundus. **Q**uid etiam id addi-
mus qd̄ recte addi potest nichil
ēē qd̄ ad se rem ulla tam allia-
at et tam trahat qm̄ ad amicitiam
similitudo concedatur p̄fctō
mūm ēē ut boni bonos diligāt
assistant qz sibi q̄ p̄pinq̄rate
coniunctos atqz natura. **N**ichil
est em̄ appetenti sibi non su-
net ita pacius qm̄ natura. **Q**uā-
obrem quidē h̄ fauini et stenola
constat ut optimor bonis inter
bonos nēcessariam benignitatem.
que est amicitie fons a natura
constitutus. **H**ec eadem bonitas
etiam ad multitudinē p̄tinet.
nō em̄ est in hūana uirtus neqz
imūnis neqz supbia. Que etiam
p̄p̄los uniuersos tueri. eis qz opt̄e
consulere solet. qd̄ non faceret
profecto si a caritate vulgi ab-
horeretur. **A**tqz etiam meli qd̄
videtur qui uilitans causa fin-
gunt amicitias amabilissimū
amicitie nodū tollere. **N**ō em̄
uoluntas parata p̄ amicum tanqm̄
amici amor ip̄e delectat cūqz illd̄

sit qm̄ ab amico est p̄fectum. tantū q̄ abest ut amicitie p̄p̄e indigentiam colant. ut h̄y qui opibz et copijs maxime q̄ v̄tute in qua plurimū est p̄sidij m̄ me alii indigeant. libalissim sint et b̄n̄ficentissim. Atq̄ hanc scio an ne opus quidē sit. quid nichil nūq̄ omnino desse annas. **U**bi em̄ studia uirā v̄gissent: si nūq̄m consilio n̄d̄ nūq̄ opa n̄rā. nec domi nec milicie sapio eguisset. **N**on igit̄ valitatem amicitia. sed valitas amicitia est consecuta. **N**on igit̄ erūt homines delicijs affluentēs audiendi. siquidē de amicitia quam vsu nec rōne h̄nt cognita disputabūt. Nam quis est prob̄torū fidem atq̄ hom̄i qui uelit ut neq̄ diligat queq̄m. nec ab ullo ip̄e diligatur. circūfluere omnibz copijs. atq̄ in om̄i rerum habundātia viuē: h̄ est em̄ tyrannoz vita nimirū in q̄ nulla fides. nulla caritas. nulla stabilis beniuolencie potest. eē fiducia. et om̄ia semp̄ suspecta atq̄ sollicita nullus locus amicitie. **Q**uis em̄ aut̄ eū diligat q̄ mem̄at. aut̄ eū a quo se metū putat. **C**olūtur tū silātiōe dū traxat ad temp̄. qd̄ si forte ut sit plerūq̄ ceciderint: tū intelligitur qm̄ fuerint mopes amicorū. **Q**ui tarquiniū dixisse ferunt cū v̄ se exulātem intellexisset quos fidos amicos habuisset. quos ifidos. cum iam

neutris grām referre posset. q̄ q̄ miror illa supbia et importunitate si quē amicū h̄re potuit. **A**tq̄ tu ut huius quē dixi moēs veros amicos parē nō poterūt. sic multoz opes p̄potentiū excludunt amicitias fideles. **N**ō em̄ solum ip̄a fortuna ceta est. Sed eos etiam plerūq̄ efficit eos quos amplexa est. Itaq̄ illi p̄ferūtur fere fastidio et contumacia. **N**ec quidq̄ insipiente fortunato intoleabili fieri p̄t. **A**tq̄ h̄ quidē licet videri eos qui antea cōmodis fuerūt in omnibz et impio et potestate prosperis rebz imitari et sp̄m̄ veteres amicitias et indulgere nouis. **Q**uid autē stultius qm̄ cū plurimū copijs facultatibz possint ceta parē que pantur. pecunia equos famulos vestemq̄ egregiam. vasa p̄ciosa amicos non parē possint optimā et pulcherrimā vite ut ita dicam supellectilē. **C**um em̄ ceta pantur. cū parētur nesciūt. nec cū causa laborent. **S**ed em̄ est illoz quid quisq̄ qui vincat v̄rbus amicitiaz sua q̄q̄ p̄manet stabilis ceta possessio. vt etiam si illa maneat que sunt quasi fortune dona. vita tū inculta et deserta ab amicis. nō possit eē iocanda. **S**ed h̄ attens **C**onstituendi aut̄ sunt qui sūt in amicitia fines et quasi cūm diligendi. de quibz video tres sententias ferri quare nullam

probo. **U**nam ut eodē mō erga
amicū affecti sim⁹ quo erga noc
metipos. Alterū. ut nrā in ami
cos beniuolentia. eoz illoz erga
nos beniuolentia parit equalit
q; intendant. **T**erciam ut quāti
quisq; se ipse facit: tanti fiat
ab amicis. **H**arū autē smāz
nulli proorsus assensioz. **N**ec
em̄ illa p̄ma vera est. vt que
admodū in se quisq; sit: sic in
amicū sit amatus. **Q**ū multa
em̄ que nrā causa nūq̄m face
m⁹: faciam⁹ causa amicorū
p̄cari ab indigno supplicae. **C**ū
acerbis in aliquē inuēhi insec
tariq; vehemētius. q̄ in nrīs reb;
nō satis honeste: in amicorū fi
unt honestissime. mltreq; res
fiūt. in quib; de suis cōmodis
viri boni multa detrahūt. detra
hiq; patiūtur. vt hys amia po
cius qm̄ ipi fruātur. **A**lta sen
tētia est que deficiat amicitia
parib; officijs ac volūtatib; h
quidē est nimis exigue et exili
ter ad calculos vocare amicitia
ut par sit ratio acceptoz et da
torū dicioz in et affluentior vi
detur eē vera amicitia nec obser
uare res sicut ne plus reddat
qm̄ accepit. **N**eq; em̄ verēdū
est ne quid excedat aut ne quid
in tiam defluat. aut ne plus e
comiso quid in amicitia congeat.
Tercius uō ille finis est deter
rim⁹. vt quāti quisq; se facit:
tanti fiat ab amicis. **D**epe em̄
in quib;dam aut am̄ abiectioz

aut spes amplificande fortune
fractioz. **N**on est igitur amici
talem eē in eum qualis ipse i se
est. sed potius em̄i debet et ef
ficē ut amia iacētē animū ex
citet. inducat q; spem et cogita
tioem meliorem. **A**lius igit fi
nis est cōstituēdus vē amici
tie. **S**i p̄us qd̄ maxime rephēde
sapio solitus est edixit. uega
bat ulla vocē inimiciorē amia
tie potuisse rep̄ri q̄ eius q̄ dix
isset ita amare oportē ut aliq̄
eēt obscurus. nec vero se addua
posse ut h̄ que admodū putātur
a byate esse dictū ardet qui sa
piens habitus eēt un⁹ e septem.
Impuri autē idam aut ambiciofi
ut om̄ia ad suā poteriam reuo
cantis eē smāz. **Q**uonā em̄
modo quisq̄m amicus eē poterit
eius p̄ cui se putabit inimicū eē
posse. **Q**ū etiā istud sequitur et
nate erit aipe et optae. ut qm̄
sepissime peccet amicus q̄ plēs
deb; sibi causas tanq̄m ad rep̄
hendendū. **H**uius autem recte
factis cōmodis q; amicorū nate
erit augi dolere. munde. **Q**uare
h̄ quidē p̄ceptum cui⁹ itaq; e ad
collenda amicitia valet. **A**llud
potius p̄cipiendū fuit. vt eam
diligētia adhibem⁹ in amicis cō
pandis. vt ne qm̄ amae incipem⁹
cum que aliq̄m odisse possem⁹.
unde etiam si min⁹ felices in
diligendo fuisset. ferendū id
sapio potius q̄ inimicitiaz tē
pus cogitandū putabit. **H**ys

igitur fimbriis utendum arbitror. ut
cum emendati mores amicorum sint.
cum sit inter eos omnium rerum consilio
rum. voluntatum. sine ulla excep-
tione civitas. ut et si qua fortuna
acciderit ut minus iuste amicorum
voluntates adiuvante sunt. in quibus
eorum aut de capite agatur aut de
fama declinandum est de villa ne su-
ma turpitudine sequatur. Est enim
quatinus amicitiae dari veniam pos-
sit. Nec vere negligenda fama.
nec me dioc. celum ad res geren-
das existimae oportet benivolentiam
civium quam blanditijs assensu
colligere turpe est virtus quam sequitur
caritas minus repudianda est.
Sed sepe enim redeo ad sapientiam.
cum omnis sermo erit de amicitia.
a. Quae datur quod omnibus in rebus
homines diligentiores esse cupias
quosque et omnes et quot quisque ha-
beret dicere posset. amicos quot haberet
non posset dicere et in illis parti-
dis adhibere curam in amicis eli-
gendis negligentes esse nec habere
quasi signa quaedam et notas.
quibus eos qui ad amicitiam esse
videntur iudicaverit. Sunt igitur
firmi et stabiles et constantes
eligendi. cum generis est magna
penuria et iudicare difficile est.
sane nisi expertum. Expiendum
autem est in ipsa amicitia. Ita per-
currit amicitia iudicium. tollitque
expiendi partem. Est ergo
prudens sustinere ut currum sic
impetum benivolentiae quo utram
quasi equis temporis. sic amicitia

118
aliqua parte pietatis moribus ami-
corum. Quibusdam sepe in sua pecunia
perspicitur qui sint leues. Quodam
autem quos sua movere non potuit
cognoscitur in magna. Si vero
erunt aliqui reperi qui pecuniam per-
ferre amicitiae sordidum existimet.
ut eos inveniam qui honores ma-
gistratus. impia. patres. opes.
amicitiae non anteponant. Et cum
ex altera parte posita haec opposita sunt
ex altera vis amicitiae non multo
illa mahit. imbecilla enim nata
est ad concipiendam potentiam quam
etiam si neglecta amicitia conse-
cuti sunt. obscurati esse arbitrantur.
quia non sine magna causa sit neg-
lecta amicitia. Itaque amicitiae ve-
difficillime repugnat hijs qui ho-
noribus. R. q. P. usantur. Ubi
enim istum invenias qui honorem
amici anteponat suo. Quid haec.
ut omittam quod graves quod diffi-
ciles plerisque videntur calamita-
tum societates ad quas non sibi
facile inveniunt qui descendant
quod quod enim recte inquit amicus
certus in re certa certus. cum haec
duo levitatis et infirmitatis
plures quod committunt aut si in bonis
rebus contempnunt aut in malis de-
serunt. Qui igitur unum in re
grave constantem stabile in se
in amicitia persistere hunc ex
maxime raro genere hominum iudicare
debemus. et pene divinus. firma-
mentum aut stabilitatis constantiae
quod est eius quam in amicitia qua-
mus fidem. Nichil enim stabile

est quod infidum est. Simpliciter
preterea et communi consentiente
qui rebus eisdem moueat eligere
parem quam omnia prouent ad fide-
litatem. Neque enim fidum esse potest
multiplex ingeniosum et tortuo-
sum. Neque uero qui non eisdem
rebus mouetur natureque consentit.
aut fidus aut stabilis esse potest.
addendum eodem est ut ne conibus
aut inferendis delectetur aut ce-
dat oblatiis que prouent omnia ad
eam quam iam dudum tincto constan-
tiam. Ita fit uerum illud quod dixi
in inicio amicitiam nisi inter bo-
nos esse non posse. Est enim boni
uiri quem eundem sapientem licet
dicere hoc duo tenent in amicitia. **P**-
rimum ne quid fictum sit neque silan-
tium esse uel odisse magis inge-
nium est quam fronte occultare sententiam.
Deinde non solum ab aliquo
allatas armationes repellere: sed
ne ipsum quidem esse suspiciosum sepe
aliquid existimantem ab iniuria esse
violatum. **A**ccedat hinc suauitas
quedam oportet sermonum atque mor-
tantur quoniam mediocriter condimentum
amicitie tristitia autem et in omni-
te senectas habet illa quoniam gra-
uitate. Sed amicitia remissior esse
debet et liberior et dulcior. et ad
omnem comoditatem facultatemque
peruenior. extitit autem huic loco quod-
dam questio subdifficilis uerum
amici non digni amicitia ueteribus
sunt proponendi uti equus uetulus
tenuos proponere solemus. **I**udig-
na dubitatio. Non enim dubitarent

esse amicitiarum sicut aliarum rerum so-
cietates ueterina queque ut ea ui-
na que uetustate ferunt esse debent
suauissima. uerum quod est illud quod
dicitur multos modios salis simul
edendas esse ut amicitias munus im-
pletum sit. **S**onitates autem
si spe afferunt ut tanquam in herbis
non fallacibus fructus appareat non
sunt ille quidem repudiante uetustate
tamen loco suo conseruanda. maxima est
enim uis uetustatis et consuetudinis
atque in ipso equo cuius modo men-
tionem feci si nulla res impediat.
nemo qui non eo quo consueuit libe-
rius utatur quam intractato uel uo-
uo. **N**ec uero in hoc quod est animal.
Sed in his etiam que sunt maiata
consuetudo ualet. que locas ipsas
delectatur fontuosas etiam siluestri-
bus in quibus diuicius comorati sumus.
Ded maximum est in amicitia
superiore esse parem inferiori. Depe-
enim excellencie sunt quedam qualis
erit sapientis in modo ut dicitur gre-
ge. **N**umquam se ille philo numquam
numquam anteposuit. numquam inferioris
ordinis amicus quam fixum egregi-
um uerum omnino sibi nequaquam parem
que his antebat etate tanquam
superiorem colebat suos que omnes per
se posse ampliores esse uolebat.
Quid faciendum mittendumque omnibus
ut si quam prestantiam uirtutis in-
genij fortune consecuti sunt. imp-
tiant ea suis committent que cum
primis. ut si parentibus nati sunt
humilibus. si propinquos habeant in-
becilliores uel auro uel fortuna horum

reant opes. eis qz honori st
 et dignitati. Ut in fabulis qui
 aliqui diu ppter ignorantia str
 pui et generis in famulatu fue
 runt. et cogniti sūt aut deozū
 aut regū filij inuenti. retinet tū
 caritatem in pastores quos p̄res
 multos annos duxerūt. Quid
 est igitur mulco magis in veris
 patribz cetisqz faciendū. fructus
 em̄ et magistrij et virtutis oīs
 qz prestancie cū maxmā caput
 cū proximis quāqz p̄fertur. ut g
 hī qui sunt in amicitie cōiuncti
 oīs qz n̄citatūne superiores exeq̄
 re secum in inferioribz debent.
 sic inferiores non debent tolerare se
 a suis aut ingemo aut fortuna
 aut dignitate supari. Quozū
 pleriqz aut querūtur semp aliqd
 aut exprobatū eoz magis si
 hī se putant qui officiose et a
 mite et cū aliquo labore suo fcm̄
 queant dicē. Quo odio sū sane
 gonus homū officiosa exprobatū.
 que meminisse debz is in quē col
 lata sūt non cōmemoratē qui cō
 tulit. Quinobrem ut hī qui in
 amicitia superiores sūt. submittē
 se debent. sed sic quodāmodo in
 feiores se extolle. Sunt em̄ qz
 dam qui molestas amicitias fa
 aut cum ipi concēpm se putāt
 qui hac opinione nō modo v̄bis
 sed etiam ope lenandi st. cātū
 aut auqz tribuendū p̄mū q̄tū
 ip̄e effice possis. dem̄ etiā q̄tū
 ip̄e quem diligas atqz adiues
 sustine. Non em̄ neqz tu possis

quācum excellas om̄s tuos ad ho
 nores amphissimos p̄duce ut sti
 pio publicū rutilū potuit cōsule
 efficere. fr̄m̄ eius lelū non po
 tuit. Qd̄ si cēt possis quāuis
 deferre ad alterū. videndū ē tū
 quid ip̄e possit sustine. Om̄o
 amicitie corroboratis id est cōfir
 matis quia ingenijs et etatibz
 iudicante sūt. Nec fieri qui me
 unte etate venandi aut p̄l̄ stu
 diose fuerūt eos hīre n̄carios.
 quos tunc eodē studio p̄dictos
 dilererunt. Iste em̄ mō n̄cres
 et pedagogi vetustatis pl̄mū
 beniuolencie postulabūt qui di
 ligendi quidē sunt. Sed alio quo
 dam modo. Alii em̄ amicitie sta
 biles p̄manē nō p̄nt. dispares
 em̄ mores disparia studia sequ
 tur. Quoz dissimilitudo disso
 nat amicitias. Nec ob aliā cau
 sam ullam boni ip̄obis. p̄bi
 bonis amici cē non p̄nt. nisi qz
 tanta est inter eos quāta maria
 cē potest mox studioz qz distā
 cia. Recte etiam p̄cipi potest ī
 amicitijs. ne incomparata quodā
 beniuolencia qz p̄ se fit ip̄ediat
 maximas utilitates amicorum.
 Nec etiam si ad fabulam redeā
 tiam ne opcolam⁹ cape potuif
 set si licōmedē apud quē erat
 educatus multis tū lacrimis
 iter suū impediētē audire no
 luisset. et sepe incidūt magne
 res. ut discedendū ab amicis sit.
 quos qui impedire vult qd̄ desi
 dem̄ non facile facit hīs et

infirmus et mollis est natura.
et ob eam ipsam causam in am-
icitia pari iustus est atque moder-
re considerandum est et quod postu-
las ab amico et quod paciae a te
impenari. Est etiam quedam
calamitas in amicis dimitte-
dis non nunquam necessaria. Jam enim
a sapientium familiaritatibus ad
vulgares amicitias ordo nostra de-
labitur. **C**onsumitur ut vicia am-
icorum in ipsos amicos tam in alie-
nos quorum tamen ad amicos redun-
dat infamia. Tales igitur am-
icitiae sunt remissione usus elue-
re. et ut catone dicitur audiri
dissuade magis quam disceden-
de. si quedam ad modum intolera-
bilis iniuria exarsit. ut neque
rectum neque honestum sit. neque fieri
possit. ut non statim alienatio
disuictioque sit facienda. **I**n autem
aut morum aut studiorum com-
munitatio quodam ut fieri solet.
facta est. aut. **R. P.** partibus
discussio intercesserit. loquitur enim
ut iam paulo ante dixi non de
sapientia sed de communibus am-
icitis cavendis erit ne solum
amicitiae deposite. Sed etiam non
amicitiae susceptae videatur.
Nihil enim est turpius quam cum
eo bellum gerere quo cum fami-
liariter viveris ab amicitia. **C**
pompei meo nomine se remone-
rat ut scitis sapienter propter discen-
sionem autem que erat in. **R. P.**
alienatus est a collega modo metel-
lo utriusque egit graviter auctoritate

et offensione animi non acerba.
Quobrem primum danda est
opera ne qua amicorum discordia fi-
ant. si tale quid evenit. extir-
te potius amicitiae quam oppresse
esse videatur. **C**avendum vero ne
etiam in graves inimicitias comi-
tant se amicitiae. ex quibus vir-
gula maledicta contumelie gignit-
nuntur. que tamen si tolerabiles erant
ferende sunt. etiam hic honor am-
icitiae tribuendus est ut is in cul-
pa sit qui faciat iniuriam. et
non is qui paciatur. **O**mnia
horum viciorum omnium atque in eo
modorum una cautio est atque v-
na cautio est. ut ne nimis cito
diligere incipiat. ne re indignos.
digni autem sunt amicitia
quibus in ipsis est causa cur di-
ligatur. rari. gemis et quidem
omnia pericula rara. **N**ec quod
quam difficilius quam tenere quod
omni ex parte in suo genere profectum.
Sed dico plerumque neque in rebus
humanis quidquam bonum noverunt
nisi quod fructuosum sit et amicos
tanquam pecudes eos potissimum
diligunt ex quibus sperant maxi-
mum fructum capturos. Itaque
pulcherrima illa et maxime
amicitia naturali caret pro se et
propter se expectanda ut ipsi sibi
exemplo sunt huius vis amicitiae
qualis et quanta sit. **I**pe enim
se quisque diligit. non ut aliquam
a seipso mercedem exigat carita-
tis suae. Sed quod ipse quisque carnis
est sibi quod nisi idem in amicitia

cūfferret. vnus amicus nūq̄m
 rephretur. Est em̄ is qui est
 tanquā alt' idem. qd' si h' apparz
 in bestijs volucibz nātibz agres
 tibz citibz feris p̄mū ut se dili
 gant ip̄e. id em̄ parit' cū omni
 animāte nascitur. deinde ut re
 quirant atqz appetant ad quas
 se applicent eiusdē genis alān
 tes. id qz faciūt cum desiderio
 et cū quadam similitudine amois
 humani q̄nto id magis in hoīe
 sit natura qui et se ip̄e diligit.
 et alterum acq̄rit. Cuius am
 ita cū suo misceat ut efficiat
 pene vnū ex duobz. sed plerūqz
 ne p̄ise dicam ip̄udenter tale
 amicitū habere uolunt. quales ip̄i
 non p̄nt eē. queqz ip̄i non tribu
 unt amicitas. hec ab hys desiderāt.
 par est autē ip̄m p̄mū eē bonū
 virum tū alterū similem s' q̄rē
 in talibz eam qm̄ iam dudū tē
 tamus stabilit' amicitie confir
 mari potest. cū homines beniuo
 lencia conuicti p̄mū cupidita
 tibz et hys quibz ceti seruiūt
 impabūt. Deinde equitate ius
 ticia qz gaudebunt. Omnia qz
 alter p̄ altero suscipiet. neqz
 vnqz quidq̄m nisi rectū et ho
 nestum alt' ab alt' postulabit.
 neqz solum colunt inter se aut
 diligunt. sed etiam vebūtur.
Nam maximū ornāmētū
 amicitie tollit qui ex ea tollit
 verecūdiam. **T**anqz in hys p̄m
 ciosus est error. qui existimāt
 libidiniū p̄ctōz qz om̄ parē in

amicitia licēciam v̄tutū amicitia
 aduicix natura data non est
 viciōz comes ut qm̄ solitaria
 non posset virtus ad ea que su
 ma sunt puenire cōiuncta et
 sociata cum altā p̄ueiret. Que
 si quas inter societates aut ē at
 fuit aut ventura est. eoz est ha
 bend' et ad sūmū bonū nature
 optim' b̄ssim' qz conuictus.
Hec est inq̄m societas in qua
 om̄a insūt que putāt homines
 expedienda. honestas. gloria.
 t̄quillitas animi et iocunditas.
 vt et cum h' assint. v̄tā vita sit.
 si id volum' adipisci virtuti o
 pera danda. sine qua nec amicit
 iam nec ulla rem expetendā
 consequi possim'. Ea vero neg
 lecta qui se amicos h̄re arbitā
 tur tū se demqz erasse sentiūt.
 cum eos graui' aliquis casus
 expiri cogit. **Q**uo circa dice
 dum sit. Est em̄ sepius cui
 iudicis diligere oportet. nō cū
 dilexeris iudicare. sed multis in
 rebz negligencia plectimur. tū
 maxime in amicis et diligēdis
 et colendis pro posteris em̄ va
 mui' consilijs et acta agim'.
 qd' neccimur veteri p̄uerbio.
Nam implicati ultra et cit'
 ul' usū ducturno. uel etiā offic
 is repente in medio cursu ami
 citias exorta aliqua offensioē
 dirūpm'. **Q**uo etiā magis
 vitupanda est maxime rei ne
 cessarie tanta in curia vna em̄
 est amicitia in rebz humanis. de

eius utilitate om̄s vno ore con-
sentiūt. quāq̄ a multis virtus
ip̄a concēp̄itur. et vendicatio
quādam atq̄ assentatio eē dicit̄.
multi et diuicias despiciūt. q̄s
p̄uo cōtētos tenuis uictus cult̄
q̄ delectat. honores vō quoz au-
piditate quidā inflānātur qm̄
multi ita cōtempnūt ut inani
nichilq̄ eē leuius existiment.
Ite q̄ cet̄a quibz dā mirabilia vidē-
tur. p̄nulti sunt qui p̄ nichilo
patent. de amicitia om̄s ad vni
sentiūt. et qui ad **R. P.** se cō-
tulerūt et h̄j qui rez cognitōe
doctrina q̄ delectentur et h̄j qui
suū negociū gerunt. **O**rosi postre-
mo h̄j qui se totos tradiderūt
voluptatibz sine amicitia vitam
sentiūt eē nullam si mō velint
aliqua ex pte lib̄it̄ vniē. **S**er-
pit em̄ nescio quo modo p̄ hom̄
vitas amicitia. nec ullam digne
rōnem patit̄ eē ex ptem sui quē
etiam si quis asp̄itate ea est in
vanitate nature congressus ut
hominē fugiat atq̄ oīerit quale
fuisse athemis trimonē nescio q̄
accepim̄ cū is pati nō possēt
vñ adquirat aliquid apud quē
euomat iurustantē b̄ris sue.
Atq̄ h̄ maxime diiudicat̄ si
quid tale possit contingē. vñ
aliquis nos deus ex hac hom̄
frequētia tollet. et in solitudi-
ne uspiam collocaret subpedit̄
om̄ rerū quas natura desidat
habūdancā. copā hom̄is oīo
asp̄randi p̄tatem eripet. qui

tam eēt ferreus qui eā vitam
posset ferre. **C**uiq̄ nō auferret
fructū om̄ voluptatū solitudo.
Vn̄ ergo illud est quod a thare-
tino ut op̄moz archicadici soli-
tū v̄s senes cōmemorie au-
diūt ab illis sembz. Si quis in ce-
lū ascendisset naturāq̄ mūdi
et pulchritudinē s̄derit̄ p̄spexis-
set in suauē illam admiratiōez
fore q̄ iocundissima ei fuisset.
si aliquē cui narraēt habuisset.
sic natura solitariū nich̄ amat.
semp̄ q̄ ad aliquod tanqm̄ am̄-
niculū admittit. quod in am̄tis.
simo dulcissimū est. **S**ed cū
tot signis eadē natura delectet
qd̄ velit adquirat qd̄ desideret.
cū nos absordesim̄ nescio quo
mō nec ea que ab ea monem̄
audiem̄. **E**st em̄ varius et
multiplex vsus amicitie. mltē
q̄ causē suspiciōnū offensionū
q̄ dantur. quas tū evitare tū
releuare. tū ferre sapientis ē.
vna illa in subleuanda offensio
est. vt utilitas in amicitia et
fides retineat̄. namq̄ monēdi
sepe amici sunt et oburgandi.
et hec accipiēda amicitie sūt
cū beniuole fiūt. **S**ed nescio q̄
modo verū est qd̄ mandria fa-
miliaris terenciū dicit obsequiū
amicos. ueritas odiū patre mo-
lesta ueritas siquidē ex ea nas-
citur odiū qd̄ est uenemū ami-
cie. **S**ed obsequiū multo mo-
lestius qd̄ peccatis indulgens
p̄apitem amicitū fir̄ sunt. **M**axia

autē culpa in eo qui et veritate
 asynatur. et in fraude obsequio
 impellitur. **C**Om̄ igitur hac
 iure habenda ratio et diligētia
 est. Primum ut amonitio acer-
 bitate. deinde ut oburgatio cō-
 tumelia careat. In obsequio
 autē qm̄ terentiano vbo libet
 vramur. comitas assit assenta-
 tio vicioꝝ adiutrix procul ad-
 moueatur. q̄ non amico sed n̄
 libero quidē est digna. Alter
 em̄ cū timido. alit̄ cum amico
 viuatur. Cui⁹ autē aures clausē
 veritati sūt ut ab amico verum
 audire nequeat: huius sal⁹ despe-
 randa. Dicit em̄ illud est cito-
 nis ut multo meli⁹ de quibzda
 acerbis amicos mēri. q̄ eos ami-
 cos qui dulces videantur. illos vni
 sepe dice hos m̄qm̄. Atq; illud
 absurdum q̄ h̄i qui mouet eam
 molestia quā debent capere non
 capiūt. eam capiūt qua debent
 vacare. peccasse em̄ se nō agūt
 oburgari moleste ferūt. contra
 oportebat delicto dolere correctōe
 gaudere. Ut igitur et monē et
 moueri p̄m̄ est amicitie et al-
 terum libe facere nō aspice aspe-
 alterū patient accipe nō repug-
 nāter. **D**ic hndum ē nullā
 in amicitijs pestem eē maiore
 q̄ adulationem. blanditiem. asse-
 cationem. q̄uis em̄ multis hoibz
 hoc vitium est notandū leniū
 hominū atq; fallaciū. ad volū-
 tatem loquētū omnia nichil ad
 veritatem. Cū autē om̄ rerum

simulatio vitiosa est. tollit em̄
 iudiciū ueri. id q̄ adulectat. tū ai-
 acie repugnat. marie. delet em̄
 veritatem sine qua nomē amicitie
 valere nō potest. nā cū amicitie
 vis sit in eo ut unus q̄si amicus
 fiat ex pluribz qui id fieri potit
 siue in vno qui q̄ unus amicus
 erit. idemq; nō semp̄ sed varius
 cōmutabilis multiplex. **Q**uid
 em̄ potest eē tam deuiū q̄ am̄
 qui ad altius nō modo sensū et
 volūtatē. sed etiā multū atq; nu-
 tum comititur. **N**egat quis
 nego aut aio postremo impau e-
 gomet omnia michi assentā ut
 idem terentius. Sed iste ignatōis
 p̄sona qm̄ amici q̄ adhibe oio
 leuitatis est. **M**ulti autē gna-
 tom̄ similes cū sint fortuna loco
 fama superiores. horū est assenta-
 tio molesta. cū ad vanitatē accē-
 sit auctoritas. **S**ecerni autē blan-
 dus amicus a vero et intinosci-
 cū p̄ adhibita diligētia q̄ oia
 fuscata et simulata a sinceris et
 veris cōcio exptissimis constatē ui-
 dicare solet q̄ intersit int̄ ~~plura~~
 pplarem et assentatorē et leuē
 ciuem. et inter cōstantē seuerū
 et grauem. **Q**uibz blanditijs
 gaus papui⁹ imp̄ infuebat in
 aures conciois cum ferret legem
 de tribunis plebis reficiendis dis-
 suasi⁹ nos. sed nichil de me de
 scipione libentia⁹ dicam. **Q**uia
 illi dñ̄ immortales fuit gūtas
 quā in ordōne maiestas. ut facile
 duce. **R. P. R.** nō comitem

dices. sed affluens et est in mai-
bus oratio. Itaque lex popularis
suffragijs populi est repudiata.
atque ut ad me redeam. memistis
quid maxime fere scipionis et lu-
matio consule quam pluris lex
sacerdotum hanc crassi uidebat.
Cooptatio enim collegiorum ad publi-
cum beneficium transferrebat. atque is pri-
mus instituit in forum uersus agere
cum populo cum illis uendibilem
orionem religio deorum immortalium
defendentibus nobis facile vince-
bat. **U**tque ad id factum pretore
me quinquies antequam consul factus
sit. Ita re magis quam summa auc-
toritate causa illa diffusa est. **Q**uod
si instantia id est in contione in qua
rebus fictis et umbratis loci plurimum
est. cum uicinis ualere si modo id pate-
fieri et illustratum est que in au-
dacia fieri oportet. quod tota uitate
penditur amicitia uel ut dicitur in
apertum pectus uideas tuique oste-
das nichil exploratum habens non
amare quid aut amari. cum id quod
uere fiet ignores. quoniam ista as-
sentatio quam uinciosa sit. nocere
cum nemini potest nisi ei qui eam
recipit atque ea delectatur. Itaque
fit ut hinc assentationibus pate-
faciat aures suas maxime qui
ipse sibi assentetur se maxime ipse
delectet. omnis est amans sui.
uirtus optime ipse nomen. quodque
amabilis sit intelligit. Ego
autem non de uirtute nunc loquor
Sed de uirtutis opinione uirtute
autem ipsa non tam multum predicta

esse uolunt quam uideri. quod delectat
assentatio facta uobis uidetur nisi
essent milites gloriosi. magnas uo-
luntas in hijs agere in eam responde-
magnas ingentes inquit semper
auget assentator id quod is ad cuius
uoluntatem dicitur uult esse
magnam. **Q**uoniam quibus ista
blanda uanitas apud eos ualet.
qui ipsi eam oblectant et imitant.
tamen grauioribus est costationes
sunt admonendi. ut audiunt.
ne assentatione capiatur. **I**psa
enim adulantem nemo non uidet
nisi quemadmodum est excors. Cal-
lidus ille et occultus ne se nisi
tinet studioso cauedum est. **N**ec
enim facillime agnoscat quippe qui
etiam aduersando sepe assentet. **L**it-
igare simulas blandiatur. atque ad
extremum tet manus meti que
se patitur ut hijs illudis sit plus
inadisse uideatur. **Q**uid autem
turpius quam illud. **Q**uod ut non
accidat. magis cauedum est. ut
si me hodie cum omnes amicos senes
uideris atque lucent lautissime.
hinc enim in fabulis stultissima est
persona improborum et arduorum senum.
sed nescio quo pacto ab amicis
procurum hominum id est sapientium.
de hac dico sapientia quam uidetur
in homine posse cadere. **A**d le-
ues amicitia reflexit orationem. **Q**uoniam
obire ad illam primam redeamus.
etque ipsa concludemus aliquam uirtutem
inquam. **S**. fauim. et tu. **Q**uoniam
conualiat amicitias et conser-
uat. in ea est enim conuenientia

eius vniuersi in quo vitat' ciuitatis
 salus. Ac ne multa dictator. R.
 P. constituas oportet. si impias
 pinguoz manus effugeris. Hic
 cum exclamasset leuis ingenius:
 sent qz vehementer ceti leuit' arzi.
 dens sapio. et queso inquit ne me
 e sompno exites et par sit rebz
 audite cetera. Sed quo sis affri.
 cane alacrior ad tutanda. R. P.
 sic habeto. Omibz qui priam co.
 seruauerunt auerunt adiuuerunt. E.
 tum ee in celo diffinitu locu. ubi
 beati euo sempiterno fruuntur. Nich
 est em illi principi deo qui omne
 mundum regit qd quide in tris fi.
 at acceptus. qm conalia cetus qz
 homi in re sociati. que ciuitates
 appellatur. haru iectores et con.
 seruatores hinc pfecti huc reuer.
 tuntur. Hic ego et si etiam p'rit'
 non tam mortis metu qm insidia.
 ru ameis: queso tu in uerb' ne
 ip'e et paulus pat' et alij q's nos
 extinctos arbitrauerim. Immo vo
 inquit hij viuunt. qui corporoz vni.
 uersis tanqm e carne euolauerunt.
 vna uero que dicitur vita: mors e.
 Cum tu aspicias ad te uerentem
 paulum p'rem. que ut uidi equi.
 dem vni lacrimaz effudi. Ille
 aute me complexus atqz osculaz.
 flere prohibebat. Atqz ego ut
 primu fletu represso. loq posse
 cepi. queso inqm pat' sanctissime
 atqz optime. qm hec est vita
 ut affricanu audio dice. quid
 moror in tris. qui huc ad vos p.
 pero venire. Non est ita iquit

ille. Nisi em deus is cui' replu
 est. omne hoc qd' conspicias. istis
 istis te corporis vinculis hbeant.
 huc tibi aditus pate non potest.
 Homines em sunt hac lego gene.
 rati. qui tuerentur illu globum.
 quem in hoc templu mediu vi.
 des que tra tra dicitur. Hys qz
 animu datus est ex illis sempit.
 nis ignibz. q' sidera et stellas
 vocatis. que globose et rotunde
 diuins anima te metibz. circulos
 suos orbis qz conficiunt celeitate
 mirabili. Quare et tibi publi.
 et p'is omnibus retinend' annu
 est in custodia corporis. nec in.
 iussu eius a quo ille est nobis da.
 tus ex homi vita migradu est.
 ne mun' huanu assignatu a deo
 defugisse videamini. Sed sic sti.
 pio ut amus hic tuus ut ego q
 te genui. iusticia cole et pieta.
 tem. que cu magna sit in pane.
 tibz et p'pinqus: tu in patria
 maxima est. Ea vita. via est
 in celum et in huc cetu eorum
 qui iam vixere. et corpe laxati:
 illum incolunt locu que vides.
 Erant aute is splendidissimo ca.
 dore int' flammaz circuz eluces.
 que nos ut a grecis accepistis.
 orbem lacteum nu'cupatis. Ex
 quo omnia michi cōtemplanti.
 p'clara ceti et mirabilia vide.
 bantur. Erant aute hec stelle
 quas nu'qm ex hoc loco vidim'.
 et hec magnitudines omi q's
 ee nu'qm suspicari sum'. Ex
 quibz erat illa minima q' vltia

a celo circumstantis luce lucebat
aliena. Stellarum autem globus tunc
magnitudinem facile vincebat. Jam
ipsum tunc ita michi prout uisa est. ut
me nuppi uiri quo quasi punctum eius
attingimus penetrat. Quam cum ma-
gis intuerer queso inquit affri-
catus quousque huius tua mens
defixa erit. Nomen aspicias in
templa uocatis nouem orbibus ul-
pocatus globis tibi conuexa sunt omnia
quorum unus est celestis extimus
qui reliquos omnes complectitur.
sumus ipse deus arcens et continens
ceros. in quo infixi illi sunt qui
uoluntur stellarum cursus semper
termini. cui subiecti. vii. qui versa-
tur retro contrario motu atque ce-
lum. e quibus unum globum possi-
det illa quam in tunc sacrum nomen
nominat. Deinde est hominum
generis proprius et salutaris ille ful-
gor qui dicitur iouis cum uuluis
horribilisque tunc. quem martium
dicitur. Deinde subter mediam
fere regionem sol optinet. dux
et princeps et moderator lumi-
num reliquorum. mens mundi et tem-
poris. tanta magnitudine. ut
tanta sua luce lustret et com-
pleat. Hunc ut comites conse-
quatur ueniens alter. alter uarij
cursus. Infimusque orbe luna ra-
dix solis accensa conuicta. Infra
autem iam nichil est nisi morta-
le et caducum propter amicos mu-
nere deorum hominum generi datus. Du-
pra luna sunt eterna omnia. Nam
ea que est media et nona tellus.

neque mouet. et infima est. et in
eam feruntur omnia iuxta suo pon-
derata. Quem cum intuerer stupens
ut me recepisti. quidem inquam quis est
qui complet aures meas tantus
et tam dulcis sonus. Ibi est inquit
ille qui inualis et conuictus ipa-
ribus sed tamen pro tanta partium ratione
distinctus impulsu et motu ipsorum
orbium efficitur. et acutos cum gra-
uibus tempans. uarios equabiliter
conuictus efficit. Nec enim silen-
tio tanti motus inuictari possunt.
ut natura fert. ut in extrema ex
altera parte grauius. ex altera acute
sonent. quam ob causam sumus ille
stellifer celi cursus conuictio. cuius
conuictio est. acuto et exercita-
to mouet sonus. Grauius autem
ibi lunaris atque infimus. Nam
tunc nona immobilis manens una
sepe semper heret complexa medui
locum mundi. Illi autem septem
cursus in quibus eadem mensura
duorum. vii. efficitur modorum distinc-
tos inuallos sonos qui numerus
rerum omnium fere nodus est. Quod
docti homines uerius inuictati atque
cauibus aperire sibi reditum in hunc
locum. Sicut qui presentibus inge-
nijs in uita humana diuina studia
coluerunt. hoc sonum complere au-
res hominum obsurduerunt. Nec est
illius hebetior sensus in uobis
sicut ibi uisus ad illa que cata-
dupla nominat precipitat ex
altissimis montibus ea gens que
illum accolit locum. propter magni-
tudinem sonitus. sensu audiendi

caret. **I**bi uero tantus est totius
 mundi sonitus in crassima conuulsi-
 one. ut enim aures hominum capere non
 possint. sicut intueri solem adu-
 sum nequitas. eiusque in dijs acies
 tamen sensus que uiuat. hoc ego
 admirans referebam tamen oculos
 ad terram identidem. **T**unc affrica-
 nus sentio inquit te sedem etiam
 nunc hominum ad domum contem-
 plari. que si tibi parua ut est ita uer-
 h ad celestia semper spectato. illa
 humana contempnito. **T**u enim quam
 celebritate sermonis hominum aut
 quam expectandi consequi gloria
 potes. uides habitari in terra i-
 ris et angustis locis. et in ipsis
 quasi masculis ubi habitat uas-
 tas solitudines incertitas hosque
 qui incolunt terram non modo in-
 ruptos ita esse. ut nichil inter ipsos
 ab hijs ad alios manere possit. sed
 partem obliquos partem trisidos
 stare uobis a quibus spectare gloria
 certe nullam potestis. **T**errens
 autem eandem terram quasi redimi-
 tam quibusdam et circundata an-
 gulis equibus duos maxime inter
 se emerfos et ipsis ualibus celi et
 utraque parte submixtos obriguisse
 prima uides. **M**edium autem et
 maximum illum solis ardore tor-
 veri. **D**uo sunt habitabiles. que-
 rum australes ille in quo qui in-
 sistunt aduersa uobis uiget vesti-
 tia nichil ad uerum genus. **H**ic
 alter subiectus aquiloni quem in-
 colitis. corue quam tenui uos pre-
 contingat. **O**mnis enim terra que

colitur a uobis angusta uicibus.
 latibus. latior parua quedam insula
 est circumfusa illo mari quod arch-
 lantici quod oceanum appellatis in-
 tris qui tamen tanto nomine quam
 sit paruis uides. **E**x hijs ipsis
 aulis notis que tris non aut tui-
 aut cuiusque uerum nomen uel can-
 casum huc quam ceruus triscentum
 potuit. uel illum gangem trisua-
 tare uel quis in reliquis orientis
 aut obematis solis ultimus aut
 aquiloms austrine partibus tuum
 nomen audiet. **Q**uibus amputa-
 tis ceruus profecto quam in agus-
 tibus uera se gloria dilatari uelit.
Ipsi autem qui de uobis loquentur
 quam loquentur diu. **Q**uoniam etiam
 si cupiat plures illa futurorum ho-
 minum laudes demerere uimus
 cumque uerum a patribus acceptas pos-
 sis prodere cum propter eluiones
 exustionesque terrarum quas acci-
 dere cito sine uita est non modo
 etiam. sed ne diuturna quidem
 gloriam assequi possimus. **Q**uid
 autem interest ab hijs qui post nas-
 centur sermone fore de te cum
 ab hijs nullus fuerit. qui ante
 nati sunt. qui nec pauciores et
 certe meliores fuerint uiri pro-
 fertim cum apud eos ipsos au-
 diri nomen uerum nemo unquam
 in memoriam consequi possit.
Homines enim loquebantur annu-
 tum modo sol. id est uimus austrum
 reditum meruerunt. **C**um autem
 ad idem unde semel profecta sunt
 astra cuncta redierint. eademque

totius celi descriptioe longis in-
uallis retulerunt tunc ille ve-
terteus annus appellari potest.
a quo uix decede audeo qm milia
hominum secula tenebatur. Naqz
ut olim sol defice omibz qz exi-
guere visus est cu romuli aia
hec ipa in templa penetravit.
qngz ab eadem pte sol eodemqz
tempe itia defecit cum signis
omibz stellis qz ad principiu
reuocatis expletu annu habeto.
huius quidem anni nodum vice-
simam ptem factu ee conusam.
Quocirca si reditu in hunc locu
despauis in quo omnia st mag-
nis et pstantibz uicis quati tan-
dem ista gloria homi. q primere
vix ad unius anni ptem exigua
potest. Igitur aut spectare si
potes atqz hanc sedem ee etna
domu contueri neqz de sermoibz
vulgi dederis. ne in pmijs huams
spem posueris rez tuaru suis te
illecebris oportet ipa uictus na-
hat ad verum decus. Quid de
te loquatur ipi videant. si loqn-
tur tu. Sermo em ille omis et
angustus angit hys regionu
qm uides nec nuqm de illo phen-
nis fuit et obruitur homi intui-
tu et obliuione posteritatu ob-
ruitur ul' extinguit. Qui cum
dixisset et ego uo inqt affricane
si quidem bn meitis de pria qi
limes ad celi aditum patet qm
quia puericia uestigijs ingref-
sus patris t tuu decori uo non e-
fui nuc tu pmo tanto pexpoito

emitar multo euiglanca. Et
ille tu uero emte et sic habeto
te non ee mortalem. sed corpus
hoc. Nec em tu is es qua for-
ma ista declarant. sed mens an-
qz is est no ea figura q digito
demonstrari potest. Veru igit
scitote ee. Si quidem est deus
qui uiget. qui sentit qui me-
minat. qui prouidet. qui tam
regit et moderat et mouet. h
corpus au ppositum est. qm huc
mundum ille princeps deus ut
ipe mundus ex quadam parte
mortalis. ipe deus etius sic
fragile corpus animu sempit-
nus mouet. Nam qd semp
mouet etnu est. Qd autem
motu affert alian. quqz ipm
agitatus aliunde qn fine ht
motus uiuendi finem heat
necesse est. Solum igitur qui
se mouet quia nuqm nemo
uri qui desunt. Quocirca ame-
tis que mouetur ibi fons. h p-
cipiu est mouendi. Principio
autem nulla est origo. Nam ex
principio oium curta. Ipm
autem nulla ex re alia fieri nasti
ue potest. Nec em eet pncipi-
um qd gignetur aliunde. Qd
si nuqm ontur. nec occidit quid
unqm. Nam pncipiu extinctu
nec ipm ab alio renascetur. nec
ex se aliud arabitur. Si quide
necesse est a pncipio oriri omia.
Ita fit ut motus pncipiu ex
eo sit qui ipm a se mouet. Id
autem nec nasti potest n' mori.

J. Sup. 527.

Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header, including the word "Amo 13" and other illegible characters.

A large, horizontal, heavily stained and partially obscured section of text in the middle of the page, with some faint characters like "Jo." visible.

